

GEORG AUGUST WALLINS
RESEANTECKNINGAR FRÅN ORIENTEN
åren 1843—1849.

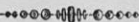
Dagbok och bref,

efter resandens död utgifna

af

S. G. Elmgren.

Tredje bandet.

Helsingfors,
J. C. Frenckell & Son, 1865.

Imprimatur. L. Heimbürger.

Tredje bandets innehåll.

	sid.
<i>VII. Afdelningen: Kairo 1845 . . . . .</i>	1— 99
Besök hos Fresnell	20
Utfärd till Shubra	28
Besök i hospitalet	35
Bref af den 24 februari 1845	41
Bref af den 14 mars 1845	65
En dose vid profetens fest	79
Besök hos Clot-Bey	86
Bref af den 10 april 1845	94
<i>VIII. Afdelningen: Första ökenfärden till Mekka . . . . .</i>	100—323
Bref dat. Dalaghe den 30 april 1845	110
Fästet Ennakhl	113, 401
Staden Ma'an	123, 142, 254
Stammen Hegaja nära Tafiieh	128, 153, 270
Dalen Subeiha	137, 156, 276
Bref dat. Gof den 4 juli 1845	141
Staden Al Gof	157, 168, 277
Brunnen Alshakik	194, 297
En ghazu-trupp	200, 298
Törstnöd i öknen	212, 302
Staden Gubbe	219, 304
Staden Hajil och Ibn Alrashid	236, 244, 308
Bref af den 29 mars 1846	243
Bref af den 29 augusti 1846	252
Vahabismen	284
Staden Almedina	314
Staden Mekka och marknaden i Mina	246, 317, 319

<i>IX. Afdelningen: Andra ökenfärden till Palestina . . . .</i>	<i>324—510</i>
Bref af den 4 december 1846	324
Staden Gidda	247, 326
Färd på Rödahafvet	247, 334
Bref dat. Jerusalem den 3 mars 1847	342
Sinai kloster	373
Akaba viken och staden	388
Sumu' och Hebron	414, 418
Bref dat. Alexandria den 8 juni 1847	421
Bref af den 8 oktober 1847	424
Jerusalem	420, 425
Staden Nablus (Sichem)	439
Nazareth och Tabor	445
Tiberias och baden vid sjön Genezaret	459
Staden Safad	470
Staden Hasbeija och berget Hermon	481, 488
Damascus	492
Ba'albek och Beirut	500, 507
<i>Karta öfver Norra Arabien.</i>	

Georg August Wallins rese-anteckningar.

VII. Afdelningen.

Kairo 1845.

Dagbok, Jan. 15.

Jag hade hela natten frusit i min lilla *khazne*, mer än jag kan påminna mig hafva frusit någonsin i vårt kalla och snöiga Finland; hade derföre svårt att stiga upp, men kunde ej annat parti taga, då shekhen väckte mig och sade att kaffe väntade. Det var särdeles kallt, såsom i en källare med fuktig kyla; tänderna skallrade af köld, då jag tvättade mig. Fann det särdeles otrefligt i alla afseenden. Gick ut i staden för att genom rörelse skaffa mig litet värma. Allt var som vanligt, lika otrefligt som förut de senaste tiderna. Shekh *Ali* hade tusende historier att berätta om vår färd, dem folket hopsatt under vår bortavaro, bland annat att vi sökt skatter i *Sennaar*: om någon hade en ådra i sin panna och gick att söka skatter, så skulle ådran öppna sig på det ställe der skatten låg begravnen, och så skulle vi hafva gjort. Gick middagstiden i badstuga, stannade der till *asr*, och lät sedan raka mitt hufvud. En högst otreflig

dag, hvars afton ej var stort bättre, ehuru jag tillbragte den i ett stort café, åhörande shekh *Ismain*, den berömda sagoberättaren. Fördömdt att jag ännu ej kan tillfyllest förstå honom, ehuru jag tycker mig hafva gjort goda framsteg nog i Arabiskan och af många blir kallad *Masravi* för mitt *fasiha* språk.

Jan. 16.

Gick i *Khan elkhaili*, köpte en *koftan*, samt såg på marknaden, auktionen och handeln. Dref omkring åt alla håll, men hade tråkigt och längtar nu med fullt allvar att snart komma härifrån; *Jusufs* resa till Damjat torde dock fördröja min resa. Det oroar mig särdeles att inga underrättelser ankommit från hemmet. Gick om aftonen till cafét bakom *Hassanein*-moskén, för att höra den *antari* som vanligen läser der. Kaffe-sällskapet hade nu för köldens skull flyttat sig in i det rymliga cafét. Jag begaf mig äfven dit in, men fann just invid dörren den köpman, som kommit på samma ångfartyg med mig från Konstantinopel och såväl under resan som i Alexandria sett mig i Frangiska kläder. Liksom några gånger förut, då vi träffat tillsammans, tycktes han äfven nu fixera mig, och jag är litet rädd för honom; fann därför för godt att genast bege mig ut från cafét. Gick sedan till det andra cafét, der jag var i går, och hörde på shekh *Ismain*. Der var ett särdeles stort auditorium, bland andra *Rifa' effendi* med tvenne elever, samt några från *Gemelijeh*. Det var ej utan att jag äfven här fann mig något generad, men blef dock sittande tills ganska sent, ungefär midnatt. Det oaktadt

blef shekh *Ismain* qvar efter mig med talrika åhörare. Hans berättelse var i afton ovanligt liflig, troligen uppmuntrad af de många och förnäma åhörarne. Hemkommen måste jag länge bulta på porten innan jag slapp in.

Jan. 17.

Vandrade omkring i staden och träffade flere bekanta, bland dem shekh *Ibrahim* och min gamle vän *Ustad Mahmud*, damasquinören. Han uppehöll mig en stund på gatan, berättade att han ej mera bodde tillsammans med sin släktinge, samt att denne var en bedragare, som gjort honom mycken orätt, till och med plundrat honom på hans mattor och dynor. Han var särdeles hjertlig, liksom alltid förut, vi kysstes tre gånger och han bad mig ändtligen i morgon komma till den *vekale* i *Sok esselah*, der han nu bor. För öfrigt trufdes jag ej hemma för den otrefliga kylan i mina rum. Då jag middagstiden gick förbi *Sha'ravi* moskén och fann der en stor samling folk, som kommande från fredagsbönen och stående på trappan, gapade upp mot himmelen, frågade jag hvad de sågo på och fann snart sjelf att luften var full med gräshoppor, hvilka svajade i solskenet med sina tunna genomskinliga vingar. De föllo äfven ofta ned på gatorna, då pojkarne sprungo efter och dödade dem. När jag kom hem, fann jag en stor mängd nedfallna i *fashan* hos mig, tog några och satte dem i sprit. Detta år voro de stora och röda, men man sade att de ej voro lika alla år, utan stundom gula, stundom svarta eller af andra färger. Man hörde folket klaga att dyr tid skulle bli för

gräshoppornas skull; ty om de slog sig ner här, skulle de förstöra säden, hvetets brodd och all annan gröda. Öfverallt på gatorna, der jag framgick, lågo dessa djur dels söndertrampade, dels hoppande omkring, men ganska tröga, kanske förfrusna af den kalla nordliga vind med hvilken de kommit. Beställde mig en *gibbe* hos skräddaren *Nicholas*, och kom med honom i religions-resonnemang i anledning af några Grekiska böcker, som lågo der framme. Det roade mig att se honom förvillad och osäker om min egentliga religion. Satt sedan hos vår granne barberaren, tillika med shekh *Ali* och *Abdallah*; fann om aftonen gatorna ovanligt öde och toma, troligen för köldens skull, som folket här så mycket fruktar. Cafénas dörrar hade man stängt väl till och kunderna hade packat sig in, suto icke såsom annars ute på soffor och bänkar.

Jan. 18.

Gick till konsulatet och erfor att posten anländt, men blef genom Köhler försäkrad om att intet bref för mig fanns. Gick så upp till Timofejeff, der jag äfven träffade konsul *Fock*, som bjöd mig till sig på qvällsvard. Satt sedan hos *attaren* shekh *Mohammad* en god stund, dels ensam, dels i sällskap med shekh *Ali* och andra. På eftermiddagen tog jag *Nicholas* med mig och gick till *Khan elkhilili*, der jag ändtelliga köpte en ny *faragijeh*, sedan min gamla var temmeligen utsliten och förändrat färg. Begaf mig vid solnedgången till konsuln, sedan jag förut spatserat af och an under träden i *Azbukijeh* i den sär-

deles vackra aftonen. Konsuln bemöter mig i allmänhet med den utsöktaste artighet och vänskap, såsom om vi vore gamla goda vänner, utan all slags förnämhet. Deremot kan jag ej nog förundra mig öfver hans unga secretär Timofejeffs barnslighet; han pladdrar i vädret allehanda utan val och urskilning, t. ex. om Arabiska författare, dem han vore sinnad att öfversätta och utgifva på Ryska. Om också han skall börja publicera något i Arabiska litteraturen, så har denna sannerligen icke stor fromma deraf. Drack några små glas vin, som smakade mig väl, men orsakade stark törst om natten.

Jan. 19.

Vandrade om morgonen upp till *Sok esselah* och såg på marknaden samt auktionen der. Rörelsen var stark, dock ej jemförbar med den vanliga i *Khan elkhalili*. Här finnes isynnerhet, nästan uteslutande, Turkar och de Arabiska *Delal* hafva lärt sig räkna på Turkiska, så att de skrika ut prisen på detta språk. Sådant hör man äfven ofta i *Khan elkhalili*, hvilket tjenar till bevis på Arabiska folkets krypsinne. Sedan satt jag en stund hos vår *attar shekh Moham-mad* tillika med shekh *Ali* och *Abdallah*. Shekh *Ali* hade framtagit sitt lilla opus, som han under resan sammanskrifvit, och föreläste derur åtskilligt. De två andra, isynnerhet *Abdallah*, voro outtömliga i beröm öfver arbetet och bådo författaren börja en följd af föreläsningar öfver detsamma. Författaren sjelf sparade icke loford öfver sitt eget arbete, utan läste derur och förklarade det med särdeles sjelfbe-

hag. Satt för öfrigt hos vår granne barberaren, hvars lilla bod utgör en samlingsplats för såväl folket här i kvarteret, som andra utifrån. Man anser det i allmänhet ej tillbörligt för en shekh, eller annars en anständig, allvarsam man, att sitta ständigt i ett café och hemma i husen samlas man nästan aldrig hos hvarandra; derföre kommer man oftast tillsammans i närmaste barberare-bod, der man utan tadel kan sitta och röka sin pipa samt låta hemta sig kaffe från närmaste café. Det var i dag *jom el'ashorah*, d. v. s. tionde dagen af det nya Arabiska året 1261; det är ganska vanligt att man denna dag och gårdagen ger *zika* och utdelar allmosor, hvarföre barn och qvinnor gå mycket omkring, antastande vandrare och köpmän, i allmänhet alla af hvilkas utseende de tycka sig kunna vänta något. De säga dervid: *hat zika l'ashr ja sidi*, utan vidare krus eller bön, hvilket är karakteristiskt för alla moslimitiska tiggare. Ej blott tiggare och uselt folk, utan äfven ganska välklädda qvinnor antastade vandrare; deras vackra ögon narrade mången slant ur min börs. Till qvällsvard åto vi en för denna dag enkom bestämd rätt, *elhobob*, bestående af 7 särskilda sorters korn, nemligen hvete, mandel, kardedumma, ingefära, peppar, kummin och neglikor, alltsammans kokadt i honing. Den smakade ungefär såsom vår sirap med ingefära för bröstsjuka.

Jan. 20.

Gick till *Khan elkhalili* för att se på marknaden. Der fick min gamla tjenare *Sejid 'Ali* tag på mig, sedan han uppenbarligen begifvit sig dit på jagt efter

mig. Han hängde vid mig en lång stund, sade äckliga
 compliment, åberopade att vi ätit salt och bröd
 med hvarandra, sade sig nödvändigt vilja besöka mig
 i morgon och skulle då äfven taga *Abdolkhalik* med
 sig. Jag låtsade ej alls om honom, utan gick min
 väg och lät honom prata efter behag; så blef jag
 slutligen af med honom. Gick till *Azbukijeh* och ta-
 lade med min gamla Berberi *Mohammad* om qvarter;
 satte mig sedan i Grekens café vid hörnet af allén,
 det enda ännu öppna café bland de många som varit
 der uppslagna under sommaren. Sedan jag rökt en
shishe och druckit en kopp kaffe, begaf jag mig sakta
 hemåt. Shekh 'Ali kom upp till mig och i anledning
 af mitt möte med *Sejid 'Ali*, hvarom jag underrätta-
 de honom, berättade han mig långa historier, hvilkas
 upphofsman *Sejid 'Ali* efter all sannolikhet är och
 som utgått från shekh *Shihabs* hus, nemligen att jag
 vore en förklädd Frang, hvilken antagit Kairos klä-
 dedrägt och sedvanor för att intränga i moskéerna,
 samt lära känna folkets lefnadssätt m. m. d., som sannt
 och verkliga förhållandet är. Shekh 'Ali uttalade allt
 med särdeles naivitet, men det var ej utan att jag ju
 måste rodna dervid. Mest förundrade det mig att
 shekh 'Ali sjelf verkligen ej tycktes tro ett ord af
 allt detta, utan strängt fördömde dem som ihop spunnit
 dessa sagor. Det gör mig nu mer än förr verkligen
 ondt att nödgas bedraga en så hederlig och mig så
 innerligt tillgifven man. Ehuru jag längesedan förut-
 sett att allt detta slutligen skulle komma i dagen,
 gaf det mig dock dåligt humör för i dag. Spatserade

efter middagen och gick in i en trädgård vid *Adavi* porten; på återvägen mötte jag en bekant tobakshandlare från *Gemelijeh*, som förmådde mig att vända om igen samma väg. Vi spatserade i åtskilliga trädgårdar, som lågo invid hvarandra. Han språkade mycket under vägen och frågade mig om de så allmänt berättade nyheterna angående kriget emellan Ryssar och Tsherkesser voré sanna; om en shekh blifvit sänd af profeten att uppmuntra och lifva Tsherkesserna samt att med stora under föra dem till seger m. m. Jag styrkte honom naturligtvis i sin tro, och han var särdeles glad att få försäkran derom af mig, hvilken, såsom hemma i och härstammande från dessa trakter, måste känna förhållandet bättre än någon annan. För öfrigt var han, efter sitt folks sed, särdeles slösande med loford öfver mig och försäkringar om sin vänskap; dylika försäkringar äro mig högst vedervärdiga, passande möjligen för qvinnor och barn, ej för män. Sedan vi en stund vandrat omkring i trädgårdarne (hvarunder jag äfven varseblef en räf), och sett på den herrliga grödan samt orangernas mogna, guldgula, ymnigt nedhängande frukter, begåfvo vi oss tillbaka och stannade på vägen i en tobaksbod. Sedan måste jag nödvändigt följa honom hem och se på hans hus, der han bor och som är hans egendom. Det var ett bland de vackraste och största hus jag här sett, det förekom mig särdeles trefligt med en liten trädgårdstappa på gården. Nu, liksom alltid förr då vi träffats, ville han att jag skulle stanna hos honom samt äta och dricka kaffe, men jag und-

skyllde mig och begaf mig hem. Sedan vi hemma gjort våra aftonböner, gingo vi till vår *Ghamri* moské, der i afton hölls *makra* eller rättare *khatme*. Der blefvo vi sittande hela aftonen i sällskap med shekh *Abdallah* och en annan lärd shekh bland våra grannar, båda högst trefliga män, isynnerhet den förre. Vi rökte och drucko kaffe, hvaraf vi hemtat med oss en half mark, och fingo för öfrigt under språkande vår afton till slut, utan att just ha tråkigt. Till slut hemtades oss i ugn rostade bönor med kummin och peppar, som smakade särdeles väl.

Jan. 21.

Gick om morgonen ut med shekhen för att träffa doktor *Schlederhaus* i hotelet och taga afsked af honom, före hans i dag tillämnade afresa till Alexandria. När vi kommo upp, funno vi rummet lemnadt af dess innevånare och *Sattler* ensam der, väntande shekhen, för att lemna honom penningar för de få timmar han gifvit doktorn under de sednaste dagarne. Gick sedan och talade med min gamla Berberi *bavab Mohammad* om qvarter i det första hus jag här bebodde; då jag fick villfarande svar af dess ägare, beslöt jag mig att taga det. När jag kom hem och derom underrättade shekh *Ali*, fann jag i hans ansigte den trumpna och obelåtna mine, som jag hade väntat; men det var nu afgjordt och stod ej mer att ändra. Shekhen trodde mig hafva ledsnat vid honom och hans sällskap, hvarföre jag behöfde lägga ut hela min språklåda för att öfvertyga honom om motsatsen, och det räckte länge att språka derom. Men karlarne

här äro nästan såsom flickor eller barn, man måste pjunka med dem och öfvertala dem, eller ock hugga tvärt af med karlatag. I anseende till en stor böld, som åter uppstiger på låret och nu begynner värka, fann jag för godt att bli hemma i afton. Shekh *Ali* satt uppe hos mig och vi suto tysta, utan att språka; det är en viss tunghet, som ligger öfver mig i hans hus och hans sällskap. Packade emellertid in mina effekter och gjorde mig färdig till flyttning i morgon.

Jan. 22.

Fick mig bittida om morgonen två åsnor och packade på dem mina saker. De bestodo af en stor *kafas*, som inrymmer alla möjliga småsaker och fullpackad är ganska tung, en nattsäck, mattor och sängkläder sammanrullade till ett stort bylte, samt en liten Rysk kappsäck. Åsnedrifvarena, som voro åldriga män, pustade och klagade mycket under bördorna. Kom slutligen fram till mitt nya qvarter med åsnorna och packade af dem. Der blef jag så ensam i mina rum, och fick öfver mig den vanliga ledsnaden, som merendels infinner sig vid mina flyttningar. Begaf mig ut för att köpa upp några småsaker, dem jag nu kommer att behöfva, såsom något krukmakare-gods och blecksaker. Gick till Köhler och satt hos honom en stund, då hans mor kom upp och bad oss äta middag; emedan jag på hela dagen ej ätit något, antog jag bjudningen med särdeles nöje. Under måltiden fann jag den betydliga skilnaden emellan Europeisk hushållning och Arabisk, samt längtade efter att åter få lefva såsom jag från barndomen blifvit

van; men den som tagit fan i båten måste föra honom i land, heter det. När jag kom hem voro mattor satta i mina rum, såsom jag fordrat af dess ägare, då han om morgonen var hos mig och tog betalning för första månaden i förskott, efter vanligheten här. Närmare maghrib begaf jag mig till shekh 'Ali, då vi åto qvällsvard och drucko thé; sedan följde han mig hem. Han tog mitt stora bord, satte det på hufvudet och släpade det sålunda fram den ganska långa vägen. Jag åter bar ett stort knyte, innehållande mina hos shekhen rentvättade linnekläder; sålunda väl påpackade drogo vi fram genom Kairos trånga gator. Sedan satt han en lång stund hemma hos mig och rökte; men jag begaf mig till sängs straxt derefter, ehuru stark värk i den gemena bölden medgaf mig föga ro.

Jan. 23.

Efter en högst orolig natt linkade jag ut till mitt kök, tog kol och ved samt lagade sjelf mitt kaffe i min *mankad*. Pysslade sedan hela förmiddagen hemma, plågad af min böld och af ledsnad; dertill kom stark hunger, den jag nu var urståndsatt att stilla, i brist på någon som kunde hemta mig något utifrån. Vid middagen kom shekhen och hemtade åt mig först en ny *mankad*, i stället för den jag i dag redan spräckt, sedan allehanda provision af bröd, ost, 'agve af dadlar m. m. Så gjorde vi en god måltid och drucko kaffe derpå. Det är roligt att se huru han, liksom alla hans gelikar, icke generar sig för att göra drängsysslor och bära bördor af alla slag på gatorna. Se-

dan sysselsatte vi oss med att studera, men shekhen fick kallt i mitt sollösa och fuktiga rum samt begaf sig bort efter *‘asr.* Jag linkade äfven ut och slog mig ned hos en Turkisk eller Grekisk *Tabbakh* eller kosthållare, samt gjorde mitt aftonmål. Vid mig suto två Turkar, af hvilka den ena, en ung man om 18 år, var en bland de vackraste män jag sett. Turkarne äro dock af helt annan race än folket i Egypten; deras karakter, såväl utseende som sinnelag, har icke blifvit bortblandad, utan är skarpt utpreglad. Härvarande folk deremot har bländningars både inre och yttre egenskaper; jag längtar särdeles att se de äkta Araberna i öknen, om icke de hafva en bestämdare karakter. Fellaherna se i allmänhet ut som våra Finnar, eller som Tyskar o. s. v. blott att solen brännt dem svartbruna; dragen äro ej Arabiskt eller Egyptiskt markerade. Ute börjar det redan bli varmt och behagligt, ehuru inne i rummen ännu är kallt och ruskigt. Hemma lagade jag sjelf thé och förtärde det ensam, sedan *Mohammad* en stund varit här och språkat.

Jan. 24.

Satt hemma och skref tills shekhen kom, då vi läste vår lection, den jag nu inrättade på litet förändradt sätt. Sedan gick jag ut, spisade hos en Grek, uppköpte några nödvändiga artiklar och begaf mig hem. I mina rum var jag väl ensam, men icke ensam i gården; qvinnorna uppe hos Fransmannen gjorde nemligen förfärligt oväsande med *tarabucka* och sång, samt slutade ej förän jag hutade åt dem. Der-

under hade jag druckit mitt thé, som ej i godhet jemförligt med vårt vanliga der hemma, dock gör på mig samma goda verkan, isynnerhet en kulen och dimmig afton, sådan det var i dag.

Jan. 25.

Hade om morgonen besök af *shekh elkhaddamin* uti kvarteret; han hemtade åt mig en ung man, som sade sig förut hafva tjenat hos en Engelska. Jag föregaf mig ej vilja ha någon som förut tjenat Franger, och han gick derföre bort med sin skyddsling. Men efter några minuter hemtade han mig en annan, som troligen äfven tjenat hos någon Frang, ehuru shekhen var för slug att upplysa mig derom; emedan jag ville slippa att mönstra flere, beslöt jag att taga honom. Han blef hos mig och började sin tjenst med att sopa och rengöra rummen. Nu, liksom alltid förut, fann jag mig generad af att ha en dräng hos mig och i mina rum, samt fann det otrefligt, men hvad är att göra? utan honom kan jag ej heller hjälpa mig. Om aftonen linkade jag ut med min svåra, värkande böld och gjorde en liten spatsertur samt åt hos min Grekiska kosthållare. Vid *esha* kom enligt aftal shekh *Ali* hit tillika med shekh *Abdallah* och shekh *Mohammad*, båda från *Ghamri*. Vi suto ute i min stora sal och de slösade många loford på det vackra kvarteret; äfvenså på mitt thé, som tycktes smaka shekher-na ganska väl, ehuru i mitt tycke ej något särdeles. Vi drucko dugtiga portioner af det, under prat och rökning tills ganska sent. Shekh *Abdallah* är en treflig, torrolig man, med hvilken jag triffes särdeles väl.

Jan. 26.

Varmt och behagligt väder ute, ehuru jag fryser mycket i mina rum. På *Azbukijeh*-vägen mötte jag gamle Bashan, sittande i hörnet af sin vagn, dragen af 4 hästar och omgifven af sitt lilla följe, nemligen omkring 10 Turkar till häst och 2 till kamel. Gubben ser särdeles ärevördig ut med sitt snöhvita, yfviga skägg. Efter middagen promenerade i *Azbukijeh*-allén under de gröna acacierna. Emedan i dag är söndag voro många Franger ute att spatsera med sina fruar och barn i allén, som i sjelfva verket är Kairos enda promenad. Gick vidare inåt staden till *Ghorijeh* och hade oturen att åter träffa *Sejid 'Ali*, men blef dock snart af med honom, sedan jag nödgats höra de vanliga fadda complimenterna. Begaf mig så till cafét, der shekh *Ismain* berättar sina sagor; hans auditorium var utomordentligt talrikt, deribland äfven ansedda shekher. Jag stannade qvar blott till första berättelsens slut, då kaffe och *sbiting* första gången kringbars; men klockan var dock redan 4 à la Turque innan jag kom hem.

Jan. 27.

Gick om morgonen till kansliet, träffade der gubben *Bokty* sjuk i sin säng och vid hans sida den gamle Syriska läkaren, som, ursprungligen kristen, jemte *Bokty* var använd af Fransmännen i deras tjänst under expeditionen till Egypten; sedermera har han antagit *Islam* och af *Abbas Pasha* fått någon slags tjänst, såsom läkare, stjerntydare, "Gesellschafter" o. s. v., men nu drifver han omkring, ses mycket på gatorna

och utöfvar Eskulapii konst. Jag tog penningar af *Bokty*; men hvad jag så säkert väntat, bref och underrättelser hemifrån, fanns icke, ej heller det sista creditivet, som redan bort vara här. En viss oro hade sednaste tiderna plågat mig, måtte den ej förebåda något ondt. Köhler hade fått föga hugnande underrättelser om *Dittel* och de penningar han lånat, hvarföre jag verkligen med nöje erbjöd honom 300 piaster, dem han ock emottog. När jag kom hem satt shekhen och väntade mig hos *Ibrahim*. Vi läste vår lection. Han berättade att *Sejid 'Ali* jemte *Abdolkhalik* i dag varit i hans hus och sökt mig. Den förre hade med sin vanliga framfusighet frågat efter mig; han är mig en stötesten, som jag fruktar skall göra mig ondt. Gick senare på aftonen till *Prunner*; dit kommo kort efter mig *Sattler*, en resande Tysk Hauptman från Bäjern, äfvensom en annan Tysk och *Abeken*. Hauptmannen förde mest ordet tills *Abeken* kom och tystade honom med sitt lösa prat. *Abeken* vill passera för en särdeles lärd man, men hvilken skilnad mellan honom och hans mästare *Lepsius*! Jag trufdes ej särdeles väl i detta sällskap, utan gick bort tidigare än de andra.

Jan. 28.

Satt hemma tills shekh *'Ali* kom, då vi gjorde en lång lection; gick sedan ut. Det var en kall och blåsig dag, mitt hem låg mig mer än vanligt i minnet, med de roliga hågkomsterna från mången Karls dag för länge sedan. Om aftonen drack jag thé hos shekhen i hans varma *mandara*. Han var mot van-

ligheten särdeles trefflig och pratsam nu, då vi deremot vanligen suto tysta och trumpna tillsammans så länge jag bodde i hans hus; men jag finner att man äfven med sina vänner ej bör lefva beständigt tillsammans eller uteslutande umgås med dem.

Jan. 29.

Fick slutligen Borgströms bref, som denna gång uteblifvit särdeles länge; men de bref han omnämner vara sända ifrån min mor, hafva ännu ej framkommit. Jag väntar på dem med oro, äfvensom på underrättelser från Geitlin. Hade besök af *shekh elhareh*, som presenterade sig för att få den vanliga *muftahijeh* eller *hölvan*; denna gång fick han ej mer än 5 piaster, ehuru han pockade på mera. Derunder var *shekh Ali* hos mig och gaf mig min lection. Efter *asr*, då den var slut, gick jag till *Nicholas* och tog min gamla *gibbe*, den han låtit färga, laga och uppstoffera. Jag fann honom vid högst dåligt humör, ty han hade sutit instängd i sina rum en hel vecka, emedan Ryska konsulatet vägrat hålla honom vidare under sitt skydd samt återgifvit honom hans pass; i anledning deraf hade han haft ledsamheter och blifvit ansatt af allehanda folk. Han bad mig tala godt för honom hos konsuln. Spatserade derefter omkring och slog mig ned i ett café i *Ghorijeh* för att höra på en *Antari*. Jag förundrade mig att han ej kunde läsa sin bok grammatikaliskt riktigare; han kunde t. ex. ej skilja emellan casus och verbaoristernas slutändelser. Emellertid var hans uttal vackert, hans organ och läsning behagade mig för öfrigt, ehuru han

ingalunda var någon bland de bästa. Han slöt kl. 3 T. och det lilla sällskapet skildes åt.

Jan. 30.

Gick om morgonen till kansliet, talte med Köhler om mina penningar, och språkade med Timofejeff; derunder kom äfven konsuln in, blef sittande med oss en lång stund och inbjöd mig i morgon på soupé. Han sade sig hafva fått svar från ministern i Konstantinopel på sin anhållan om firman och rekommendation för mig från sultan, med anledning af min resa till Arabien; ministern hade svarat att en sådan vore svår för honom att utverka och för mig af föga eller ingen nytta. Läste sedan hemma min lection med shekhen och packade upp böckerna ur *sahharan*, som jag hemtat hem. Gick slutligen till ett café nära *Babelkhalik* och hörde på en *muhaddith*. Han var i sin konst ej jemngod med shekh *Ismain*, men hade ett för mig tydligare och förståndligare uttal, berättade mera i folkets smak, var i allmänhet gröfre och plumpare i sina uttryck. Hans åhörare voro ock nästan uteslutande af lägre klassen, men ej i särdeles stort antal, om än i dag jemförelsevis talrikare än vanligt. Sjelfva cafét var äfven ganska litet och, likt många andra, fullt af ohyra.

Jan. 31.

Gick ut vid middagstiden och promenerade, för att låta tiden för fredagsbönen gå förbi, i några trädgårdar och på grushögar utanför *Azbukijeh*. Det var redan särdeles hett i luften, ehuru midt i vintern. Begaf mig närmare *esha* till vår konsul *Fock*, dit jag

i går blifvit inbjuden. Jag fann honom sittande i sin öfra sal, i sällskap med Avareff, en ung resande Polack och Köhler, väntande blott på mig, som det tycktes; ty så snart jag kommit och helsat på sällskapet, gingo alla ner och vi satte oss till bords. Värden emottog mig med särdeles förekommande artighet och anvisade mig äreplatsen vid bordet, hvar öfver jag blef litet förlägen. Den unge Polacken är en äkta *voyageur*, som stryker världen omkring för sitt nöjes skull, för att sedan hemma kunna berätta att han varit i den eller den trakten af världen; för öfrigt synes han vara en öppen, i världen ännu föga erfaren yngling, hvars utbildade hjerta och tanke ofta flyger ut i obetänkta och ovalda ord. Derföre ville sällskapet, isynnerhet Avareff, nästan drifva litet gäck med honom. Jag fann mig dock temmeligen trefligt i afton och blef sittande tills vi alla skildes åt på en gång kl. 10 vidpass. Jag hade förtärt några glas vin och dessa hade den vanliga hetsande verkan på mig samt stego mig något i hufvudet. Den unge Polacken har redan färdats genom Tyskland, Schweiz och Italien, denna vinter varit upp till Asuan, ämnar sig, efter omkring 30 dagars vistelse härstädes, till Jerusalem och Syrien, derifrån till Grekland, Frankrike och England, samt "zu guter Letzt" till Amerika. Han har mycket af det vanliga hjertlösa, exalterade sättet, fadda utrop af beundran undfalla honom ofta; han finner sig smickrad och sitt hjerta tillfredsstäldt af att hafva ätit på samma sten i *Medinet Habu*, der *Champollion* vanligen plägade göra sin måltid.

Febr. 1.

Begaf mig närmare *maghrib* till *Prunner*, för att be honom introducera mig hos *Fresnell*; det lofvade han ock göra när helst jag önskade någon förmiddag. Sedan gick jag till *Nicholas*, om hvilken jag nu samlat några underrättelser, att han nemligen skall vara en krångelmakare och framfusig man, med skulder öfver öronen. Jag språkade med honom i hans qvarter och sade att konsuln var högeligen förbittrad på honom, men att han antingen skriftligen eller muntligen sjelf borde försöka göra sitt möjliga hos konsuln. Väntade hemma på shekh *Ali*, hvilken jemte andra shekher från *Elghamri* lofvat komma till mig i afton och dricka thé; de hade också i går sökt mig, men ej funnit mig hemma. Vid *esha* kommo de och blefvo sittande ungefär 3 timmar. Aftonen tillbragtes som vanligt under glam och tobaksrökning, samt förflöt på sitt sätt ganska trefligt. Det vanliga samtalsämnet med shekh *Abdallah* kom åter på tapeten, nemligen om röfvare, plundrare och tjufvar, hvilka till stort antal finnas i hans hembygd *Sharkijeh*. Han påstod att de förnämsta män och shekher i byarne sjelfva voro de värsta röfvarena, att de skröto och yfdes deröfver, i stället för att skämmas. Oaktadt den långa tiden, deras bopålers flyttning, och framförallt pashans fruktade makt, har den äkta Arabiska Beduin-karakteren icke kunnat utrotas i de östliga provinserna; deremot har folket i mellersta Egypten och till en del i *Said* funnit för godt att låta sig kufvas samt blott knyta näfven i byxsäcken. I *Sharkijeh* begås ännu stöld, rån och mord utan hejd.

Febr. 2.

Satt hemma om dagen och sysslade med hvarje-handa; aftonen tillbragte jag i cafét der *Bejomi* berättar. I anseende till söndagen voro många Fran-ger ute vid *maghrib*, spatserande med sina qvinnor och barn.

Febr. 3.

Gick middagstiden till *Prunner*, som just då kom hem från sina sjukbesök. Han förde mig till *Fresnell*, hvilken jag fann sysselsatt med *Wrede* i något slags arbete angående dennes resebeskrifning. *Prunner* lemnade oss snart på 3 man hand, och nu plä-gades råd huru jag skulle företaga min resa till Ara-bien. De rådde mig att gå till *Damas* och derifrån med karavan till *Mekka*, gåfvo äfven dessutom flera råd hit och dit; detta kan vara allt ganska godt, men de känna icke hvar skon klämmer och min kassas tillstånd, hvarföre jag ej blef särdeles hulpen af de-ras råd. *Fresnell* hade för öfrigt den vanliga Fran-ska artigheten, derjemte en äkta lärds välvilja och bemötte mig särdeles hyggligt. Skada blott att han ej länge tänker stanna här, utan så fort som möjligt bege sig till Europa. Han är en betydligt äldre man än jag tänkt mig honom, kanske närmare 50-talet, men ännu liflig och rörlig som en Fransman, utan att dock hafva något särdeles intressant eller själ-fullt i sina drag. Han hade någon liten fjeskighet i sitt väsende och tal, som ej behagade mig rätt väl. Han talade Arabiskan bättre och renare än jag här hört någon Europé tala den, dock hade hans språk

ej den fullkomlighet jag väntat hos en lärd, som lefvat 12 år i dessa trakter samt uteslutande sysselsatt sig med studium af detta språk; det var litet affekteradt, såväl i pronounciation som i val af uttryck, och ljuden tycktes mig vara mer instuderade än naturliga. För öfrigt hade han någon liten tokrolig treflighet i sitt väsende, som man annars sällan träffar hos en Fransman. Han spådde mig god framgång i mina resor, såväl för mitt icke Europeiska utseende (det han tyckte ha någon likhet med Tatariska racen, ehuru näsan var Kaukasisk), som för hela mitt orientaliserade väsende. Han språkade mycket om sättet huru jag skulle färdas, men gaf i allmänhet föga upplysningar som jag tyckte mig kunna ha nytta af; liksom ofta förr, fann jag nu att vid allt hvad man företager, är man sjelf den bästa rådgifvaren. Jag dröjde hos honom ungefär en timma och gick sedan hem. När jag närmare *maghrib* just var färdig att gå ut, kom shekhen, vi gingo åter upp, kokade kaffe, språkade en stund och begåfvo oss sedan hem till shekhen för att äta qvälls-
vard samt dricka thé. Derefter gingo vi i *Ghamri* moskén och hörde på *makran*, som hölls der i afton; vi blefvo sittande ungefär halfannan timme och gingo så bort.

Febr. 4.

Satt hemma tills shekhen kom. Han sade sig hela förmiddagen hafva varit sysselsatt med ett mål, som vanligt rörande en skilsmessa, *bittalateh*. Den ifrågavarande qvinnan hade grälat med sin mans mor,

hvaröfver mannen råkat i vredesmod och skiljt henne *bittalateh*. Efter ett års skilsmessa hade han ångrat sig hjertligen och uppfunnit följande utväg till återförening: han hade talat med en *effendi*, som ägde en slaf, och köpt af honom slafven för 1,000 piaster, sålunda att han gaf blott 10 piaster af hela summan, hvilket gjorde handeln laglig; derefter giftes slafven med den frånskilda hustrun, men den förra äkta mannen inträdde snart och skänkte slafven åt sin f. d. hustru; dermed var slafvens giftermål tillintetgjordt, ty en slaf får ej vara gift med sin ägarinna. Emellertid hade nu den skilda hustrun varit gift efter sin skilsmessa *bittalateh*, hvarföre det var henne tillåtet att, efter skilsmessan från slafven, ånyo äkta sin förra man. Detta mål hade shekhen i dag utfört och var särdeles nöjd med dess *hilleh koajiseh*, som han kallade det. Tillbragte aftonen i det vanliga cafét vid *Bab elkhark* med att höra på *muhadditen* shekh *Bejomi*, och kom hem vid vanlig tid klockan mellan 3 och 4 efter Arabernas ur, svarande mot kl. 10 efter våra ur.'

Febr. 5.

Gick litet ut på förmiddagen för att träffa den gamla *muhadditen* shekh *Bejomi* i ett café, dit jag beställt honom, men han infann sig ej. Sedan shekhen gifvit mig lectionen, utträttade jag några små bestyr och åt qvällsvard på vanligt ställe. Aftonen tillbragte jag i ett café nära *Babelkhark* med att höra på en *Antari*; hans läsning var ganska vacker, men äfven han kunde ej gifva orden deras rätta grammatikaliska ändelser.

Febr. 6.

Hörde på kansliet efter bref, men fick underrättelsen att ångskeppet, som i förrgår bort vara i Alexandria, uteblifvit, troligen fördröjdt af motvind. Strök sedan mycket omkring, full af oro. Lagade sjelf åt mig thé, emedan *Ibrahim* fått lof att gå hem och helsa på sin hustru. Fransmännen ofvanom mig hade i dag ett förfärligt oväsande hos sig, ända ifrån morgonen då de låtit hemta dit en danserska, som sedermera hemtade med sig två andra. De dansade, sjöngo, skreko, slogo förfärligt på *tarabuckan*, och støjade det värsta man kan tänka sig. Stojet räckte till midnatt och störde mig mycket, men hvad var att göra?

Febr. 7.

Gick till kansliet, språkade med *Köhler*, följde honom hem och åt middag hos honom. Shekhen hade emellertid sutit en lång stund och väntat på mig, men sedan gått bort. Dref så omkring och träffade på gatan *Peterson*, hvilken sade sig under sommaren hafva gjort en resa till Sverige, samt äfven varit i Åbo och Helsingfors. Det var särdeles roligt att åter få tala sitt modersmål; stod derfore länge och språkade med honom på gatan. Satte mig sedan i mitt gamla café i *Azbukijeh*, der jag träffade en gammal fiskhandlare, som satt der högst trumpen och nedslagen. Jag gaf mig i samtal med honom, frågade efter orsaken till hans nedslagenhet, och erfor att den fördömda *firde* och penningbrist plågade honom. Han blef dock glad att finna någon som deltog i

hans smärta, samt prisade Herren, som tröstat och fröjdad honom med anblicken af mig. Hörde om aftonen på shekh *Bejomi* i det lilla cafét, der nu ett ovanligt stort auditorium var sammanträngdt.

Febr. 8.

Helsade på *Sattler*, som nu bor i samma hus der *Wrede* förut bodde; satt der en stund och såg på de taflor han som bäst hade under arbete. Läste sedan med shekhen, vandrade litet omkring och slog mig ned för aftonen i samma café, som i går.

Febr. 9.

Satt hemma hela dagen och arbetade smått. Vid 'asr spatserade till *Bab essha'arijeh*, der jag vid min kaffehandel satt länge hos shekh *Sultan* och språkade. Från honom gick jag till shekh *Mohammad esshubukshi*, der jag träffade shekh *Abdallah* och språkade länge. Sedan väntade jag hemma på ett sällskap från *Ghamri*, som lofvat besöka mig och dricka thé här. De kommo genast efter *esha* och stannade här till den vanliga tiden. Aftonen tillbragtes dels med prat, dels med läsande af *Tusen och en natt*. Jag förundrade mig öfver att shekh *Mohammad* ej kunde läsa bättre, men den tryckta stilen gjorde ock sitt till att försvåra läsningen.

Febr. 10.

Sökte *Jusuf*, men han hade ännu icke kommit tillbaka ifrån *Damjat*; träffade dock hans mor, som i går återkommit ifrån *Alexandria*, och berättade bland annat att hennes son blifvit bestulen på vägen. Gick till kansliet och träffade *Köhler*, som fått bref af sin

bror; denne är nu i Alexandria, helt oförmodadt återkommen från sin resa till Ryssland, der han tänkte göra sin lycka. Det var den naturliga utgången, som saken måste få. Den löftesrika Ryska officeraren *Spitzen*, som tagit ynglingen med sig om bord på fregatten, hade föregifvit hvarjehanda underliga ursäakter, att han efter gräl och krångel med sin kapten måste bege sig till Kaukasus o. s. v.

Febr. 11.

Gick ut på förmiddagen och köpte mig chokolad, som jag dessa dagar fått särdeles smak för; när shekhen kom tillagade vi det och förtärde det med bröd och ost. Shekhen skrapade med fingren väl alla smulor chokolad ifrån koppkanten, samt tycktes rätt njuta af denna dryck. Tillbragte aftonen i cafét hos *muhammaditen* shekh *Bejomi*.

Febr. 12.

Satt hemma hela dagen och arbetade först med min *Burkhard*, sedan med shekhen. Gick efter 'asr ut till *Khanelkhalili*, der jag köpte ett par skor, och vidare till shekh 'Ali, för att lemna mina gamla skor der. Men han tycktes vara särdeles begärlig efter dem och väntade att jag skulle skänka dem åt honom. Sådant är folket här i allmänhet; ingenting är dem för dåligt, och småsaker göra de sig ingen skam af att undanhålla ägaren, ögonen glimma på dem när de se något, som på ett eller annat sätt kan åtkommas för ingenting. Detta gäller ej blott om arbetsklassen, utan om alla utan undantag. Så vet jag att många småsaker kommit bort för mig, samt att ännu

flera skulle haft samma öde, om jag ej uttryckligen frågat och sökt efter dem; detta till och med hos min shekh, som dock är en ibland de hederligaste Araber. Jag stannade hos honom till qvällsvarden, hvar efter vi drucko thé. Hörde sedan på shekh *Bejomi*. I hans saga förekom en skildring huru musulmän plundrade kristna vaxlare och Frangiska konsuler på 40 penningkistor; denna berättelse fröjdade synnerligen såväl åhörarne som berättaren; allt var *rizk allah* och rövarena glömde ej att tacka Herren för den välsignelse han gifvit dem samt bedja honom äfven följande dagen gifva dem lika stor välsignelse.

Febr. 13.

Shekhen var i dag ovanligt trög och klagade öfver rheumatism, tilläggande den anmärkningen att åkomman plägade förgå antingen af en opii composition, kallad *barsh*, som han plägade få af *Shihab*, eller af thé, som jag försett honom med. Vid min flyttning hade jag nemligen hos honom kvarlemnadt en liten flaska, som nu blifvit slut; dess påfyllande ånyo var väl egentliga syftemålet med hans ord. Begaf mig till *Khanelkhalili* för att afhemta de penningar, som vid skohandeln i går blifvit kvar, men afspisades äfven nu med det vanliga svaret: i morgon. Satt en stund hos shekh *Mohammad* från *Ghamri* i hans svarfware-bod, språkande med honom. Hörde sedan på *muhadditen* shekh *Bejomi*. I afton såg jag här 3 små gossar (omkring 10—12 år gamla), hvilka liksom öfriga åhörare drucko kaffe och *sbiting*; då de skralade litet för högt, tilltalades de af någon

åhörare med *bes baka* och tego genast. De voro för öfrigt ganska anständiga och artiga, hjälpte upp kolen, då de föllo från pipan, buro vattenstopet, då det gick omkring o. s. v. Shekhen berättade nu ovanligt länge, så att jag slutligen blef trött och förlorade sammanhanget. Sagan gick uteslutande ut på penningröfveri från kristna och dylikt.

Febr. 14.

Fick för ledsamt att sitta inne hela förmiddagen, vandrade derföre omkring hit och dit, äfven i *Azbukijeh*-allén, tills fredagsbönen var förbi. Shekhen läste sedan med mig, och *Amin Agha* kom hit, hemtande åt mig bref. Så slät han än är och alltid kallar mig *effendi*, frågade han dock först af min tjennare om *elkhevage* var hemma. Brefven hade ankommit med den i dag från Konstantinopel och Alexandria hit anlända nya dragomanen för konsul *Focks* räkning; de voro mer än vanligt kärkomna, sedan jag så länge fått vänta på dem. Underrättelserna i dem voro särdeles hugnande och försäkrade mig om att jag har många och goda vänner der hemma. Läsningen af brefven drog långt ut och satte mig i häftig sinnesrörelse. Tillbragte aftonen hos shekh *Bejomi*.

Febr. 15.

Natten var för mig till större delen sömnlös, med anledning af den sinnesrörelse som brefven hemifrån förorsakat. Jag vaknade dock bittida och tillagade chokolad, som jag nu i några dagars tid druckit hvarje morgon och som nästan utgjort min enda föda

på dagen, sedan jag ledsnat vid den flottiga maten i mitt spisqvarter. Enligt öfverenskommelse infunno sig tidigt shekherna 'Ali, Abdallah och Mohammad från *Ghamri*, för att med mig göra en liten utfärd på landet. Jag hade föreslagit att vi skulle göra en tur till *Roda* och der tillbringa dagen under dess vackra träd samt på dess berömda jord; derom hade ock shekh 'Ali samt de andra synts vara ense med mig. Men redan i går började shekh 'Ali tala om *Shubra*, att vi borde gå ditåt och sätta oss på något ställe i *berzimen* vid vägen; därför voro äfven de andra böjda i dag, och då platsen öfverhufvud för mig var likgiltig, så beslöts att vi skulle bege oss till *Shubra*. Jag har ofta fått tillfälle att förundra mig öfver folkets fördom emot och liknöjdhet för *Roda*, som dock obestridligt är den vackraste anläggning i denna trakt. Shekh 'Ali hade aldrig varit der förän med mig i somras under *leilet ennokta*; de båda andra shekherna hafva ännu aldrig varit der och torde aldrig komma dit. Orsaken dertill torde väl i någon mån vara den, att denna vidtfrejdade Nilö ligger något aflägsset från Kairo, men förnämligast och hufvudsakligen att den hel och hållen är en trädgårdsanläggning i Europeisk stil. Kanske är dock icke så mycket den Europeiska stilen, som anläggningen i och för sig stötande för dem. Detta åter beror af en bland de många motsägelserna i den orientaliska karakteren. Ty ehuru prakt, ståt och granlåt gör ett starkt intryck på orientalens sinne, samt utgör en hufvudprincip i statsstyrelsen, så afskyr han dock

prakten i sitt husliga hvardagslif; allt som är grannt och pråktigt, om det än vore aldrig så tjenligt för lifvets beqvämlighet, älskar han ej och begagnar det ej, om icke enkom för att lysa och göra effekt. Der effekten ej behöfver åstadkommas afskyr han det granna hjertinnerligen, trifves icke heller i det städade och putsade, utan hellre i det till en viss grad ostädade och smutsiga; undantagandes sådant, hvori hans religion uttryckligen bjuder honom renhet. Araben trifves sålunda icke i en städad och putsad trädgård, tål icke att sitta på dess sopade sandgångar eller på dess soffor; han föredrar vida en grönklädd jordtorfva samt en bar sand- eller mull-täckt fläck af jorden. Hans förkärlek för jord, mull och sand är väl en lemning af Beduinens kärlek till öknen. Hvad orsaken än månne vara, men jag märkte tydligt nog på mina shekher att de ej ville till *Roda*. De hemtade med sig en liten korg, innehållande bröd, ägg och litet smör. De hade väl sinsemellan (såsom jag hörde af shekh 'Ali) kommit öfverens att sjelfva sörja för all nödig provision; men snart befanns det att mera bröd, dadlar, kol o. s. v. behöfdes, utom kaffe, socker och thé, som af sig sjelft föll på min lott. Allt detta, jemte en del af *Tusen och en natt*, packades på min tjenare *Ibrahim* och så satte sig sällskapet i rörelse. Vi gingo ett stycke ut på *Shubra*-vägen till det stora cafét, der jag en gång förut varit med shekh 'Ali i början af vår bekantskap, veko der af från vägen inåt de vackra *berzim*-fälten med planteringar af olive- och aprikos-träd. Vi råkade i

tvist om stället, der vi borde lägga oss; shekh 'Ali vill nemligen alltid välja ett öppet ställe nära vägen, sak samma om der är grönt eller gråa mulden, helst nära någon *sakijeh*, jag åter vill ha ett ställe med träd, något aflägsset från vägen. Jag vann dock, ehuru shekhen mumlade. När vi satt oss började shekh *Mohammad*, svarfvaren, jemte *Ibrahim* koka och röra ihop åt oss 'egge eller äggröra af ägg, smör och dadlar; så snart den blifvit färdig åto vi och drucko kaffe på. Sedan läste *Mohammad*, omvexlande med 'Ali, en saga ur *Tusen och en natt*. Den förre läser i allmänhet dåligt, dels för sina svaga ögons skull, dels för sin ringa kännedom af språket, ehuru han känner sin Koran utantill perfect och är en väldig *fikih* eller Koran-sångare. Sagan handlade om två älskande, fullkomligt lik den jag för några dagar sedan läst ur första delen af samma verk. Jag förstod med lätthet allt som lästes, och emedan jag förut kände händelsens gång rönt jag ej den vanliga sinnesspänningen; så mycket bättre kunde jag observera mina kamraters fröjd af och spänning vid läsningen samt roa mig deråt. De voro med hela sin själ försänkta i berättelsens gång, så enkel den än var och så aflägsen från deras vanliga sätt att betrakta kärlekssaker. De utropade som oftast: *ja bint kalb, allah jidim lek el'afijeh, allah jil'an abok*, med flera kraftuttryck, som ständigt komma i deras mun. De prisade eller tadelade personerna i sagan, allt efter som dessas karakter behagade eller misshagade; shekh 'Ali blef som oftast hindrad i läsningen af

skratt med hosta, till och med en gång vid ett rörande ställe af nedsväljd gråt. Isynnerhet shekh *Mohammad* var oändligen otålig att få veta gången af händelsen och slutet, så att han ofta vid läsningen af viktiga ställen och vändningspunkter hoppade öfver mindre viktiga beskrifningar. Emellanåt diskuterades huru det mände gå; då jag gaf dem några vin-
kar derom, förundrade de sig öfver att jag kunde veta det förut, äfvensom att jag satt så lugn. Sedan sagan blifvit slut, räckte resonnementet om den ännu länge och under hela hemvägen. Diskussionen var utomordentligt intressant och angick qvinnor. *Mohammad* mente att han aldrig stått i något dylikt Platoniskt kärleksförhållande till någon qvinna, som sagan antydde; ehuru han varit i sällskap med de vackraste qvinnor i Kairo, hade dessa icke kunnat väcka hos honom några sådana känslor. *Abdallah*, äldre till åren än vi andra, men af ett torroligt, humoristiskt lynne, var af annan mening och talade om huru han en gång stått till qvinna i ett förhållande af renare tycke, än det här vanliga, samt kom dervid fram med det vanliga argumentet, att forntidens folk var ett helt annat slags menniskor än vi, då kunde en yngling rätt älska en qvinna, uppoffra sitt lif för henne och dö af kärlek utan biasigter, ty förfädren voro ett manligt folk med stark vilja och fasta beslut. Shekh *Ali*, den skriftlärde, som under vägen stillatigande åhört samtalet emellan de andra, menade (och hans mening ville anses för *fatve* i saken) att sådant vore öde och *nasib* o. s. v. Skall

då en andlig kärlek till qvinnan ej kunna finnas och aldrig funnits hos österlänningar? Jag tror icke att i deras karakter såsom menniskor ligger något som kräfver ett nekande svar derpå. De som ursprungligen af Herren blifvit begåfvade med så många kropps- och själs-företräden, skulle en ren andlig kärlek till qvinnan blifvit dem nekad? Knappast. Hellre antager jag att deras religion — som äfven i så mycket annat gifvit deras ursprungliga karakter en annan riktning — till en del släckt denna ädlare känsla, hvilken dock allt ännu värderas och senteras af de flesta, kanske alla som ej äro förvridna af mycken lärdom.

Hela dagen hade jag dock med mina tankar lefvat mera hemma i mitt fädernesland och bland mina vänner, än med shekherna, i hvilkas sällskap jag befann mig; njöt därför mindre af hela denna färd, än jag annars möjligen hade njutit. För öfrigt var vädret ovanligt mulet, mer än jag någonsin förut sett här, solen visade sig platt icke och vi väntade regn hvarje ögonblick. Detta uteblef dock och sedan mina shekher gjort sina middags- och *asr*-böner, i hvilka jag ej deltog, begåfvo vi oss på återväg. Min dräng *Ibrahim* hade under hela tiden mera utgjort en af sällskapet, än egentlig tjenare, samt med lika intresse som de öfriga hört på sagan ur *Tusen och en natt*; shekherna föreslogo äfven att han skulle äta med oss, men jag afböjde det med min tystnad.

Febr. 16.

Gjorde på förmiddagen en liten promenad och

träffade derunder vår konsul med sina två skuggor, den gamla *Timofejeff*, den nya *Frankini*. I anseende till söndagen var isynnerhet i *Azbukijeh* lif och stark rörelse af spatserande Franger, dels åkande, dels ridande, dels gående; bland dem orientaler af alla slag och i de mest olika kostymer, både bättre klädda och trasiga, äfvensom många *Maghrabi*, hvilka i stor mängd återkommit från sin pilgrimsfärd. Det var öfverhufvud den största brokighet jag någonsin sett. Van vid de gravitetiska orientalerna, kände jag nu, nästan mer än förr, afsmak för Européernas fjeskiga gång och väsende, för qvinnornas tillgjordhet och affection, samt för deras parfymers starka lukt. Gick till *Pruner* kort före *maghrib* och fick af honom en liten introductions-skrifvelse till föreståndaren för härvarande militärhospital mons. *Chezdufau*. Sökte denne, men fann honom ej hemma.

Febr. 17.

Gick bittida ut och sökte *Chezdufau*, men fann honom ej heller nu. Vandrade litet omkring och satte mig en stund hos pipsvarfvaren shekh *Mohammad*. Gick kort före 'asr ut till *Fresnell* och satt hos honom nästan i två timmar, rådgörande huru jag skulle färdas fram i Arabien och i ökmarne. Han tyckes väl känna alla förhållanden der, talade mycket om hvarjehanda, och dolde ingalunda de svårigheter, som der möta hvarje resande för folkets intoleranta röfware-karakter. Han bemötte mig i allmänhet med mycken välvilja; men hvad hjälpa andras råd? jag måste väl ändock se och pröfva allt sjelf, bilda mig

in i omständigheterna sådana de förekomma, samt stå eller falla för mig sjelf. Dock erfor jag af *Fresnell* ett och annat, som framdeles torde bli mig nyttigt. Derefter träffade jag *Chezdufau* vid en ny byggnad, som han har under händer. Jag lemnade åt honom *Pruners* lilla bref samt anhöll att han måtte förskaffa mig cranier och möjligen andra anatomiska preparater. Med förekommande artighet bad han mig i morgon bittida infinna mig på hospitalet i *Kasr el 'ein* och lofvade då beställa en vacker samling cranier af Egyptens särskilda stammar, äfven hela skeleton af dem, om jag så önskade; han hoppades få se mig någon gång i sitt hus, sade sig stå till min tjänst, både för min egen, för *Pruners* och för det universitets skull, till hvilket jag hörde, med flere dylika Franska artigheter. Sedan satte jag mig i *Hanafis* nu öppnade café i *Azbukijeh*, drack en kopp kaffe och en *shishe*, väntande till *maghrib*, då jag, enligt inbjudning, gick att äta qvällsvard hos vår konsul. Der voro inga andra än hans två dragomaner, de honom evigt följande skuggorna; Herren vare lof att jag är hvarken en så skugga gifvande, eller en sådan skugga. Konsuln sade sig vara färdig att på allt sätt tjena mig, särskilt nu då jag bad honom utverka tillstånd att utföra de mumier, som jag ämnade afsända hem; han lofvade äfven förmå *Clot-Bey*, då denne skulle komma hit, att skicka någonting såsom present åt vårt universitet. Det ges dock mycket godt folk i verlden, som är färdigt att hjälpa när fråga blir om allmän nytta. *Frankini* är en man med

särdeles skarpt markerade, men ej angenäma drag, talar många språk med största lätthet och flytande tunga, samt har mycket att berätta.

Febr. 18.

Steg ovanligt bittida upp vid solens uppgång, hvilket kostade på i min nuvarande förvända lefnadsordning, fick mig en åsna och begaf mig på väg till hospitalet vid *Kasr el 'ein*. Det var kallt om morgonen, isynnerhet på denna väg, som går igenom *Ibrahim pashas* trädgårdsanläggningar, under planteringar och alléer; jag frös rätt dugtigt om händer och fötter. Då jag kom fram till hospitalet och frågade efter *Chezdufau*, hade jag för min shekh-drägts skull att utstå de vanliga frågorna: hvad jag ville af honom o. s. v., men afböjde dem till det mesta med: *va inta malek* eller dylikt. Blef så uppförd till en stor sal, der ett stort sällskap satt på divanen, bland dem *Chezdufau*, som steg upp, tog emot mig och förde mig till en plats vid sin sida. Sedan omtalade han för de närvarande hvad jag önskade, samt uppdrog särskilt åt en bland de här uppfostrade Arabiska läkarena att låta preparera åt mig cranier. Nu begynte de unga Arabiska läkarena qvestionera mig angående ett och annat, tala Arabiska med mig, samt säga att jag fullkomligen liknade en *fkih* från *Azhar*. Deraf fann jag mig oändligen generad och måste tillstå att, om jag blott på förhand hade känt förhållandena här, jag ingalunda skulle hafva kommit hit sjelf, men nu var intet annat att göra, än hålla god min. Sällskapet bröt snart upp och *Chezdufau*, som

redan gjort sin rund, anförtrrodde mig i händerna på några Arabiska läkare, med anmodan att föra mig omkring och visa mig hospitalet. De förde mig först till ett litet rum i sjelfva portgången, der jag fann en gammal ärevördig *sherif shekh*, sittande på en divan med en Turkiskt klädd *effendi*. Denne sednare var *mudiren* för hela hospitalet D:r *Peron*, den förre var shekh *Mohammad Ettunsi*. De voro sysselsatta med en Arabisk öfversättning af något Franskt medicinskt verk. Jag var högst förlägen öfver att hafva kommit i sådana förhållanden, isynnerhet för shekhens skull, som dock till all lycka ej kände mig förut. Sedan jag sutit der en stund och haft att utstå många frågor, förde en bland de Arabiska läkarena, som lång tid vistats i Paris, mig litet omkring i hospitalet. Vi kommo först till den afdelning der föreläsningar hållas och undervisning gifves åt de unga eleverna, undveko dock att gå in i det rum, der som bäst talrika åhörare bivistade en föreläsning. Der fanns äfven ett rum för pathologisk anatomi, men nu syntes inga preparater till. I en knut af förstugan låg uppstaplad en stor hög djurhufvuden, käkar m. m., men de tycktes alla ligga för fäfot, utan nytta. Derifrån gingo vi in i rummet för farmacin, som var ganska stort; alla burkar voro försedda med Franska namn. Laboratorium tycktes vara en provisorisk utbyggnad, egentligen ej hörande till hufvudbyggnaden. I öfra våningen funnos bibliotheket och samlingarne. Här syntes uppstoppade foglar i stor mängd, äfvensom krokodiler och andra djur; men äfven dessa

tycktes ligga för fäfet och vara förderfvade genom vårdslöshet. Jag hade nog häraf och då det ej väl skickade sig för mig i min nuvarande kostym att vandra mycket omkring här, isynnerhet i sjukrummen, dit jag dock framför allt velat komma, föreslog jag att vi skulle gå ned. Men min ledsagare drog mig ännu in till shekhen och *Peron*, der jag nödgades sitta en lång stund. Hvad som här mest satte mig i förvåning, var det sätt hvarpå de unga Arabiska läkarena talade om sin religion och sin profet m. m. d. De talade nemligen ej blott med största vanvördnad, utan äfven med onyttigt och otjenligt gäckeri; shekhen sjelf, en hvitskaggig, kanske 70 år gammal gubbe, instämde deri med dem, i stället för att nedtysta dem. Icke mindre förundrade mig *D:r Perons* sätt att behandla sin gamla shekh och sina musulmanska elever. Han förde högt språk och hade ingen försyn att med skämt och hån hugga in på Islam, dess läror och tokskaper. På sätt och vis kan det vara ett godt sätt med folket här, isynnerhet med sådant sällskap som omgifver honom och som han troligen uppfostrat så; men jag tror ej att de af hjerat deltaga i detta språk, utan inom sig tvärtom förbanna sitt öfverhufvud, Frangen. För öfrigt har jag knappt hört någon Europé tala Arabiskan så väl som *Peron*; ty han hade stor lätthet både att finna rätta ordet, och att uttala det. Likväl hördes det lätt att han ej var infödd Arab, oaktadt hans långvariga vistelse här och hans ihärdiga bemödande att göra sig fullt mäktig detta utomordentligt svåra språk. Jag

blef utsatt för många frågor af shekhen och var hela den öfriga dagen vid dåligt lynne, liksom alltid då jag sålunda blifvit comprometterad. Från min i det hela högst förargliga färd kom jag hem omkring kl. 9, sedan jag ändå ej uträttat annat, än att jag fått löfte om preparerade cranier i fall några patienter skulle dö; hvilket, liksom alla löften på denna ort, är föga att lita på.

När jag kort före *maghrib* vandrade genom *Muski*, mötte mig *Fresnell*, tog mig fatt och spatserade tillsammans med mig genom flere aflägsna qvarter; han sade sig nu efter våra samtal hafva tänkt närmare på min resa och gaf mig i anledning deraf åtskilliga goda råd huru jag borde färdas, hvilka stammar jag borde först besöka o. s. v. Jag borde först göra deras shekhers bekantskap, af hvilka en är bosatt här, den andra bland folket i öknen; bland dessa stammar vore *Hoveitat* den förnämsta på vägen nedanom *Akaba*. Han språkade mycket med stor välvilja, och det syntes att han var väl bevandrad i Arabiens förhållanden. Vid vår skilsmessa sade han: detta är det enda jag kan säga och råda, för öfrigt *jihdilhadi*. Tillbragte sedan aftonen hos shekh *Ali*, som kallat mig till sig för att afgöra köpet af *Antar*; detta gick dock ej för sig ännu i afton.

Febr. 19.

Språkade med *Köhler* och *Bokty* om sättet att härifrån transportera några mumier. Träffade äfven *Köhlers* bror, som nu hemkommit från sin tillämnade färd till Ryssland. Shekh *Alis* lection i dag var något knagglig och gaf anledning till små dispyter.

Satt för öfrigt hemma och arbetade till aftonen, då jag spatserade litet omkring.

Febr. 20.

I dag gjorde jag försök att sjunga eller messa ett stycke ur Koran, och lät alltid shekhen föremessa en vers eller några ord. Det är ännu och kanske blir mig omöjligt att få ut tonen i denna messning, så lätt och enkel den än tyckes vara; men de oändligen fina intervallerna emellan tonerna, utgörande (som jag tycker) ofta $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ ton efter vår skala, göra denna slags sång, liksom all annan Egyptisk musik, ganska svår att fattas och gouteras af ett Europeiskt öra. I afton gaf jag mig i samtal med min tjenare *Ibrahim*, som jag hittills hållit på nästan för strängt afstånd. Han var särdeles belåten med att prata och berättade mig allehanda roliga saker; kom också nu fram med det han redan första dagen sagt åt shekh *Ali*, nemligen att han ej begrep hvad som kunnat förmå mig att flytta till ett så gement kristet kvarter som detta, der jag nu bodde midt ibland Franger och *Nosara*. Närmare morgonen vaknade jag af en häftig skakning i det stora hus jag bebor; det runkade häftigt och brakade, så att jag halft fruktade att det möjligen kunde ramla. Det kom sig kanske af någon storm eller något lindrigt jordskalf; men *Ibrahim* hade en annan tro för sig: att detta hus vore byggt på någonting underligt, ty han hade bland annat sett en svart underlig man spöka här en afton och stiga upp för våra trappor. Denna varelse hade han ansett vara sin husbonde och gått ned för

att öppna dörren, men funnit den väl stängd och tilläst. Han tycker i allmänhet ej om detta hus, utan vill på allt sätt förmå mig att flytta härifrån till ett hus i granskapet af *Babelkhark*, der hans hustru bor.

Febr. 21.

Sedan shekhen efter lectionen gått bort, begaf jag mig ut, och fann shekhen ännu sittande i solen på den öppna platsen utanför *Oriental Hotel* för att värma sig; han fryser nemligen alltid i mina rum och plägar värma sig i solen efter det han gått härifrån. Jag satte mig bredvid honom och språkade en stund. Tillbragte aftonen i cafét hos shekh *Bejomi*; der möttes jag af *vahashtinna* och andra complimenters, emedan jag på lång tid ej varit der. Då jag i afton kom särdeles tidigt, hade shekhen ännu ej börjat sin saga, utan de väntande åhörarne språkade om jordbäfningen, som under föregående natt hade skakat staden. En boksynt ung effendi sade sig hafva läst i en gammal bok (den han hade i arf från sina förfäder och hvilken ofta förut hade spått sannt), att denna jordbäfning betydde död och dyr tid för Kairo. Till min förundran stredo de flesta närvarande deremot och yttrade obenägenhet att tro slika förebud eller böcker; annars är det ett hufvuddrag i deras lynne att sätta tro till allt sådant och det desto hellre, ju tokroligare förklaringen är. Den unga effendin sade sig tro boken derföre att den förlidet år, då man sett en stor svart-glimmande pelare på himmelen, förklarat sagda fenomen betyda krig och förstörelse i de otrognas land; nu hade denna spådom gått i fullbordan

genom shekh *Mohammad Shamils* segrar öfver Rysarne.

Febr. 22.

Köpte några böcker i *Kutub khane*, språkade sedan i kansliet med Köhler, som berättade åtskilliga historier om dragomanernas vanliga bedräglighet mot sina Engelska herrar; bland sådana finnas män, som dymedelst samlat sig stor förmögenhet och här byggt väldiga hus. Detta bedrägeri bedrifves så öppet, att till och med Europeiska handelsmän stå i complott med de Arabiska tolk-slynglarne för att bedraga deras herrar. Om aftonen voro mina 3 vanliga shekher, *Ali*, *Abdallah* och *Mohammad*, hos mig och drucko thé, samt passerade aftonen dels läsande ur *Tusen och en natt*, dels glammande till kl. 4 à la *Turque*.

Febr. 23.

Satt hemma hela dagen och skref på bref hem. Lagade sjelf mitt thé, emedan *Ibrahim* fått tillstånd att helsa på sin hustru, och drack det, medan jag skref mina bref i det närmaste färdiga. Dervid fick jag lof att vaka långt inpå natten, och äfven sedan jag laggt mig, ville ingen sömn infinna sig förän mot morgonen.

Bref, dateradt Kairo den 24 febr. 1845.

Broder! I största korthet en helsning från Egyptens gamla heliga jord, jemte den innerligaste tack för ditt och alla dermed följande kärkomna bref af den 12 december, hvilka jag dock, förunderligt nog, ej erhöll förr än den 14 februari. De hugnande, öf-

ver all väntan fägnande underrättelser du och Ilmoni gifva mig i edra bref, uppfylla mitt hjerta med tacksamhet mot eder och alla mina vänner, samt mot Herren, som böjt människors hjertan till mig. Såsom du ser af detta bref, är jag helbregda återkommen från min färd till öfra Egypten och Nubien; men hvad som torde förundra dig är, att vi redan den 14 januari anlände hit till Kairo och att jag sålunda varit här redan öfver en månad, utan att låta höra af mig. Men då jag anlände hit från vår färd, var jag vid det bästa lynne; jag hade så säkert väntat att underrättelser från eder skulle möta mig genast vid min ankomst — men ingen rad, ingen underrättelse, hvarken från eder eller från Borgström. Jag visste ej hvad jag skulle tänka eller göra. Jag önskade så snart som möjligt slippa bort härifrån till öknarne, och ville derföre med det första möjliga arrangera sakerna och göra allt, hvad jag här kunnat samla, färdigt till afsändning hem, såväl böcker, som naturalhistoriska saker. Men jag erfor att preparatorn (som hade uppdraget att samla och preparera allt hvad han kunde komma öfver, samt ha det färdigt inpackadt till min återkomst) efter en första gången förgäfves gjord resa till *Damjat*, nu hade begifvit sig dit för andra gången för att komplettera fogelsamlingen och skaffa åt *Clot Bey* några saker. Jag var således äfven på detta håll bunden. Andra små hvälfningar, såväl i mitt yttre lif, som i min inre tankekrets, bidro äfven att göra mig ledsen på lifvet här, samt att stegra min längtan efter öknen.

Men i detta land hjälper ej att brådska, man måste hafva eller lära sig tålamod; för närvarande har jag ej heller annan utväg.

Hvad särskilt min färd till öfra Egypten beträffar, så fullbordade vi den på den ovanligt korta tiden af $2\frac{1}{2}$ månad och voro ända upp till *Vadi Halfa* eller Nilens andra katarakt, halfannan grad nedanom vändkretsen. Resan var lika lycklig som skyndsam, och ingenting, platt intet oangenämt eller farligt mötte oss. Att den för mig och mina reskamrater egentligen var blott en lustfärd, kan jag väl ej neka, men derjemte måste jag påstå, att den som vill lära sig känna de moderna Egyptierna nödvändigt måste göra en sådan färd och lära sig känna de gamla Egyptierna. Araberna här hafva föga qvar af sin Arabiska Beduin- och ökne-natur, de äro fullt Egyptiserade, största delen af deras sedvanor och bruk, deras fördomar och deras bildning äro blott en svag återglans från de fordna Egyptiernas. Så äfven deras karakter. Jag tror man på en ny-Egyptiers hufvudskalle, afdelad i sina frenologiska fält, skulle till hvarje särskilt fält tryggt kunna sätta namnet Arabiskt eller Egyptiskt, samt vid jemförandet af en äkta Beduins med en Egyptisk Arabs cranium tydligt nog kunde skönja öfvergångarne och sammansmältningen. Likväl är mycket af det envisa Beduin-lynnet qvar, och detta gör deras karakter så krånglig och svår att få reda på, men tillika så intressant. Närmare om vår resa vill och hinner jag nu ej skriva; men jag skall uppfylla denna pligt, antingen i ett särskilt bref ef-

ter någon tid, eller genom öfversändandet af hela min dagbok, som jag fört ända ifrån min landstigning i Alexandria för hvarje dag af det år jag nu vistats här, och som med allt smått redan vext till omkring 25 ark. Nu får jag blott i korthet underätta dig om, att jag på allvare söker göra mig färdig till afresa härifrån. Jag skulle kanske redan varit på väg, om ej bestyren för anskaffandet af naturalhistoriska föremål till vårt Anatomiska kabinett ännu fördröjde afresan och uppehölle mig här.

Hvad böckerna beträffar, har jag dem färdiga till afsändning. Af dem du i ditt sednaste bref säger dig önska, har jag *Tusen och en natt* samt Karl XII historia. Hvad *Isma'il Hakkis* kommentar öfver Koran *Roh elbejan* beträffar, är första upplagan utgången och står ej att fås; men man skall just dessa dagar börja trycka en annan upplaga, med nya stilar och all möjlig omsorg. Af *Hafiz' Divan* med Turkisk kommentar kan andra och tredje delen fås för 33 $\frac{1}{4}$ piaster Egypt. hvardera, men första delen finnes ej i boklådan. Komplet med alla 3 delarne står den att fås för ett till 200 à 300 piaster förhöjdt pris. *Tusen och en natt* är icke tryckt på pashans förlag, utan på enskilda förläggares. Dess ursprungliga pris för båda banden skall hafva varit 60 à 80 piaster och det var den första bok jag frågade efter vid min ankomst hit. Vår härvarande konsuls agent *Bokty*, en Levantinare, hade genast uppköpt en stor mängd exemplar och öfverskickat dem till Syrien för att vinna på försäljningen; men då de der tycktes ha

föga afsättning, fordrade han dem tillbaka just vid min första ankomst hit. Jag förbehöll mig 2 exemplar af den, hvardera för 80 piaster. Sedan jag länge förgäfves väntat på böckernas ankomst, hvilka deras ägare väntade hvarje dag, fick jag slutligen det svaret att de alla voro försålda i Syrien. Jag hörde mig då om hos de Arabiska bokskojarena och erfor att detta verk ifrån sitt ursprungliga pris småningom stigit till 150, 200 och 300 piaster, samt att inga nya exemplar mera stode att fås. Jag beslöt att i alla fall taga ett ex. för min egen räkning, till amusement på mina resor för mig och möjligen äfven det folk bland hvilket jag skulle färdas, samt fick, efter mycket språng och utskickningar, ett exemplar för 200 piaster (45 rub. b. ass.), ett pris som i jemförelse med vanliga Europeiska bokpriser visserligen ej synes mig för drygt. Jag öfversänder detta med de öfriga böckerna, och det får tagas antingen af universitetet eller dig, eller ock stå för min räkning tills jag närgångång kommer tillbaka dit. Bland ypperliga manuseripter som jag öfverkommit, är *Ashmonis* kommentar öfver *Alfijeh*, jemte *Sabanis* randglossor dertill, utgörande 3 väldiga band; derjemte *Almoghni* och shekh *Khalids I'rab* till *Alfijeh*. Härmed anser jag vårt bibliothek hafva fullt upp hvad det behöfver i den viktiga Arabiska grammatik-litteraturen, och du de bästa subsidier, om du finner för godt att annoncera en föreläsning öfver *Alfijeh*. De anslagna medlen har jag användt, så när som på omkring 1,000 piaster Egypt., för hvilken återstod jag nu är i va-

let och qvalet. Jag har åtskilliga böcker på förslag, men torde slutligen stanna för *Siret 'Antar*, ett manuscript i 45 band. När detta köp blifvit afslutadt är hela bokaffären slut och jag öfversänder böckerna jemte katalogen och räkningen, antingen tillika med den anatomiska samlingen eller dessförinnan. Derjemte följer då en handskrifven katalog, hvilken jag vid min första ankomst hit lät skrifva i *Kutub khane* eller boklådan, der jag köpt de tryckta böckerna. Denna innehåller blott de böcker, som blifvit tryckta på bashans förlag; de som haft andra förläggare stå numera föga att fås, sedan de små upplagorna blifvit sålda. Dock talar man mycket om allehanda goda böcker, som snart skola börja tryckas, deribland först *Isma'il Hakki*, dernäst *Bejdavi*. Önskar du emellertid några af de på katalogen befintliga böckerna, som jag ännu ej köpt, eller anser du universitetet behöfva flera exemplar af någon, så kunna de lätt fås. Önskar konsistorium vidare uppköp af böcker och manuscripter, är jag nu mer än förr i stånd att snoka upp sådana, äfven ganska goda i historia och annat, samt står till dess tjänst; dock må Patres ej tro att de visa mig någon gunst dermed. Jag har haft nog språng och besvär för de böcker jag härtills skaffat ihop. Det är ej här, såsom hos oss, att man helt enkelt går till en boklåda och efter katalog köper det man önskar. De flesta uppköp, åtminstone af manuscripter, måste göras af en slump; man finner kanske ofta en god bok i stället för den man söker, och får lof att taga en annan i stället för den man sökt; så-

dant inträffar oftast och sällan får man genast hvad man söker. Utom att det ofta ej finnes till hands, vilja bokskojarena alltid pracka på en det sämsta först, i deras såväl som i annan handel här går allt ut på ocker och bedrägeri.

Fresnell är hitkommen för ungefär två månader sedan från *Gedde*, för att efter ungefär 12 års sejour i Orienten begifva sig tillbaka till Frankrike, troligen för alltid. Jag har naturligtvis gjort hans bekantskap och rådplägat med honom om mina färder i Arabien. Han råder mig att bege mig till Syrien, Damask eller Baghdad och först derifrån inåt öknen, emedan i *Gedde* och hela *Hegaz* allt som kommer från Kairo och Egypten är misstänkt i högsta grad. Pashans liberalitet är der alltför väl känd och hatad, hvarförutan så många Europeiska skojare och marktschrejare färdats der fram och spelat sina farcer, att mången oskyldig fått och troligen framdeles får bära deras skuld på sin nacke. Men då jag ej ville gå in derpå, så mycket mindre som nästan ett helt år skulle gå åt för min vistelse i Syrien innan jag komme till öknen, har han gifvit med sig och tror liksom jag, att äfven vägen öfver *Akaba* och hela den öfriga karavan-vägen till *Mekka* möjligen kunde befaras af en ensam resande. Der skall äfven i *Medain Saleh* finnas ännu af ingen Europé besökta fornlemningar, och troligen kommer jag att taga denna väg, oaktadt de möjliga farorna. *Fresnell* har ingalunda dolt för mig det obändiga röfware-sinne, som öfverallt träffas hos Beduinerna, och de faror en resa bland dem har med

sig; men tillika har han gifvit mig goda råd och med sina berättelser blott mera stegrat min lust att komma till dem, samt att sätta mitt envisa hufvud mot deras. Ditt och Ilmonis vänskapsfulla bref låter mig äfven emotse dessa färder med gladare ögon nu, än då jag för kort tid sedan trodde mig nödgas anträda dem med tom eller halffull börs, utan ryggstöd i den stad jag lemnade och utan hopp om den i öknen tömda börsens fyllande i den stad, jag kunde hinna till på andra sidan om öknen. Ett sådant stamhåll tycker jag nu *Basra* kunna bli för mig, om jag lyckas komma genom Vahabiterna fram till Persiska vikens stränder och längs dem upp till Euftrat. Jag kan ej neka att jag är högst villrådig huru jag först skall börja och vinna inträde i öknen hos dess Beduiner; de råd jag fått af flera särskilda män, hvilka bättre än andra känna dessa förhållanden, äro alla sinsemellan stridiga och vidtsväfvande. Till slut tror jag det vara bäst att följa eget tycke och låta omständigheterna leda sig, samt gifva sig på väg med Arabens vanliga: *jehdilhādi*. Skulle härunder rykten om mig uppkomma, sådana jag med förundran hört redan vara i omlopp, må du icke alls tro dem, ej heller lita på annat än hvad direkte kommer härifrån, äfven om framdeles, när jag engång har Kairo i ryggen, tillfällen att lemna dig underrättelser skulle bli färre och rarare än hittills.

För öfrigt har jag nu föga att berätta dig. Jag för ett tyst och flitigt lif, läser alltännu med min shekh *Alfijeh*, som dock nu lider till slut, och lär

mig af honom att sjungande recitera Koran, hvilket
 är svårare än något annat; ty den Arabiska tonska-
 lan har så fina ton-intervaller (jag tror $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ toner)
 att det för Europeiska öron är nästan omöjligt att
 vänja sig vid dem. Jag har nu lemnat min shekhs
 hus, der jag omkring 3 månader bodde i allsköns
 fred och ro; men lifvet der blef mig onödigtvis för
 mycket tråkigt och besvärligt, ehuru jag redan vant
 shekhen vid att utan harm se mina många icke-muslim-
 ska vanor, t. ex. min tröghet att göra de 5 dagliga
 bönerna och besöka moskéerna, mina Europeiska böc-
 ker och skrifmaterialer &c. Han kommer nu till mig
 och tillbringar här större delen af dagen, dels med
 läsning, dels med prat och thédrickning. Denna dryck,
 som jag vant honom vid, hade han först motvilja för,
 men är nu alldeles befängd i den, föregifvande att
 den fördrifver *errih*, d. v. s. ungefär hvad vi kalla
 rheumatism och hämorhoider m. m., ty det är ett namn
 som användes nästan på alla chroniska sjukdomar,
 och denna *rih* (hvaraf många sorter finnas) är upp-
 hofvet till andra sjukdomar. Jag har frågat många
 om denna sjukdoms egentliga väsende och bland de
 bästa förklaringar är den, att det är luft eller väder,
 som sätter sig emellan huden och köttet eller emellan
 andra partier af människokroppen. Dessa *arjah* plä-
 gar man fördrifva med en slags opii composition,
 kallad *barsh*, i hvilken utom hufvudbeståndsdelen opium
 ingå diverse starka kryddor, ingefära, peppar m. m.
 Jag har öfverhufvud i sednare tider haft föga till-
 fälle att utöfva min läkarekonst, är ock föga ange-

lägen derom; ty utom det att jag vanligen själf får lof att köpa medicinen och skänka den åt patienterna, har jag, liksom andra läkare här, den förargelsen att de ej göra så som jag ordinerar. Följande anekdot må tjena till upplysning: en Arab af lägre klassen här låg för döden sjuk; hans hustru kallade en Frangisk doktor, som gaf förhållningsreglor, ordinerade en cur och skänkte äfven något läkemedel åt patienten; när doktorn gick, ropade patienten åt honom: lämna du mig så, utan att gifva mig någon *bakhshish*? I sjelfva verket tycker oftast patienten sig göra läkaren en tjänst, icke tvertom. Den bästa och mest brukade medicin är att skrifva stycken ur Koran på lappar och fästa dem på hufvudet, tinningarne eller nacken o. s. v. Haf godheten framföra till Ilmoni min hjertligaste tack för hans förbindliga bref och det deltagande han visar, ej för mig, utan för det jag söker, och ursäkta mig att jag ej särskilt skrifver honom till. Beträffande pathologiska och anatomiska preparater, dem han önskar få, har jag tagit några mått och steg för deras anskaffande, såväl på härvarande hospital som det i Alexandria, men kan ännu ej lofva något visst. Nu farväl tills snart igen, haf en väns tack och en väns helsning!

Dagbok, Febr. 24.

Besökte *Jusuf* om morgonen och fann honom vara hemkommen med en vacker fogelsamling. Träffade på gatan en bland de många nu från pilgrimsfärden återkomna *Maghrabi*, gaf mig i samtal med honom

och bjöd honom in till ett café, der vi rökte en *goze* samt drucko kaffe. Han var från Tripolis och berättade bland annat huru Judar och Kristna i hans hemstad voro föraktade, huru de ej fingo rida annat än åsnor, med flera förnedringar. I sitt tal vittnade han verkligen om den eld och häftighet, hvilken han påstod ligga i folkets sinne, samt om den manliga stolthet, hvilken vanligen finnes hos en *Maghrabi*. Han for häftigt ut emot det bedrägeri och den låghet i sinnet, som man öfverallt finner hos Egyptens folk, skonade ej heller Beduin-Araberna för deras rofferi och tjufnad, samt sade dem känna hvarken Gud, hans profet eller dennes religion. Jag hade något svårt att förstå hans för mig ovana dialekt, men tyckte den vara renare och mera Arabisk än den man hör i Egypten.

Febr. 25.

Var åter hos *Jusuf* och vid *esha* hos *Avareff*, påminnande honom om löftet att kostnadsfritt transportera böckerna och anatomica till Petersburg, hvarifrån de lätt kunde fås till Helsingfors. Han lofvade det äfven nu, men förbehöll sig uttryckligen att derföre få en tacksägelseskrift från universitetet, samt bli inkallad till medlem af Finska naturalhistoriska sällskapet. Han visade mig den samling af Rödhafvets snäckor, som han gjort för att skänka åt Vetenskapsakademien i Petersburg, samt frågade på allvar: om jag trodde att han dermed kunde förtjena en orden? För tidigare skänker åt Akademien, för slafvars frigörande, samt för några andra tjänster hade

han 3 särskilda gånger fått guldmedaljer, men på dem sade han sig sätta föga värde, ville deremot med "all Gewalt" bli riddare. Så begärlig efter ordnar som han, har jag ännu icke sett någon, ej heller någon som så öppet uttalat en sådan önskan. Allt hans tal förrådde kryperi samt jägtande efter de storas gunst utan hejd och blygsel; han är likväl en fri handelsman, med förmögenhet nog för att ej behöfva andras gunst.

Febr. 26.

Sökte generalkonsuln *Fock*, för att rådgöra om bästa sättet att underlätta transporten af universitetets effekter, men träffade honom ej; språkade en stund med *Timofejeff* och *Frankini*, hvilken sednare roade oss med reciterande af Turkisk och Persisk vers ur ett litet album. Detta gjorde han ej illa, ehuru jag hade väntat det nästan bättre; men alla Européer staka sig i reciterandet af orientalisk vers. Deras uppfostran har så vant dem vid den platta Europeiska pathos, att den enkla orientaliska tonen i reciterandet blir dem nästan omöjlig; detta gäller om Arabisk vers mer än om annan orientalisk.

Febr. 27.

Gick i badstuga om morgonen och tillbragte förmiddagen hos min gamla barberare *Ustad Ahmad*, der jag åter träffade shekh *Ibrahim Elhanbali*. Läste sedan med shekhen och spatserade, ehuru vädret var mulet och något ruskigt, så att till och med litet regn stänkte; aftonen tillbragte jag i cafét hos shekh *Bejomi*. Bland andra funnos der nu två Turkar, hvilka

tilläto sig att prata ganska högljuddt; ehuru sådant vanligen ej tåles i ett *muhammadith*-auditorium, fanns ingen som vågade nedtysta dem, emedan de voro Turkar och således landets herrar. Sedan de gått understodo sig två unga Araber att stimma litet, men blefvo genast nedtystade.

Febr. 28.

Talade med konsul *Fock* om boktransporten och dervid behöfliga bref m. m. Gick sedan till *Jusuf* och uppräknade såväl fisk- som fogel-samlingen; den sednare hade stigit betydligt öfver hvad påräknadt var, nemligen ända till 125 species. Jag handlade af honom äfven korall-bildningar och åtskilligt annat från Rödahafvet. Gjorde långa promenader till *Ghorijeh* och kringliggande trakter, äfvensom åt *Muski* till, samt drack thé hemma.

Mars 1.

Tog af *Bokty* penningar till ovanligt stort belopp och förde dem omedelbart till *Jusuf*. Packade med honom in några småsaker, såsom ormar och ödlor i en blecklåda, samt språkade med honom en stund. Hemkommen gaf shekhen mig lectionen under det vi drucko kaffe. Satt en stund i *Hanafis* café och såg på den temmeligen lifliga rörelsen i *Azbukijeh*. Begaf mig sedan till vår konsul på hans bjudning; men, liksom på de flesta sådana bjudningar, var der temmeligen tråkigt och jag strök på foten så snart kaffet var drucket. Talte ännu med apotekaren om min apotekslåda för resan, och gick så hem.

Mars 2.

Satt hemma hela dagen, först läsande *Burkhard*, sedan sysselsatt med shekhen inemot 'asr. Inne sittandet bekom mig ej väl, utom ett lindrigt stygn i bröstet, kände jag mig trött och medtagen. Gjorde derföre en lång promenad i *Azbukijeh*, der Frangerna nu på söndagsaftonen spatserade, och träffade derunder både *Köhler* och *Peterson*, med hvilka jag en stund samtalade. Promenaden och den ljufva, smekande luften lifvade snart åter mina lifsandar.

Mars 3.

Förde några småsaker till *Jusuf*, träffade vid shekh *Sultans* bod, der jag köpte socker, shekh 'Ali och satt med honom en stund hos *Mohammad*, svarfvaren. Vid *maghrib*, efter en lång promenad, begaf jag mig till shekh 'Ali, åt qvällsvard hos honom och drack thé, efter hvilket han nu blifvit särdeles befängd; sedan gingo vi ned till *Ghamri* moskén och hörde på en *makra*, för hvilken *Mohammad* svarfvaren nu är shekh. Emedan jag sjelf begynnt öfva mig i Koran recitation samt vant mig vid min shekhs verkligen mästerliga läsning och sång, kunde jag nu bättre än örr bedömma att dessa läsare här ej voro af stort värde. Men de voro ock blott sådana, som samlas hit och läsa Koran för att vid bortgåendet få sig ett eller två små bröd och litet bönor. Af fromhet och kärlek till Koran sända nemligen vissa hus eller herrar till denna moské bröd och annan provision åt fattiga *fokaha*. Äfven den man, som här läser *khotbe* vid fredagsbönen och är moskéns *khatib*, anser det

ej vara under sin värdighet att hvarje måndagsafton komma hit och läsa under shekh *Mohammad* svarfvaren, som egentligen är blott en tjenare i moskén och dess *mueddin*, mest för att få sig bröd och bönor. Jag tröttnade tidigt i afton och begaf mig hem förän jag behöfde gå med lykta.

Mars 4.

Vandrade litet omkring på bestyr för universitetets effekter; stannade i *Azbukijeh* för att höra på en sångare och konstmakare. Han sjöng accompanerad af två qvinnor, hvilka slog tambour de basque och emellanåt gjorde tutti; sången angick någon kärlekshandel. Konstmakaren hade mycken vighet och lätthet, såväl i sin tunga, som i sina kroppsrorelser, och behagade mig ganska mycket. Här träffade jag ihop med en Turkisk *dervish*, som sade sig vara från *Basra*. Jag gaf mig i samtal med honom och frågade om vägarne i öknen, men han visste ej göra reda för dem, emedan han alltid gjort resan till sjöss längs Persiska och Arabiska vikarne upp till *Gedde*. Han åt qvällsvard med mig på mitt vanliga matställe och spatserade sedan ett långt stycke med mig. Träffade äfven en blind *fikih*, som jag förde fram närmare *Muski*, dit han ämnade sig men hade svårt att hitta. Tillbragte aftonen med att höra på shekh *Bejomi* i cafét vid *Babelkhark*. Han hade i dag ovanligt litet åhörare och började sin berättelse temmeligen sent; den gick, som vanligt, ut på plundring af och gäckeri öfver de kristna. Här i cafét tager man särdeles artigt emot mig och anser mig för en lärd shekh, hvilket jag erfar deraf att man kallar mig *Sejidna*.

Mars 5.

Gick som hastigast ut till *Jusuf* och med honom till en gammal antiqvarius *Massara*, som i långa år drifvit sitt yrke här. Gubben var sjelf en vandrande antik, bland de antiker han hade kringströdda på sin gård och som icke tycktes vara af stort värde; skröplig och svag, med sura röda ögon, hade han ett utseende som fullkomligt svarade emot hans yrke. Vi funno här ingenting annat än en mumies hufvudskalle, den vi togo, sedan vi gifvit gubben i uppdrag att förskaffa oss några mumier med det första. Det börjar nu bli varmt i luften och vintern är fullkomligt förbi, vädret är såsom det mildaste juli-väder hos oss. Satt hemma arbetande till *esha*, då jag gick till cafét der *Bejomi* berättar sina sagor.

Mars 6.

Satt hemma större delen af dagen. Hörde i *Azbukijeh* på sångaren och konstmakaren, som Accompanjeras af de två qvinnorna; i dag innehöll hans sång de allra gröfsta plumpheter, men åhördes likväl af ganska många både män, qvinnor och barn. Bredvid mig stodo två unga shekher från *Azhar*, som ofta upprepade fördömmelser öfver sångaren och hans otäcka sång, men dock stannade qvar för att höra. Tog en åsna och hemtade från min shekh den stora packan af *Siret 'Antar*. Der träffade jag äfven shekh *Mohammad*, som gjorde anspråk på *bakhshish*, ehuru han ej skaffat mig denna bok, utan blott i början af handeln litet sprungit för den.

Mars 8.

Packade in böckerna och manuscripterna i *saharan*, hvarunder shekhen kom och gaf sin lection. Gick genom *Khamsavi* ut för att se på *Mahmil*, som i dag fördes in till staden och upp till slottet. Der var samma procession och samma folkträngsel som för ett år tillbaka, då jag betraktade denna ceremoni, troligen äfven till största delen samma agerande personer; men jag såg nu på den med mycket annorlunda ögon än förra gången. Då hade jag trott, att något allvar och någon mening (om än missledd eller falsk) låge derunder, att det hela hade någon betydelse för det folk, som gapade derpå. Men nu tyckte jag mig klarligen se, att (likaväl bland musulmän som kristna) alla dylika offentliga processioner och ceremonier äro blott tomt prål, eller spektakel utan annan betydelse för de gapande, än att skolgossarne få lof en dag och qvinnorna få tillfälle springa ut. Så väl de förra som de sednare syntes här i stor mängd. Liksom förra året följde mina ögon äfven nu hufvudsakligen och oupphörligt *shekh Elgamal*, den gamle *Maghrabi* gubben, som med hela sin öfra kroppsdel naken följer *hagg* till Mekka hvarje år, för att för de andra runka sitt halfskalliga hufvud under hela vägen. Men då i fjol det ovanliga i hans gestalt och hela väsende gjorde på mig ett starkt intryck af förvåning, kan jag nu ej neka att jag tyckte mig nästan böra förakta en gubbe, som sålunda spelte gäck. I denne gubbes närmaste följe af pipare och tympanister syntes äfven en annan gubbe, liksom de

andra ridande på kamel, runka sitt hufvud och imitera sin store shekh; men han förstod ej konsten att öfva yrket rätt, ty man såg tydligt att allt var härmadt och långt ifrån att göra effekt, förekom han mig högst fadd. Sådana fuskare förderfva mästarens konst, men de upplysa ock världen om hvad mästaren i sjelfva verket är, om han saknar konsten att vända ögon. För öfrigt tyckes det äkta orientaliska i dessa processioner allt mera aftaga för hvarje år; det plump fanatiska, men karakteristiskt musulmanska, såsom skrik, utrop och dervisher, ersättes af bashans trupper och hans Frang-härmande musik, ehuru den sednare ej ännu lyckats undantränga pukorna och piporna. Jag dröjde ej länge, utan såg processionen passera vid *karakon*, gjorde en hastig vandring genom det inre af *Ghorijeh* och hann *Bab essueile*, der jag stannade och lät processionen ännu en gång passera.

Shekh 'Ali var i dag vid högst dåligt lynne, klagade öfver ledsamhet och trötthet, samt utropade ofta: *madaḍ ja Sejid ja Bedavi &c.*, emedan han åter led af penningebrist. De första tiderna efter det han fått sin månadspenning af mig och i allmänhet då han har penningar, är han alltid vid godt lynne och jag hör då högst sällan dylika fromma utrop af honom. Men det är verkligen så, som han sjelf en gång sade, att folket här aldrig har dåligt lynne utom då Matts sitter i fickan. En tid i min lefnad hade också jag ledsamt endast vid sådana tillfällen; men efter denna jemförelsevis glada tid har jag hunnit lära mig att andra större orsaker till dåligt humör

kunna gifvas. Äfven i dag var jag vid tungt lynne af hemsjuka — allehanda oroande tankar på hemmets fredliga lugn kommo öfver mig och läto mig afundas mången lycklig vän, som trifves hemma i lugnt tjäll. Sådana tankar äro de som mest skaka vandraren i fremmande land; äfven Egyptens fridsaliga himmel och acaciernas doft, under hvilka jag rökte min *shishe* och drack mitt kaffe, gåfvo ej mig rätt lugn. Träffade en Mekka-bo, med hvilken jag samtalade och följde en lång stund på gatan. Jag frågade honom om sättet att färdas bland Beduinerna; hade sade mig sådant som jag till största delen förut visste, och försäkrade mig om att resor der ej voro så farliga som man vanligen tror. Hörde sedan på shekh *Bejomi*; hans saga gick ut på gäckeri öfver de kristna, hvilkas hattar isynnerhet gifva musulmän anledning till skratt; berättaren nämner sällan en kristen, utan att tillägga: han var klädd i en hatt så stor som en tvättskål, *tisht*. Här funnos i dag två ärevördiga gamla shekher, den ena från landet, den andra från *Masr*; äfven dessa följde sagans gång lika uppmärksamt som den yngsta gosse, de läto sin kaffekopp stanna vid läpparne orörd och sin älskade pipa slockna, när något viktigt ställe i berättelsen förekom. Men sagan är nu den enda trösten för det lata och fattiga folket, hvad de ej mer kunna upplefva, tycka de om att höra berättas; i sin fattigdom och den stränga tukt, hvori pashan håller dem, fröjda de sig öfver de gamlas lätta sätt att genom plundring från kristna komma sig till efterlängtrade skatter.

Mars 9.

Shekh 'Ali berättade i dag att svarfvaren shekh *Mohammad* skulle gifta sig med hans hustrus syster, som under vår resa till öfra Egypten blifvit skild från sin förra man *Khalil* och sedan dess bott i hans hus. Det unga paret skulle flytta in i den *ka'ah* jag bebott; shekhen hoppades att det skulle bli särdeles bra och passande. Jag frågade när allt detta blifvit afgjort, när *Mohammad* hade skiljt från sig den hustru han hittills haft? Alltsammans var ett verk af min tysta, beskedliga shekh, som troligen under dessa sednaste veckor (då han särdeles flitigt sutit i shekh *Mohammads* bod) förmått denne, öfver hvilken han har något välde, att skilja sin förra hustru och ingå detta nya giftermål. Under berättelsen frågade shekhen flere gånger, om det ej vore *koajis*? jag svarade blott ja dertill, ehuru jag tyckte det vara en handling ovärdig en man. Shekhen deremot var särdeles nyter och glad öfver sitt verk, tyckande det vara särdeles berömvärdt och isynnerhet förmånligt för honom. Spatserade i *Azbukijeh*-allén och sökte flere gånger *Chez-dufau*, men träffade honom icke.

Mars 10.

Besökte *Jusuf*, som nu hade allt färdigt inpackadt till afsändning. Promenerade i *Muski* och träffade derunder en gammal shekh Tatar från Kasan, med k. Rysk medalj i guld, vidöppen uthängd på hans rödbrokiga äkta Tatariska kaftan. Han hade gjort vallfarten till Mekka med två tjenare, äfven Tatarer, var nu återkommen och färdig att återvända

till Kasan. Han var ganska rikt klädd och hade sökt konsuln, för att göra sin uppvaktning; för öfrigt en rolig gubbe, tydligen med annat gry än de vanliga Turkarne och Araberna här, bärande vittne om nordens köld med sin halfröda näsa. Han talade hvarken Arabiska eller Persiska, men något Ryska; hans båda följare talade det sistnämnda språket särdeles väl. Jag befann mig i mycken förlägenhet då jag skulle tala Ryska, emedan det motsvarande Arabiska ordet alltid kom mig i munnen i stället för det Ryska. Med sitt Tatariska utseende påminnte gubben om den trefliga Tatar-mullan på Sveaborg. När jag för shekhen berättade att jag träffat en man från mitt hemland, som nu återvändt ifrån Mekka, frågade han med en egen misstänksam ton: om denne man var en Frang? Då jag sade honom vara muslim, upprepade han mitt svar med *bardo muslim*, hvilket jag till yttermera visso besvarade med *bardo*. I sednare tider, sedan jag flyttat ifrån honom, tyckes han hafva blifvit förvissad om att jag ingen muslim är, hvilket jag har anledning förmoda af åskilliga samtal om shekh Kotta, med hvilken han vet mig vara bekant. Allt detta härleder sig från min olyckliga bekantskap med shekh Rifa' och dernäst från shekh Ajads hitkomst sistledne sommar. Men det förundrar mig att den fromma shekhen inga svårigheter gör att läsa Koran med mig samt gå i Ghamri moskén m. m. Gick sedan till Kutub khane för att få mig en af de i årets början tryckta katalogerna öfver böcker, men nödgades återvända med oförrättadt ärende. Chezdufan

sökte jag på många ställen förgäfves, tills jag slutligen träffade honom på gatan långt efter *maghrib*. Han underrättade mig att jag i morgon kunde få två hufvudskallar färdig preparerade, samt omkring 10 dagar härafter två andra; dessutom bad han mig skrifva hem och säga det han förbunde sig att till nästa vinter göra en vacker samling af 14 särskilda hufvudskålar för vårt universitet. Sedan gick jag som hastigast upp till shekh 'Ali, för att säga honom det jag i morgon måste försumma lectionen. Han tager numera med särdeles nyterhet emot mig då jag kommer i hans hus, till och med vexlas oss emellan complimenter, *vahashlinna* och *anastinna*, ehuru vi så ofta träffas. Gubben satt ensam och drack thé utan socker, samt arbetade med corrigerandet af sin afhandling i ett nytt exemplar, det han nu fått ifrån afskrifvaren. Sökte shekh *Bejomi* i cafét efter *esha*, men förgäfves, ty han var ej der i afton. Dessa dagar har man begynt uppslå tält och *sari* till profetens fest i *Azbukijeh*, och man höll *zikh* i afton första gången vid denna fest.

Mars 11.

Gick bittida ut på bestyr till *Kutub khane* och till *Chezdrufau* efter cranierna m. m.; vid middagstiden hade jag fått allt färdigt och sände mina tre kistor med *Jusuf* till *Avaroff*, åt hvilken jag äfven senare lemnade en katalog öfver de saker kistorna innehöllo. Talade med honom om deras transport och dylikt, samt åt hos honom en liten qvällsvard. Det myckna språnget förorsakade mig ledsnad och dåligt humör.

Mars 12.

Träffade två Persiska *dervisher*, följde med dem på gatan och bjöd dem in till ett café i *Azbukijeh*-allén. Här framtog den äldre ett vackert manuscript af *Hafiz' Divan* på Persiska och föreläste derur åtskilligt, med den vanliga Persiska, något åt extas lutande declamationen. Vi suto der länge, språkande om deras stad Baghdad och annat. Den andre, som var *Sofi*, rökte icke *shishe*, sade sig som helt liten hafva kommit till Mekka och sedan dess vistats der; men det förundrade mig att han ej talade bättre Arabiska. Han var en ganska tystlåten man, med ett eget saktmodigt utseende och hyns färg stötande i askgrått; i hans ovanligt yfviga skägg stucko några hvita strån fram. Men man såg att det yttre askhöljda saktmodet var blott en svag falaska öfver en undertills brinnande eld, såsom ofta är fallet hos österns söner. Han satt nästan oafbrutet tyst, blott då och då emellan läpparne mumlande en bön till *allah*, fingrande på sitt radband, eller med hufvud-runkning gifvande tillkänna sitt bifall öfver *Khodja Hafiz*, ehuru jag ej tror att han särdeles väl förstod denne. Han föreföll mig högst intressant, jag kunde sällan vända mina ögon från hans besynnerliga ansigte med de *kohl*-färgade ögonen. De talade sinsemellan ett språk, som de kallade *Soleimani* och tycktes vara midtemellan Turkiska och Arabiska, men som jag ej vidare fick reda på. Persiskan verkar så till sägandes magiskt och ridderligt på mig, så ofta jag hör och talar den.

Khamasin-luften börjar nu med vanligen mulen himmel, det är oändligen qvadt och damm står öfver hela staden, så att man emellan husen icke kan andas fritt. Det är märkvärdigt huru hettan detta år kom oväntad, ty för icke länge sedan frös jag och tyckte det vara kallt; men nu ha vi med ens hett. Spatserade efter *maghrib* i den mån- och stjern-klara, herrligt svala aftonen, och satt en stund hos Köhler samt följde med honom ut. *Molid ennebi* har begynts, tror jag, för tre dagar sedan och man gör *zikh* i åtskilliga tält, men är ännu ej kommen i full gång. Dylika stånd för sötsaker och läckerheter, som förra året, finnas här nu. Feststången, *saril molid*, är belyst med sin matta lamp-illumination och folket sitter i cafén samt sörplar kaffe vid pipan.

Mars 13.

Gjorde slutliqvid med *Odescalchi* och gaf honom resten af hans fordran. Skref på bref till *Geitlin* och *Bonsdorff*, tills shekhen kom. Han berättade att shekh *Mohammad*, svarfvaren, i går aftons gjort sin *dokhle* hos hans svägerska och flyttat upp i den *ka'ah* jag förut bebott. Satt hemma hela aftonen väntande på *Ibrahim*, som gått ut i ett obetydligt ärende, men först vid *esha* kom tillbaka, utan att hafva uträttat det. Jag blef så förargad att jag ville spricka af harm; först sedan jag spatserat ute och hemma druckit thé, fick jag mitt lugn tillbaka och undrade sjelf öfver min onödiga hetta.

Mars 14.

Förde mitt bref till konsuln, der jag träffade hans

båda secreterare liggande på sängen och klagande öfver hettan. Läste med shekhen efter fredagsbönen och promenerade om qvällen.

Bref, dateradt Kairo den 14 mars 1845.

Broder! Du torde först helt nyligen hafva erhållit mitt den 24 febr. daterade bref; men emedan astronomerna ej behagat gifva oss mer än 28 dagar i sagda månad och icke funnit för godt unna oss någon skottdag, så har den Franska ångbåten deraf tagit sig anledning att ligga öfver i Alexandria, i stället för att gå tredje resan i månaden, och derföre fick äfven mitt arma bref ligga qvar i vårt konsulskansli härstädes. Sedandess har jag, så godt jag kunnat, uträttat de universitets-affärer som hållit mig qvar här i två månader. Här medfölja nu kataloger, såväl öfver böckerna, som öfver de naturalhistoriska saker jag hittills kunnat anskaffa, jemte redogörelse för de af konsistorium mig ombetrodda medel. Jag öfversänder dem inpackade i 3 kistor, med en här bosatt Rysk handelsman *Avaroff*, till börden Grek från Odessa, hvilken omkring 14 dagar härefter afreser, lastar eget fartyg i Alexandria, och beger sig till Odessa, för att derifrån fortsätta resan till Moskva och Petersburg. Jag gjorde hans bekantskap vid min första ankomst hit, och då vi nyligen händelsevis kommo att soupera tillsammans hos vår nya general-konsul *Fock* samt jag med konsuln rådgjorde om bästa sättet att transportera hem mina saker, erbjöd sig *Avaroff* att föra dem ända till Petersburg, så mycket

hellre som han sjelf hade en samling koraller och andra naturalhistorica, hvilken han ämnade skänka åt akademien i Petersburg. Jag ansåg intet bättre tillfälle kunna gifvas att skaffa mina kistor hem, så mycket mer som han åtog sig att bestrida alla omkostnader. Nu blef ett rustande och springande för att få allt färdigt till afsändning, och sistledne tisdag förde jag alla 3 kistorna till hans hus. Den som innehåller böckerna är en äkta orientalisk *sahhara*, locket öfverdraget med rödt läder. Utom de böcker, som äro uppförda på härhos medföljande räkning, innehåller den två cranier af Bonsdorffs kram, hvardera inpackad i sin lilla säck och båda omgifna af små papperslappar, fullskrifna med Arabiska räknningar och dylikt. Dessa papper kan du efter behag antingen bortkasta, eller bevara såsom prof på Arabisk handskrift. Vidare ett litet pappersconvolut instoppadt mellan böckerna, innehållande några små foglar från *Sennar*. Vidare böcker, ej tillhörande universitetet: *Sacy*, *Grammaire Arabe*, 2 voll. Paris 1831, *Desguignes*, *Geschichte der Hunnen*, 3 voll. Greifswald 1769, *Schwerin*, *Historia*, 2 voll. Upsala 1811, *Journal of the American Oriental Society*, Boston 1843, *Begin*, *Chirurgie*, 2 voll. Paris 1838, ett manuscript af *Gulistan* på färgadt papper, slutligen 6 obetydliga Arabiska manuscripter, alla ombundna i ett stycke svart läder, och åtskilliga lösa papper på Arabiska, ombundna i en Turkisk *firman*. Ett oförsegladt couvert, adresseradt till dig och *Conradi*, innehåller min dagbok ifrån min landstigning i Alexandria till

sednaste dagar, utgörande 74 quartark, vikta i octav och folierade med Arabiska siffror, deremellan 28 blad numrerade med våra vanliga siffror. Vidare är här och der mellan böckerna kringspridda ungefär 3 skålp. af den så mycket prisade och ypperliga *Gebeli* tobaken, som jag föregifvit mig hafva inlaggt för att afhålla bokmal, men egentligen ditsatt för att låta dig och prof. *Lagus* smaka Arabisk eller rättare Syrisk tobak. Kommer den lyckligen dig tillhanda, så behöfver du blott fukta den lätt med vatten och karfva den, stoppa den i en pipa med långt skaft utan slang och munstycke, låta laga åt dig kaffe, samt sedan kasta dig på soffan och drömma dig till österns land med mig. Vidare finner du, som jag vill minnas i ett band af *Kamos*, den handskrifna katalog, som jag lät en shekh i *Kutub khane* skrifva åt mig och efter hvilken jag uppköpt de här tryckta böckerna; äfven finnes der en tryckt katalog öfver samma böcker. De på räkningen icke uppförda, mig tillhörande böcker och små manuscripter (deribland ett skrifvet med ny handstil och i temligen vulgärt språk, innehållande helgon-sultanen *Sejid Ahmad Elbedavis* historia), ville du ha godheten taga i ditt förvar. Utom dem har jag ännu några obetydliga verk i religion och små historier, dem jag tänker taga med mig till Arabien. Men ingen Europeisk bok anser man mig kunna medtaga på resan, hvarföre jag nödgas lemna efter mig här hela mitt medicinska bibliotek, som jag laggt mig till i Europa. Bland de för universitetet inköpta böckerna tager jag

mig friheten behålla här för eget behof tvenne, nemligen *Ibn Elakil* och *Onwar elbejan*; den sednare innehåller blott allmänna moraliska satser samt loci communes, och jag tänker taga den med mig på mina vandringar, den förre åter, en kommentar öfver *Al-fijeh*, håller jag på med och skall snart sluta med min shekh. Jag är nu en temmeligen väl inriden Arabisk grammaticus och ger mig ofta i dispyt med min shekh i grammatikaliska frågor; ofta händer det att jag får rätt, eller när mina åsikter strida emot de vanliga, ger shekhen mig blott svaret att man icke får taga ord och tankar ur sig sjelf eller sätta sig upp emot någon af de gamla auktoriteterna. Bland de lösa, mig tillhörande manuskripterna, finner du ett med titeln: *Asna matalib* &c., som är författadt af min shekh under vår gemensamma resa till öfra Egypten. Det var hufvudsakligen jag som förmådde honom att författa det, och många frågor deri blefvo emellan oss högst ifrigt diskuterade i vår lilla kabyss om bord på Nilbarken. Sedermera har han bekantgjort det ibland shekherna i *Azhar* och det har blifvit väl emottaget samt mycket berömdt, såsom du kan se af den lilla recommendation på titelbladet en hans vän skrifvit och satt sitt sigill under. Kanske skall det göra dig nöje att genomögna det.

Min dagbok, som jag nu öfversänder dig, var af mig aldrig ämnad till annat än för att någon gång i framtiden underhjelpa mitt minne att ånyo genomlefva den lust och den smärta jag här i Egyptens land upplefde. Den innehåller kanske föga som kan

vara af intresse för någon annan än mig, men äfven mycket, som under andra förhållanden ingen hade fått hum om; men när man är långt borta i främmande land och lefver för sig sjelf, skiljd från alla vänner som kunde förstå ens tankar och sinne, så är man ej nogräknad med en och annan förflugen känsla, ett och annat undfallet ord. Så hoppas jag äfven att du icke är så nogräknad, utan tager dessa blad såsom de flutit ur min penna, utan allsköns fundering eller betänkande.

Det gör mig ondt att jag ej kunnat uppfylla prof. Ilmonis önskan att få härifrån några pathologiska preparater. Väl har jag gifvit dr *Schlederhaus* i Alexandria uppdrag att skaffa mig sådana och *Avaroff* att vid genomresan emottaga dem; men emedan jag ej är i tillfälle att sjelf uträtta ärendet och lärt mig misstro kommissionärer, så är jag nästan säker på att intet sådant nu kommer att medfölja. I manuscriptet *Antar* finner du några delar skrifna af en annan och ny hand; orsaken är den, att dessa delar ursprungligen fattades och jag låtit ifylla dem sedermera. Sjelfva stilen, ehuru läslig nog, är ej särdeles vacker och innehåller små fel, såsom ofta är fallet i dylika handskrifter. För denna gång faller mig intet mera in, blott att pilgrimernas återkomst och högtidliga intåg åter börjar här, med *El mahmil* och kamel-shekhen, som runkat sitt nakna, skalliga hufvud ifrån Mekka ända hit, äfvensom profetens fest med högtidliga *zikh* &c. Jag längtar hjertligen härifrån till öknen och hoppas slippa dit efter omkring

20 dagar. Alltännu är jag villrådlig huru jag skall ställa mina färder och på bästa sätt göra mitt inträde hos öknens vilda söner; men skall före min afresa ej underlåta att omständligen underrätta dig derom. Till dess farväl, *vasselam!*

Dagbok, Mars 15.

Promenerade i *Muski* och Judarnes kvarter, der jag träffade många Judar gående tillsammans, troligen till synagogan; bland dem fanns en vextrare, hvilken jag för några dagar sedan hade tillfrågat om myntpriser nuförtiden. Ehuru det var sabbat och han befann sig i en procession till synagogan, stannade han dock och frågade huru det var med denna affär, om jag ej skulle köpa mynt af honom. Här är nu fullkomlig sommar, den Afrikanska solens hetta kännes redan. Om aftonen voro de tre vanliga shekherna hos mig. De språkade hela aftonen om det nyss genom shekh 'Alis bemedling åstadkomna giftermålet emellan dennes svägerska och svarfvaren *Mohammad*; det hade nemligen gifvit anledning till mycket prat emellan grannarne, som nu kommo på tapeten, den ena efter den andra. Shekh *Abdallah* smickrar shekh 'Ali på det högsta, menande att om denne ej vore der skulle han ingalunda bry sig om att sitta i *muzejin* *Ustad Ahmads* lilla barberarebod, under hela shekh 'Alis bortavaro på resan till öfra Egypten hade han alltid gått förbi den. Derföre är ock shekh 'Ali honom särdeles bevågen, ehuru han för mig beklagar sig öfver *Abdallahs* snålhet att aldrig bjuda honom

till sitt hus. Också plägar man här aldrig bjuda någon till gäst eller gifva någon skänk eller göra åt någon en tjänst, utan hopp om genskänk eller återtjänst o. s. v.; efter *Sunna* hafva de till och med rätt att återfordra en skänk, som ej blifvit vedergäldad med en genskänk. Detta dock blott om båda äro ungefär af samma förmögenhet och rang; ty en fattig anser det aldrig för någon slags förnedring för sig att tigga och emottaga af en förmögnare hvad som helst, oftast till och med utan att hysa någon tacksamhet derför, emedan deras åsigt är att de erhålla det af Herren. Just till följe af denna åsigt fordrar tiggaren med sådan oförskömmhet och pockande af folk penningar, och tackar sällan gifvaren, blott stundom läsande en liten bön till Herren att han måtte förlänga gifvarens lif. Under min shekhs studiitid i *Azhar* plögade en stor och frejdad *Vali* sitta dag ut och dag in i denna moskés port, för att bli kysst på handen af alla utan undantag, som gingo genom porten. Han kände derför hela staden och var sjelf känd af hela staden. När någon rik köpman gick förbi och kysste hans hand, hände det ofta att han sade: gif mig t. ex. 100 eller 1,000 eller 2,000 piaster; ingen vågade neka honom hans fordran, utan tultade beskedligt hem efter penningar och gaf dem åt den vördade *Vali*, som tiggde i mosképorten, klädd i Kashemirs shawl och granna kläder. Hans son, som under fadrens lifstid varit en vindbeutel, skall nu börja träda i fadrens fotspår.

Mars 16.

Med den nu fullkomligt inträdda sommaren och hettan har lusten till arbete lemnat mig, söderns och österns *il dolce far niente* har fått makt öfver mig; detta märkte jag väl i dag, ty arbetet ville ej gå om morgonen, jag måste "nolens volens" bege mig ut. Vid utgången ur vårt trånga qvarter mötte jag en hel hop Engelska fruntimmer, som troligen ämnade sig till gudstjensten i Engelska kapellet. Bland dem voro några särdeles vackra; med ett eget nöje betraktade jag åter Europeiska skönheter, sedan jag på så lång tid ej sett andra än Egyptiska, och anställde mina jemförelser. Man kan måhända säga att den orientaliska qvinnan har mera *naturlig* skönhet, att österns både män och qvinnor äro ursprungligen af Herren rikare begåfvade än nordens barn. Men hvad menniskan är så i andligt som kroppsligt afseende, bör egentligen vara hennes eget och hennes släktes verk; det duger ej att hon blir sådan, som hon kommit i verlden och som naturförhållanden göra henne till. Ej blott individen, utan äfven släktet kan, sedan det frigjort sig från naturens band, efter långa strider och många genomgångna grader af fulhet, återvinna den ursprungliga skönheten förädlad; men denna blir då menniskoverk, fri, medveten skönhet. Och en sådan ur många bortnegerade fulhetsgrader framgången idealiserad skönhet tycker jag mig finna hos det Engelska släktet, så i kroppslig som andlig måtto. Denna varar länge, medan deremot den omedelbart af Herren gifna, liksom allt naturligt, snart

förgår; så den orientaliska qvinnans skönhet och det intryck hon gör. Under sådana betraktelser kom jag emellan de doftande acacierna fram till de många konstmakare och sångare, som voro församlade på *Azbukijehs* bredgata. Jag satte mig på andra sidan om kanalen i Hanafis café och såg på den starka folkrörelsen; öfverallt i mullen eller gröngräset lågo lata män, sofande i solen eller skuggan och njutande af den återkomna värmen. Nära mig satte sig en gammal gubbe med alldeles grått skägg och klädde af sig sin blå *erre*; derunder gick hans lilla son till en *havi* för att se på hans konster. Sonen hade, jag vet ej huru, ådragit sig fadrens vrede, så att gubben steg upp, ropade med full hals efter gossen (gifvande honom de gemenaste öknamn), och när detta ej hjälpte tog gubben stenar och kastade på sin son — han kanske 60-årig, gossen omkring 10-årig. Men gossen var ej ängslig, utan slängde stenarne tillbaka på sin far, och gubben begynte springa efter sonen tills båda försvunno ur min syn. Detta var för öfrigt ej det enda spektakel i samma genre jag sett; medan *Sejid Ali* var min betjent, såg och hörde jag slikt hvarje dag mellan honom och hans 10-åriga son.

På gatorna ser man från Mekka återkomna vallfärdare i stor mängd och i alla möjliga brokiga kostymer. Jag träffade ihop med två från *Bokhara*, men då de ej förstodo annat än Turkiska lemnade jag dem snart, vände om och råkade åter mina två *Soleimanijeh*, af hvilka den ena nu hade med sig *Pendnameh*. Vi satte oss i Hanafis café, drucko

kaffe, läste och språkade. Nyligen hafva hit från Konstantinopel kommit Turkiska soldater, klädda i vanliga Europeiska långbyxor af hvitt lärft och blå tröjor. Aldrig har jag tyckt den Europeiska kläde-
 dräkten vara löjligare och fulare, än då jag betrak-
 tade denna uniform; visserligen voro hvarken byxor-
 na eller tröjan särdeles väl skurna, och troligen funno
 sig uniformens bärare generade af deras onationella
 kostym, men den var dock äkta Europeisk, utom
tarboshen. Soldaterna utgöra också ett allmänt åt-
 löje för folket; Arabgubbarne stanna på gatan, begapa
 dem, prata sedan sinsemellan och skratta i sitt skägg
 öfver de tåpiga Turkarne. Den store, berömde *valin*
shekh Hassan Abulghheit är nu här med sina följare
 och har sitt eget tält vid profetens fest. Hvar helst
 han går fram, strömmar folket till och tränger sig
 fram för att kyssa hans hand. I dag begynte festens
 egentliga högtidligheter. Fyra *dervish*-ordnar, nemli-
 gen *Rifa'*, *Saādî*, *Ahmadi* och *Bejomi*, gjorde en stor
zikr kort efter *'asr*; de ställde sig i en vid ring och
 i vissa afdelningar, sträckte sina händer sakta framåt,
 drogo dem lika sakta tillbaka och klappade dem till-
 sammans, allt under utropande af: *la illaha illalal-*
lah. Detta skall vara i likhet med hvad *Ashab* plä-
 gade göra, då de gingo till strids. Derefter togo de
 hvarandra på axlarne, vredo sina hufvuden och krop-
 par, utropande *allah* djupast ur strupen, samt fram-
 skredo småningom afdelningsvis, tills hvar och en
 genomvandrat den stora ringen. Det var intressant
 att nu på ljusa dagen betrakta deras ansigten, med

det förunderliga uttrycket af exaltation, deras slutna ögon och ofta förvridna drag. Vill man öfvertyga sig om att hos Araben ännu finnes en djup fond af kraft och förmåga af sann exaltation, så måste man se och höra en sådan *zikh*. Han är en djup insjö med lugn yta, som, af stormen en gång satt i rörelse, rasar förfärligt och ej så lätt åter lugnar. Jag dref länge omkring på festen och åt min qvällsvard först hos en korfmakare, som på en brädlapp framsatte 2 korfvar och ett bröd för 15 fadda, sedan en tallrik *kebab* i en annan liten bod. Det är särdeles roligt att okänd i främmande land kunna opåtaladt drifva omkring och göra huru man behagar.

Mars 17.

Gick ut bittida till *Khan khalili* och vandrade der omkring på måndags-marknaden, hvilken utom det vanliga folket nu besöktes äfven af många från Mekka återkomna pilgrimer samt kringstrykande Turkiska soldater i sin löjliga tröj-uniform. Der var särdeles brokigt och roligt att vandra i den brokiga mängden. Jag köpte mig nu en *'abbajeh* och en *kelim* till min resa. Såg sedan på en procession af åtskilliga *dervish*-ordnar förbi *Nakib ashraf shekh Elbekri*. Denne var en utomordentligt ärevördig, hvit-skäggig gubbe, med blekt, halfgenomskinligt ansigte; han satt jemte några sina följare på en stol framför sitt tält. Allt eftersom de särskilda *dervish*-ordnarne framskredo med sina fanor, under halfhögt sjungande af *Eddelail*, gingo deras ledare fram och kysste handen på *shekh Elbekri* och på en yngre man vid hans

högra sida. Denne shekh *Nakib Ashraf* har på sätt och vis det högsta, mest ansedda embete eller äreställe i landet, om man abstraherar från pashans verldsliga välde och hans nya organisation af den Islamiska constitutionen. I den stora *ashareh*, som i dag passerade förbi *Elbekri* (hvilken alltid är en afkomling af *Abu Bekr Assadik*), bars äfven öfverklädnaden af shekh *Ashmavis mekam*, liksom en *mahmil*. Jag kunde blott sällan vända mina ögon från shekh *Elbekri*, han gjorde ett synnerligt intryck på mig; sällan i mitt lif har jag sett ett så vördnadsvärdt, men tillika så mildt ansigte. I allmänhet ser man dock sådana ansigten oftare i Orienten än hos oss; jag tror bestämdt att det i vårt bildade Europa gängse *barbariska* modet att raka bort sitt skägg, hufvudsakligen bidrager dertill. Orientalen kan ej raka sitt skägg, utan att skämmas och anse sig vanärad, i hans skägg ligger en fördom gömd; Europén har med skägget en gång rakat fördomen ifrån sig, men börjar nu åter låta det vexa och lemna det i fred.

Om aftonen gick jag till shekh *Ali* och han emottog mig med glad mine samt utomordentlig nyterhet. Under det vi drucko thé språkade vi mycket om min tillämnade, nu snart förestående resa i öknen. Jag tror visserligen att han nu blifvit öfvertygad om mitt Frangskap, ehuru han aldrig låter denna sin mening skina fram; men det oaktadt visar han sig på allt sätt beredvillig att rusta till min resa, samt göra den så säker som möjligt. Han lofvade höra efter hos kamel-shekhen, hvad som vore att göra för en sådan

resa o. s. v. Jag kan ej heller misstänka att han har några bedrägliga afsigter med sina råd och sina ord, ty jag har ingalunda förtjent något sådant af honom. Sedan vi mest hela aftonen språkat derom, gingo vi till *Ghamri* moskén, hörde der på *makran* och språkade med shekh *Abdallah* samt andra shekher; *Abdallah* talade om de Konstantinopolitanska soldaterna och deras fula uniform, samt önskade att de helst skulle vara riktigt klädda som Franger. Bland annat berättade han att pashan befallt folket emottaga af militären det guldmynt för 20 piaster, som i handeln vanligen gäller 19 piaster; hvilken härlig rättvisa! Shekh *Abdallah* var särdeles treflig och för hans prat kommo vi föga att lyssna på Koran-läsarena.

Mars 18.

Nu är det troligen den angenämaste årstiden här i landet, jag kan sannerligen ej tänka mig någon mildare himmel eller herrligare klimat; snart är den dock förbi, ty *khamasin* infinner sig dessa dagar och troligen förän jag hinner undan. Vandrade omkring att bese festen, som nu är i sitt högsta flor. I dag hade äfven shekh *Elgamal* infunnit sig, för att ex officio runka sitt nakna, grålockiga hufvud i midten af en *zikh*-rund, der midtemot hufvudrunkaren stod en man som höll tal, innehållande böner till Herren att han måtte åt de rättrogna gifva seger och makt öfver otrogna, samt lemna de sednares rikedomar till byte åt de förra m. m. d. Hörde större delen af aftonen på åtskilliga *zikh*, ibland hvilka den som hölls af *dervish*-orden *Ahmadijeh* isynnerhet behagade mig.

Mars 19.

Gick om morgonen för att se på *Odescalchis* mor, som i går skickat sin son hit och låtit säga att hon vore sjuk; det var just ingenting, blott små blåsor på hennes mage som nu gått upp. Gick sedan till kansliet och talade med Köhler om de penningar han hemtat från *Gallichi*. Spatserade omkring, seende på festen; i dag var ovanligt mycket folk ute, isynnerhet qvinnor. Der saknades ej heller nu gäckeri öfver kristna: man hade ett litet skjul, omhöljdt med shawlar, och på dess tak en stor docka i Frangiska kläder, med syrtut, spända byxor, svarta skor, stor hatt och en hvittröd masque. Detta spöke lockade dit mycket folk och gaf anledning till mycket prat, skratt och skämt. Jag gick in i skjulet, vid hvars öppning stodo karlar som undanträngde den gapande och skrattande folkhopen; derinne fanns intet annat än några färgade klumpiga halfdockor af träd, uppställda på ett bord. Sedan vi betraktat dockorna sade förevisaren: *hat khamse*, liksom alltid då man skall komma till hufvudsaken, tog en stor dosa och öppnade locket, hvarvid en ful, svart docka hoppade upp, som han kallade *afrit* och skrämde de inne varande flickorna. Allt detta var temmeligen simpelt, men folk strömmade dock i ymnighet till, såg på *afriten*, skrattade och roade sig hjertligen. Här höllos för öfrigt åtskilliga *ziker* och jag hörde på dem, nu liksom alltid förut, förundrande mig öfver den djupa och klangfulla tonen af *allah*; den är lik den djupaste orgelpipans ton, med en vibrerande silfver-

klång, hvilken omöjligen kan frambringas ur någon annan strupe än en Arabisk.

Mars 20.

Skyndade i dag mer än vanligt med lectionen, emedan jag ville se på *dose*, som nu skulle göras till godt slut på profetens fest. Här var en förfärlig trängsel af folk, män, qvinnor och barn. Emedan processionen ännu ej var ankommen, roade jag mig att vandra omkring bland qvinnorna och betrakta dem, så mycket de låta nyfikna ögon se af sina behag. Processionen kom med fanor, pipor, tympaner och *dervisher*, hvilka sistnämnda placerades på marken, liggande på buken. Folket trängde till förfärligt, soldater och negerslafvar, som voro närvarande för att hålla ordning, slogo hufvudlöst utan försyn i skocken med sina käppar, träffande än på hufvudet, än i ansigtet, än på annat ställe. Äfven jag fick mig ett obetydligt slag på min stora turban, det jag fann för godt att lida utan vidare gräl. Slutligen blef folket, som tycktes tillhöra lägsta klassen och var klädt i rätt simpla kläder, lägradt i ordning på marken, och den gamla grönturbanade shekhen passerade öfver de liggandes ryggar på sin stora häst, ledd af en man på hvardera sidan, allt under höga rop af *allah* från den kringstående folkhopan. Sedan han hade passerat raden, störtade de kringstående fram till de prosterade och lyftade upp dem. De voro utom sig, men (som jag tror) icke af smärta efter hästens hof, utan af religiös exaltation, vare sig verklig eller tillgjord.

Äfven jag lyftade upp en och höll honom länge i mina armar, der han låg med hela sin tyngd och till utseendet alldeles medvetlös. Jag upprepade ofta för honom: vakna, men han tycktes ej höra eller förstå mig. Då jag slutligen blef trött och utledsen, lemnade jag honom åt sig sjelf; men han föll dock ingalunda omkull, såsom jag haft anledning att förmoda, utan stod fullkomligt säker på sina fötter och tultade småningom sin väg. Vid sidan af *dose* stod en Frangisk vagn full med Franger, och öfverallt i folkskocken såg man Franger tränga sig fram, utan att minsta förolämpning eller förnärmelse drabbade dem. Men min gamle bekante Engelsmannen *Hamilton*, som jag träffade senare på aftonen och som tyckes mycket sysselsätta sig med nyheter, berättade att pashan sagt åt festens föreståndare: "bland åskådarne torde äfven bli många Franger, men om jag får höra någon klagan att en enda bland dem blifvit förolämpad, hugger jag hufvudet af Er." Sedan *dose* var slut begaf sig shekhen med största delen af folket till shekh *Elbekris* hus, der ännu en *dose* utfördes, såsom jag tror, men jag kom dit försent för att få se något deraf. Gick dock in på gården och fann der stor trängsel; äfven der voro många Franger, utan att de ledο den minsta förolämpning. Man tycktes ordna de stora trädsofforna på den rymliga gården till *zikh*, eller kanske gästning, och flere bland Kairos mest aktade shekher och stora män syntes här. Jag dröjde ej länge, emedan der var föga att se, utan gick hem och hvilade mig; ty jag hade blif-

vit trött och uttorkad af solhettan samt af det starka, fina dammet i folkträngseln.

Aftonen var den herrligaste man kan önska; månen nära full och luften den mildaste sommarluft, liksom hos oss en natt i slutet af juli. I *Azbukijeh* har nu det vackraste gräs uppstigit och hela den slätt, som vid Nilens öfversvämning låg under vatten, utgör nu en äng med den vackraste hvitväpling i blom. Derifrån och från acacierna spridde sig den ljufvaste doft; jag satte mig på marken under träden och insöp begärligt den friska doften, föredragande den framför festens støj. Ty ehuru festen egentligen var slut med *dose*, fortforo dock ännu i afton några högtidligheter, såsom *zikh* och läsning. Isynnerhet var den *zikh*, som hölls utanför shekh *Ashmavi*, i afton betydlig och illuminationen utanför hans kapell var ovanligt brillant. Der vek jag in och gjorde min andakt, d. v. s. spatserade omkring hans *mak-sora*, läste *fatheh*, satte mig i ett hörn af grafchoret och runkade på hufvudet, låtsande läsa *Jasin*. Vid kapellets dörr utdelades vatten åt törstiga.

Mars 21.

Shekhen hade hört efter några Beduin-shekher och talat med några Beduiner om min resa, men ännu ej fått veta något med säkerhet. Emellan oss blef det i dag afgjort att jag skulle anträda min resa förklädd i den simplaste dräkt; öfver detta mitt förhåfvande tycktes shekhen förundra sig mycket och vara säker på att jag äfven här spelat min role förklädd. Men hvilka tankar han än må hysa inom sig,

kan jag dock ej annat än högeligen värdera hans goda urskilning, att göra mig inga frågor och att ej yppa sina tankar om mina förhållanden. Vi stå således på en högst egen fot med hvarandra och jag är i det hela taget glad öfver att han blifvit någorlunda upplyst om mig, samt kommit ur sin första villa, i hvilken jag åtminstone ej direkt försatt honom. Han visar sig färdig att bestyra om allt för resan, samt önskar mig Herrens och alla *Asjadis* bistånd; att allt detta är hyckladt och han i sitt hjerta hyser bedrägeri, kan jag ej tro. Det gick trögt med läsningen i dag, dels för det vackra sommarvädrets skull, dels för det mina tankar vände sig kring resan. Träffade en Mekka pilgrim från Kasan, med hvilken jag följde en stund, språkande dels Ryska, dels Persiska. Om aftonen hörde på shekh *Bejomi*, som åter kommit sig i ordning efter den villervalla, hvilken profetens fest åstadkom i alla cafén. Om morgonen var hos mig *Wrede*, med hvilken jag velat rådgöra om åtskilligt angående resan; men vid dylika rådfrågningar händer vanligen det förargliga, att den rådfrågade börjar berätta blott om sig sjelf och de bedrifter han utfört, glömmande att besvara den egentliga frågan. Så gick det äfven nu.

Mars 22.

Shekhen sade sig hafva talat med några Beduin-shekher och underrättat dem om min tillämnade resa såsom läkare och vaccinator; de hade försäkrat honom att jag af dem skulle bli emottagen såsom en bror, samt att jag skulle återvända ifrån dem med en

säck full af *realer*. På deras fråga om jag vore muslim eller ej, hade shekhen svarat att jag vore det och hans vän. De hade vidare berättat att till och med Franger resa ibland dem med vaccin och bli väl emottagna, huru skulle de då ej taga väl emot mig? Shekh 'Ali lade under berättandet viget derpå att han sagt mig vara muslim — eller om min egen misstanke kom mig att tycka så. Han sade sig å mina vägnar vara glad öfver dessa underrättelser, och sjelf var jag högeligen glad. Närmare 'asr gick jag ut och träffade min gamle bekante Grekpresten från Drusien, med hvilken jag språkade i *Azbukijeh*. Spatserade omkring i trakten af *darb Mustafa*, der jag tror mig aldrig förut hafva varit. Der mötte jag många Grekiska eller Armeniska prester, och kom i samtal med några bland dem; de kallade mig *mu'allim*. Besökte *Pruner*, för att fråga honom angående vaccin; han berättade att här nu var mycket sjukligt, i anseende till det hastiga ombytet af väderlek, och att han hade mycket att göra; han glömde ock ej tillägga att han varit lycklig med alla sina patienter. För min del tyckte jag mig må bättre än vanligt samt njöt af solen och hettan. Om aftonen satt jag i fullmånens sken och det vackraste väder i *Azbukijehs* café, njutande af Egyptens ojemförligt ljufva himmel.

Mars 23.

Satt hemma arbetande i *Burkhard*. Gick senare ut och hörde på en konstmakare i *Muski*, som hade narrat en *fikih* in i ringen för att göra spektakel med honom. Konstmakaren satte *fikih* på marken och bad

denne fordra något att äta, hvad som helst; när den tafatta *fikih* begärde dadlar, tömde han trollbägaren i dennes *'ebbe* och bad honom se efter i sina fickor. Ingenting kan tänkas löjligare än dennes förvåning och förskräckelse, då han i stället för dadlar såg 3 ormar i sin ficka; han sprang omkring, knäppte ihop fickan utifrån, och skrek med full hals: ha ut dem. Det kringstående folket skrattade åt honom och bad honom ej vara rädd; konstmakaren åter gjorde sig ingen brådska med att befria honom från ormarne, innan han af åskådarne samlat ihop penningar, hvori äfven *fikih* måste hjälpa till med tiggande. Slutligen blef denne befriad och skyndade sig bort så mycket han förmådde. Sålunda drefs det mycket gäckeri med en bland de fordom så vördade Koranläsarne och man skrattade rätt hjertligt på hans bekostnad.

Mars 24.

Begaf mig om morgonen ut till *Kasr el 'ein*, till hospitalet för att afhemta de två andra cranierna. Jag fick dem ock, men måste åter som vanligt gräla vid liqviden för Arabens vinningslystnads skull. Den unga Arabiska läkaren var nemligen ej nöjd med de 22 piaster jag gaf honom och de 10 p. jag gaf hans drängar. Gick sedan ut till *Kutubijeh* och köpte af *Sejid Mustafa* ett exemplar af *Tusen och en natt*; men emedan jag ej hade nog penningar med mig, bestämdes *Hanafis* café till mötesplats. Efter en timme träffades vi ock der, jag betalte honom och drack kaffe med honom. Slutligen begaf jag mig till shekh *Bejomi* och hörde på hans saga.

Mars 25.

Var ute hos konsul *Fock* och hos *Pruner* i ärenden. Om aftonen tog min lykta och tobakspung samt begaf mig till shekh *Bejomi*. Bland andra saker förekom nu i hans saga att en till Islam öfvergående kristen i drömmen sett huru de kristnas och musulmännens handlingar vägdes; de förras kommo allsicke i betraktande, emedan inga handlingar tillräknas en *kafir*, utan han föses rakt in i helfvetet. I dag hade kommit bref ifrån *Damjat*, som tillkännagaf att folket der under profetens fest på det skymfligaste plågat en kristen Kopt, hvilken tillåtit sig förolämpande, hädande ord mot profeten; man skall hafva satt honom på en buffel, sedan han fått en dugtig bastonnad, fört honom så genom staden, slagit honom ytterligare, och skymfat honom med att sätta ett kors på hans rygg. Han skall hafva varit en man om 60 år och, som jag tror, dött af den svåra behandlingen.

Mars 27.

Khamasin luften börjar redan låta sig märka, vi hafva en alldeles molnhöljd himmel och ofta stark blåst med damm. Så var i dag om aftonen, då jag fick ögonen fulla med stoft, så att de svedo. Shekh *Ali* uppläste början af ett rekommendations-bref för mig till hans särdeles goda vän shekh *Hossein* i Mekka, det han nu håller på att skrifva. Han hade styrt ut det med sitt vanliga smicker, såväl för shekh *Hossein* som mig; jag hade fått de härligaste egenskaper, framför allt isynnerhet frikostighet, hvarvid jag ej kunde hålla mig för skratt. Var på marknaden i *Khan*

elkhalili och i *Kutubijeh*, der jag stannade för ett särdeles vackert manuscript af *Ibn Khillikan*. Drack thé hos shekh 'Ali och gick med honom upp till shekh *Mohammad*, der vi äfven träffade en annan shekh; samtalet gick med complimenter och vanliga *nokat*, samt inblandade recitationer af små versstumpar.

Mars 28.

Var ute om morgonen och köpte sockrad ost. Konsul *Fock*, som jag träffade på hemvägen, sade sig hafva talat med *Clot-Bey* om någon gåfva till vårt universitet och att *Clot-Bey* önskat sjelf se mig; han bad mig derföre komma hem till sig i eftermiddag, så skulle han introducera mig hos *Clot-Bey*. Spatserade omkring i ett särdeles vackert väder tills fredagsbönen var förbi. På eftermiddagen gingo vi alla tre, jag med konsuln och Timofejeff, till *Clot-Bey*, der vi af hans lilla slaf blefvo uppförda i ett halft orientalistiskt, halft Europeiskt möbleradt, vackert rum. Emedan Beyen sjelf ej var här, gingo vi omkring i den stora salen och besågo åtskilliga ganska vackra tafflor, som voro upphängda på väggarne och gåfvo mig stort nöje, emedan jag, sedan min vistelse i Paris, ej haft tillfälle att se sådana. Sedan slafven hemtat oss pipor och ett ypperligt, äkta Mokha kaffe, infann sig slutligen Beyens fru, en äkta Fransyska, något ful, men med Fransysk finhet och takt samt klingande språk. Det förargade mig att vi måste lemna våra pipor å sido och hålla oss ifrån rökande, hvarföre fruns närvaro här icke var mig angenäm. Snart kom dock Beyen sjelf och sedan jag på det

vanliga dumma Europeiska sättet blifvit presenterad för honom, blefvo vi genast anmodade, d. v. s. fingo hans tillstånd, att åter börja suga på våra å sido laggda pipor. Efter någon liten discours om min antagna shekh-kostym, frågade han om jag sysselsatt mig med naturalhistoria och samlingar åt det hållet. Jag svarade att det ej var mitt syftemål, men emedan jag för språkstudier befann mig här ungefär ett års tid, hade jag derjemte gjort åtskilliga små samlingar för vårt universitet. Då han på sin fråga om jag hade någon krokodil, fått svaret nej, sade han sig hafva en sådan och erbjöd den; vidare gaf han mig en fossil, som han påstod vara af stort värde, samt lofvade låta *Odescalchi* utvälja en samling af Nilens snäckor. Detta var allt, åtminstone för denna gång. För öfrigt förekom han mig såsom en högst vanlig man, så till utseende som eljest; han hade allsintet af den lugna värdighet, som sann lärdom plägar gifva sin ägare (sådan jag tyckte mig finna hos *Quatremere* och ännu mer hos *Lepsius*), ej heller den egna finhet, som man finner hos hofmannen. Hos *Clot-Bey* fann jag intet annat än vanlig nonchalance, den man äfven ser hos den simplaste Fransos, samt vanlig Fransysk artighet; derjemte en viss flinkhet och resoluthet, eller Fransk presence d'esprit, som alltid röjer sig i den färdighet med hvilken de genast finna ett på spiken träffande svar. Det var ej utan att den ursprungliga barberare-pojken litet lyste fram hos Beyen; barberare- eller bond-pojken sitter gerna qvar såväl i beyen som professorn, om han ej blifvit

utkörd med grundlig kärleksfull lärdom eller bildning — uppstoffering med guld och silfver eller andra granlåter hjälper icke. Hans son, en liten gosse om 5 år, var vackert kostymerad, midtemellan Europeiskt och orientaliskt. För öfrigt hade jag som vanligt föga fröjd af detta besök, utan var rätt nöjd att åter komma ut i det fria.

Kort derpå träffade jag ett litet sällskap *Barabra*, af hvilka 3 dansade sin högst enkla, men egendomliga dans till musik af instrumenter liknande lyror. Jag stannade och såg länge på dem, finnande deri ersättning för mitt tråkiga besök hos *Clot-Bey*. Det är en sak som jag hela mitt lif ej nog kunnat förundra mig öfver: hvarföre folk skall besvära och tvinga sig att tråka ut hvarandra med sällskaper och soiréer, der allt lider af tvång; likaså hvarföre de flesta eftersträfvat att komma in i dylika sällskaper, samt tycka lifvet bland förnäma ersätta den ledsamhet och tråkighet de måste utstå. De skulle deremot hos lägsta klassens folk lätt finna så mycket roligt, så mycken natur, så många rikhaltiga ämnen för betraktelser. *Barabra* är i allmänhet ett högst älskvärdt folk. De älska sin fattigdom; icke så Araben. Det är blott Arabens lättja som förmår honom vara nöjd med sin uselhet, men om han får tillfälle att rövra åt sig, så föraktar han visst icke rikedom och kräslighet, är derföre aldrig ärlig, hvilket deremot en Berberi är. Den sistnämnde har en viss ridderlighet, broderlighet mot folksförvandter, sannare humor än Arabens; tycker väl mycket om *boze* och dricker ger-

na, men på annat sätt än Araben, hvilken ofta dricker i mjugg för sig sjelf. *Barabra* här hafva någon likhet med Finnarne i Petersburg.

Mars 29.

Var som hastigast till kansliet och träffade *Franchini*, som upprepade *Focks* ord: att han vid sitt besök hos pashan i går glömt att begära af denne något bref eller *tezkere* för min färd; tillade derjemte att han nu ämnade sig till *Khosrew pasha* för att åt mig utverka ett sådant. Han ämnade gifva mig ut för en resande Tatarisk köpman från Ryssland, men om jag blefve misstänkt för att vara samma *Wallin*, som nyss erhållit tillstånd till mumiers utförande, så skulle han yppa mina planer för resan m. m. Liksom *Köhler* tyckte äfven jag det vara bäst, att lemna hela saken å sido och öfvergifva tanken på ett sådant säkerhets- eller rekommendationsbref. Sedan jag hemma haft tråkigt en stund, företog jag mig en lång färd upp till citadellet, der jag gick omkring i *Romeili* och *Kara midan*, hörande på folksångarne med sina tamburer, månglerskorna som skämtade med karlarne, samt de många Turkiska soldaterna. Spatserade omkring på *Sok el'asr*, der mest Turkar syntes. Här är i allmänhet rätta platsen för folklifvet, ehuru detta blifvit utblandadt med Turkiska elementer, liksom lifvet i *Azbukijeh* med Frangiska. *Romeili* är också ett vanryktadt ställe. Gick efter *esha* till *Avarreff* och bad honom ännu taga med sig de saker jag fått af *Clot-Bey*, men han sade sig ej kunna bifalla dertill. Detta besök ökade blott det tråk jag kännit

hela dagen, hvilket troligen är en följd af bristen på egentligt arbete dessa sista dagar före min slutliga afresa.

Mars 30.

Hade om morgonen besök af *Wrede*, som var högst tråkig och ledsnade ut mig med upprepandet af samma historier, dem jag måste höra nästan hvarje gång vi träffas; också lär jag icke kunnat dölja min förargelse, ty han frågade hvarföre jag med ens blifvit så "tiefgesinnt". Vid *asr* gick jag till bokbindarne i närheten af *Azhar* och beställde en liten portfölj af en bland dem. Han fordrade envist *arbon*, ehuru jag gjorde förbehållet att i morgon få köpa den, om den föll mig i smaken, men i motsatt fall lemna den oköpt. Om aftonen skickade jag *Ibrahim* efter shekh *Ali*, som ock genast kom med de två andra shekherna samt tillbragte qvällen hos mig.

Mars 31.

Hade först ett kort besök af *Odescalchi*, gick sedan ut till min apothekare och stannade hos honom hela förmiddagen, sysselsatt med i ordning ställandet af mitt resapothek. När jag slutligen slapp hem, fann jag shekhen liggande på *Ibrahims* matta insomnad under väntan på mig. Sedan vi läst, gick jag ut på bestyr, strök länge omkring, drack mitt thé ensam och vakade länge vid läsningen af *Tusen och en natt*. Det var fult väder i dag och något kallt, med stark blåst, som dref upp damm. Jag längtar nu storligen att ändteligen slippa bort från Kairo.

April 1.

Gjorde en lång vandring till *Sejide Zeineb* och trakterna deromkring; denna trakt är öfverhufvud ganska snygg och har annat utseende än andra delar af staden, ty man finner här ännu något af de gamla husen, som äro vackert och finurligt utsirade med brokiga fönster samt konstfullt arbetade *shebabik*.

April 3.

Var på marknaden och auktionen i *Khan elkhalili*, samt stannade för en *mabrads* burnus. När jag kom hemåt såg jag shekh 'Ali sitta i Grek-cafét, vändande på mig; han hade med sig en stor Beduin-dolk, den han tagit af en *Bedavi* såsom säkerhetspant för öfverenskommelsen att föra mig till *Akaba* eller längre. Shekhen hade nemligen i går begifvit sig ut till *Hasva*, der vanligen *Bedavi* pläga vistas under det de ligga här väntande på transport, och träffat två *Tovara Bedavi*, som behagat honom utomordentligt. Med dessa talade han om mig, kom, efter långa discusser och konstgrepp, öfverens om priset, gaf dem 20 pia-ster i *arbon* samt tog i utbyte den enas dolk; i morgon skulle han göra skriftligt kontrakt med dem i vittnens närvaro. Han tycktes vara särdeles nöjd med sitt bestyr. Begaf mig upp till *Romeili*, vandrade der omkring bland folket och träffade en *der-vish* från Bagdad, som sade sig hafva varit *savah* i mer än 20 år samt vandrat verlden omkring, d. v. s. ungefär varit i Konstantinopel och Mekka; nu vore han sinnad att begifva sig till Jerusalem, göra sin *zijaret* hos *Roh allah*, *Kalim allah*, *Khalil allah* och

andra der begrafna profeter, sedan återvända till *Habib allah*, samt vidare färdas till Mekka. Han var en treflig man, jag språkade länge med honom sittande på *karafsi*, samt gaf honom en apelsin och 10 para, hvarföre jag fick mycken tack, som här är alldeles ovanligt. Träffade på återvägen *Ustad Mahmud*, som nu hyrt sig en öppen bod i *Sok esselah*. Satt hemma hela aftonen. Uppe hos Fransmannen var ett förfärligt oväsande och stoj af qvinnor, som dansade, sjöngo och väsnades halfva natten. Starkt regn och storm mot natten, nästan starkare än jag förut hört här.

April 4.

Gick upp till *Sok elmu'ajad*, för att se om jag på fredagsmarknaden kunde finna något för min resa behöfligt, men fick derifrån ej annat än 3 *tavaki*. Shekh 'Ali hade i dag uppgjort kontraktet med *Bedavin*, men måste för fredagens skull tills i morgon uppskjuta dess underskrift af hans shekh och *Raghif effendi*. Drack thé hos shekh 'Ali. Han berättade att en Engelsman *Nori* kallat honom för att gifva lectioner; han hade också gått der ungefär en vecka, men emedan Engelsmannen ej särdeles förstod honom samt hade föga eller intet begrepp om Arabisk grammatik, var han utledsen och ämnade ej vidare gå dit. Han hade äfven gjort sin *istikhareh*, och den hade utfallit dåligt. Det förundrar mig att shekhen ej fortsätter, då han med en timmas tråk och ledsamhet kunde förtjena mer än han behöfver för sig och sin familj, liksom han hittills lefvat på min bekostnad.

Då jag reser bort, vet jag att han ingen bestämd inkomstkälla har; men han kan ändock ej förmå sig till detta lilla tråk.

April 5.

Var hos apothekaren och kompletterade mitt res-apothek, samt hos *Bokty* för att taga penningar; der-
 efter till gravören, som graverat stenen i min silfver
 klackring. Träffade på gatan en omkring 50-årig man,
 som sades vara besatt af en *ginnijeh*. Han skrek och
 väsnades förfärligt, bar sig högst ömkligt åt, samt
 hade en stämman finare än en qvinnas. Kom sedan i
 samtal med en medelåldrig man, som mycket apostro-
 ferade *Nosara* och deras granna hus i *Azbukijeh*, der
 vi gingo förbi, äfvensom deras qvinnor, hvilka gingo
 arm i arm med sina män; isynnerhet beskärmade han
 sig öfver att de gingo obeslöjade, utan minsta grand
 af skam och blygsamhet. Han ansåg mig för en skrift-
 lärd och kallade mig *Sejidi*.

April 6.

Var i badstugan en god del af förmiddagen.
 Shekhen berättade att hans hustru sett mig i dröm-
 men ridande en hvit, utmärkt vacker åsna och jemte
 mig shekhen på en annan åsna; detta, sade han, vore
 af särdeles god betydelse, bådande lycka på resan.
 Gick till apothekaren och träffade honom till bords
 med en helt ung Italienare, nyss hitkommen och till
 utseendet läkare; han var en särdeles vacker man,
 med barnsligt sinnelag och behagade mig mycket.
 Gjorde slutliqvid med apothekaren, hvarvid räknin-
 gen steg betydligt högre än jag beräknat, tog min

kista och begaf mig hem. Hade hela aftonen arbete att skrifva Arabiska namn på medicamenterna och annat bestyr med apothekslådan.

April 7.

Hade språng och bestyr hela dagen. Slutade med shekhen *Ibn el'akil* och andra suran. Talade med *Bokty* om *tezkere* såsom musulman, hvarvid han, tvärt emot min förmodan, inga svårigheter gjorde.

April 8.

Om morgonen då *Ibrahim* blifvit viss om att jag skulle bege mig å väg, satte han sig på soffan i yttre rummet och började gråta som en qvinna. Jag smickrar mig visst icke med att det var af saknad efter mig, utan hufvudsakligen derföre att hans lätta tjänst hos mig nu var slut och han ej genast har någon annan. Han har ock haft goda dagar samt ingenting att göra, ehuru det troligen kostat på honom att han ej varit i tillfälle att snatta. Med shekh *'Ali* packade jag in småsaker i den stora *kafasen* och skickade den med *Ibrahim* till shekhens hus. Ställde alla mina penninge-affärer till rätta och hade åtskilligt annat bestyr för resan. Förde shekhen till Köhler hem i hans hus, för att sålunda genom shekhen framdeles få bref till Köhler och tvärtom genom den sistnämnda till shekhen.

Bref, dateradt Kairo den 10 April 1845.

Broder! Jag står nu färdig att i morgon lemna Kairo och begifva mig af till Arabien. Jag har genom min shekh gjort kontrakt med en person af den

på Sinai halfön nomadiserande stammen *Tovari*, att han med två kameler skall föra mig härifrån till *Akaba*, en ungefär 15 dagars färd. Här har han förbundit sig att antingen sjelf gå vidare med mig bland Beduin-stammar, eller anförtro mig åt någon pålitlig shekh, helst af stammen *Hoeitat*, som lägrar öster- och söder-ut från *Akaba*. Kontraktet är med all möjlig rigorositet undertecknad och sigilleradt af den här bosatta shekhen för *Tovari* stammen, äfvensom af vittnen och Sinai klostrets öfvermunk, som vistas här i Grekiska klostret och har någon slags makt öfver stammen. Min shekh kan ej nog prisa min Bedavi för hans redlighet och andra goda egenskaper, men jag sjelf har ej sett honom ännu. Under namn af *Hagi Vali* har jag af vårt konsulat fått rekommendation till *tezkere* från Turkiska divanen, och, liksom vanliga Krimiska eller Kasanska vallfärdare, erhållit en *tezkere* till fri passage på min pilgrimsfärd öfver landet till Mekka. Ända till *Akaba* är således min resa bestämd, fullkomligen säker och utan fara; men der måste omständigheterna vidare bestämma. Min plan är att derifrån försöka komma gerad genom öknen fram till *Djof*, som är så berömdt för sin sång och poesi samt äfven i andra hänseenden frejdadt. Der ville jag dröja någon längre tid; derifrån gå till *Sedeir*, der märkvärdiga fornlemningar skola finnas, och på vägen passera *Shammor*; vidare till *Derrijev*, sedan närma mig Persiska viken och komma upp till *Basra*, der slutpunkten skulle bli för min första färd. Derifrån ville jag gå sjövägen tillbaka till *Gedde* och

Egypten, för att hemta ny provision af penningar och medicin. Ingenting bestämdt kan jag dock veta. Går det som jag hoppas, torde jag vara tillbaka om ett år. Jag reser som medicus, vaccinator och pilgrim; Beduinerne tro för säkert att jag ej skall återvända utan med en säck full af *Francia*, d. v. s. 5 franc-stycken och bli som en broder ibland dem, om jag eljest är en hygglig och räsonnabel man. Utan att hoppas hvarken det ena eller det andra, kan jag dock säga att jag ger mig å väg med det bästa mod och utan minsta fruktan. Utom mitt reseapothek, som kostat mig drygt, tager jag föga penningar med mig. Till *Gedda* har jag öfversänt 82 Tyska Thaler och hos vår konsulsagent *Bokty* har jag deponeerat af egna medel ungefär 2,600 Egypt. piaster, utom de 450, som är återstoden af de genom Bonsdorff mig öfversända medel (icke 475, såsom jag orätt uppgifvit i min räkning, ty de 4 cranierna kosta nu 50). Härom ville du underrätta Bonsdorff. Vidare lemnar jag hos vårt konsulat en liten Rysk kappsäck, full med böcker och allehanda papper; de äro mest Europeiska, utom ett särdeles vackert gammalt manuscript af *Ibn Khillikans* förträffliga verk i Arabiska litteraturhistorien, innehållande omkring 1,100 pagg. med fin, särdeles läslig stil. Det är egentligen ämnadt för vårt bibliothek och jag tog mig mycket nära då jag betalte det med 500 piaster, men min gamla bokvurm fick makt öfver mig. Vill ej universitetet taga det, så är det dock alltid en bok af stort värde. *Percivals* Franskt-Arabiska lexikon jemte *Sacys* edi-

tion af *Alfjeh*, båda egentligen tillhörande Muchlinski i Petersburg, och universitetets exemplar af *Ibn Elakil*, finnas äfven ibland dessa böcker. Jemte kappsäcken följer en nattsäck med söndriga Europeiska linnekläder. Min orientaliska garderobe blir hos min shekh ungefär såsom hans egendom. Hvad jag tager med mig på resan, består af två skjortor, en *koftan*, en Baghdad-*abba* och föga annat, blott en stor fårhud och en *kelim* till bädd på öknens sand. Blir det dig möjligt att öfversända åt mig några penningar, så var god och öfverstyr dem hit till innevarande års slut. Jag anser i alla möjliga fall nödigt att hit återvända om ungefär ett år. Äfven har jag skriftligen i form af bref anmodat konsulsagenten Hr P. *Bokty* att, i fall penningar till mig hit anlända, emottaga och qvittera dem.

För Bonsdorff följande: Genom vår nyligen till Alexandria afresta generalkonsul *Fock* har jag gjort bekantskap med *Clot-Bey*; han gaf mig vid detta tillfälle för universitetet en krokodil, dock blott uppstoppad, utan skelett, och således kanske icke till särdeles fröjd för vår anatom. Om han framdeles tänker förära oss något, vet jag ej; men då han ej kan vänta sig något grannt hederstecken från vårt land, torde han finna det förmånligare att sända sina gåfvor till Petersburg, dit han förut öfversändt så mycket. Krokodilen jemte cranium af en Neger och en Grek, finnas hos hans preparator, den unge Italienaren *Odescalchi*. Beyen lofvade ock låta denne preparator ur hans samling af Nilens snäckor utsöka

en fullständig samling snäckor från öfra Egypten, dit han nyligen gjort en resa i sällskap med pashan; men preparatorn sade att, oaktadt den stora mängden, dessa snäckor dugde till ingenting, utan voro sammanfösta från flodstranden utan allt val. I mitt sednaste bref till Bonsdorff underrättade jag honom om sättet att börja commerce med denne *Odescalchi*, som blott väntar på beställningar och redan frågade mig om någon kamel äskades.

Som jag bland Araberna i öknen möjligen blir nödgad föra min dagbok med Arabisk skrift, men dock möjligen kunde finna tillfälle att sända dig några rader, utan att våga skrifva dem med Frangiska bokstäfver, har jag tänkt skrifva allt på Svenska, men med Arabiska bokstäfver och för det ändamålet bildat mig ett eget alfabet*). Ehuru jag ej torde få tillfälle att sända dig några underrättelser förän jag hinner till någon sjöstad, hoppas jag dock att du någon gång skrifver till mig något bref, med deri inneslutna rader från min mor och Conradi. När och hvar de än träffa mig, inser du lätt att de skola gifva mig en högtidsdag. För öfrigt tro inga lösa rykten, som möjligen kunna uppkomma, att jag blifvit mördad eller dylikt; tro ej annat än hvad direkte kommer härifrån. Jag har det bästa hopp att allt skall gå väl, samt vi efter årens längd skola helbregda och glada återse hvarandra. Mina två Bedavi

---

*) Denna plan verkställdes icke, utan dagboken upphörde i öknen.

har jag nu sett, de behaga mig särdeles med sitt rättframma väsende, utan de osmakliga complimenters och söta ord, hvilka jag blifvit så mätt på hos Kairos folk. Gå till min mor och säg att jag befinner mig ovanligt väl, och känner mig fullt kraftig att gå den besvärliga resans mödor till mötes.

VIII. Afdelningen.

Första ökenfärden till Mekka.

1845—1846.

Dagbok, April 11.

Reste ut ifrån Kairo, följd af de 3 shekher, i hvilkas sällskap jag nästan uteslutande lefvat; de följde mig öfver grafgården vid *Bab ennasr* och vände derifrån om, sedan vi tagit afsked med kyssning, omfamning och uppläsande af *Elfatkeh*. Det förundrade mig att man vid stadsporten visiterade mina effecter, så att jag nödgades erlägga tull för litet krut som jag gifvit åt min Beduin. Knappt en half timme hade vi gått, innan man gjorde halt; Beduinerna föregåfvo sig hafva allehanda bestyr uträttade, bland annat att hemta vatten åt sig och *'alik* åt sina kameler. Min Beduin fordrade af mig resten af legan, emedan det öfverallt här är brukligt att erlägga penningarne på förhand. Derefter begaf han sig bort och lemnade mig ensam med en gammal Beduin och dennes son, hvilka båda skulle följa oss på resan. När man ser framför sig stora mödor och faror fördrager man förunderligt lätt små olägenheter och förargelser. I hvilket annat fall som helst och i andra omständigheter skulle jag säkert hafva lidit

oändligen af otålighet och förargelse öfver de töfvan-
 de Beduinerna; men jag såg för mig en resa af be-
 svär och försakelser, derföre låg jag tyst och besked-
 lig som ett barn väntande på Beduinernas återkomst.
 De infunno sig slutligen omkr. kl. 3 eft. m., och med
 dem en annan Beduin, legd af en militär, en Kurd,
 hvilken föregaf sig resa till *Akaba* för att afhemta
 sin hustru; denne hade nemligen vid pilgrimskarava-
 nens återtåg fallit från kamelen och derigenom ådra-
 git sig en åkomma i nacken, för hvilken hon måste
 dröja på nyssnämnda ort. Beduinerna begynte sins-
 emellan disputerade med den vanliga höga tonen och
 rösten. Emedan jag ännu ej haft öfning i deras språk,
 förstod jag föga af underhandlingen; men resultatet
 blef, att den sednast ankomne Beduinen skulle föra
 äfven mig fram, den egentligen af mig legda deremot
 stanna qvar. Jag disputerade styft deremot och slut-
 ligen lofvade man att vilkoren skulle riktigt uppfyl-
 las, såsom de i Kairo blifvit uppgjorda. Sedan allt
 tycktes vara afgjordt till allas nöje, satte vi oss upp
 på våra kameler och gånge oss till vägs. Jag kände
 ännu ej Beduinen, utan trodde att man kunde lita på
 hans ord och löften. Men i staden går Beduinen in
 på alla fordringar, lofvar betjena dig på allt sätt, låta
 sitt ök gå efter ditt tycke, långsamt eller fort, korta
 marscher eller långa allt efter din önskan; när han
 deremot blir ensam med dig i öknen, gör han allt
 fullkomligen efter *sitt* tycke, ingalunda efter dens
 som lagt honom. Vi gingo ungefär en timma, då vi
 vid solens nedgång hunno till en slätt emellan berg,

der en stor karavan Araber var lägrad; de hade hemtat varor från *Suez* och hvilade här natten öfver, för att följande morgon gå in i Kairo. Jag hade hittills ännu aldrig lägrat med Araber och knappt sett den rätta öknen; nyheten i mitt läge var derföre tillräcklig att intressera och fröjda mig. Eldarne som uppständes i den torra kameldyngan, de svarta halfnakna Beduin-barnen springande emellan de trefliga öknedjuren, hvilka förnöjsamma lågo och idislade på den knappa föda deras fattiga herrar haft att bestå dem, Beduinerna sjelfva, som glada öfver den slutade dagen vräkte sig på sanden samt i hjertligt glam glömde dagens sol och vägens besvär, — allt hittills af mig okända scener, gjorde ett godt och djupt intryck på mitt sinne. Den friska ökneluften, uppblandad med dofter från Egyptens rika grönskande fält, och den lugna, soliga himmelen, allt ingaf lugn i min själ, som förut var grumlad af förtankar på den förestående resan. Jag sof min natt igenom på öknens sand med inre lugn och i behaglig ro.

April 12.

Om morgonen då vi stego upp och lastade våra kameler, fann jag ej min Beduin. Han hade helt simplement begifvit sig bort utan att säga mig ett ord. Efter något mumlande inom skägget för mig sjelf, fann jag äfven för godt att utan vidare prut åtfölja mitt sällskap, bestående af två Beduiner samt den Kurdiska militären. Det var första dagen af en ökenresa för mig. Emot förmodan fann jag mig fullkomligen väl, allsicke obehvämt på kamelen. Dess

gång är visserligen skakande, troligen mer än något annat djurs, men det är en jemn takt i dess skakning och gång; så är ock rullningen af vågorna på öppna hafvet jemnare och lättare, än bultningen af kort klappsjö på en trång fjärd. Beduinerna här omkring Kairo färdas vanligen endast om dagen och hvila mest hela natten; vi lastade vanligen en timme före soluppgången och gingo till ungefär 2 timmar före middagen. Om morgonen ger man sig sällan tid att koka kaffe eller äta något; har man till hands något stycke bröd eller annat från aftonen, så bryter man fastan dermed, i motsatt fall icke. Då vi på förmiddagen lägrade, kokade vi hvad vi hade, äto, drucko kaffe och hvilade till middagen eller en stund derefter. Sedan lastade vi åter och gingo till ungefär solnedgången, då vi gjorde halt och beredde vår aftonmåltid. Derefter gingo vi ännu någon timme om natten, eller lägrade oss genast och sofvo. Vi färdades på den väl kända, nu liksom en stadsgata befarna vägen till *Suez*.

April 14.

Om aftonen hunno vi fram till fästet *Agrud*. Emedan våra Beduiner med äkta Arabisk gästfrihet slösat med vattenförrådet, samt bortskänkt betydliga skålar åt mötande Araber, hade vattensäckarne blifvit i det närmaste toma. Så fort vi lägrat oss begaf jag mig törstig till den här befintliga *sakijeh*, och släckte min törst med *Agruds* ökända saltbittra vatten. Med fruktad försmak af de dåliga vattenslag, jag troligen ofta skall komma att dricka under min färd, lät jag,

"nolens volens", detta vatten mig väl smaka och tömde en betydlig qvantitet. Vi gingo ännu om natten ifrån *Agrud*, marscherande i OSO nära 3 timmar.

April 15.

Gingo $6\frac{1}{2}$ timma i OSO på betydligt afstånd från *Suez* och hafsstranden, som vi vid soluppgången sågo långt till höger om oss, till brunnen *Mabuk*, hvilken ligger i en ganska gräs- och buskrik dal, sträckande sig mot öster. Dess vatten är sött och godt, man hemtar stundom dricksvatten härifrån till *Suez*, oakadt det betydliga afståndet. Der dröjde vi $2\frac{1}{2}$ timme. Vägen derifrån gick $2\frac{1}{2}$ timme ungefär i NO, gentemot berget *Arrahah* öfver den släta dalen. Här-efter veko vi in åt bergen, gående emellan kalkbergs-trakter ungefär rätt i öster. Vår dagsmarsch var således ungefär 10 timmar. Vi följde ej den stora pilgrimsvägen, utan lemnade den till venster, gående den stråt *Maghrabi* pilgrimerna vanligen följa och som efter dem kallas *Darb el magharbe*.

April 16.

Vägen gick mest åt öster mellan berg; till höger berget *Alraha*, till venster *gebel Homeirah*, dalen emellan båda bergen kallade Beduinerna *Ferashat el Shih*. Efter $\frac{3}{4}$ timme kommo vi till ett trångt pass af ungefär $\frac{1}{4}$ timmas längd, kalladt *Balim magharbeh*, och efter 5 timmars färd från nattherberget lägrade vi oss i dalen, på en plats som kallas *Hashm al farvah*. Efter halfannan timmes hvila bröto vi upp och kommo in på stora pilgrimsvägen. Gingo åt öster till *Seil abo suvad* och hunno slutet af denna bergdal

vid *Themilet alderavish* efter $3\frac{1}{4}$ timmas färd från middagslägret. I denna dal betade nu *Alterabin* sina hjordar. Här kommo vi ut på en stor öppen slätt, kallad *Vadi lburuk*, och gingo mot *OSO* till *Hasan*, ett ensamt stående berg på den vida flackan. Sedan gingo vi mera i SO nära 3 timmar och lägrade oss till natten på öppna slätten. Dagsmarschen varade således $11\frac{1}{4}$ timme.

April 17.

Gingo öfver den stora *Vadi lburuk* i östlig riktning längs stora pilgrimsvägen, och hunno efter $9\frac{1}{2}$ timme fram till fästet *Alnakhal*. Från *Agrud* till *Alnakhal* var således inalles 33 timmars väg. Vi blefvo här gästvänligt emottagna af fästets svaga garnison, bestående af omkring 20 eller 30 man, dels Egyptiska, dels *Maghrabi* Araber. Här lågo äfven andra Beduin Araber af *Tijaha* stammen, väntande på Europeiska resande från Kairo eller berget Sinai, hvilka ämnade sig till Jerusalem till den snart instundande påskhögtiden. Då jag utgaf mig för läkare, blef jag snart öfverhopad med frågor om botemedel mot alla möjliga krämpor, och fick en försmak af det tråk mitt föregifna kall skulle förorsaka mig. Det var ej utan att man misstänkte mig och min Islam, men då jag försigtigtvis genast vid min ankomst gjorde min tvagning och bön, samt sedermera om aftonen fullgjorde såväl *fard* som flera *Sunna* böner, yppade sig flere försvarare mot de få, som vågat fatta misstankar i anledning af mina Frangiska instrumenter. Rundtomkring sjelfva fästet börjar uppstiga en liten köping

af usla hus och krympliga trädgårdar, vattnade af en källa, äfvensom 2 stora, rymliga vattenbassiner *).

April 27.

Vi gingo i den djupa, smala dalen *Gharandel*, ungefär åt öster men i otaliga krökningar efter bergen. Dessa äro ganska höga, de högsta jag sett sedan min vistelse i Kairo, och bestå af kalk, men med underliga skiftningar af rödt och hvitt, hvilka gifva bergens lodräta väggar utseende af grannt marmorerad papper. Dessa brokiga ådror gingo än i parallela streck, än i irreguliera fläckar, än i zigzag, bildande brokiga och fantastiska bilder. Vi gingo $3\frac{1}{2}$ timme på bottnen af dalen, som var ganska rik på buskar och träd, men började sedan stiga uppåt. Jag hade nu tillfälle att beundra den säkerhet, med hvilken kamelen stiger sina varsamma steg. Detta djur tycker särdeles om att gå på sjelfva bergkanten och skåda nedför den branta väggen inåt dalen. Ehuru ej sittande på kamelens rygg, hisnade jag ofta för brådjupet och måste aflägsna mig från branten. Ett eget underligt lugn ligger i kamelens blick, såväl som i dess gång; detta djur blir sig nästan fullkomligt likt på branten mellan klapperstenar och slättens mjuka sand. Vi stego uppåt ännu $4\frac{1}{2}$ timme till solens nedgång, så att hela vår dagsmarsch var 8 timmar, hvaraf $4\frac{1}{2}$ timme i beständigt uppåtstigande, med många

---

*) Här förekommer en lucka i Dagboken, emedan två blad af densamma förkommit, troligen derigenom att författaren sjelf begagnat dem, när han sammanskref det 1853 särskildt utgifna fragmentet af en resebeskrifning.

krökningar och bugter längs den slingriga, smala bergstråten.

April 28.

Stego allt uppåt och gingo i bergen, ömsom på deras ryggar, ömsom i dalar. På höjden af bergen funnos nu mycket gräshoppor. Efter 2 timmar hunno vi början af *Vadi Dalagheh* och efter andra 2 timmar till randen af källan med samma namn. Längs denna källas smala rännil hade små åkerfält uppkommit, odlade af Beduin-Fellaher från *Omran* stammen. Efter vidare en timme hunno vi fram till en shekh för denna stam, kallad *Homeid Ibn Salman*. Sålunda var ifrån början af *Vadi Gharandel* till källan *Dalagheh* en 12 timmars väg. Jag nödgades dröja hos shekh *Homeid* några dagar. Då min *Heivi* shekh lemnade mig, ansåg jag försigtigheten fordra att ännu i hans närvaro afgöra, huru stor lega jag borde erlægga härifrån till staden *Ma'an*; men det var omöjligt att få dem till att bestämma legan, utan de svarade som vanligt: "om så är din vilja, föra vi dig fram för intet." Min *Heivi* shekh begaf sig bort följande dagen om morgonen, sedan han fått återstoden af legan samt snattat af mig en *mashan* (kaffegnuggare) och en läderpung, innehållande litet kaffe. Bergen voro här ganska höga och betäckta med *shih*, en ört som i stor mängd vexer här och bekläder hela sträckningen af dessa *Shera'* berg. Jag beundrade bergets underliga bildningar; på dess rygg gick liksom en väg emellan stora väldiga stenar, hvilka tycktes vara liksom undanvältade af menniskohand.

April 29.

Om morgonen då min bortresa kom i fråga, påminte mig shekhen att legan ännu ej var afgjord oss emellan och vi således borde komma öfverens om den. På min tillfrågan fordrade han en stor summa, föregifvande att vägen vore högst besvärlig samt derjemte osäker. Vi kommo halft i träta och då jag påminte honom om hans egna löfte i går, att föra mig fram för intet, var han ej sen att taga sina ord tillbaka, försäkrande att ingen förde någon fram för intet. Otålig som jag var, stannade vi slutligen vid en summa, som visserligen var ganska dryg, men dock något mindre än den först fordrade. Sedan allt blifvit afgjort och öfverenskommelse träffad, att vi följande dagen skulle begifva oss å väg, kallade shekhens bror mig litet afsides och försäkrade att jag gifvit dubbel lega emot vanligheten, uppäggande mig att ånyo upptaga frågan. Jag bad honom sjelf väcka fråga derom och förehålla sin bror obilligheten af att bedraga en fremling, som befann sig hos honom; men denne föregaf sig ej vilja stöta sig med sin bror och shekh, lofvade deremot genast taga till ordet när jag begynt dispyten. Kort derpå befunno vi oss i ett stort sällskap af alla lägrets män, på den gemensamma samlingsplatsen i skuggan af en stor sten; jag öppnade diskussionen och den häftigaste träta uppstod, hufvudsakligen emellan båda bröderna. De öfriga deltogo naturligtvis äfven deri, och hos båda partierna rådde mycken häftighet samt stor hätskhet. Ovan som jag var vid dylika trätor, förekom mig

detta gräl nog starkt, ty det utblandades med öknamn och smutsiga tillvitelser; men vid sådana tillfällen skall ofta hända att knifvar dragas och något lif spilles. Hufvudorsaken till trätan torde hafva varit låg afund hos shekhens bror, en nog vanlig egenskap hos alla Araber. Jag uppmanade denne att lasta sin egen kamel och sjelf föra mig fram till *Ma'an* för det pris han sagt vara vanligt; men han förklarade sig ej gå in derpå, emedan brodern redan åtagit sig saken. De öfriga åter försäkrade att han ej skulle våga gå till *Ma'an*, äfven om jag tredubblade legan, emedan han fruktade häromkring ströfvande fiender, som bortsnappade kameler och annat byte. Man underlät icke att skrämma mig för denna vägs faror, dock troligen blott för att visa mig någon orsak till den dryga legan. Man föregaf att små partier *Eneze* ströfvade här omkring till häst, stigande upp på höjderna för att bespeja den lägre trakten; då de varsnade någon, hastade de ner, plundrade folket och slagade deras ök. Någon grund torde denna uppgift också hafva haft, ty nyligen hade ett litet slag stått emellan *Hoveitat* och deras vänner å ena, samt särskilda stammar af *Eneze* å andra sidan; man sade sig ock hafva sett fiendtliga ryttare helt nära de trakter der vi nu vistades i *Omrans* läger. Jag lät dock ej förleda mig af deras berättelser, utan stod fast vid mitt beslut att gå direkte till *Ma'an*.

Bref, dateradt Dalaghe den 28—30 april 1845.

Broder! Jag sitter nu på ett högt berg och skådar öfver den mäktiga dalen *Tih* *), med en sofvande Bedavi på ena sidan, samt på den andra en liten gosse, som ser noga på huru jag skrifver. Vi kommo fram hit i går söndagen den 20 april, efter 9 dagars resa genom öknen. Såsom jag skref i brefvet från Kairo, gaf jag mig på väg ifrån nyssnämnda stad den 11 april, men fick ligga hela den dagen ungefär en qvart mil utanför staden, väntande på min Bedavi, hvilken sade sig nödgas gå tillbaka för att hemta vatten och foder åt kamelerna. Detta räckte hela dagen, medan jag satt utan skygd i den heta solen; i hvarje annat läge skulle jag varit nära att spricka af harm och otålighet, men nu tyckte jag otålighet ej anstå mig i början af en resa, under hvilken säkert månget större omak skulle möta mig. Senare på eftermiddagen kom dit ut en militär jemte en Bedavi, båda färdiga att resa till *Akaba*, den förre för att afhemta sin hustru, som vid återkomsten från Mekka-vallfärden genom ett fall från kamelen vrickat nacken och derföre blifvit der qvarlemnad. Snart derpå kom ock min Bedavi, de började språka sinsemellan och deras rådplägning slöts så, att jag skulle följa med militären och hans Bedavi, men min först legda Bedavi stanna qvar i Kairo. Då jag sålunda hade utsigt att komma fram med omkring 5 dagars kortare resa, hade jag ingenting deremot; sedan ännu åtskilligt blifvit bestyrdt af våra Bedavi, begåfvo vi

*) Brefvets början är nemligen skrifvet en vecka tidigare än det öfriga.

oss vid solnedgången å väg, men hunno ej långt innan vi gjorde halt vid en nattlägrande karavan, som kom hem ifrån *Suez*. Här hade jag en ganska rolig afton, den första jag tillbragte i öknen och bland Bedavi. Der åts, pratades och var högst muntert; först efter midnatt begynte hvar och en jemkande breda ut sin säng på öknens sand. Sällan har jag sofvit så lugnt och roligt, samt på en så god bädd. Detsamma har jag sedan erfarit allt bättre för hvarje natt, och i sanning afundas jag icke den, som hvilar på ejderdun i sitt rum, om jag blott får hvila på den mjuka sanden under denna härliga himmel.

Följande dagen var egentligen den första resdagen. Hvad jag på förhand mest fruktat var ridten på kameler, hvilken mången resebeskrifvare förklarar fordra lång tids inöfning och exercis; men till min lycka kände jag mig genast hemmastadd på kamelryggen och fann den fullkomligen beqväm. Kanske var orsaken dertill den, att jag de sista tiderna i Kairo öfvade mig i Koranläsning för min shekh, då han uttryckligen anmodade mig att runka med hufvudet och kroppen takten till min läsning; ty denna runkning går precis i samma takt, som kamelens skakning vid sin gång. Ungefär från solens uppgång gingo vi vår oföränderliga, makliga kamelgång till omkring kl. 10—11; åto så vår frukost, drucko vårt kaffe i särdeles stora portioner, samt hvilade ungefär 2 timmar, under det kamelerna antingen betade öknens sparsamma, torra örter eller mumsade ur sina vid munnen bundna säckar. Efter 2 à 3 timmars rast

bröto vi åter upp och marscherade till solnedgången. Så gick den ena dagen efter den andra, i ett evigt enahanda. Men öknen har uti sig något eget, mäktigt imponerande, som ej tillåter en att bli otålig eller klaga öfver ledsnad; man har här ett förunderligt tålamod, och i sanning vet jag mig ingen stund hafva haft ledsamt under hela resan. En ökenfärd har i många afseenden likhet med en hafsresa. Man bär allt sitt med sig, ty på vägen finnas inga gästgifverier, inga brunnar, och har man ej med sig någon som hittar vägen så är man förlorad. Det blåser äfven frisk vind i öknen, åtminstone hade vi nu på hela vägen en temmeligen stark nordost eller nordvest; en natt vexte den äfven till storm, som tvang kamelerna emot vår vilja att stanna och oss att stiga af samt söka skydd mot flygsanden. Denna storm var väl icke någon bland de häftigaste, men hade heller intet af det förfärliga, som man vanligen skriker om att *Samom* skall hafva med sig. Jag var i början missbelåten att få en militär och Turk till min följeslagare, men fann honom vara olik sina vanliga gelikar. Han var till börden *Kurd* och hade länge vistats i Egypten, så att han blifvit fullkomligen nationaliserad. Sålunda blef min resa på allt sätt angenäm och jag måste tillstå att den, långt ifrån att trötta eller ledsna ut mig, hellre var en förfriskning för mig. Huru skulle man ock ej känna sig frisk i öknens friska luft och i dess väldoft? Der finnes väl ej den etheriskt fina doften af vår *Linnea*, ej heller den friska af våra gran- och björk-skogar, men en

stark balsamisk ånga doftar emot en från öknens krympliga och torra men särdeles aromatiska örter. Denna doft uppblandar den vanligen starka vinden och gör den annars så heta luften särdeles angenäm. En lugn dag är väl hettan ganska besvärlig, men åtminstone hittills ännu icke så tryckande som jag på förhand väntat. Såsom nordbo och hemma ifrån ett kallt, snöigt land, skäms jag nästan att tillstå det jag under resan lidit mera af köld än af hetta. Vi hade vanligen middagstiden 30 à 35 centigrader värma i skuggan, om morgnarne vid soluppgången deremot blott 10 à 15 grader; derjemte ofta en stark dagg, som mycket fuktade de kläder i hvilka jag inbäddat mig. Jag packade på mig alla kläder jag hade, men med allt det frös jag dugtigt om morgonen när jag vaknade. Våra Bedavi lågo deremot i sina skjortor och hade öfver sig blott ett tunnt skynke af lärft, hvilket tjenar dem såsom kapprock; dermed klagade de mindre öfver köld än jag, men under middagssolens brand mer öfver hetta än jag. Också gingo de vanligen till fots på den brännheta, af små hvassa stenar betäckta marken. De äro ett hårdadt folk i ordets hela bemärkelse; med samma liknöjda fördragsamhet som de blotta sina svartbruna kroppar för den heta solen, lägga de sig nästan nakna på den daggfuktade kyliga sanden om natten.

Vi passerade *Suez*, utan att vika in, gingo rakt fram, samt hunno den 17 till *Ennakhl*, en station och liten qvasi-fästning på pilgrimsvägen. Vi hade dock ej följt denna väg, utan gått en sydligare och

kortare, men liksom alla andra varit tvungna att vika in i *Agrud* (ett dylikt fäste nära *Suez*) och *Ennakhl*, för att vattna kamelerna och taga vatten. I öknen för man nemligen vattnet med sig i lädersäckar. De äro högst ändamålsenliga och hålla vattnet alltid friskt, men kunna icke hållas fullkomligt rena. Detta var isynnerhet fallet med min säck eller *kirbeh*, som var alldeles ny och särdeles väl konditionerad, men nyss tjärad invändigt, hvarföre den gaf vattnet tjärsmak och uppblandade det med tjär-partiklar, så att det blef tjockt och smutsigt. Hemma eller hvar annorstädes som helst skulle jag visst icke velat dricka sådant vatten, men här var det för mig såsom olja på Arons skägg, jag hade ej velat byta det mot hvad som helst i verlden. Vi voro väl försedda med vatten från Nilen, men emedan våra Bedavi med sin Arabiska frikostighet slösat med det, blef det slut innan vi hunno till *Agrud*, första vattningsstället omkring 3 dagars väg ifrån Kairo. Ungefär en half dag fick jag pröfva törstnöden, ehuru i ringa grad; deraf fann jag dock hvilken plåga den kan bli. *Agruds* vatten är starkt saltigt, ej stort mindre än vårt hafsvatten; men jag slukade det med glupskhet, då vi om aftonen hunno dit fram, och det bekom mig ej illa. I *Ennakhl*, som är belägen på en oändligt stor, ungefär halfannan dagsresa lång ökneslätt, blefvo vi gästvänligt emottagna af den här förlagda qvasigarnisonen, utgörande inalles högst 20 personer. Äfven funnos här för närvarande några Syriska Beduinshekhher, som väntade på kristna resande till Jerusa-

lem. Man slagtrade åt oss ett får och undfägnade oss på bästa sätt. Här började jag min medicinska carrière. Alla som här funnos skulle ha något, än laxermedel, än ögonvatten, än annat, alla voro sjuka och öfverhopade mig med frågor. De Syriska Beduinerna ville att jag skulle följa dem till Syrien, sägande att der funnes allsköns godt och alla håfvor, att jag der kunde förtjena penningar, men icke hos Araberna dit jag ämnade mig. Man tyckte det vara synd på mig såsom *muslim*, att jag skulle utsätta mig för faror bland de vilda Beduinerna, m. m. dylikt, som jag till min ledsnad måste höra på. Med min medicin förtjenade jag här 10 piaster, ungefär 2 rub. 20 k. b. ass. Vi dröjde der öfver natten och följande dagen, som var en fredag, samlades gubbarne och roade sig med att skjuta till måls. De voro ej särdeles goda skyttar och jag tror att jag lätt skulle hafva skämt ut dem, om ej min fördömda närsynthet förhindrat mig att försöka deras långa bössor. Sjelf har jag alldeles inga vapen med mig. Min reskamrat Kurden fick här den underrättelsen, att hans hustru redan återvändt från Akaba och passerat här igenom för några dagar sedan; han behöfde således ej fortsätta sin resa, utan beslöt att morgondagen återvända till Kairo. Emedan den ena af våra två Bedavi om thorsdagen hade lemnat oss, för att begifva sig hem till sitt läger och helsa på sin hustru, samt följande dagen bort infinna sig hos oss i *Ennakhl*, men ännu ej var tillstädes, beslöts att jag skulle följa med en från *Ennakhl* hem återvändande shekh till *Akaba*. Han är shekh för

stammen *Heivat*, som för närvarande till största delen lägrar i *Vadi Tih* mot *Akaba* och härifrån söderut nedåt *Tor*. Med honom följde en annan man af samma stam. Vi begåfvo oss på hvar sin kamel till vägs från *Ennakhl* om fredagsaftonen. Jag fann snart att mina följeslagare voro högst trefliga och pålitliga män, samt fann mig ganska nöjd med bytet. Hvad som nedslår mig är, att sedan jag i mer än ett års tid med all ifver arbetat i Kairo på att plugga i mig den fördömda Arabiskan — och der redan ofta blef hedrad med namnet *Masravi* och den smickrande complimenten *ibn elbalad*, det är: urbanus — jag likväl nu förstår föga eller nästan intet af Beduinernas språk. Då de tala med mig eller någon annan stadsbo förstår jag dem fullkomligt, men då de tala sinsemellan förstår jag knappt hvarom frågan är. Å andra sidan fröjdar det mig att höra, det deras språk ännu är nästan fullkomligt Koranspråket. Man hör tydligen hvarje bokstaf med dess sanna uttal; der finnes klang, välljud, manlighet i Beduinens språk, och derjemte en barnslig enfald, som gör det så lockande. Så mycket jag hittills sett, är Beduinen sjelf en man som man rätt af hjertat måste älska; han har en naturlig enkelhet, utan all slags krus och complimenter, samt ett rakt fram väsende, som behagar mig och fullkomligt stämmer öfverens med mitt lynne. Derjemte kan man fullkomligen lita på honom då han lofvat något, och så snart du med honom ätit salt och bröd är han din bror på fullt allvare. Men jag vill ännu intet säga; kanske skall en längre pröfning

ingifva mig andra tankar om dem. Mina två följeslagare tycktes förtjena allt beröm för uppriktighet och redlighet; derjemte voro de högst muntra och språksamma, de tystnade från sitt prat nästan ingen minut på vägen.

Söndagen den 20 april hunno vi fram till min shekhs *naga* eller lägerplats, sedan vi ungefär från middagen passerat de underliga, djupa kalkbergsdalarne vid *Koreis* och *Vadi Tih*. Förgäfvess skulle jag försöka att beskrifva anblicken af dessa underliga dalar och berg. Allt vittnar om att här varit platsen för stora, underbara hvälfningar och revolutioner i naturen, för att gifva trakten dess nuvarande utseende. *Vadi Tih*, som jag nu öfverskådar, ser ut som en djup förtorkad flodbädd med sina höga bergstränder, här och der med en bergsö i sin midt. På sjelfva bottnet vexer nu sparsamt örter, men man säger att dalen vanligen denna tid på året står rik och grön som en äng; innevarande år har deremot intet regn fallit och därför har allt torkat bort. Alla berg hitåt äro platt nakna, utan tecken till gröda eller mossor, och bestå till största delen af kalk. Men de verka mäktigt imponerande på sinnet genom sina groteska former, sina underbart randade, liksom beskrifna väggar. De behöfva i sanning ingen gröda för att bli "mahlerisch", som Tysken säger. Då vi om aftonen kommo fram, blefvo vi helsade och välkomnade af min shekhs söner, bland hvilka en var fullvuxen. Man hade icke slagit upp sina tält eller *bujut*, som Beduinen säger, utan bodde under bar

himmel såsom på en resa, emedan i år grödans och betets klenhet tvang stammen att oftare än vanligt flytta från ställe till ställe. Vi bredde ut våra mattor och hunno knappt tända upp eld, förän alla män af den lilla *taifeh*, som slagit läger här, kommo till oss och helsade oss med dubbel korskyssning på kinderna, smackande dugtigt och flera gånger vid den andra kyssen. De i Kairo och bland Fellaherna brukliga, osmakliga complimenterna ägde här ej rum. Man lägrade sig såsom kamelen på sina knän och fotvrister, samt begynte språka om öknens och dess Arabers angelägenheter under flitigt kaffedrickande; pipan är ej särdeles i bruk, i anseende till folkets fattigdom och oförmåga att hålla sig tobak. Blott en hade ett piphufvud af lera, fullkomligt i form af våra sjöskumspipor, men han stoppade tobaken i piphufvudets hals och rökte ifrån den ändan, der vi insätta tobaken, välförståendes utan skaft. Till qvällsvarden slagtrade min värd och ledsagare ett litet lam, hvarmed hela släktens folk bespisades, undet det hjertligaste prat. Det var den härligaste afton; månen var nästan full och sken med det mest bländande ljus öfver de underligt formade kalkbergen; närmast öfver oss stod ett sådant, ungefär 400 fot högt. Vi suto alla i en krets och midtuti den var en flammande eld af öknens torra gräs och buskrötter, lysande ungefär såsom vår tjärved. Men hvarken dess värma eller sken behöfdes, ty aftonen var ljum, såsom hos oss en varm sommardag, och månens sken så klart att man väl kunnat läsa den finaste skrift. Det

var egentligen den första afton jag lefde i öknen, bland dess folk; var det nu nyhetens behag eller verkligen det egna, magiska, sagolika från de första patriarkaliska fädernas lif, som intog mig, vet jag ej rätt, men jag tyckte mig sällan hafva lefvat en så lycklig och glad afton som nu. Beduinen, kan man säga, är ännu ett fullkomligt barn, som icke lärt sig katekesen, ej heller annat af det myckna religionskramet; han är hvarken muslim, kristen, afgudadyrkare eller något annat. Han har platt ingen religion, så till vida att han hör till ingen sekt. Sådana voro åtminstone de, med hvilka jag hittills fälats. Bland de kanske 15 man, som utgöra den *taifeh* der jag nu är, finnes ingen som kan läsa *Elfatiheh*, än mindre någon som kan göra de 5 dagliga bönerna, ingen som vet att Koran är en gudauppenbarelse för deras profet o. s. v. Då jag säger dem att de sålunda ej äro eller förtjena namnet *muslim*, säga de blott det vanliga: *ja hawl allah*; då jag skrattar åt dem och åt deras hjertliga, barnsliga enfald, skratta de blott med mig. Sedan kallas alla tillsammans och nu måste jag lära dem *Elfatiheh* jemte andra böner, samt får stort beröm för min rena Islam. Man må dock ej tro att de, med all sin liknöjdhet för religioner, skulle älska oss kristna, mer än andra i stad boende lärda muslimer. Äfven här, liksom i städerna, är *Nosrani* ett öknamn och man sparar ej tadel mot dem. Dock anser jag Beduinens fördragsamhet vara vida större och noblare än stadsboernas; jag tror att äfven en offentligen erkänd kristen med god känne-

dom af språket och Beduindygder (såsom frikostighet och manlig dugtighet) skulle bli väl upptagen hos dem. Deras ^{hat} till kristna ligger egentligen ej i deras hjertan, såsom i stadsboernas, utan är mera ett efterpladdradt prat, beroende till en del på tokroliga föreställningar om dem, t. ex. att munkarne i Sinai kloster kunna anskaffa och förhindra regn efter behag, samt leda det till hvilket ställe de behaga. Jag har äfven hört några, som fört kristna resande till Sinai eller Syrien, prisa desse för deras godhet och frikostighet, men derjemte göra narr af dem, deras *burneituh zei ettisht* och obesløjade *senjora*.

Jag har nu i detta Beduinläger lefvat nära 3 dagar i lika stor lättja och maklighet, som Beduinerna sjelfva hos hvilka jag gästar. Slutligen har jag nu kommit öfverens med min shekh *Salim*, som fört mig hit från *Ennakhl*, att han skall föra mig vidare förbi *Akaba* till Beduinshekhen *Hossein abu negat*, shekh för stammen *Alavin*. Från honom skall jag hafva ungefär 8 dagsresor, genom stammarne *Elgaze* och *Beni Sahar*, till *Djof*. Till *Hossein* räkna vi ungefär 5 dagar. Onsdagen den 23 april begåfvo vi oss på väg ifrån shekh *Salim*, passerade *Vadi Tih* och efter denna dal *Vadi Araba*. Sålunda hade jag vandrat ett godt stycke af den väg Israëls barn vandrade från Egypten. Från *Vadi Araba* veko vi in i en sidodal *Gharandel*, samt vandrade en och en half dag öfver de högsta berg jag ännu bestigit. De voro af kalk och sandsten samt hade det märkvärdigaste utseende; deras väggar voro liksom marmorerade i hvitt,

rödt, violett och andra färger. Två nätter vakade min shekh och var rädd för röfvare, men ingenting hände. Jag var ungefär två dagsresor nära *Vadi Musa*, men kom ej dit, dels emedan jag vill skynda till Arabien, dels emedan krig och oroligheter råda emellan de nordliga stammarne. Efter halfannan dags svår och besvärlig resa i *Gharandels* och *Dalaghes* dalar, hunno vi i dag den 28 fram till ett läger af *Hoeitat*. Här sitter jag nu och skrifver åter detta på ett högt, blåsigt berg, dit jag stulit mig undan från ett sällskap af omkring 15 Beduiner, med hvilka jag sutit i 4 timmar, ätit, druckit kaffe och språkat. Deras shekh heter *Homeid abu Salman*. Vi hunno hit före *Hossein abu negat*, och emedan denne shekh *Homeid* särdeles behagar mig, torde han bli den som kommer att föra mig till *Ma'an*, en station på Syriskas vallfartsvägen två dagsresor härifrån. Man berättar här att stammen *Eneze* jemte andra stammar i norr befinner sig i krig med *Hoveitat* och med dem beslägtade stammar, samt att nyss ett slag stått emellan dem, hvilket utfallit till de sednares förlust. Det oaktadt säger man att min färd till *Gof* har ingen fara, emedan stammen *Sherarat*, som kommer att föra mig från *Ma'an*, är neutral. I *Ma'an* torde jag dock komma att dröja 8 eller 10 dagar, för att hvila ut efter första stationen af min resa. Jag kan väl ej säga att jag är trött eller medtagen, men jag önskade hvila, för att få skriva ihop några anteckningar från denna bit af vägen, innan de falla mig ur minnet; ty nästan blott stjälandes har jag kunnat skriva

Denna morgon är det den sista april (30) och termometern vid min sida visar 7 centigraders värme. Du kan således lätt tänka dig att jag har kallt och fryser, ehuru betäckt med en min värds fårhud. Måtte blott detta bref ej löpa april, utan rätt komma dig tillhanda! Jag skulle hafva mycket att skrifva, men kölden, den obehägnade ställningen och min *Heivi shekh*, som skyndar på sin återfärd, äro giltiga ursäkter nog, såsom jag hoppas. Således haf en hjertlig helsning från din vän, som nu på allvar och utan alla misstankar (så mycket jag kan märka) passerar för en from, rättrogen muslim och en lärd shekh. Farväl!*)

Dagbok, April 30.

Gåfvo oss på väg och gingo längs dalen *Dalaghe*. Efter 3 timmar kommo vi in i en annan dal, gående i NO, som man kallade *Mabrak*; der gingo vi ännu en timme, gjorde halt hos *Fellaher* och dröjde hos dem öfver natten.

Maj 1.

Blefvo der hela dagen tills närmare solens nedgång. På ställen der någon fara är, går Araben alltid fram nattetid, för att döljas af mörkret och kallar natten *abo satir*. Här finnes en källa *Bastah* med det härligaste rinnande vatten och rundtomkring dess rännil små åkerfält. Vi hade gått ungefär en timme då vi kommo ur dalarne på den öppna ökneslätten; der antände den ena Beduinen sin lunta och shekhen sjelf skyndade sig framför oss, uppstigande på alla

---

*) Utdrag ur detta bref är tryckt i Finlands Allm. Tidn. 1845 N:o 283—7.

höjder för att bespeja trakten. Äfven han var beväpnad med bössa och brinnande lunta. Dessutom följde med oss en tredje man af Fellaherna från det läger, der vi hvilat öfver natten; ty äfven der hade man gifvit oss föga hugnande underrättelser, man försäkrade sig hafva sett fiendtliga ryttare helt nära, i flere afdelningar, och fruktade till och med ett anfall på lägret. Jag satt dock fullkomligt lugn på min kamelrygg och ingenting hände oss på vägen. Vi kommo fullkomligen helbregda fram till *Ma'an*, efter 5 timmars marsch från Fellah-lägret. Sålunda upptog hela vår väg ifrån shekh *Salims* läger till *Ma'an* blott 9 timmar, och ifrån början af *Vadi Gharandel* till *Ma'an* 22 timmar, hvaraf ungefär 4 t. på den öppna öknslätten, der vi gingo rätt i öster sedan vi kommit ut från bergen.

Ma'an räknar 200 gårdar och omkring 300 böss-beväpnade män. Består af 7 särskilda *fenad*, troligen alla af Syriskt ursprung. Ungefär $\frac{1}{4}$ timmas väg härifrån i NNO ligger en liten stad af omkring 30 hus, kallad *Almagharah* och utgörande ett med *Ma'an*. I sjelfva *Ma'an* finnes blott en källa *Engaseh*, med rikligt och ypperligt vatten, men kring den har man anlaggt ungefär 20 små trädgårdar, der isynnerhet granatäppel (*rōmān*) gå väl till och gifva, som man säger, den bästa frukt i verlden. Palmen går ej väl här, ty de 4 à 5 träd som finnas skola gifva knapp och dålig frukt. Ett litet källflöde från ungefär $\frac{1}{2}$ timmas väg i norr, ökar källans vatten, det man med handkraft uppöser och i rännor leder till trädgårdarne.

I *Almaghara* finnas några små källsprång, som vattna små vackra trädgårdar. I sjelfva *Ma'an* finnes en borg från Islams första tid, hvilken nu håller på att förfalla. Folket lefver hufvudsakligen af liten byteshandel med häromkring nomadiserande Beduiner, *Hoeitat* och *Sherarat*. Under de två dagar den Syriska pilgrimskaravanen vanligen rastar här, upphandlar man diverse småsaker och bly, samt beger sig sedermera med dessa varor, isynnerhet bly, ut till Beduinernas läger och byter ut dem mot ull. Af dessa kringstrykande *Ma'an* köpmän såg jag en eller flere nästan i hvarje *Hoeiti* läger, som jag sedermera besökte*). De erlägga skatt åt åtskilliga Beduin-shekher, såväl närmare som fjernare, så att till och med *Rovallas* shekh tager af dem skänker och penningar. Denna skatt kallas *khoveh* d. v. s. brödraskaps skatt, och erlägges för att skydda *Ma'an* boerna sjelfva samt deras ringa boskap från Beduinernas rövveri; om skatten uteblir, röfvar Beduinen deras boskap vid sjelfva stadsporten och stadsboerna våga sig icke ut ens till närmaste berg för att söka ved. Då under denna sommar en af *Ma'ans* betydligaste shekher begaf sig ut bland *Rovalla* och upphandlade af dem 30 kameleler, fann sig deras shekh *Hattab ibn Sha'lan* föranlåten att taga af honom alla 30 öken, emedan han föregående året ej erhållit några skänker från *Ma'an*. Saken bemedlades dock så att han gick af för om-

---

*) Af åtskilliga uttryck i dagboken från öknen finner man, att den icke blifvit nedskrifven genast på det datum den bär, utan betydligt sednare.

kring 30 rub. silfver. Men erlägges skatten riktigt, åligger det Beduinerna att skydda stadsboerna emot andra stammar och, om någon blifvit plundrad, att återskaffa det tagna godset. Det oaktadt våga sig stadsboerna ej allena ut på aflägsnare vägar, utan hafva alltid med sig en Beduin; än mindre våga de på eget bevåg föra fram en resande. Han blir tadelöst plundrad af den första Beduin som råkas, och oaktadt sitt brödraskap är stadsbon ej i stånd att skydda honom. Folket här har uteslutande den Syriska typen, med starkt markerade Judiska drag, samt med ett halft i rött stötande eller kastaniebrunt skägg. En stor del är inflyttad från staden *Khalil*, isynnerhet de flesta handtverkare och slöjdidkare.

Maj 5.

Gingo från *Ma'an* i NNV, öfver en ökneslätt utan gräs och buskar. Vi kommo dock snart in i smärre dalar, der ökneörter funnos. Efter $4\frac{1}{2}$ timmas färd kommo vi till en källa *Udruh*, der vidsträckta ruiner finnas, som det tyckes, af en stad. På en stor höjd till höger om källan, högst på toppen, synes en temmeligen väl bibehållen rund byggnad, i form af ett torn; vid foten af samma höjd står en fyrkantig byggnad med uppåt afsmalnande väggar, men till sin halfta höjd förfallen. De qvarstående murarne tycktes efter ögonmått hålla ungefär 2 famnar i bredd, 5 famnar i höjd. Min *Ma'an* shekh sade, att i forna tider dessa båda byggnader varit en vattenledning. Till venster om källan stå ruinerna af en stad, omgifven med en mur af ur berget huggna stenar; denna

mur omgaf hela staden och utgjorde en fullkomlig kvadrat, hvars sida torde hållit ungefär en verst i längd. För öfrigt syntes intet hus qvar, blott här och der några hvalf, bland hvilka ett i sednaste år blifvit repareradt af en Beduin-shekh. Dessa hvalf torde hafva utgjort grundvalar för husen, och flera bland dem voro ganska väl bibehållna. Liksom alla öfriga byggnader voro de af stenar, skifvade ut ur berget. Intet spår af något slags inskrifter kunde jag finna på den halftimma jag sprang omkring der. Sjelfva källflödet var ganska betydligt och bildade en liten sjö, omkring hvilken lågo sädesfält, odlade af Fellaher. Efter $1\frac{1}{2}$ timmas ytterligare marsch kommo vi till Beduiner; vår dagsmarsch var sålunda 6 timmar lång.

Maj 6.

Gingo åt norr genom en bergsdal, och efter 4 timmar hunno vi en annan dal *'Aleimah*, gående i NO ungefär 2 timmars väg från *Shobak*. Der gingo vi en timme, kommo ut på en stor slätt, den vi genomskuro i NNO, och gingo der $3\frac{1}{2}$ timme, då vi hunno till en ruin, kallad *Khan Elzebib*, en (såsom man sade) af sultan *Soleiman* byggd borg vid pilgrimsvägen. Nu är den halft förfallen och begagnas af Araber till stall för boskap, någon gång till boningsplats för dem sjelfva. En låg dal nedanföre kallade min shekh *Negel* och till venster kunde man skönja på afstånd staden *Shobak*. Efter ytterligare $1\frac{1}{2}$ timme hunno vi fram till ett Beduinläger af *'ashiret Ibn Algazi*. Dagsmarschen 10 timmar.

Maj 7.

Gingo öfver slätten $2\frac{1}{3}$ timme i NO, då vi hunno en höjdsluttning som min shekh kallade *Ard shagaret Altejar*. Liksom annorstädes i dessa trakter, syntes här tydliga spår af gammal odling, på detta ställe särskilt äfven af byggnader. Halfannan timme der-
 efter kommo vi till Araber af stamafdelningen *Ibn Algazi*, men efter ytterligare $1\frac{1}{2}$ timme i nordost till Araber af 'ashiret *Ibn Thiab*. Dagsmarschen $5\frac{1}{3}$ timme.

Maj 8.

Efter 3 timmars färd kommo vi fram till *Hossein ibn Algazi*, den förnämsta shekhen bland *Hoeitat*. Emedan han är van att föra Europeer fram till *Khalili* och *Petra* samt vant sig vid deras utseende och seder, fattade han misstankar om mig och påstod mig vara en förklädd Frang, som färdades fram för att i deras jord söka förborgade skatter. Min *Ma'an* shekh försvarade mig tappert nog, men jag fann för godt att icke alls taga till ordet under hela samtalet. Följande morgonen upprepades frågorna på nytt, och det gick nu ej af för bättre köp än att jag, på min *Ma'an* shekhs uppmaning, måste upprepa Islams trosbekännelse: *la illaha illalallah Mohammadun resul ollah*. Derefter fann sig *Ibn Algazi* fullleligen öfvertygad om min Islam och hedrade mig med uppdraget att skrifva en talisman för hans sto.

Maj 9.

Derifrån gingo vi blott en half timme, då vi hunno fram till *Makbol*, den förnämsta shekhen af stammen 'Omran.

Maj 10.

Kommo efter en half timme fram till *Masudijin*, en afdelning af stammen *Hegaja*; shekhen för denna afdelning hette *Salim bno 'akir*.

Maj 11.

Kommo efter 3 timmars marsch fram till stammen *Almaghari* och dess shekh *Abdallah bno Hoveishid*. Här dröjde vi hela följande dagen och jag begagnade tiden att göra en liten ridt till en grotta, der man sade mig att omätliga skatter skulle ligga begrafna. Jag fann der platt ingenting, den begagnas nu till skydd för boskapen under regn och har troligen aldrig begagnats till annat. Dylika grottor fann jag här på ganska många ställen, men aldrig någon af betydighet.

Maj 13.

Kom efter en half timmas marsch fram till *Hossein Alsava*, jemte shekh *Salim bno 'akir* den betydligaste shekhen af *Alhegaja*. Vi voro nu ungefär 4 timmar i öster från den lilla staden *Altafileh*, omkring hvilken stammen *Hegaja* plägar samla sig i slutet af sommaren (ungefär i början af september) för att handla med boskap. De kalla denna stad *sin*, och anse den för sin hemort. Hos denna stam dröjde vi 4 dagar, för att samla underrättelser om förhållandena i den stora öknen, hvilken vi nu ämnade färdas igenom för att komma till *Algof*. Underrättelserna voro ej fullkomligt lugnande: partier af *Eneze* skulle ströfva häromkring för att snappa byte af sina fiender *Hoeitat*, och å andra sidan voro de för svek kända *Sherarat* ej att lita på.

Längs hela sträckningen af dessa berg, här kallade *Alshera* och i *Alnegd Alavarid*, fann jag Fellaher, som med det knappa källvattnet odla sina små åkerfält. De betala alla dryg skatt åt de Beduiner, som nomadisera der omkring, och det oaktadt få deras fält sällan vara i fred. Beduin-shekherna försumma sällan att i förbifarten beta sina hästar och kameler på deras brodd eller halm; eller ock skicka de sina trälar och tjenare från lägret att hemta foder åt sina djur. Dessutom äro dessa jordbrukare mycket föraktade af sina Beduin-herrar, ty namnet Fellah är hos dem ett öknamn. Hos dessa Fellaher finner man äfven slöjdidkare, som aldrig finnas i något Beduintält, emedan allt slags arbete hos de sednare anses för skam, icke anstående en friboren ökneson. Fellaherna slöjda sjelfva sina bösskolfvar, trädkärl, samt andra små förnödenheter i trä och jern. De bo alla i tält och flytta ifrån ställe till ställe, liksom Beduinerna. Oaktadt det förtryck, i hvilket de lefva under sina Beduin-herrar, tyckte jag mig dock finna i deras läger mera välstånd öfverhufvudtaget, än i Beduinernas, äfvensom mera hofsamhet i deras uppförande. Hos dem fanns äfven en och annan, som kände något af deras religionslära, och hos de flesta fanns håg att lära sig, ty man frågade mig om åtskilligt hörande till religionen; flere bland dem förätta sina 5 dagliga böner. Af allt sådant finner man intet hos Beduinerna.

Öfverallt i dessa trakter synas tydliga spår af forntida vidsträcktare odling än nu, och min *Ma'an*

shekh sade att man här fordomdags odlat vin. Hela trakten består af sand och kalkberg, till större delen höljda af jord, i hvilken nästan uteslutande den vanliga öknevexten *shih* vexer. Denna ört ger bete åt boskapen och bränsle åt folket, samt sprider en stark balsamisk väldoft kring hela trakten. Vatten finnes här jemförelsevis rikligt, så att denna trakt verkeligen synes tjenlig för vinodling. Qvarlefvor af byggnader, fåror och ordnade stenar i jorden m. m. d. vittna om en större befolkning fordomdags, än nu; så äfven många uppröjda grottor i bergen, ofta omgifna med en mur af uppstaplade stenar. De Beduiner, som nu nomadiserade härstädes, tillhörde alla *Hoveitat* eller med dem beslägtade och vänskapliga stammar, såsom *Omran*, *Maghari*, *Me'azi*, *Hegaja*. Till någon del stå de alla under *Mohammad 'Alis* i Kairo inflytande och hafva i nämnda stad en gemensam öfvershekh *Mismih*. Äfven fann jag många *Sherarat*, isynnerhet hos *Alhegaja*, hvilka flyktat hit ifrån sina osäkra, af *Negd*-folk med täta plundringar hemsökta, bostäder i *Vadi Serhan* och trakterna kring *Algof*. Alla dessa Beduiner äro med förakt ansedda af *Negd*-boerna; isynnerhet *Sherarat* sättas i jembredd med *Al Heteim* och *Alsoloba*. Det är ock sannt att de förlorat mycket af den äkta, genuina Beduin-karakteren, äfvensom till en del det rena ökenspråket. Detta erkänna de till och med sjelfva, ty då jag förbrädde dem deras nyfikenhet (att genast efterfråga min afsigt med resan, hvarifrån och hvarthän jag reste o. m. d.) samt förhöll dem det otillbörliga deri,

svarade de: "anse oss ej för äkta Beduiner, vi hafva förlorat de ursprungliga rena sederna, den äkta Beduinen finner du hos 'Eneze, der frågar man dig ej på 3 dagar hvarifrån eller hvarthän?"

Maj 18.

Begåfvo oss ut från det sista Beduin-lägre af *Hegaja*. Vi åtföljdes af 3 *Sherarat* Beduiner, som vi funnit i shekh *Hossein Alsavas* läger och som försäkrade sig kunna föra oss fram till Algof samt skydda oss mot fiendtliga stammar på vägen. Oaktadt detta skydd var färden dock ingalunda säker, emedan *Sherarat* för närvarande stodo i fiendtligt förhållande till *Shammar*. Dessutom hade vi att frukta sjelfva de stammar, från hvilka vi begåfvo oss ut; de hade nemligen begynt misstänka att jag hade penningar med mig och här fanns (isynnerhet nu för regnbristens skull i två års tid) ett stort antal uthungrade småröfvare, som drefvo omkring spejande efter byte, dertill förmådda af hunger och guldtörst. Derföre gåfvo vi oss ut från lägret i smyg, långt före första blinken af morgonrodnaden; derjemte hade min *Ma'an* shekh under hela färden och isynnerhet de senaste dagarne uppmanat mig att aldrig upplysa någon frågande om målet för vår resa, utan dölja det under föregifvande att vi ämna oss till 'Eneze för att vaccinera. I sjelfva verket förhålla sig Beduinerna alltid så, när de ämna sig ut på färder; de uppgifva alltid något annat mål för resan än det verkliga, upplysa aldrig någon om den väg de ämna taga, utan göra sina små förberedelser i all tysthet och bege sig

å väg innan någon vet ordet af, vanligen under af-tonens eller nattens mörker. Vid sjelfva uppbrottet göres allt med största fjesk; är någonting glömdt, må man ej ens tänka på att hinna söka upp det, ty man ger sig ej tid att ens ordentligt och väl lasta packorna på öken. Detta göres sedermera på vägen, allt efter behof en eller flere gånger. I allmänhet tänker Araben ej långt förut, utan ser blott till det första ögonblickets mest trängande fordran.

Ifrån Beduinlägret gingo vi ännu i 2 timmar öfver berg och genom dalar, men derefter kommo vi ut på den stora ökenslätten. Vid randen af denna slätt varnade vi på afstånd ett stort antal kameler och några män. Fruktande hvarje slags möte, drefvo vi våra kameler bakom ett berg som dolde dem för männernas åsyn, och våra 3 Beduiner begåfvo sig ut för att speja, försedda med bössor och krypande längs marken liksom på jagt. Snart upptäckte man att de ankommande äfven voro *Sherarat*, hvarföre männerna helsade hvarandra. De hemtade kameler för att sälja dem i *Hoeitats* läger. Det stora ökenhaf vi nu hade framför oss, erbjöd den mest tröstlösa anblick — en torr slätt utan tecken till gröda, öfverhöljd af större och mindre stenskifvor, skimrande i solen än med svart, än med hvitt bländande sken, än med rödt. Här och der höja sig ensamt stående bergtoppar, begränsande synkretsen åt alla håll. Icke ens sand synes. Emedan vi isynnerhet i dag fruktade röfware och fiendtliga stammar, påskyndade vi mycket vår marsch. Om morgonen, då vi gåfvo oss på väg,

hade jag ej hunnit förtära något annat än en klunk mjölk, och vi hade ej gifvit oss tid ens att fylla någon bland våra vattensäckar; på vägen var ej tid, hvarken att äta eller dricka, så att på hela dagen i den heta solen och under den starka marschen bestods blott en enda klunk vatten, den vi sedan flere dagar tillbaka hade qvar i en säck. Sålunda gingo vi hela dagen med fastande mage. Middagstiden hade vi till venster, på ungefär en timmes afstånd, kastellet *Alhassah*. Dagens hela marsch räckte i 12 timmar och gick rätt i öster sedan vi hunnit ut på öken-slätten. Om aftonen kort före solens nedgång kommo vi till en vattenpöl *Albaig*; der samlas under regntiden vatten, som blir stående längre eller kortare tid. Nu var vattnets djup ungefär ett kvarter i 2 pölar eller fåror på den renaste sandjord. Men just när vi kommo dit, uppsteg derifrån en hjord af omkring 60 kameler, som blifvit vattnade, hvaraf vattenet var uppgrumladt samt blandadt med sand och smuts efter hjorden. Jag kan icke påminna mig att jag hvarken förr eller sednare förtärt något så osmakligt vatten som detta. Trakten häromkring var en låg dal, bestående af sandjord och lös sand. Här finnes ej alla tider på året vatten, hvarföre mitt sällskap högeligen gladdes sig när de *Sherarat* vi om morgonen mötte, underrättade oss om att der för tillfället fanns rikligt vatten i pölen. Jag vet sannerligen icke hvad vi skulle hafva företagit oss, om vi här ej funnit vatten, ty vi hade allsintet sådant med oss.

Maj 19.

Vägen gick i öster genom den låga dal, i hvilken pölen *Alba'ig* ligger. Vi kommo åter ut på den svarta, steniga ökenslätten utan sand och utan vegetation. Efter $4\frac{3}{4}$ timme begynte vi stiga uppåt på låga kalkstensberg, emellan hvilka svarta, platta slätter sträckte sig. Landskapet företedde samma ofruktbara, tröstlösa anblick, som under gårdagen; intet tecken till lif, utom ödlor samt då och då en liten ökenfogel, som följde oss förtroligt, stundom hoppan- de upp på våra kameler. Vår dagsmarsch var 11 timmar. Om aftonen funno vi en låg bergsdal, som gaf sparsamt foder, åt våra ök, hvarföre vi gjorde halt något tidigare än eljest.

Maj 20.

Vägen gick i öster genom dylikt landskap som de föregående dagarne, dock voro de små dalarne något vänligare och rikare på ökenbuskar. Vi gingo oafbrutet i $12\frac{1}{2}$ timme tills närmare solens nedgång, då vi gjorde halt, betade våra ök och beredde oss vårt aftonmål. Emedan vi ännu hade långt till vatten och våra Beduiner fruktade för sina öks svaghet, beslöts att vi under den svala natten skulle färdas ännu några timmar, för att i morgon hinna till den brunn, vi eljest icke hade uppnått förän i öfvermorgon. Så snart vi ätit och druckit kaffe, lastade vi derföre öken och gingo $2\frac{3}{4}$ timme. Troligen af det dåliga vattnet och den otjenliga födan, befann jag mig i dag ganska illa; ty om morgonen förän vi bröto upp från nattlägret, hade vi frukosterat af den vanliga ökne-

reskosten, nemligen osyradt, för tillfället gräddadt bröd, sönderstött och uppblött i *marisi* samt smör. Under fruktan för den långa förestående dagen och dess mödosamma färd hade jag ätit med god appetit; men knappt hade vi gått 3 timmar efter uppbrottet förän det började qvälja mig, jag kom till stark uppkastning, sittande på kamel-ryggen, och kort derpå fick jag ett häftigt anfall af diarrhé. Båda delarne upprepades sedan ofta och medtogo alldeles mina krafter. Det vederstyggliga vattnet, med hvilket jag försökte skölja bort kräkningssmaken, ökade blott retelsen till kräkning. Beduinerna skrattade åt mig och min veklighet. Jag hade verkligt behof att stanna för en stunds hvila, men det var omöjligt att förmå mitt följe dertill. Så går det oftast på ökneresor; sedan man lastat och begifvit sig å väg, får man sällan sällskapet att stanna, utan om man nödgas stiga af och vill jemka om lasten på öket, så må man göra det bäst man kan medan de öfriga oafbrutet fortgå sin väg. Häruti hafva Beduinerna i allmänhet föga medlidande med en fremling. Sjelfva voro de högst muntra, oaktadt den heta solen och den starka marschen, glammade samt reciterade oupphörligt *kasider*, såväl i aftonens svalka som under middagens kvalm. Nu, liksom både förut och efteråt, fann jag *Burkhardts* påstående vara ogrundadt, att Beduinen på resor vanligen är tystlåten, fruktande att prat skulle förtorka strupen och öka törsten. Jag har tvärtom aldrig sett två eller flere Beduiner tillsammans på en resa, som tysta gått sin väg fram, utan de språka

oupphörligt med hvarandra, vare sig gående eller ridande. Ensam med en fremling är Beduinen visserligen mera tystlåten än pratsam, men det sker därför att fremlingen ej fullkomligt är mäktig hans öknenspråk, känner och lefver ej i hans förhållanden, har därför föga ämnen att språka om. Men har han blott någon af sin stam med sig, så har jag aldrig hört honom hålla sin mun i 5 minuter, så länge han är vaken. De 3 Beduinerna vi hade med oss voro dessutom ibland de pratsammaste jag sett, ehuru en af dem mådde illa af hufvudvärk och feber, som fortfor under hela resan. Min *Ma'an* shekh var väl också munter, men tröttnade dock mot aftonen, liksom alla stadsboer. Beduinerna sprungo omkring med sina bössor jagande harar, hvilka finnas ymnigt i öknen, såsom ock gazeller. Vår dagsmarsch varade $15\frac{1}{2}$ timme, den längsta och starkaste jag hittills gjort, så mycket mer påkostande som jag mådde ganska illa under förra hälften af dagen.

Maj 21.

Vägen gick åt öster, alltännu öfver samma be-
dröfliga öknelandskap; dagsmarschen 14 timmar. Vid solens nedgång hunno vi fram till vattnet *Sdei*, utgörande 6 eller flere brunnar i hård sandjord. Vattnet var kallt och klart, men af en starkt bitter smak, så att jag knappt kunde förtära det. Man sade mig att det vanligen vore godt och rent, men emedan nu inga Beduiner voro lägrade häromkring och vattnet blifvit obegagnadt, åstadkom den smuts och fina flygsand, som stormen fört ned i vattnet, en bitter smak

hos detsamma. Liksom alltid då man fruktar fiendtliga stammar, lägrade vi oss icke vid sjelfva brunnarne, utan ett stycke derifrån.

Maj 22.

Öfver ett slättland, omgifvet af låga bergsträckningar, gick vägen i O t. S och från *Weisit* i OSO. Efter 4 timmar hunno vi vattnet *Weisit*, bestående af åtskilliga låga brunnar i sandjord. Här börjar *Vadi Serhan* och landskapet antager ett vänligare utseende, liksom beströdt med små sandholmar på hvilka öknebuskarne vexa i mängd; dessa holmar äro bildade af flygsand hopdrifven i små höjder, som betäckas af till en del i sanden begrafna buskar och örter. Under första vårtiden skola isynnerhet *Sherarat* här beta sina hjordar i stor mängd, då hela dalen står i den härligaste grönska, såväl de små holmarne som slätten emellan dem. Nu funnos inga Araber här, dels emedan den bästa vårtiden var förgången, dels emedan regnet varit knappt i år. Dagsmarschen var $11\frac{1}{2}$ timme.

Maj 23.

Färdades i 9 timmar öfver slätt land åt OSO, kommo derefter in emellan låga sandberg. Beduinerne sade att här öfverallt funnes mycket vatten, både brunnar och pölar, men försigtigheten fordrade att vi så mycket som möjligt undveke sådana platser. Efter 12 timmars färd från nattlägret gjorde vi halt för natten i dalen *Subeiha*, der många brunnar funnos med rikligt vatten. Dalen är en ibland de vackraste jag sett i Arabiens öknar och jemförelsevis rik på

gröda. Här stod en fullvuxen palm med flere små telningar omkring sig; flygsandshöjderna voro betäckta med öknens vanliga buskar och örter. Då vi nalkades den, varsnade vi på afstånd kameler och våra Beduiner begåfvo sig framom oss för att speja; min *Ma'an shekh* kommunicerade sig med en af Beduiner-na, kom sedan till mig och sade att vi hade röfvare framför oss, af hvilka vi måste frukta anfall och plundring, samt uppmanade mig derföre att afkläda den *tarbosh* jag bar. Vi hade emellertid drifvit våra ök bakom en sandhöjd och stodo der, otåligt afbidande slutet på affären, hvilken afgjordes emellan våra Beduiner och fienderna på något afstånd ifrån oss. Så hade vi väntat ungefär en qvart timme, då våra Beduiner infunno sig i förtroligt samtal med 2 främmande män. De kommo fram till oss helsande, och af hela deras uppförande syntes att de inga fiendtliga afsigter hade. Vi sökte oss lägerplats, afpackade öken, vattnade dem och gjorde upp eld för aftonmålet. Derunder infunno sig 3 andra män, som lägrade sig något afsides, tillagade mat och kaffe för sig sjelfva, samt afslogo vår inbjudning till deltagande i måltiden. Jag tyckte mig se att de kastade mörka, obelåtna blickar på oss. De två öfriga suto med oss, deltog i vår kaffedrickning och qvällsvard samt voro trefliga, men de 3 närmade sig icke. Såsom jag sedermera erfor, var förhållandet med dessa män följande: fem unga män från *Algof* hade begifvit sig ut två dagsresor från sitt hem, och förgäfves legat här i 7 dagar, väntande på byte af fiendtliga stammar

eller resande; deras sparsamma kost började taga slut och de måste dagligen begifva sig ut på jagt efter gazeller. Så hade äfven i dag 3 bland dem befunnit sig ute på jagt med sina bössor på de närmaste kul-larne och varnade oss icke förän vi voro helt nära de 2 qvarblefna; vi, äfvenledes 5 män med 3 bössor, voro således öfverlägsna dessa sistnämnda, hvarföre de måste sluta vänskapsförbund med oss. Våra 3 Beduiner slöto det med vilkor att bli skyddade emot dessas 3 öfriga kamrater. När sedan de 3 bortava-rande kommo nära till oss och sågo våra packor, isynnerhet min apothekslåda (den de trodde vara full med guld), blefvo de högst missbelåtna med att det herrliga bytet gick dem ur händerna, men kunde numera intet göra, emedan de voro 3 mot 7. Jag hörde sedermera en bland dem ofta klaga öfver det obli-da ödet vid *Subeiha*, som ej unnade honom ens min *'abajeh*, den han verkligen behöfde och till hvilken han hade ett särdeles godt öga. Densamme var son till den shekh i *Algof*, hos hvilken jag först tog in. Då jag frågade dem hvad de skulle hafva gjort, om de alla förenade hade mött oss i dalen, tillstodo de sig hafva ämnat mörda oss och plundra vår egen-dom; säkert är, att de skulle hafva blottat oss till sista skjortan, om de ock skonat våra lif. Efter sina åsigter hade de också rätt att plundra oss, ty vi stodo i 3 *Sherarat* Beduiners skydd och *Algof*, styrdt af *Shammars* beherrskare *Ibn Alrashid*, är fiende till nyssnämnda Beduinstam. *Shammar* göra nemligen oupphörligt anfall på *Sherarats* område och plundra deras boskap.

Maj 24.

Vägen gick i OSO öfver slätt land, men till venter hade vi låga bergsträckningar. Efter $11\frac{1}{2}$ timmes färd kommo vi åt O in ibland en högre bergsträckning, den man kallade *Alodeiri*; der genomgingo vi en smal örtrik dal, kallad *Alkhala*, hufvudsakligen i östlig riktning. Dagsmarschen var $13\frac{1}{2}$ t. De 5 män vi råkade ihop med i går aftons, följde hem oss, sedan de efter 7 dagars väntan slagit ur hågen allt hopp om byte; de sågo ej med rätt blida ögon på oss under hela den öfriga vägen.

Maj 25.

Vi gingo ännu i dag genom dalen *Alkhala* en half timme, hvarefter vi kommo ut på en stor slätt, den vi skuro i OSO riktning. Öfver denna slätt, som bestod af hård, ofruktbar bergsjord, tågade vi i hela 6 timmar. Derefter färdades vi en timme i bergsträckningar af *Gal Algof*, och hunno slutligen fram till staden *Algof*, hvilken, sedd ifrån höjden af dessa staden åt alla håll dominerande berg, gaf en härlig anblick med sina vidsträckta palmplanteringar, isynnerhet för oss, som på 8 dagar ej sett annat än en tröstlös öken. Dagsmarschen var $7\frac{1}{2}$ timme. Hela färden ifrån *Hegajas* Beduinläger, ungefär 4 timmar i OSO från *Altafileh*, gick således på $96\frac{3}{4}$ timmar. Jag bör anmärka att marschen under hela resan i allmänhet var rask, nästan forcerad, äfvensom att marken oafbrutet var slät och hård, hvilket gör betydlig skilnad i kamelens gång. Vi hade hela vägen en mark, som Araben kallar *gelede*, d. v. s. slät mark

utan djup sand; äfven bergen, dem vi öfvergingo, voro af föga eller ingen betydighet. Sålunda fanns intet som hindrade kamelernas jemna gång. *)

Bref, dateradt Gof den 4 Juli 1845.

Broder! Det senaste brefvet sände jag dig ifrån de höga och kalla *Shera* bergen den sista april, och hoppas att det kommit riktigt dig tillhanda, ehuru det gick genom många svarta, smutsiga Beduin-händer samt troligen legat i mången trasig Beduin-ficka. Dagen efter det jag med min rolige och barnslige *Heivi shekh* afsände brefvet, begaf jag mig vidare på väg åt öster med min nya ledsagare '*Omran shekhen Hoveid*, jemte två andra med bössor beväpnade följeslagare. Här var nemligen stor fruktan och fara för stråtröfvare af fiendtliga stammar, hvilka oupphörligen ströfva här omkring spejande efter rof. Nyligen har en Beduin-strid ägt rum mellan *Hoveitat*, '*Omran* samt några andra stammar på ena sidan, och '*Eneze*, *Beni Advan* m. fl. på den andra; striden gällde några goda betesmarker. Allt ännu, och såsom jag tror alltid, ströfva små afdelningar på hästar eller kameler omkring, för att uppsnappa resande eller Beduiner af fiendtliga stammar. Man underlät icke att skrämma mig för dessa stråtröfvare, men då jag redan förut

---

*) Här sluta dagboksanteckningarne för en tid och vidtaga ånyo först den 30 augusti. I deras ställe förekommer i Dagboken en utförlig beskrifning öfver staden *Gof*, som längre fram skall meddelas. Af nu följande bref är ett utdrag tryckt i *Finlands Allm. Tidn.* 1846 N.o 77—87.

tyckt mig finna att man här är mycket spökrädd, stod jag fast vid mitt beslut att gå rakt till *Ma'an* och ej taga den längre, men säkrare vägen till *Shobak*. Således gåfvo vi oss å väg den 1 maj, gingo långsamt och dröjde under vägen hos *Fellaher*, som till stort tal finnas på dessa berg. Deras lott är i sanning icke afundsvärd. Halft *Fellaher*, halft *Beduiner* betala de dryg skatt åt alla *Beduinshekher*, som nomadisera i deras granskap, och föraktas likväl af sina skatt tagande herrar, hvilka aldrig försumma att i förbifarten beta sina hästar på deras ringa hvete- och hafre-sådd. Ehuru vår väg till *Ma'an* utgjorde blott en 10 timmars färd, dröjde vi likväl två dagar på den, frågande oss före hos vid vägen boende *Fellaher*. Andra dagen om aftonen sent gåfvo vi oss ut från det sista *Fellah-lägr*et och gingo under nattens mörker öfver den slätt, som ligger emellan bergen och *Ma'an*; under hela tiden buro mina följeslagare en brinnande lunta för sina bössor, emedan dessa merendels antändas med lunta, icke med flintlås. Jag hyste ej den minsta fruktan, utan satt fullkomligt lugn på min kamels rygg, under det mina ledsagare sprungit omkring på alla höjder och små kullar för att speja i trakten; öknens inger ett förunderligt lugn, man känner sig här stämd att vid hvarje tillfälle utropa: *la illaha ilalallah*, i hela den utsträckta mening Araben inlägger i sin trosbekännelse. Närmare midnatt kommo vi fram till *Ma'an*, utan att något händt oss på vägen. Här veko vi in hos en af stadens shekher *Ahmad Alkabba'*, som enligt seden slagtrade ett får och und-

fägnade oss med kaffe samt en dugtig qvällsvard. Derunder hade en stor del af stadens folk samlats hit, vi suto alla i en stor rund, inalles omkring 30 personer, vid den eldbrasa på hvilken det med nejlikor kryddade kaffet kokades. Jag fixerades och miss-tänktes, fann mig ganska generad, och skattade mig derföre lycklig när min värd förde mig upp i en liten takkammare; der skulle jag skrifva några rader till min shekh i Kairo och till vår konsul om min lyckliga framkomst till *Ma'an*, men fick ej vara i fred. Min värd och isynnerhet hans lilla son sprungo som oftast upp till mig, så att jag med största möda kunde få ihop några Franska rader till vår konsuls secreterare, inneslutna i ett Arabiskt bref till min shekh i Kairo. Detta bref tog *Omran shekhen Homeid* och gaf sig på återväg redan samma natt, sedan vi först mot morgonen slutat vårt ätande och kaffedrickande. Följande morgonen samlades småningom snart sagdt allt folk i staden till oss; man hade nemligen förnummit att en läkare ankommit, och jag fick hela den dagen intet annat göra än mönstra blinda, lama, lytta, gamla rötsår o. s. v. Huru vederstyggligt och tråkigt för mig detta göromål var, behöfver jag väl ej förklara. Jag hade räknat på att få ett enskildt rum för min räkning, för att dels hvila, dels uppteckna något från min resa, men detta blef mig nu alldeles omöjligt. Jag hade räknat på att i lugn och ro kunna stanna här en längre tid, nemligen 10 à 20 dagar. Första dagen undskyllde jag mig med att vara trött efter resan; men följande dagen hjälpte ej annat än

att öppna min apothekskista samt smörja ihop ögonvatten och annat. Det ledsnade isynnerhet ut mig att ett sällskap af 20 à 30 personer oupphörligt suto hos mig, gapande på mig och min kista, hvilken, ehuru ganska enkel, väckte stor förvåning och beundran hos dem; detta är i allmänhet fallet med allt, som icke är lika trasigt och smutsigt som de sjelfva.

Ma'an är för öfrigt en liten stad, innehållande omkring 200 hus af solbrända tegel, belägen midti öknen, men med en ypperlig källa *Ingaseh* samt ett annat litet tillflöde af vatten, som ungefär 2 timmars väg från staden flyter ned ur bergen i en rännil, liknande en rännsten hos oss. Med detta vatten gör man omkring 20 trädgårdar fruktbärande, hvilkas granatäppel isynnerhet äro berömda, såsom de yppersta i verlden. För öfrigt hemtas alla lifsförnödenheter från Syrien eller Egypten. Dess invånare äro alla små krämare, som begifva sig ut till kringboende Araber och med dem drifva byteshandel, hufvudsakligen med bly och småsaker i utbyte mot ull. Ungefär $\frac{1}{4}$ timmes väg från staden högre upp på bergen ligger en liten by, kallad *Elmagharah*, som är rik på trädgårdar och vatten; den utgör ett med *Ma'an*. Under de 3 dagar som den Syriska pilgrims-karavanen tillbringar här på sitt tåg till Mekka, drifves den betydligaste handeln; hela den öfriga delen af året lever folket till det mesta i den ledaste orientaliska lättja och håglöshet. Folket behagade mig öfverhufvud föga; det är nästan uteslutande af Syriskt ursprung och har starkt markerade Judiska drag. Alla

hafva ett lågt krämaresinne, veta ej af annat än köpa, sälja och penningar. Dock vore det otacksamt af mig att tadla dem i allt, ty jag åtnjöt stor gästfrihet hos dem. Till hvarje måltid kom än den ene, än den andre, förde mig i sitt hus och satte fram stora fat med ris eller annat; ehuru jag visserligen sällan slapp med mindre, än att jag måste gifva en sats Engelskt salt, Cremor Tartari, ögonvatten eller slikt åt dem, hos hvilka jag gästade. Men att dömma af deras ord och bemötande, var jag välkommen. De sände deputerade till mig med råd att jag skulle stanna i deras stad, sägande att här finnes sjuklingar i stort antal, dem jag kunde kurera och förtjena goda penningar af, att alla kringboende Araber skulle komma hit och söka min läkarehjelp o. s. v. De anade icke att det var just detta jag minst önskade och mest fruktade. Emellertid önskade jag stanna här någon tid, isynnerhet som jag här gjort några goda bekantskaper, bland andra med en ung *fikih*, stadens *imam*, som för några år sedan lemnat moskén *Azhar* i Kairo, der han bland andra äfven haft *Mohammad 'Ajad* till lärare. Men några dagar efter det jag anlände hit, stod shekh *Ahmad Elkabba*, i hvars händer jag blifvit lemnad, beredd att (liksom hvarje år vid denna tid) företaga en resa bland Beduinerna, för att af dem uppköpa kameler, hvilka han drifver till Kairo och der säljer med 100 proc. vinst. Emedan jag ansåg tillfället vara gynnande att komma ut bland Beduinerne med denne man, och ingalunda ville dröja två månader i *Ma'an*, tills han

skulle komma tillbaka, så beslöt jag att följa med honom genast.

Efter öfverläggningar och krångel om villkoren, gáfvo vi oss ut från *Ma'an* den 5 maj om morgonen, jag rätt glad att åter få sitta på kamelryggen och draga ut i öknen. Samma dag, ungefär 2 timmar före solnedgången, hunno vi till en ypperlig källa *Udruh*, vid hvilken qvarstå betydliga fornlemningar af en gammal, ganska vidsträckt stad. Af de hvalf och halfförfallna torn, som ännu finnas qvar, ville jag sluta till att dessa ruiner äro ifrån Romarnes tider, men ingenstädes kunde jag finna spår af inscriptioner eller någon slags skrift. Jag hade ej mer än en half timmes tid att gå der omkring, emedan jag ej genast ville väcka misstankar hos min nya ledsagare, som försäkrade att här låge omätliga skatter begrafna, men vaktade af *ginner*; de kunde ej nås af andra än någon läskunnig man, som förstode att lösa trollformeln. Emedan detta är en ort, dit jag lätt kan återkomma eller hvem annan som helst kan besöka utan svårighet, oroade det mig ej särdeles att genast nödgas lemna dessa af ingen ännu beskrifna fornlemningar. Om aftonen hunno vi fram till de första Beduiner. Du bör veta att vi från *Ma'an* tågade mot norr, icke mot öster, såsom du torde sluta till af Arabiens karta; men här måste man emellanåt göra långa omvägar. På den stora ökenslätt, som utbreder sig emellan *Ma'an* och *Gof*, ströfva oupphörligt så kallade *khabalis* eller Beduinröfvare, hvilka vänta på resande från fiendtliga stammar för att plundra

dem. Min ledsagare fann derföre rådligast att färdas bland de längs *Shera'as* östra sluttning nomadiserande *Hoveitat*, *Hegaja* och andra stammar, tills något gynnande tillfälle skulle erbjuda sig att sträcka ut öfver slätten. Så färdades vi från ena Arablägret till det andra, gingo oftast ej mer än 3 à 4 timmar om dagen från ena stammen till den andra, och hvilade öfver natten i deras tält, stundom äfven någon dag ibland dem. Jag passerade för läkare och måste i hvarje tält, der vi slog oss ned, öppna mitt resapothek samt tillreda medicin, än ögonvatten, än åtskiligt annat. Som medicinen blott är mitt fusk-yrke, skämdes jag oftast att taga någon betalning derför, så mycket mer som jag från början föga räknat på betalning och dessutom tyckte det vara min skyldighet att med något ersätta Arabernas frikostighet mot oss; de togo nemligen gästfritt emot oss, slagtrade får, trakterade oss med kaffe och den utomordentligt förträffliga kamelmjölken. Men jag märkte snart att denna min frikostighet väckte misstankar hos dem; man begynte skrika om att jag ej liknade de vaccinatorer, hvilka förut färdats bland dem, och sade än att jag vore en förklädd Frang, än åter (då man ej tyckte sig kunna misstänka min Islam) att jag vore en af *Ibrahim* eller *Abbas* pasha utsänd spion. Jag visade den största likgiltighet för deras prat, lade mig vid sådana tillfällen vanligen midt ibland dem, sof på mitt öra i deras tält, och lät min ledsagare föra ut min sak; han försvarade mig också med all värma, emedan hans eget anseende till stor

del berodde på hans skyddslings. En gång förmådde en bland *Omrans* betydligaste shekher, som mycket färdats med Europeiska resande till Petra och Jerusalem, mig att utsäga Islams trosbekännelse; då jag upprepade den med fast och stadig stämma, bad han mig om förlåtelse för sina misstankar, erkännande nu att jag var en ur *Azhar* utgången lärd shekh. Sedan bad han enständigt att jag måtte skrifva åt honom talismaner, för honom sjelf, hans boskap och särskilt en för hans häst. Det var ej första gången under min resa, som jag blifvit hedrad med dylikt uppdrag; för att få gälla för en lärd shekh, var jag också nödgad att uppfylla folkets önskningsar. Men jag ansåg ej mödan värdt att för slika talismaner, *heggab*, taga upp min bläckflaska, utan skref dem med blyertspenna; detta ökade blott folkets undran och man berättade att jag kunde skrifva utan bläck och utan *kalam*, synbarligen blott med en trädsticka. Sådana *heggab* förfärdigade jag för allt möjligt ondt och skref dem på Svenska med Arabiska bokstäfver, hvad som blott föll mig i hågen, under det Beduinerna språkade omkring mig. Bland alla sjukdomar, för hvilka man sökte bot hos mig, var den vanligaste impotenz eller barnlöshet, isynnerhet det sednare onda. Oftast kom man till mig och berättade hurusom patienten för 3 à 4 år sedan varit ansatt af kopporna och sedan den tiden inga barn fått, andra åter hade aldrig fått några o. s. v. Sådant och mycket annat skulle jag allt bota, de kommo på en hel dagsresas afstånd hit för att få bot; jag pratade allt hvad jag

hittade på, att sådant var *amr min allah* och ej stod i människors makt att hjälpa, men intet halp, jag måste skrifva åt dem en *heggab* och gaf dem stundom, då jag var vid godt lynne, ett gran kantarider att dela med sina hustrur. Jag insåg äfven numera att jag måste taga af dem någon betalning, för att undvika misstankar. Detta hade flera fördelar med sig, förnämligast den att jag blef mindre öfverhopad af hjälpsökande folk; men jag samlade också derigenom en god resprovision af smör, hvetemjöl och *marisi*, en slags torkad mjölk, som på vägen uppblött i vatten tjenar till att bereda *fatirah*. Jag behöfver ej säga dig huru vederstyggligt detta spektakel var för mig, men jag kunde ej annat göra, jag var tvungen dertill. För öfrigt krusade jag ej mycket med Beduinerna, utan lät ofta mitt dåliga lynne bryta ut emot dem, då de blefvo för högljudda i sitt prat om mig, kallande dem *kilab* och *bavvakin*, vid hvilket sistanförda öknamn *Burkhardt* försäkrar att oftast dolkarne svängas. Också körde jag dem undan och slog dem i ryggen, när de trängde sig för nära till mitt resapothek, hvilket var uppställt i *moharrem* eller qvinnornas afdelning af tältet, der jag vägde och tillredde medicin. De ville i början behandla mig såsom en af deras vanliga qvacksalvare, ropade på mig och ville att jag skulle komma till dem; men jag lärde dem snart andra seder, ty gammal eller ung, den förnämsta shekh eller sämsta gumma, alla måste spatsera till mig och kyssa sina fingrar sedan de berört mitt skägg. Ett sådant antaget högmod är nödvän-

dig, åtminstone bland dessa nära städer boende Beduiner; men när det gällde andra saker än min läkarekonst, fann jag alltid för godt att vara liksom en af dem. Följden af detta uppförande var också den, att jag vid slutet af mina besök i deras tält utan motsägelse fick gälla för en from, rättrogen och lärd muslim shekh, oaktadt man vid mitt första inträde hyste misstankar. Något tråkigare och löjligare än detta första inträde i deras läger, kan ej tänkas. Man stannar sin kamel vanligen vid shekhens för lägret tält, lastar af bagaget och för det in i tältet, helsar på de betydligaste bland i tältet sittande män med smällande korskyssningar på kinderna, och sätter sig. Nu upprepas hit och dit vanliga compliment: *avafi ja fulan* eller *salamat*, med en liten knyck på hufvudet, sedan börjas frågorna: hvarifrån och hvarthän? (detta sednare dock blott bland dessa små vanslägtade Beduinstammar). Jag generade mig aldrig med att besvara dessa frågor, utan lät min kloke ledsagare prata ensam; men deremot hade jag att tala ett slags ögonspråk, ty alla fixerade mitt främmande utseende och jemförelsevis hvita skinn. Alla dessa blickar måste jag besvara dels med en stark fixerande motblick, dels med skratt, dels med förakt o. s. v. allt hvad mina ögon voro mäktiga af. Derunder tillreddes kaffet, hvilket sker med stor ceremoni ifrån början till slut, ifrån bränningen och stötandet ända till den sista kokningen på grumlet. Sedan nu min följeslagare upplyst de nyfikna Beduinerna om att jag vore läkare och hade med mig bot mot alla möjliga sjukdomar,

nalkades den ena efter den andra till mig, betraktade mig först med misstänksamma blickar, började sedan sin sjukdomshistoria och frågade om jag hade bot mot hans onda. Jag fann vanligen för godt att bejaka en sådan fråga, ty jag visste det vara långt till dess jag behöfde bevisa det. Ej blott män rådfrågade mig, äfven kvinnor hedrade mig med förtroenden; då jag hade mitt apothek stäldt inom kvinnornas sida af tältet, lättades communicationen mycket derigenom, och jag befann mig ofta i kretsen af alla lägrets kvinnor, hvilka roade mig med mången löjlig sjukdomsklagen och rolig historia. Emedan jag var en långväga fremling från Kairo, tyckte de sig icke behöfva vara så nogräknade, utan lemnade alltid sitt ansigte obetäckt för mig. Jag hade sålunda ypperligt tillfälle att betrakta Beduin-kvinnornas skönhet; väl fann jag bland dem många vackra, med runda, fylliga former, som trots någon Europeisk skönhet, men ingen som kunde sägas vara en bland "Idyllens sköna." Öknens mör hafva utan undantag något särdeles raskt, nästan manligt i sina drag och sitt uppförande, tvifvelsutan en följd af deras härdade uppfostran; de få lof att från barndömen gå i vall med boskapen utan skygd för den brännande solen, samt att bära tunga vattensäckar och göra annat mödosamt arbete. Derjemte hafva de mycken friskhet i kropp och sinne, samt en viss stolthet i karakteren. Jag språkade rätt fritt med dem, skämtande om giftermål, hvilket här som annorstädes utgör älsklingsämnet för deras prat. De äro icke heller här så instängda och föraktade som

i städerna; tvertom tyckte jag mig märka att de hade mycken makt öfver sina män, dock icke så stor som i *Ma'an* och *Gof*. Deras ständiga, lifligaste önskan är att få barn, ju flere dess bättre; derföre är ingen här olyckligare än en ofruksam qvinna och en barnlös man. Jag har varit ögonvittne till bådas svåra klagan och innerliga sorg, samt nödgats skrifva tjogtals talismaner mot detta onda. För öfrigt äro dessa Beduiner ett besynnerligt folk till sin karakter; de äro alla utan undantag barn eller gubbar, aldrig män eller ynglingar, och det besynnerliga dervid är, att de födas och uppfostras såsom gubbar, men sluta med att bli barn. Ty små barn och unga män hafva ålderdomens seder och allvarsamhet, men gubbarne likna barnen hos oss. Man har två sätt att umgås med dem, antingen använda socker och söta ord, eller stränghet och manligt allvar; det sednare sättet har jag funnit vara bättre. Dock tillhöra de stammar jag hittills besökt icke de mäktiga Beduinerna, utan äro små stammar, hvilka till en del förlorat den sanna Beduinkarakteren, dels genom det inflytande *Mohammad 'Ali* har öfver dem, dels genom kommunikationen med kringliggande städer. Då jag förebrådde dem för nyfikenhet och förderfvade seder, tillstodo de sjelfva att de icke voro äkta Beduiner, men hos *Eneze* och *Rovalla* skulle jag först få se rätta öknesöner. I allmänhet äro de ett pratsamt, trefligt, vänskapligt folk, men göra nästan ingen skillnad emellan mitt och ditt; isynnerhet anses allt ätbart för gemensamt och gästfriheten är hos dem den oundgängligaste dygd samt

så naturlig, att den knappt anses som någon förtjenst.

Så hade vi i lust och nöd färdats omkring 14 dagar åt norr, från läger till läger, lefvande blott på Beduinernas frikostighet, utan att någon enda gång hafva behöft öppna vår matsäck. Hvarhelst vi lägrade slagtades ett får, Beduinens nästan dagliga näring, eller ock framsattes stora fat med *fatteh* eller smuladt med smör öfvergjutet bröd. Vi voro icke de enda gästerna, utan dagligen finnas i hvarje tält kringströfvande Beduiner, hvilka färdas i trakten och taga sina bröders gästfrihet i anspråk; jag vet mig aldrig i något Beduintält hafva spiset med mindre sällskap än 15 à 30 personer. Vi hade under denna tid med korta dagsresor hunnit upp till ungefär 4 timmars väg från den lilla staden *Tafleh*. Här träffade vi hos stammen *Hegaja* på 3 *Sherarat*, som stodo färdiga att sträcka ut öfver öknen till *Gof*, för att sälja ull. Sedan vi legat några dagar hos en ung, högst älskvärd *Hegaja shekh* och samlat underrättelser från öknen om dess röfvare (liksom den lilla kustseglaren innan han ger sig ut till sjöss), begåfvo vi oss den 18 maj bittida om morgonen före solens uppgång ut på öknehafvet från det sista Beduinlägret, och kommo efter 2 timmars vandring i bergsdalar ut på den stora slätten. Vår lilla karavan bestod af 6 kameler och 5 män, hvaraf blott 3 beväpnade med bössor. Då vi isynnerhet första dagen fruktade för kringströfvande *khabalis*, gingo vi i forcerad marsch utan uppehåll 13½ timme, allt på fastande mage och i stark

hetta. Om aftonen hunno vi fram till en vattenpöl *Baig*, från hvilken just då steg upp en hjord af omkring 60 kameler. Du kan lätt föreställa dig hurudant vattnet då var i den ett qvarter djupa pölen, uppblandadt med sand och annat efter de vattnade kamelerna; men jag kunde dock ej motstå min längtan att bada deri. Vi blefvo här öfver natten, fyllde följande morgonen våra toma vattensäckar med det under natten föga klarnade vattnet, och begåfvo oss vidare på väg åt öster öfver den tröstlösaste öken-slätt. Vi kunde icke på 3 dagar härefter vänta oss att komma till vatten. Första dagen gick lyckligen till ända; en frisk nordvest vind hade svalkat luften och den starka, hårdsmälta frukost, vi intagit vid *Baigs* pöl, hjälpte oss att uthärda mödan af en 12 timmars marsch, samt att svälja det sandblandade, illa smakande vattnet. Stärkta af nattens ljufva kyla och den söta sömnen på öknens sand, tillredde vi följande morgonen med sömn i ögonen vår frukost och åto med god appetit. Denna dag var det stark hetta, ingen fläkt uppfriskade luften, vi plågades af värmen redan kl. 8, ehuru den på vanliga dagar ej blir tryckande före middagen. Vi hade ej gått mer än några timmar, då jag begynte må ganska illa, kanske af den tunga frukosten och det sandblandade vattnet; jag ansattes både af diarrhé och häftig kräkning samt plågades förfärligt. Egyptens härliga frukter, isynnerhet dess vattenmeloner och dess Nilvatten lekte oupphörligen mig i hågen under mina lidanden, jag förstod nu rätt Israeliternas längtan efter Egypten

under sina vandringar i öknen. Medan jag på kamelryggen kräktes, suto mina följeslagare muntra och lugna på sina ök, skrattande åt min veklighet eller oförmåga att fördraga deras heta sol. Dessutom måste vi forcera marschen för att snarare komma till vatten, såväl för vår egen som för kamelernas skull. Jag vet mig knappast hafva utstått mera kroppslig plåga än nu, och skulle förgäfves söka beskrifva hvad jag led; lyckligtvis räckte det egentliga anfallet ej mer än 4 timmar, men jag hade länge en torr hetta och törst i min strupe, den jag förgäfves sökte svalka med vårt gemena vatten. Vid middagen begynte vindpustar fläktas, men de kommo från S och O, voro heta *Samom* vindar, kommande liksom från en glasugn; först vid solnedgången blåste en stark NV upp, som afkylde luften. Månen var nära full, det var den härligaste österländska natt man kan tänka sig; jag kände mig frisk, styrkt af mitt hemlands vind, gladde mig åt österns himmel och tyckte det väl löna sig att plågas en dag för att upplefva en sådan natt. Likväl dröjde vi blott några timmar på lägerplatsen i *Vadi Serhan*, der vi emellan några herrligt doftande *ratan* buskar kokade kaffe och tillredde qvällsvard. Under nattens svalka fortsattes färden, på det vi följande dagen måtte hinna till vatten. Tanken på att vi denna afton skulle komma till vatten och få släcka törsten af hjertans grund, hjälpte mig att utstå dagens besvär med någorlunda godt mod; jag förtärde på hela dagen intet annat än några koppar kaffe, som äfven hade smak af vårt vederstyggliga vatten. Vid

solnedgången hunno vi fram till brunnen *Sde* (*Sudei*), men emedan vi allt ännu fruktade för *khabalis*, afpackade vi kamelerna ett godt stycke bortom brunnen och förde dem sedan dit att vattnas. Jag tog min kopp af jernbleck och följde med kamelerna. Brunnen låg i hård, djup sandgrund och våra muntra Beduiner hade hela dagen prisat dess goda vatten. Ur den första säck, som upphissades åt kamelerna, fyllde jag min kopp; men tänk dig min nedslagenhet, då jag genast vid första klunken fann att det eljest klara vattnet var bittert liksom bittervatten, och alla de glada förhoppningar om godt friskt vatten, som jag hyst under dagens heta stunder, voro försvunna. Jag hade ingen lust att fylla min kopp andra gången, utan hoppades på morgondagen, då vi skulle komma till en annan ypperlig brunn *Vesit*; men äfven dess vatten var bittert och osmakligt, likaså det i en längre fram belägen brunn *Sbeikhah* (*Subeiha*). Vid denna sistnämnda brunn träffade vi 5 *khabalis*, hvilka kommit ifrån *Gof* och i 7 dagar legat här, vältande på rof. De tillhörde dock en med *Sherarat* förbunden stam och hade således ingen rätt att plundra oss, utan förenade sig med oss och återvände till *Gof*, dit vi söndagen den 25 maj lyckligen anlände, utan andra ledsamheter än att jag lidit af törst. Denna olägenhet ersattes dock rikligen genom våra 3 *Sherarats* muntra sällskap, hvilka oupphörligt språkande skämtade med hvarandra, reciterade *kasider* och sånger utan all ända, samt tycktes allsicke lida hvarken af det dåliga vattnet eller den mödosamma marschen.

Till min ursäkt måste jag dock tillägga, att få ställen i Arabien torde vara så svåra att passera som just denna sträcka, äfvensom att man sällan marscherar 12 à 14 timmar utan uppehåll. I *Vadi Serhan* skall eljest finnas många brunnar och godt vatten, men emedan i detta år, isynnerhet under den nu börjande sommarhettan (*keids*), är stor brist på gräs eller bete (*rebi*), så hafva de här vanligen nomadiserande *She-rarat* nödgats draga sig härifrån dels till trakten af *Gof*, dels till *Ma'an*; derföre begagnas brunnarne icke, utan vattnet får stå i dem samt ruttnar eller förbitt-ras, och till följe deraf var det annars förträffliga vattnet nu så osmakligt.

Middagstiden den 25 maj hunno vi en höjd, från hvilken man kan öfverskåda hela *Gof*, liggande i en cirkelrund bergsdal. Outsäglig var min fröjd då jag, efter omkring 20 dagars vandringar i öknen — på hvars askgråa eller i svart stötande slätter samt af vinden hopfösta flygsand, mitt öga mött blott nöd-vesta, förtorkade buskar och örter — nu fick skåda stora, i en halfcirkel sig krökande planteringar af palmer, uppgående till hundra tusental, och emellan dem byggnader, fastän lika askgråa som öknen. Lika stor var min fröjd då vi kommo fram till shekhens hus och jag ändteligen fick släcka min törst med det klaraste söta vatten, samt fylla min mage med de yppersta dadlar jag ännu ätit. Ankomsten till Ara-ber är alltid förenad med välfägnad och ett högst gästvänligt emottagande, då deremot vid afskedet alldeles inga ceremonier brukas; man säger knappt ett

må väl! åt sin värd, då man stiger upp på kamelen för att begifva sig bort, men vid ankomsten upprepas complimenter och kyssar samt slagtas ett får. Så tillgick det äfven hos *Gofs* folk, som till hälften *Hadari*, till hälften *Bedu*, dock till det mesta bibehållit de sednares seder. Den del af *Gof*, der vi stannade, ligger längst i vester af den halfcirkel, som staden bildar på bergshöjdens norra sluttning, och kallas gemenligen *Elgharb*; shekhens namn, i hvilkens hus vi emottogos, är *Ibn Aian bno Ka'ajid*. Hans son var en bland de 5 *khabalīs* vi träffat vid brunnen *Sbeikha*, men undfägnade oss nu i sitt hus i stället för fadren, hvilken för närvarande befinner sig i *Gebel Shammar* i *Hajil*; der residerar nu *'Abdallah aborreshid*, en *Vahabi* shekh, som på sätt och vis regerar öfver *Gof* och *Shammar* samt andra Arab-städer ända till *El-medineh* och *Jambo*. Det var nu för mig såsom läkare i visst afseende en ogynnsam tid; ty en månad före mig hade här varit en man af Neger ursprung, som agerat läkare och föregifvit sig kunna bota alla slags sjukdomar blott med att öppna boken. Han hade, enligt sin sägen, varit gift med en *ginnijeh* och jemte henne lefvat 6 år under jorden, herrskande öfver 70,000 *ginn-sultaner*; genom slikt prat hade han af det lättrogna folket narrat åt sig omkring 400 pia-ster (= 100 rub. b. ass.), en här icke obetydlig summa, utan att någon funnit sig vara på något sätt botad. Sedan han i 6 veckor drifvit detta uppenbara spektakel, samt dag från dag åt det guldlystna folket lofvat framskaffa de omätliga skatter, hvilka skulle

ligga begrafna i deras jord från kristendomens första tider, men vaktades af troll, begynte man slutligen öfvertyga sig om att han var en bedragare. Detta är dock ej att undra på, men väl det att han ännu finnes här och födes af det folk han bedragit, sedan han förstört dess penningar. Den han mest bedragit och låtit narra från sig 80 piaster, skänkte åt honom en *aba* för att täcka hans trasor. Med anledning af denna man, som gaf sig ut för *Maghrabi* ehuru Negersvart, trodde man äfven att jag skulle vara en dylik bedragare, hvarföre jag de första dagarne fick utstå mången högst generande examen om min föregifna studiitid i *Azhar* m. m. Snart lyckades jag dock öfvertyga dem att jag ej var en af *Maghrabins* gelikar, isynnerhet sedan jag fått rycka ut mer än ett halft dussin af folkets genom dadlar förderfvade tänder. Nu förnyades åter det eviga tråket med alla slags patienters mönstrande, och den ro för mig sjelf jag efterlängtat, undgick mig äfven här. Hela dagen vräkte sig i mitt lilla rum de lata Araberna, utsträckta på magen, pratande och konsulterande. Dock kände jag nu bättre än förr konsten att skrämma bort mina patienter, jag hade lärt mig Arabens vanliga fras: ”i morgon om Gud vill”, samt hvad ännu bättre var, att aldrig gifva något utan penningar. Emellertid undgick jag ej att nästan hela dagen plågas af mitt sällskap och solens hetta; men om aftonen samlades större delen af byns ynglingar ute på en sandslätt och sjöngo en efter annan sin *kasidah*, accompanierad af den enkla *rebabah*, hvilket var mig en rik er-

sättning för dagens tråk. Likväl måste jag tillstå att jag förstod blott föga af sångens innehåll, i anseende till den högst egna, underliga dialekt, som här talas.

Så hade jag med tråk och fröjd lefvat 6 dagar i *Elgharb*, då min *Ma'an* shekh bad mig komma till en patient i andra ändan af *Gof*, i den stadsdel som kallas *Khadsme*. Der fann jag en bland *Rovalla*-stammens förnämste shekher liggande sjuk och önskande min läkarehjelp. Han är en man i sin fulla kraft, kanske några och trettio år gammal, men honom har aldrig förunnats någon arfvinge, ehuru han äktat 6 qvinnor och dessutom slösat hästar och kameler på kringstrykande bedragare, hvilka lofvat afhjelpa denna brist. För omkring 2 månader sedan kom han hit 6 dagsresors väg ifrån *Nikra* i Syrien, der han nomadiserar med sin stam, för att här uppköpa dadlar. Den nyss omtalade *Maghrabin* narrade åt sig 60 piaster af shekhen med löften att bota hans onda inom 30 dagar; men när denna tid förgått utan önskad resultat, ansattes shekhen ånyo af den gamla sorgen öfver sin barnlöshet, hans hemorroider tilltogo samt slog ut i knölar och utslag på kroppen, förmodligen derföre att han utbytt det rörliga ökenlifvet mot ett stilla kammarlif här i *Gof*. Emedan han behagade mig och sjelfva *Khadsme*, men isynnerhet dess *khatib* eller *shekh Imam* (en af *Aborreshid* från Hajil hitsänd *Vahabi* shekh, som skulle förmå härboende folk till bön, fasta och andra religionspligter) syntes vara af intresse för mig, lät jag mig öfvertalas att flytta dit, för att vara i närheten af min nya patient

och hufvudsakligen för att få lefva med sagda *Vahabi shekh* samt hans församling. Här i *Khadsme* börjades nu en annan lefnadsordning. Bönerna, som jag i *Elgharb* mest alltid undandragit mig, fick jag här lof att förrätta i församlingen fem gånger om dagen. Första aftonen, då vi samlades ute på sanden för att njuta den ljufliga aftonkylan, frågade jag dem om här ej fanns någon *rebabak*, men fick till svar: vi äro muslimin, icke sådana som de ogudaktiga *Gharb-boerna*, hvilka hålla hvarken bön eller fasta. Deremot lät jag min något skrif- och läskunnige *Vahabi shekh* upplysa mig om förhållanden i *Gof* samt meddela de få underrättelser, som ännu bibehållit sig i traditionen om stadens ursprung och första bebyggande. Den skall falla in på Salomos tid, enligt en annan sägen, som temmeligen väl öfverensstämmer med den förra, ungefär 800 år före Kristus; en sådan aera har jag aldrig förut hört nämnas bland muslim. För öfrigt hör man här, liksom i allmänhet bland Araber, högst sällan gamla sagor eller sägner, som gå öfver profetens tider. Min *Vahabi shekh* blef snart min ödmjuka tjenare, troligen derföre att jag lofvade föra honom med mig till Kairo på min återresa från Mekka. Han längtar nemligen till Kairo, såsom en vettgirig gosse till skolan, för att få sig några böcker och få frekventera *Azhar*. Sålunda förmodade jag honom att teckna upp några moderna *Beduin-kasider* samt öfversätta och förklara dem för mig; han ansåg det väl ej anstå en rättrogen muslim *imam* att sysselsätta sig med sådant, men gjorde det dock

för min skull. Han kan sin Koran utantill, men äger för öfrigt ingen synnerlig insigt i språket och dess vetenskap; han är i alla fall den bäste jag här funnit, och upplyser mig något om Vahabiternas sekt. Deri är dock just ingenting nytt, ty sektens syftemål är blott Islams återförande till sin första ursprungliga enkelhet; derjemte och isynnerhet anträffas hos den ett häftigt ifrande emot andra muslimin, för det de antaga och anropa helgon samt profeter såsom förmedlare hos Herren. Derföre kalla Vahabiterna de andra för *mushrikin* och *kuffar*, samt göra föga skillnad emellan dem och kristna; emot dessa sistnämnda har jag hos härboende folk funnit mindre aversion än annorstädes. Till ersättning har jag lärt min shekh jemte en annan elev de första grunderna af arithmetiken, d. v. s. blott att säga ut tal, hvilket kostat mig mycken möda; jag förundrar mig högeligen öfver att Araberna, som i allmänhet tänka qvickt, hafva så svårt att fatta talförhållanden. Under allt detta skötte jag min patient, *Rovalla* shekhen. Utslaget började försvinna och hans hemorroidal-lidanden likaså; men efter 8 dagar bröt en feber ut, som slog sig än hit än dit och antog många skepnader. Fulla 4 veckor låg min patient, ena dagen bättre, men den andra åter lidande af häftiga anfall än åt hjertat, än åt magen, och mången gång fruktade man att han skulle dö. Detta gaf mig stor oro och mången sömnlös natt med ånger öfver mitt medicinska fuskeri. Hans goda Beduin-natur och af medicin ännu oförderfvade kropp hjälpte honom dock att öfvervinna sjukdomen

och jag har nu att få af honom ett ståtligt kamel-sto för mitt besvär och för läkemedlen. På detta sto tänker jag efter ungefär 10 dagar, jemte Vahabi shekhen, begifva mig härifrån till *Gebel Shammar*, till den prisade *Abdallah Abo rreshid*, *Vahabi*-herrs karen öfver *Gof*, *Shammar* och landet nära intill *Almedineh*. Hos honom torde jag komma att fasta under *ramadan*. Hvert jag sedan skall begifva mig vet jag ännu icke, antingen tillbaka åt vester med pilgrimerna till *Medina* och *Mekka*, eller åt öster till *Persiska viken*.

Jag befinner mig nu här i verldens buk, såsom man kallar *Gof*, med omkring 50 rub. s:r, en summa som visserligen icke är stor, men dock *måste* räcka till årets slut. Sedan jag lärt mig lefva på Arabernas gästfrihet och får mig egen kamel, hoppas jag med säkerhet undslippa de dryga läropenningar, som jag i början fick betala ut. För öfrigt har jag oafbrutet åtnjutit den bästa helsa och välmåga, ehuru mitt lefnadssätt och min diet varit mångahanda, alltid lika med det folkets bland hvilket jag lefver. Här i *Gof* för jag sannerligen den sämsta diet, jag någonsin fört i mitt lif, lefvande nästan uteslutande af dadlar. Sedan jag numera icke låter väcka mig en timme före solens uppgång för att hålla morgonbön i församlingen, stiger jag upp just med solen, går ned till källan *Khadsme*, gör der min tvagning och äfven bön, om andra äro tillstädes, eljest icke. Vattnet är särdeles rent och godt, likväl 29 grader varmt, men i lädersäckar afkyllt alldeles ypperligt till dryck. Knappt har jag hunnit upp derifrån förän någon bland stads-

boerna kommer och säger *ravvah* åt mig samt min Vahabi shekh, förande oss till sitt hus att frukostera dadlar. Hos oss skulle dessa dadlar vara den största prydnad och läckraste rätt på ett desertbord, men här skulle jag gerna byta ut dem emot några potäter. De utgöra den enda födan på hela dagen ända till aftonen, då vi spisa i något hus en sorts gröt, fullkomligen liknande vår korngrynsgröt, fastän utan mjölk och utan smör. Någon gång i veckan vankas segt kamelkött, samt då och då bröd; deremellan kokas kaffe nästan oupphörligt hela dagen i gårdarne. Den på hvars palmplanteringar källan *Khadsme* flyter, undfägnar alla främmande, som finnas i staden, och det händer ofta att vi spisa 10 à 15 personer tillsammans. Den föda vi sålunda njuta är icke just närande, men magfyllande, så att buken hela dagen är spänd; den verkar högst menligt på folket, så att jag knappt sett någon som vore fri från lefversjuka eller hemorroider, och alla hafva en blekgul lefverfärg. På mig har jag ännu icke märkt några menliga följder af denna föda, men en längre vistelse här blefve troligen skadlig. Tråkig har den redan till en del blifvit genom folkets lättjefulla lif, ty i början, medan jag ännu var blygare, vräkte sig hos mig hela dagen igenom både karlar och qvinnor. De sistnämnda utöfva ett grymt toffelvälde öfver sina män, sitta obeslöjade bland karlarne, röka med sina små pipsnuggor och resonnera. Men jag har nu lärt mig att, då jag ledsnar vid deras sällskap, helt simplement köra ut dem, vare sig karlar eller qvinnor; så-

lunda, men också endast på det sättet, har jag i sednare tider fått någorlunda ro. Dock har jag ganska litet kommit mig till att arbeta; troligen är jag smittad af folkets lättja och hettan inger heller ingen lust till arbete. Vid middagsstunden hafva vi alla dagar inemot 40 centigrader och under den svala morgonstunden upptages min tid vanligen af vården om den sjuka shekhen och andra patienter; i aftonstunden åter sitter hela byns folk tillsammans resonnerande, och jag har icke velat försaka denna vederqvickelse. Om natten finnes intet ljus och sömnen på den mjuka sanden under österns underfulla himmel är så ljuf, att jag icke vill beröfva mig den genom arbetande.

Språket är nästan rent Koranspråk, med *nunnation*, men utan bestämd skilnad emellan casus, med fulla verbal-former såsom *takolina*, *jakolona* o. s. v.; besynnerligt nog uttalas *kaf* såsom vårt *k* i *kärra* och *kof* nästan såsom *ds*, hvilket ger språket ett särdeles snurricht ljud samt gör det svårt att förstå. För öfrigt hör man alla det gamla språkets ord, men sådana som allmänt äro gängse i Kairo hör man ej här och förstår dem knappt; äfven det i Kairo alltid brukade efterhängda *sh* i förnekning, användes aldrig här. Uttalet är rundt och litet grötigt, ungefär såsom små barns hos oss, Beduinernas klangfulla, metalliska ljud höras icke här. Folkets karakter är högst enkel och barnslig, icke så lascif som vanligen i städerna. Bästa beviset derpå är, att *Tusen och en natt*, som jag har med mig, alls icke gouteras, men små fabler i Gedikes smak, der djur tala och gifva råd,

senteras deremot hjertligen. I fråga om handel och penningar råder här bedrägeri samt låg lystnad, liksom hos alla österns barn, likaså ödmjukhet och kryperi för mäktiga, med all frihet i uppförandet för resten. Man ifrar mycket för religionen och dess cult, isynnerhet för bön och ramadan fasta, men deri är mera Fariseism än sann öfvertygelse; jag har oftast funnit dem, som ifrigast göra bön, vara de värsta skurkar. De oupphörliga anropen af *allah* och otaliga skyddshelgon, dem man hör i Kairo, brukas här nästan aldrig, ej heller de eviga complimenterna, ehuru en viss artighets-kanon äfven gäller här liksom hos Beduinen. Såsom *Vahabi* ifra de strängt emot tobak, fördömma den skoningslöst såsom *heram* och apostrofera strängt alla *sherrab*; det oaktadt finnas många tobaksrökare. Jag hade ej tagit tobak med mig från Kairo, utan beslutit lägga af rökandet. Deremot får jag beständigt höra frågor om hvad snuset är; i början svarade jag helt oskyldigt att snus göres af tobak, men nu har jag lärt mig svara *subhana man ja lam*. Det är nemligen ett ibland de många meningslösa, men frågan afskärande svar, som i mängd finnas hos Araberna och hjälpa en ifrån tusende bekymmersamma frågor. Det förnämsta bland dem och som hjälpt mig ur otaliga bryderier, är *kullo nasib*; vid detta svar tystna vanligen alla frågare och upprepa: *ho sadik*, eller efter här gängse dialekt: *ho sadids*. På deras frågor hvart jag ämnar mig, svarar jag: *allah almuseijir* o. s. v. Här i *Gof* har jag anlaggt Beduinkostym, bestående i en lång, vid

skjorta, räckande från halsen till fotknölarne; till hufvudbonad den vanliga *kefjeh*, nemligen en fyrkantig, tjock, röd och grön duk, vikt i trekant, slagen öfver hufvudet och bunden öfver hjessan med en liten turban-shawl; öfver skjortan bär jag min *‘abba*.

På denna färd torde jag icke komma till Basra, utan vill spara denna stad till en annan utflygt genom Syrien, samt ifrån Basra sjöledes till *Oman* och *Mahra*. Dock, jag gör planer för framtida resor och vet ej att kanske snart vingarne skola klippas af mig. Var god och meddela åt min mor och Conradi detta bref jemte de få underrättelser jag deri hunnit samla. För öfrigt hoppas jag att I alla befinnen eder väl och ären glada. P. S. Här finner du ett aftryck af mitt sigill på en silfverklackring. Inskriften är: *tavakkal ‘ala lmoti ‘abdoho ibn vali assomi 1261 (assomi skall nemligen vara Suomi)*. Jag hade i början valt mig ett opassligt namn, ty *vali* är ett epithet åt *allah* och det vanliga namnet på helgon; derföre bytte jag bland Beduinerna ut det emot namnet *‘abdolvali*, som folket sjelft gaf mig och är särdeles lämpligt, öfverensstämmande med folkets sed att bilda namn sålunda att de sätta *‘abd* framför något bland Herrens epitheter.

Staden Al Gof.

Algof utgör en nästan fullkomligt cirkelrund dal, rundtomkring omgifven af en hög bergsträckning, kallad *Gal Algof*. Denna bergsträckning är temmeligen jemnhög och torde hålla ungefär 300 fot i höjd; dess branta sluttning höljes öfverallt med flygsand. Skilda delar af den hafva särskilda namn, t. ex. den jemförelsevis högsta, i norr belägna kallas *Alhoma-miat*. Ungefär i midten af denna dal uppstiger ett halft försplittradt lägre berg, som sänker sig i en lång sluttning mot norr, öster och söder, men höjer sig mot vester och sammanhänger der med den yttre bergsträckningen, hvarigenom den cirkelrunda dalen der blir afbruten. I vester stå dessutom enstaka berg-toppar. Berget består af den solidaste kalksten, dels hvitgrå, dels rödaktig, och dess släta platå ligger fullströdd af skifvor och block. På detta inre bergs sluttning ligger staden *Algof* med sina palmplanteringar, sträckande sig vidare ut till dalens botten, kallad *Albatin*. Sjelfva staden går i en halfcirkel, hvars diameter ligger i OSO och VNV samt torde hålla 4,000 steg eller 2,2 Ryska verst i längd. I halfcirkeln midt eller något närmare mot vester ligger det gamla slottet *Mared*, dominerande hela trakten på en höjd af det inre berget. Detta nu förfallna slott utgör liksom kärnan af *Algof* och är troligen dess första ursprung, omkring hvilket stadens öfriga delar efterhand uppstigit. Dalbottnets bredd emellan det inre och yttre berget torde vara ungefär 3 verst på bredaste stället mot söder, men är dock någorlunda lika öfver-

allt. Jorden består af sand, till större delen *gelede*, slät och utan mycket stenar; södra delen af dalbott-net är steril och alldeles oodlad. Der trädgårdarne finnas består marken af litet lerjord uppblandad med sand. Det yttre bergets sluttning, *Gal Algof*, och den närmaste trakten af dalen äro fullkomligt sterila och höljda af djup flygsand.

Staden består af flere qvarter och dess invånare af flere olika stammar, bland hvilka de flesta dock torde leda sitt ursprung från Syrien. De hafva också i allmänhet tätare communication med Syrien, än med *Al'irak*, ehuru förhållandet är motsatt med folket i *Negd*. *Algof* räknas af somliga till *Alnegd*, såsom dess första stad, af andra till *Ahl Alshimal* såsom den sista. Från båda hållen finnes här folk, men den Syriska typen är öfvervägande, att dömma efter ut-seende och lynne, liksom äfven alla förhållanden hafva mera tycke af de hos nordliga stammar gällande, än af de i *Alnegd*. Stadens särskilda delar, börjande från vester, äro följande:

1. *Algharb*, innehållande qvarteren: *Ashvan*, *Ibn Hoseini*, *Sinna 'Almari*, *Algafrijuh*, *'Ain Ummi Sa-lim*, *Ibn Ka'ajid*. Alla dessa delar, med ett gemen-samt namn kallade *Algharb* eller *Sok ibn Ka'ajid*, ligga spridda från hvarandra på obetydligt afstånd. Den betydligaste *sok* är *sok Ibn Ka'ajid*. Invånarne leda sitt ursprung från *Beni Shammar*, med undantag af befolkningen i *'Ain ummi Salim*, som härstammar från *Arab Serhan*. *'Almari* äro handtverkare. Denna stadsdel förekommer mig såsom en bland de nyaste

eller sednast uppkomna delarne. Der torde finnas omkring 80 familjer inalles.

2. *Sok Alder* eller *sok Ibn Der*, den äldsta delen af *Algof*. Dess folk skall leda sitt ursprung ifrån en stad *Shakrah* söder om *Al'arid*; det är mycket uppblandadt med sednare från många håll inflyttade bebyggare. Här finnes en stor moské, såsom man sade, anlaggd af khalifen 'Omar och restaurerad af *Ibn Sa'ud* under Vahabiternas första tider. På denna moské finnes en *minaret*, den enda i hela *Algof*. Slotet *Mared* tillhör äfven denna *sok* och uppgången till detsamma är nära invid moskén. Byggnaderna bestå till det mesta af stenar, huggna eller skifvade ur berget, icke af i solen torkade tegel, såsom eljest är vanligt i hela Arabien. De ännu qvarstående murarne af *Almared* innehålla dylika huggna stenar samt äro byggda med stor omvårdnad och godt arbete; deras höjd torde ännu vara 70 à 80 fot. Man sade att fordom en underjordisk gång ledt derifrån till moskén, men att den nu vore tillstoppad. Ingenstädes syntes spår af inskrifter eller någon slags skrift. Moskén har två pelargångar parallela med *kible*-väggen, hvardera bestående af 11 pelare. Underligt är att alla *kible* i denna trakt ligga rätt åt söder. För öfrigt hafva alla byggnader här ett äldre utseende än i andra delar af *Algof*, gatorna äro trängre och krokigare, ofta öfverbyggda med hus. Bland annat finnes här en liten stamafdelning, som kallar sig *Karoti Kararit* och föreger sig härstamma från *Gubbes* äldsta inbyggare. Familjernas antal uppskattas till 130.

3. *Alsa'idijin* eller *Alserrah*, belägen närmast *Alder* åt öster i halfcirkeln, består af 5 afdelningar, nemligen: *Alsa'idan*, *Al'omar*, *Al'abbas*, *Alsalman*, *Alhabob*. Folket skall leda sitt ursprung från en liten stad *Serahijeh* i Syrien; andra säga från en stad *Rakham*. Särskildt föregifva *Alhabob* att deras förfäder varit Araber *Almavali* af *Ahl Alshimal*. Denna del tyckes mig näst *Alder* vara den äldsta i *Algof*. Husens antal är omkring 120. Den har äfven ett kastell, byggdt på höjden gentemot *Mared*, men det är nyare och nu obegagnadt; man kallar det *Koseir*.

4. *Alrahibijin*, med inbyggare från en stad *Roheibah* i Syrien. Familjernas antal omkring 70.

5. *Al'alag*, från den lilla staden *Altafileh*. Antalet familjer 40.

6. *Khadsma*, så kallad efter den rinnande källa, som här uppspringer och vattnar trädgårdarne. Folket leder sitt ursprung från *Arab Serhan*, bland hvilka många ännu hafva släktingar och anförvandter. Emedan de inflyttat för ej särdeles lång tid sedan, hafva de jemförelsevis mer än andra bibehållit sina Beduin-seder och sitt Beduinspråk. Med anledning deraf kalla de sig företrädesvis *Bedu*, men *Algofs* öfriga inbyggare *Alkeravni* d. v. s. stadsboer. Familjernas antal är 60, bland dem ungefär 10 bildade af frigifna slafvar, hvilka odla jord och äga lika rättigheter med de öfriga. Österut från *Khadsma* låg fordom det nu förstörda:

7. *Aldalhamijeh*, hvars inbyggare utgjorde ett med *Alserrah* och torde hafva räknat 20 familjer; men

för deras oupphörliga fiendtligheter (närmast för en neslig list emot *Khadsma*s folk) blef hela qvarteret förstördt, dess palmer toppade, dess brunnar igenfyllda och folket bortflyttadt till sina anförvandter *Alserrah*.

Alla dessa nu uppräknade *sok* eller qvarter ligga invid hvarandra i en halfcirkel; byggnaderna stå på sluttningen närmast det inre berget, trädgårdarne och planteringarne sträcka sig utåt dalbottnet. I de flesta stå alla husen tillsammans, skilda från trädgårdarne, hvilka ligga på något afstånd från den egentligen bebyggda staden. Ju längre bort från det inre berget, desto ofruktbarare är jorden. Dock finnas äfven närmare den yttre bergsträckningen, ute på sjelfva dalbottnet, åtskilliga odlade och bebodda fläckar, nemligen: *Alkaratin* längst i vester och i midten af dalens botten, bebodd af blott 2 familjer; *Alvadi* under en ensamt stående konformig bergstopp i nordvest från *Mared* närmare *Gal Algof*, kallad *Sabbah*, med ungefär 10 familjer; *Ghotti* med 2 familjer, i midten af dalens botten, nordost från *Mared*; *Alsaïdan*, en liten palmplantering och en brunn, tillhörande en frigifven slafvinna i *Khadsma*; *Alger^cavi* med 4 familjer och en brunn, ungefär ostsydost från *Khadsma*, hvilka familjer alla äro handtverkare (kopparslagare) och hitflyttade från *Gubbe*.

Hvad berättelser ur *Algofs* äldsta historia beträffar, fick jag här blott högst knapphändiga upplysningar. Man föregaf att denna lilla stats ursprung gick tillbaka ända till *Soleiman Ibn Davods* tid, och nämnde

äfven årtalet 800 före Kristus. Jag kan icke påminna mig att jag eljest någonsin i den Islamitiska verlden hört nämnas något årtal af den Kristna aeran. Vid Islams första utbredande i Arabien skall *Algof* hafva varit beherrskadt af en man kallad *Keider*, som bodde i slottet *Mared*, dåförtiden kalladt *Domat Algandal*. Man sade mig att *domat* betydde en hög eller samling och *gandal* berg, sten eller specielt den stenart som här finnes. Islams här, anförd af 'Omar och 'Ali, eröfrade denna stat, införde der sin nya religion och dödade *Keider*. Under *Keiders* tid skall *Algof* hafva varit vidsträcktare, dess trädgårdar gått längre ut på dalbottnet, och alltsammans varit omgifvet af en gemensam mur; också synas ännu tydliga spår af vidsträcktare odling, hvarförutan man på dalbottnet ser stora högar af sand och stenar, som efter all sannolikhet äro qvarlemningar af denna mur. Ett stort antal brunnar och källsprång, hvilkas vatten fordom i långa aquaeducter leddes öfver trädgårdarne, äro nu obegagnade och tillstoppade. Man skall äfven understundom vid gräfningar i jorden hafva funnit gamla blåsbälgs-ugnar, huggna af sten och med samma form, som de ännu allmänt brukade, men större. En från *Alnegd* inflyttad, här bosatt *imam khatib* försäkrade att man här funnit gamla mynt med inskriften: *la illaha illallah Musa kalim ollah*, och sade sig sjelf hafva läst det. Men han läste den vanliga Arabiska stilen ej utan svårighet, än mindre förstod han något af den Kufiska och platt intet af den Ebreiska, hvilket gjorde att jag misstrodde sanningen

i hans utsago, oaktadt alla hans försäkringar. För öfrigt hvarken hörde eller såg jag några tecken till fornlemningar, hvarken redskap eller inscriptioner. Sedan *Keiders* välde blifvit störtadt och Islam införd i stället för den kristna läran, hvilken man säger *Keider* hafva bekant, torde *Gof* ej hafva haft något gemensamt öfverhufvud, utan hvarje qvarter för sig lefvat under en sheikhs svaga välde, i beständig oenighet med de öfriga qvarteren. Såväl bland nordliga Beduiner som i *Alnegd* är *Algof* ända ifrån de äldsta tider vanryktadt för de särskilda stammarnes oupphörliga fiendtligheter och tvister sinsemellan. Under *Vahhabiternas* första uppträdande i Arabien intågade *Ibn Saúds* trupper, förstörde en kupol i *sok Alder*, som sades vara *Dsu lkarneins* graf, tog *zika* skatt af folket, samt insatte ett gemensamt öfverhufvud, som under *Ibn Saúds* öfvervälde styrde *Algof* och var bosatt i slottet *Mared*. Hit skickades nu muslim skriftlärda, hvilka *Ibn Saúd* låtit uppfostra i *Almedina* på sin bekostnad, för att lära det råa folket Islams grundläror, sådana de blifvit renade och uppfriskade af *Vahabiterna*. Man prisar allmänt denna tid både här och i *Alnegd* för domarenas rättrådighet, för den rena Islam, som då lärdes, bekändes och öfvades med fastor, böner och ceremonier, samt isynnerhet för den säkerhet och det lugn som rådde på alla vägar, i alla trakter. Då sedermera *Vahhabiternas* välde förföll samt de nyss kufvade, till iakttagande af religionsbruk tvungna, *Beduinerna* återgått till sin fordna öknefrihet, återföll äfven *Algof* i sitt fordna regerings-

lösa tillstånd; de för en kort tid dämpade stamfejderna lågade ånyo upp med ökad kraft emellan kvarteren och de olika stammarne. En ensam person vågade sig icke ut från det ena kvarteret till det andra, af fruktan att bli öfverfallen och plundrad. Den t. ex. af *Khadsmas* folk, som hade någon affär i *Der* (dessa båda kvarter stodo nemligen i vänskapligt förhållande till hvarandra), vågade sig icke ut på en väg af en versts längd, med mindre han åtföljdes af 20 à 30 män, beväpnade med bössor och svärd. Men ej blott de olika kvarteren krigade, äfven medlemmar af samma stam fejdade sinsemellan; det är ej mer än 10 år sedan en strid uppkom emellan familjer af *Rahibijin*, då många dess medlemmar blefvo dödade.

För närvarande lyder *Algof* under *Abdallah Ibn Alrashids* välde, herrskarens öfver *Beni Shammar*. Närmaste anledningen till hans välde var en urgammal fiendtlighet emellan *Khadsma* och *Aldalhamijeh*. Emedan dessa kvarter gränsade till hvarandra gaf fiendskapen dem emellan ofta anledning till plundringar och skändligheter; så hade några af *Aldalhamijeh* rånat och dödat hustrun till en bland de rikaste män i *Khadsma*; oupphörliga fejder föreföllo mellan båda kvarterens unga män, som oftast hörde man att en blifvit dödad, en annan sårad, en tredje plundrad o. s. v. Slutligen inbjöd folket i *Aldalhamijeh*, låtsande vänskapliga tänkesätt och fredliga afsigter, 11 bland *Khadsmas* unga män till ett gästabud; men sedan gästerna förmått aflägga sina vapen, öfverföllo värdarne dem, dödade 7 och gjorde de öfriga 4 till *rebat*.

Sedan uppmanades *Khadsmas* folk att återköpa de 4 fångarne för en summa motsvarande 1,500 rub. s:r och för *Ger'avi*; denna med *Khadsma* förbrödrade lilla by var nemligen en naturlig fiende till *Aldalhamijeh* och deras förbundsbröder *Alserrah*. Emedan den låg ute på sjelfva dalbottnet, var den i tillfälle att utan svårighet plundra sina fiender vid hvarje färd de företogo, röfva deras boskap under betandet o. s. v.; med ett ord *Alger'avi* var för dessa en stötesten, hvarföre de fordrade den af *Khadsmas* folk, utom nyssnämnda lösepenning. *Khadsma* fann sig tvunget att gå in på dessa hårda villkor och återköpte sina söner för den dryga lösepenningen, men *Ger'avi* förstördes. Emellertid hade *Ibn Alrashids* välde i *Gebel Shammar* vid denna tid blifvit stadgadt, och derom anmodad af *Khadsmas* jemte *Ger'avis* folk (hvilket sistnämnda också leder sitt ursprung från *Shammar*), sände han sin broder *Obeid* med en liten här till *Algof*. *Obeid* tågade in, lägrade sig på dalbottnet invid *Aldalhamijeh*, förstörde det, toppade dess palmer, tilltäppte dess brunnar, jemnade dess hus och torn med marken, men tillät dess folk oskadadt uttåga till sina förbundsbröder *Alserrah*; vid allt detta understöddes han af de 30 vapenföra män *Khadsma* kan uppställa. Han ålade dessutom fienderna att återbetala ofvannämnda lösepenning samt 100 Spanska daler derutöfver till *Ger'avis* återuppbyggande, hvilken by *Alserrah* hade gjort till en ruin. Sedan denna tid, i ungefär 5 år, har *Algof* stått under *Ibn Alrashids* öfvervälde och deraf röjas redan välgörande verkningar. Under den tid jag vi-

stades här upptog man 2 källor, hvilka för de eviga stamfejdernas skull varit tillstoppade, kanske ända ifrån *Keiders* tid. Alla qvarter stå nu i vänligt förhållande till hvarandra, en ensam person vågar sig ut öfverallt, boskapen betar i fred utanför staden. Men, säger man i *Alnegd*, den gamle satan dör ej i *Algof*. Den gamla fiendskapen lefver ännu i folkets hjertan, ehuru de ej våga visa den i handlingar. En *Khadsma* t. ex. går ej gerna till *Alserrah*, utan om han har ärende dit, låter han, stannande vid qvarterets yttre port, ofta nog kalla ut den man, hvilken han vill träffa. Också hafva de ingen af *Ibn Alrashid* tillsatt öfverman, utan hvart och ett qvarter har sin skilda shekh; dock sade man, vid den tid jag lemna-
de staden, att shekhen i *Alsa'idijin* blifvit utnämnd till gemensam öfvershekh. *Ibn Alrashid* har dessutom från de skilda qvarteren utvalt 5 män, som för hans räkning uppbära *zika* skatten af folket; dessa äro skriftlärda och jemförelsevis kunniga män, samt personligen kända af herrskaren. Vid uppkommen tvist klagar man hos *Ibn Alrashid*, som vanligen kallar parterna till sig i *Hajil* och afgör saken der. Men oaktadt det öfvervälde han äger, det skydd han derföre bör lemna, och den *zika* skatt han tager, har han åtminstone hittills icke varit i stånd att skydda folket för den pålaga kringliggande Beduiner utkräfva. Skilda qvarter äro tvungna att gifva skatt och skänker åt hvar sin skilda Beduinshekh, t. ex. *Alahibijin* åt *Hattab ibn Shalan*. Denna skatt erlägges enkom för att få vara i fred, samt betalas vanligen in natura

med dadlar eller kläder, t. ex. 'aba kapprockar, som här mycket förfärdigas.

Bland de frukter trädgårdarne härstädes frambringa, äro dadlarne de förnämsta. Jemte de i *Teima* äro *Algofs* dadlar prisade såsom de bästa i verlden, och jag måste tillstå att jag ingenstädes smakat bättre. Anmärkningsvärdt är, att man till plantering tager telningar från staden *Skaka*. Dadelskörden, kallad *gedad Alnakhl*, begynner vanligen de första dagarne af september och fortgår ända till oktober; under denna tid säljer man ifrån palmerna så mycket man tror sig kunna afstå. Liksom i hela *Negd* säljer man här antingen hela palmer eller qvistar af dem (*keno*); men frukten af en palm är naturligtvis mycket olika, allt efter dess bördighet. En palm ger understundom en full kamellast eller derutöfver, och en sådan betalas med 10 Spanska daler; men priset varierar ifrån 1 till 10 Sp. dal., allt efter dadlarnes mängd och godhet. Orsaken till dadlarnes förträfflighet i *Algof* inser jag ej rätt; men det sades att man i *Alnegd* och annorstädes för mycket vattnar sina palmer, medan i *Algof* oftast 6 à 11 dagar förgå innan man vattnar dem. I *Hajil* såg jag folket vattna palmerna åtminstone hvar tredje dag, stundom dageligen, föregifvande att ymnigt vatten ökar sirapshalten i frukten; emellertid åt jag aldrig i *Algof* så torra och trädaktiga dadlar, som i *Hajil*. Sedan man sålt så mycket man ämnar och dermed betalt allehanda skulder, insamlar man återstoden till proviant för ett år, packar dadlarne in i lädersäckar och låter dem så

baddas af solen, tills de blifva liksom en gröt. Äfven gör man liksom kättor af murbruk i rummen och packar dadlar i dem, ledande den utsipprande sirapen i en liten ränna nedtill vid golfvet. Stundom förvaras dadlarne i lerkärl, men dessa äro här ganska rara. Utom dadlar finnes här äfven vindrufvor, aprikoser, fikon, meloner, pomeranser, citroner, men alla högst knappa, i anseende till det ringa vattnet. Besynnerligt är att man vanligen äter frukten innan den blifvit väl mogen. Jag vistades här under den bästa frukttiden, men kan knappt påminna mig att jag någonsin smakade drufvor och fikon annorlunda än såsom kart. Af grönsaker finnes här *bidingan*, *jaktin*. I början af regntiden, ungefär i oktober, sås mais och hvete, men af dem skördas ej nog för folkets behof.

Lefnadssättet och födan, hvaraf folket lefver, äro högst enkla. Man lefver nästan uteslutande af dadlar och bröd. Redan vid solens uppgång äter man sitt första mål, som alltid består af dadlar; men under hela dagen intet vidare ordinärt mål, utan hvar och en äter hvad han händelsevis kommer öfver, företrädesvis dadlar; vid solens nedgång efter bönen göres den hufvudsakliga måltiden, bestående af bröd. Kaffe drickes alla tider på dagen. Man gräddar vanligen brödet i tunna små kakor, kallade *makshash*, blöter dem upp i vatten eller köttspad, gjuter smör öfver dem och strör ofvanpå små stycken af skuren lök (hvitlök, *tham*), peppar eller kummin. Är det grönsakers tid så kokar man spad på *bidingan* eller *jaktin*

och blandar brödet dermed. Nästan vanligare än sådant bröd är dock gröt af groft stött hvete, kallad *gerisheh*, som äfven öfvergjutes med smör och kryddas liksom brödet. På hvetemjöl kokad gröt kallas *asideh*, och är äfven en vanlig rätt. Om *gerisheh* syras, kallas den *titmag*. I stället för att gjuta smöret öfver hela fatet, sätter man äfven ofta ett smöröga i gröten, eller ställer ett litet kärl med smör i midten af fatet. Stundom uppblandas smöret med dadel-sirap eller hela dadlar. För öfrigt bereder man äfven ett ganska välsmakligt bröd af en ökneplanta, kallad *samh*, som skall vexas endast på en smal sträcka i öknen från *Ma'an* till *Skaka*, en dagsresa öster om *Algof*; denna vext skall bära en mängd fina frön i en hölsa, ungefär såsom vallmon. Hölsorna samlas och läggas i en hud full med vatten; när kornen sjunkit ned, uppsamlas de, torkas i solen och malas till mjöl, hvilket begagnas på samma sätt som hvetemjölet. Detta *samh*-mjöl knådas äfven tillsammans med dadlar, hvaraf en högst välsmaklig och födande deg, kallad *bakileh*, uppkommer. *Samh* är något svårsmält och förtärd i ymnighet vädergifvande, liksom i någon mån äfven dadlarne. Brödet tillredes aldrig annars än för tillfället och ätes alltid varmt, så att man aldrig har bröd i huset till morgondagen. Hvetet rensas och malas likaledes alltid blott för tillfället, hvilket, liksom vattenbärandet, åligger qvinnan. Kött är sällsynt, isynnerhet under den tiden jag vistades der. Två regnfattiga år hade medtagit boskapens krafter, så att en del dog af hunger, de

öfriga blefvo utmagrade. Det slags kött som hufvudsakligen förtäres, är kamelkött; i *Khadsma* slagtdes nästan hvarje vecka en kamel. Till slagt tager man sällan unga kameler, vanligen blott gamla och odugliga, som dock de sista tiderna ostörda fått beta sig till någon fetma. En gammal, till slagt ämnad kamel kallar man *fatir* eller *gezur*, och dess pris varierar mycket efter dess olika godhet. I *Khadsma* köpte man en gång en kamel för vidpass $1\frac{1}{2}$ rub. s:r; men i *Alrahbijin* köptes engång ett ungt kamelsto till slagt för ungefär 20 rub. s:r, hvilket af Beduinerna mycket klandrades. Det händer sällan att Beduinerna slagta kameler, såsom *Burkhardt* äfven anmärker, men så mycket oftare sker det i öknestäderna; i *Gof* slagtdes åtminstone en för hvarje qvarter i veckan, men i *Hajil* åtminstone en dagligen. I de större städerna i *Alkasim* sades man slagta hvarje dag 10 à 12. Emellertid tycka Beduinerna mycket om kamelkött, de förstå bättre än stadsboerna att bereda det och föredraga det nästan framför fårkött. Nötkött förtäres icke i hela *Negd*; man säger väl icke att det är *heram*, men har emellertid någon sorts afsky för det. Också äro dessa djur här små och nödvexta, samt begagnas ej till annat än att vinda upp vatten ur de djupa brunnarne. En bland *Khadsmas* betydligaste män berättade att han engång slagtat en ko och inbjudit sina vänner till gästabud på den, men ingen smakade af köttet. Dylikt skall förhållandet vara i *Kina*, der folket påstår det ej anstå menniskan att slagta ett djur, af hvilket hon drager så mycken nytta

som af kon. I allmänhet är kött den mest omtyckta föda bland Araberna, och det är en högtid när kött kan bestås. Det tillredes nästan alltid genom kokning, stekes så godt som aldrig; men innanmätet rostas vanligen på koleld. Mjölk fanns under min härvaro föga, emedan betet var högst dåligt och den egentliga mjölktiden förbi. Deremot fanns här den bland Beduinerna vanliga *'ikt*, som af Egyptiska Beduiner kallas *mariseh* eller *bakal*, i *Hegaz* deremot *madir*. Denna *'ikt* beredes af sötmjölk genom stark kokning tills mjölken stelnar, skäres i stycken, torkas i solen och blir ganska hård; stundom uppblandas den med åtskilliga ökneörter under kokningen och saltas. Vid begagnandet uppblötas de sålunda beredda styckena i vatten. Denna dryck är ganska välsmaklig och läskande, samt begagnas isynnerhet på resor för att uppblöta brödet, men utblandas äfven med dadlar. Anmärkningsvärdt är att folket i *Algof* vid slagtning upptager bloden och bereder af den med mjöl en anrättning liknande vår palt. Blod är väl *heram* enligt Islam, men hungern har ingen lag; också är det blott fattigt folk, som uppsamlar och begagnar blod. Men bröd och läckrare anrättningar framsättas egentligen blott för män och gäster; qvinnorna och barnen få åtnöja sig med blott dadlar, ofta gå veckotal förbi då de ej smakat annat än dadlar. Emellanåt nöja sig äfven män med blott dadlar, sparande brödet åt fremmande gäster. I *Khadsma* och andra qvarter, der rinnande källor finnas, är det en lag att den, till hvilkens trädgård vattnet rin-

ner för dagen eller timmen, undertiden undfägnar alla fremmande gäster som finnas i qvarteret. Såsom gäst anses hvar och en i *Gof* icke bosatt person, äfvensom hvar och en ifrån annat qvarter ankommen, vare sig i affärer eller på besök. Jag lefde här ungefär 4 månader, men köpte aldrig några lifsförnödenheter, undantagande kaffe. Hvilken tid på dygnet en fremmande än må anlända, vare sig dag eller natt, åligger det den som för tillfället har nytta af *Khadsmas* vatten, att inbjuda honom till gästning. Den som dröjer en längre tid här, blir undfägnad två gånger om dagen, kort efter solens uppgång och vid dess nedgång; han kan klanderfritt begagna sig af denna folkets frikostighet så länge han behagar, till och med flere år. Deremot kan den, som kommer hit med hustru, icke göra anspråk på fri spisning, om han ock vore i högsta behof deraf; Beduiner med sina familjer, som ankommo under min härvaro, trängde sig uthungrade och medellösa in i gästningsgården, men tadelades högt därför och utvisades äfven understundom. Den fria spisningen är ock en tung börda för det fattigare folket; ofta funnos i *Khadsma* 10 à 15 gäster och mången fattigare måste låna det hvete och smör, hvarmed han skulle undfägnat sina gäster. Emellertid är det hans högsta ära och största fröjd, om gästerna låta anrättningen sig väl smaka. *Algof* i allmänhet, och *Khadsma* isynnerhet, äro berömda för frikostighet mot fremmande; ingenstädes i städerna har jag funnit en sådan, hos Beduinerna knappast en större gästfrihet. Man anser det för skam att sälja

några lifsförnödenheter åt en fremling och förser honom vanligen med resprovision för intet då han begär sig bort. Under måltiden deltagar hvarken värden eller hans större barn i den, utan de stå omkring för att passa upp, som oftast upprepande: *hadsî sa'a mubarakah* och *hallet albaraka* m. m. Artigheten fordrar att gästerna upprepa andra complimenters, såsom: *'assa llah izidek min fadloh*, samt uppmåna värden och hans söner att deltaga i måltiden, prisa hans gästfrihet o. s. v. Efter slutad måltid gnuggar man sina flottiga fingrar, som begagnats i stället för knif och gaffel, emot hvarandra efter profetens exempel, samt begär sig genast ut med tacksägelsen: *na'am allah 'aleik*, eller någon dylik; värden svarar: *sahha wa 'afjeh*. I de qvarter der inga rinnande källor finnas, går fremmandes gästning i tur bland invånarne. I andra städer i *Negd* gäller såsom lag, att den, utanför hvilkens port den fremmande knäfaller sin kamel, är skyldig att hysa honom såsom gäst så länge han behagar dröja på orten. Samma lag gäller hos Beduinerna.

Handtverkare och slöjdidkare finnas väl i hvarje qvarter, t. ex. smeder, kopparslagare, svärdfejare, snickare &c. men de äro i allmänhet ej särdeles aktade. En friboren Arab vägrar att gifva sin dotter till äkta åt en sådan. Jag hörde engång en svart qvinna, ledande sitt ursprung från frigifna slafvar, under gräl med en man förevita honom hans börd från handtverkare med orden: du är väfvare, din far var väfvare, dina förfäder äfvenså, men min far var sheikh,

liksom mina förfäder, så äfven min man (nemligen öfver de många frigifna trälar, som finnas i *Khadsma*). Bland andra slöjder idkas här isynnerhet väfveri, också af ursprungliga Araber. Man upphandlar ull af kringboende Beduiner, hvilka sjelfva komma hit med kamellaster ull till försäljning; eller ock begifva sig handtverkare ut till Beduinerna, hufvudsakligen *Sherarat* och *Hegaja*, samt arbeta hos dem, tagande ull i arbetslön. Af denna ull väfver man mest *'aba*, de vanliga öfverrockarne, eller ock så kallade *mikta'*, *bisht* eller *mishlakh*, allt plagg som likna *'abajeh*. Man väfver också större och mindre mattor, hufvudsakligen begagnade till bädd och täcken på resor. Med kläderna drifver man handel bland Beduiner, pilgrimer, på *Hajil* och *Mekka*. Mot slutet af sommaren, då Beduinerna begifva sig från öknen till städerna, hemta *Rovalla* och andra *Eneze* från *Al'irak* hvete och ris till *Algof* att försäljas eller bortbytas. Den tiden är rörelse och lif i öknestäderna; boskap köpes och slagtas, man kalaserar på kött och ris. Innevarande år var dock dåligt. Beduinernas boskap var medtagen, högst få hade kunnat begifva sig till *Al'irak*, emedan de nödgats söka bete i aflägsna öknar. Så hade en stam af *Rovalla* i år nomadiserat vid *Alshakik* hela sednare hälften af sommaren. Gofboerna drifva byteshandel mest med dadlar, dernäst med här förfärdigade kläder. En annan artikel, som förfärdigas i *Algof*, är stenmortlar, kallade *nigr*, för att stöta kaffe i. De huggas af hård, vacker kalksten, såväl af hvitaktig, som helst af i rött stötande,

sådan bergen här innehålla; de köpas mycket för 2 à 3 Spanska daler af folket i *Hajil* och i andra *Shammar*s städer, der hvar och en gårdsägare vanligen har en sådan. Mortlarne värderas isynnerhet för stenens klang, ty när de bultas med en stöt (*jed*) af svart griffelsten, sådan det finnes i *Gebel Shammar*, höres ljudet vida omkring, sålunda inbjudande gäster från kringliggande hus att dricka kaffe. Handelsmän i *Hajil* komma ofta hit, försedda med stora packor lärft till skjortor och kaffe, samt återvända lastade med dylika *nigr* jemte annat. De hafva formen af en omvänd, på midten afhuggen pyramid, med ingröpning i midten och zirligt uthuggna kanter, samt äro i allmänhet väl arbetade. Få bland de förmögna skicka sjelfva kameler till *Al'irak* för att hemta hvete och ris, utan köpa det här; en kamellast hvete kostar ungefär 4, ris ungefär 6 Sp. dal. Krut bereder man sjelf här, och i hvarje qvarter finnes en gemensam stormortel för att stöta ingredienserna; salpeter och svafvel har man öfverflödigt i Arabien, de hemtas här vanligen ifrån bergen vid *Skaka* eller från *Alghor*. Det här beredda krutet är ganska godt, liksom öfverhufvud i hela Arabien.

Man kallar denna ort *Gof Aldynja* och föreger att den ligger i midten af den odlade verlden, sålunda utgörande liksom verldens buk. Härifrån till Damask räknas 10 dagars väg, med följande vattenstationer: 1:a dagen om aftonen *Bir nebk* i *Vadi Serhan*; 2:a dagen 2 timmar före solens nedgång *Mogheirah*; 3:e dagens morgon *Alghorab*; 4:e dagen *Ko-*

rakir och *Alhazim*; 5:e dagen *Azrak*; 6:e dagen staden *Bisra*, den första byn i det lilla, med nära 100 små byar försedda landskapet *Nikrat Alsham*; 7:e dagen pölen *Alhoreirah*; 8:e dagen *Alrezdali* på pilgrimsvägen; 9:e dagen *Al'avig*; 10:e dagen *Damask*. Likaledes räknar man omkring 10 dagar till *Meshhed Ali*, här äfven kallad *Alnagaf*, hvilken anses såsom *Al'iraks* första stad. Till *Almedina*, längs ginaste vägen öfver *Teima* och *Higr*, räknar man ock ungefär 10 dagar; likaså till den lilla staden *Alkarak*. Afståndet härifrån till *Alnegds* kärna *Al'arid* torde vara ungefär lika långt, om blott den ginaste öknevägen vore farbar. Vanligen uppger man dock de ofvannämnda afstånden alla vara 7 dagar, men såsom det tyckes blott af en viss förkärlek för detta tal. Med forcerad marsch på ett godt kamelsto är det ock möjligt att på 7 dagar tillryggalägga en väg af 10 dagars vanlig marsch. Underligt är att man föregaf vägen till *Al'irak* gå rätt i norr; efter deras uttrycksätt borde den resande sätta polstjernen rätt emellan ögonbrynen och derefter bestämma kursen. Ungefär 11 timmar nordost från *Algof* ligger staden *Skaka*, bestående af 4 *sok*, nemligen *Al'omran*, *Alsoheijan*, *Alhirkan* och *Alfejad*; den torde innehålla 380 familjer inalles, till större delen af Syriskt ursprung. På ungefär 8 timmars afstånd i OtN från *Algof* ligger byn *Kasr Altoveir*, innehållande kanske 10 familjer, förbrödrade med folket i *Skaka*. Deremellan ligger en liten by *Karah*, hvars folk härstammar från *Rovalla*. På dessa 3 orter finnes rikligt vatten och

emedan de ligga på ett slättland, icke i en dal, äro brunnarne der icke så djupa som i *Algof*. I *Skaka* finnes ett gammalt slott, kalladt *Zabal*, och i *Karah* ett som heter *Almushrifeh*, äfvensom der fordom skall hafva funnits 70 brunnar, bland hvilka 60 numera blifvit tillstoppade. De stå alla under *Ibn Alrashids* välde, som af dem uppbär *zika*-skatt, samt hafva ständig gemenskap med *Algof*. Ungefär SSV från *Algof* ligger staden *Teima* på 5 dagars afstånd, likaledes lydande under *Ibn Alrashid*; den sades vara äfvenledes 5 dagar långt ifrån *Hajil* och ligga i nordvest derifrån. Dess folk är till ursprunget *Eneze*, af stammarne *Vuld 'Ali* och *Vuld Soleiman*.

Dagbok, Aug. 30.

Reste ut från *Khadsma* om aftonen i SSO och kommo snart uppför berget *Gal Elgof*. Här vidtager genast den *nufud* eller fina djupa sand, som begynner i *Vadi Serhan* och sträcker sig ut åt alla väderstreck, men längst i öster, inemot *Hajil* och *El Kasim*. Med *nufuden* vidtaga också öknens örter, ehuru de nu i slutet af sommaren mest voro förtorkade. Halt gjorde vi om natten kl. 6½-Turk. Marschen var öfverhufvud dålig, dels emedan vi vandrade med en hjord af 12 kameler, dem min förare en *Hazimi shekh* flyttade till *Gubbe*, dels emedan hans uthungrade kameler betade af den torra örten *artan*. Af hela nattens marsch tyckte jag mig derföre kunna borträkna 1½ timme. *Nufuden* förekom mig ej särdeles djup, och marken tycktes vara slätare här än längre fram. Vårt

ressällskap, *Khamis* från *Kahf* jemte två *Shammari*, hade lemnat oss efter sig och oaktadt allt bemödande att drifva på mitt kamelsto lyckades jag icke hinna upp dem. Kamelen lemnar ej gerna sitt sällskap, utan om den händelsevis kommit framom de öfriga, stannar den och väntar på dem; när jag dref på min kamel vrålade den blott och knäföll. Vi blefvo ohjelpigen efter och sågo ej vårt sällskap under hela vägen.

Aug. 31.

Vägen gick allt i SSO öfver den fina örtrika *nufuden*. Den enda ört som ännu stod grön var *adir*, en mindre buskvext med stark balsamisk lukt, men icke omtyckt af kamelen; den kruttorra *artan* afbetade kamelerna, men gingo förbi den grönskande *adir*. Denna skall uppgrönska två gånger om året, om våren med hvita blommor, då boskapen betar den, om hösten med gröna, smala, balsamsaftiga blad. En annan ört *hammat* tycktes näst *artan* vara omtyckt af kamelen; den är en fin, hvit, tistelartad vext, som just jemnt höjer sina taggiga blad öfver sanden, men begärligt slukas af den förnöjsamma, ingenting föraktande kamelen. Äfven denna dag marscherades dåligt, emedan kamelerna betade åt alla håll och veko af ifrån vägen, så att vi knappt före solens nedgång hunno fram till *Elshakik*. Men vi önskade det ej heller, ty man fruktar i allmänhet i öknen att lägga sig vid vatten eller allmänt befarna vägar. Öfverhuvud afskyr man allt slags möte i öknen, man undersöker noga alla spår som observeras, hvart de gå

eller hvems de äro, om de äro nya eller gamla, hvilket man finner af kameldyngans färskhet eller om *artan* är nyss afbetad o. s. v. Vi lägrade oss i förtid kl. 11 $\frac{3}{4}$ på aftonen. Vår shekh, som dessutom ej tycktes vara säker om vägen, begaf sig genast ut för att uppsöka sjelfva brunnarne, undersöka deras djup och speja efter folk eller *turush*. Emellertid begynte vi tillreda vår qvällsvard och kaffe, hvilka vi väl behöfde, emedan vi på hela dagen ingenting smakat; mitt ressällskap hade blott brutit fastan med *bizr*, det enda det hade i matsäcken. Jag hade dels af förargelse öfver den dåliga farten, hvarigenom vårt goda ressällskap gått förloradt, dels af vana på öknefärder, smakat ingenting annat än vatten. En Beduinmåltid i öknen anrättas nästan alltid på följande sätt. Mjöl af hvete eller hafre sättes i en *kidah* eller trädskål, göres med litet vatten till deg och knådas starkt; en annan har emellertid samlat bränsle af torra buskrötter eller vanligare af torr kameldynga, och blåst upp eld i soltorkade sköra örttrådar. Dessa bränsleämnen finnas ymnigt i öknen och jag minnes sällan eller aldrig att vi varit i förlägenhet om sådant; det jemförelsevis bästa och kraftigaste bränsle är dock kameldyngan. Man har snart en högt uppflammande, starkt lågande brasa och den hela dagen af solen stekta Beduinen finner, underligt nog, sitt största nöje uti att krypa så nära elden som möjligt, samt upplyftande skjortan stiga långsamt öfver lågan, som slår upp mot benen; detta föregifver han vara bästa medlet emot solbrännan. Sedan den torra veden brun-

nit ut, flamman laggt sig och den underliggande karmeldyngan börjat kytta med måttlig låga, utbredas kolen, på dem lägges den knådade, i kakform bildade degen, och derpå strös het aska, så att degen ligger alldeles begrafven emellan de halft lågande kolen och den heta askan. Efter en half eller qvart timme vändes degen, omröras kolen och askan, brödet är snart derpå färdigt gräddadt, upptages och torkas litet rent från aska. Detta bröd brytes sedan i stycken, öfvergjutes med smör och *maris* (*bakal*), samt lägges i en *kidah*; det liknar nu mera gröt än bröd och kallas *fatir* eller *fatteh*. Men sådant det upptages från kolbädden kallas brödet *ghorsa*. Den som ej har smör gör *maris* af dadlar och blöter brödet deri; den åter som äger hvarken det ena eller det andra, åter torra brödet, men icke förän hela kakan blifvit sönderbruten i små stycken. Utom *ghorsa* beredes sällan någon rätt på öknefärder; den är ock ganska ändamålsenlig, emedan den fordrar jernförelsevis mindre vatten än andra rätter och förorsakar kanske mindre törst. Undertiden har ock kaffet blifvit färdigt och man dricker vanligen en kopp före maten, de öfriga efter den. Derunder hvilar man sig rätt efter den mödosamma dagen, samtalet blir snart lifligt och rör sig än om den tillryggalagda vägen, än om den återstående, än om öknens angelägenheter i allmänhet. Beklagligtvis var mitt resällskap högst otrefligt, bestående af en *Hazimi* shekh, jernförelsevis den bäste, hans hustru, en ung, ganska vacker Beduinska, och hans 3 små barn, dessutom en qvinna från *Gubbe*,

men gift med en man från *Gof*, *Dabil ibn Serrah*, och deras 12-åriga son, en särdeles välartad gosse. Shekhens barn voro mycket tjufaktiga, så att de stulo min *bakile*, bestående af *samh*-mjöl och dadlar, hopknådade till deg, en högst smaklig anrättning. Qvinnan från *Gubbe* var vår egentliga skyddsengel, den som skulle befria oss från möjligen farliga möten med hennes stamförvandter *Alshammar*. Liksom hundarne i orientens städer, hafva Araberna i öknen sina vissa distrikter, hvilka de icke få öfverskrida utan ledare och skyddare. *Hazimi*-Beduinerna, en svag, föraktad stam omkring *Mogheirah*-brunnen öster om *Skaka*, äro nu fiender till *Shammar*; hvarhelst de stöta på dessa sednare, är deras boskap och annan egendom (deras *helal*) *Shammars* lagliga byte och tages med all rätt. Fruktande möten med *Shammar* på *nufud*-jorden hade *Hazimi* shekhen derföre af nöden att åtföljas af en *Shamari* till skydd. Det gäller nemligen som lag, att om du blott har någon person med dig af den stam till hvilken du färdas, om ock fiendtlig (*koman*), så har denna sistnämnda stam ingen rättighet att göra dig ondt eller taga din egendom. Då jag i *Gof* yttrade tvifvelsmål om en qvinnas förmåga att gifva skydd emot plundring, försäkrade man att hon ägde samma värde som en man i det afseendet hos *Shammar*, men att detsamma icke gällde hos alla stammar. Hennes man följde med blott såsom släp och var en ganska dålig man. Vi hade just fått qvällsvarden och kaffet färdigt, då shekhen kom tillbaka från sina forskningar och underrättade oss till vår

ledsnad om att intet tält fanns qvar af alla de *Rovalla* och *Shammar*, som under sommaren lägrat vid *Alshakik*, samt att heller intet spår syntes af vårt första resällskap, det vi halft hoppades upphinna här. Med den lifligaste appetit satte han sig till vår tarfliga måltid af *fatte*, beredd med dadel-*maris*. Också hade han hela dagen sprungit med sina kameler för att drifva dem ifrån afvägar och hålla dem tillsammans; i allmänhet var han en högst rådlös man och tycktes ej rätt förstå att behandla kameler. Ty det är vanligt vid flyttningar att shekhen går framför sin hjord och förmår den, huru stor den än må vara, att följa efter blott med läten och rop på kamelspråket; men shekhen förstod ej detta, eller ock förstodo kamelerna ej språket. Med sin hustru och 3 små gossar sprang han efterst och dref på kamelerna, för att hålla dem samman med oss som utgjorde förtrafven. Man kan lätt tänka sig huru mödosamt detta språng måste vara i middagssolens hetta på den brännheta sanden, samt huru väl en qvällsvard måste smaka i aftonens svalka efter en sålunda genomsprungnen dag. Sedan qvällsvarden är förtärd, jemkar hvar och en sin bädd på sanden. Vanligen har Araben ingenting vidare att ligga på och täcka sig med, än de kläder han bär; han gör sig en låg hufvudgård af sanden, kläder alldeles af sig, rullar in sig i *aban* och lägger sig att sofva; dervid glömmar han aldrig att säga: *bismillahi rrah mani rrahim*, men upprepar icke de långa böner och välsignelser, som man hör lärda och stadsboer mumla tills de somna. Man sofver en god sömn

i den mjuka sanden och den mildt svala aftonluften, efter en het, tröttsam dag; jag vet mig sällan eljest hafva sofvit så godt som under ökneresor. Dertill bidrager isynnerhet österns milda himmel med de vackra stjernorna, som blinka med ett smäktande sken, likt ögonen på österns tärnor; allt stämmer sinnet till ödmjuk tacksamhet mot Herren och jag undrar ej öfver att Beduinen såväl i lycka som olycka beständigt upprepar sitt *alhamdo lillah*.

Sept. 1.

Emedan vi icke hade långt till brunnen, brådska-
skade vi ej med uppstigandet, och gingo blott en
timme tills vi hunnit fram till brunnen *Elshakik*. Här
finnas flere brunnar, kallade *kalib kolban*, omkring
25 famnar djupa och belägna i en slät, ej särdeles
djup dal med fast, ej sandbetäckt jord, *gelede*. Mina
följare, som kände brunnens djup, hade försett sig
med tåg af kamelhud, kalladt *risha*; det bestod af 3
delar, bland hvilka en ny, af en ung kamels hud, var
ganska svag, och vi funno vid försöket snart att tå-
get var alldeles för kort i den djupa brunnen. Der-
före samlade vi ihop alla repstumpar, som funnos vid
vattensäckarne eller det öfriga bagaget, skarfvade dem
till det öfriga tåget, samt förstärkte den svaga delen
med omlindningar. Detta arbete upptog hela den svala
morgonstunden, så att vi icke förän sent på förmid-
dagen kunde hissa upp vatten med vårt ihoplappade
tåg. Brunnens öppning är ganska smal, blott $1\frac{1}{2}$ aln
i diameter, men ombyggd med stora, vackra stenar
från det närbelägna kalkberget; ombyggnaden sträcker

sig ungefär 2 famnar nedåt, hvarefter brunnen vidgar sig till stort omfång, bildande nederst en stor grop i det fasta lagret af sand och kalkjord. Det goda arbetet utvisar att brunnen är från aflägsna tider, ej af vår tids Araber; äfven några tecken, liknande bokstäfver, som äro inritade på en af stenarne omkring brunnsöppningen, tyckas bestyrka det, ehuru de af tidens tand blifvit till det mesta utplånade. Denna vattenplats måste äfven i äldsta tider hafva varit af största betydighet för de nomadiserande Araberna, ty den är det enda vatten som finnes emellan *Gof* och *Gubbe*, samt bildar således en lämplig lägerplats för de från norr kommande Araberna, när betet hos dem blifvit slut. Den vidsträckta öknen på alla sidor om *Elshakik* är särdeles rik på örter och bete, så att här lägrande Araber kunna utsända sina hjordar på 4 à 5 dagar. Denna sommar lägrade här en stam af *Rovalla*, hvilkas hem egentligen är *Nikrat Elsham* och *Tadmar*, ungefär $1\frac{1}{2}$ dag från Damask. Utom dem nomadiserade här en *ferik* af *Shammar*, men de klagade att vattnet ej var tillräckligt och hade därför nödgats flytta härifrån 4 dagar innan vi inträffade. Sedan vi skarfvat tåget och i ändan fastbundit en liten lädersäck, nedtill vidgad med smal öppning, börjades arbetet med upphissandet; läder-ämbaret drog ej mer än $1\frac{1}{2}$ kanna, men det långa tåget, som gled öfver en tvärs öfver brunnsöppningen laggd käpp, gjorde vårt arbete särdeles tungt. Det behöfdes 3 personer (jag med de 2 qvinnorna) att släpa upp tåget, hvarjemte shekhen, hjälpt af *Dabil* och de små

gossarne, lättade tåget vid dess gång öfver käppen. Första gången vi fingo ämbaret upp, brast det nya kamelhuds tåget (*hovar*) och blott omlindningen räddade ämbaret från återfall samt oss från en sannolik död af törst. Hvarje gång vi sedermera upphissade ladersån, brast samma tåg, än på ena, än på andra stället, hvarföre lappningen och knytandet för hvarje gång måste förnyas. Det var ett ledsamt och i middagshettan påkostande arbete, men fruktan för törstnöd kom oss lätt att glömma mödan. Först fylldes vattensäckarne, derefter vattnades kamelerna, sålunda att vi gjöto vattnet i en kittel och bestodo åt hvarje kamel blott ungefär $2\frac{1}{2}$ kannor. De flesta af öken fingo derföre ej mer än till hälften släcka sin törst. Emedan vårt ämbare var litet och vi måste räkna på vår möda, så kunde vi ej, såsom annars är vanligt, gjuta det uppvindade vattnet i den för kamelers vattnande gjorda bassinen, som var bred och grund. Vanligen är en sådan bassin blott en grund fördjupning i den hårda marken, omgifven af stora, släta stenar. Vi blefvo ej färdiga med vattnandet förän kl. 8 T. på eftermiddagen, då vi bröto upp från *Elshakik*.

Vägen gick först öfver den släta, hårda mark, i hvilken brunnarne äro gräfdade, men snart kommo vi åter på *nufuden*, som nu började gå i större höjder och fördjupningar. Här vidtogo de så kallade *velurvaar*, d. v. s. höjder af sand omvexlande med fördjupningar. Till höger längst vid horisonten syntes en bergsträckning, *Altoval*, gående ungefär i SO och NV. Vår kurs gick mest i SSO. Från *Gof* till *Elsha-*

kik hade vi färdats i $19\frac{1}{4}$ timme, men deraf torde kunna afräknas 5 timmar för kamelernas betande. Ej långt ifrån brunnen begynte min kamel bli bångstyrig. Emedan den var den bästa i hela hjorden och dess gång lidande, hann den vanligen förbi de öfriga och då jag med käppen ville komma den att stanna eller drifva den ifrån afvägar, lydde den icke, utan gick sin gång efter eget behag; när jag förifrad slog den och väsnades, satte den till att springa, då åter apothekslådan slog kamelen på ena bakbenet samt gjorde den ännu mera rasande. Under galopperandet hade öket fört mig långt ifrån vägen och vårt följe, men oakadt allt mitt bemödande kunde jag ej få kamelen hvarken att stanna eller knäfalla; slutligen lyckades mig dock det sednare, då jag band om dess böjda knä och begaf mig tillbaka för att söka upp mitt följe. Jag kan ej neka att jag var högst förlägen och rädd att måhända icke återfinna min väg, hvarföre jag med full hals skrek efter shekhen, gående tillbaka åt det håll derifrån han borde komma. Efter half timmas oro såg jag honom verkligen komma emot mig, hvarpå han hjälpte mig och kamelen ifrån vår förlägenhet. Liksom dess herre Araben, är kamelen det lättast styrda djur af den som förstår sig på dess lynne och som kamelen känner. Det minsta bland dess herres barn kan styra och föra den hvart det behagar. Men en fremmande, som ej känner det af högst underliga läten bestående kamelspråket, utan i dess ställe vill använda käppen, hvars rätta bruk han ej känner, har föga makt öfver djuret och får

ofta lof att emot sin vilja följa dess nycker; kamelen, på hvars rygg han sitter, för honom hvart den behagar, går ej den väg han önskar. Beduinen har särdeles ömhet för alla djur, men isynnerhet för sin kamel, så att man sällan ser honom nyttja käpp eller slag mot den, utan han länkar den mest blott med läten eller tecken. Men å andra sidan ser man Beduinen aldrig smeka eller klappa sina ök, såsom hos oss är vanligt, och dessa tyckas äfven ej förstå sådant. Jag har någon gång klappat deras sediga hästar och kameler på halsen, men djuren hafva ej väl upptagit det, utan tvärt böjt undan sina halsar och uppgifvit läten till tecken af obelåtenhet. Kamelen är högst tålsam, men när den blir missnöjd och börjar visa sin harm, bär den sig högst löjligt och tåpigt åt, bugtar sin korta svans, hoppar på sina långa ben och höjer sin starka metallstämman i förfärligt vrålände; dock biter den ej gerna, men dess bitt skall vara svårt, om ock ej dödande, såsom jag hört föregifvas. Kamelen bölar öfverhufvud lätt, vid hvarje halt man gör, ofta vid hvarje rörelse den ridande gör på dess rygg; den vänder då sin långa hals åt sidan med öppnadt gap, hotande att bita, men dermed är ej allvare och man låtsar ej derom. Ungefär sådant lynne har ock Araben, dess herre; äfven han hojtar lätt och hotar, men har ej allvare dermed och man behöfver ej göra något afseende derpå.

Sedan vi gått öfver den släta, hårda marken omkring brunnen *Elshakik*, kommo vi åter på *vå*ar och sand. Vägen gick i långa krokare för att väja sand-

höjder och sanddalar. Vi gjorde halt redan kl. 2 om aftonen, ehuru jag på allt sätt sökte förmå shekhen att marschera om natten, fruktande att våra dåliga kameler icke skulle uthärda mer än 3 dagars färd utan vatten, äfvensom att våra vattensäckar skulle bli toma. Men shekhen var ej säker om vägen då han i mörkret ej såg spåren af den stora farvägen *alkhall* eller efter vårt resällskap *Khamis*; också voro vi alla trötta af det tunga arbetet vid brunnen, ehuru jemförelsevis pigga sedan vi släckt vår törst med *Elshakiks* goda vatten, och druckit ej blott för tillfällets utan äfven för tillkommande törst. Vi hade gått i 6 timmar med något bättre fart än i går, emedan öken voro muntra af vattnet, med hvilket de läskat sig, om ock ej släckt sin törst till fullo; men äfven i dag fingo de beta här och der af öknens örter, som dock på dessa ställen voro glesare, emedan Araber här nyligen haft sina tält uppslagna. Vanligen plägar man i öknen gå raskt framåt utan att låta öken beta under marschen, men deremot göra halt i 2 timmar på förmiddagen för att låta kamelerna beta på någon örtrik plats; vidare marschera oafbrutet till närmare solnedgången, då öken åter få beta. Men vår i allmänhet rådlösa *Hazimi* shekh följde ej detta vanliga bruk, oaktadt jag sökte förmå honom dertill; han ansåg det vara bättre att låta kamelerna vika af från vägen till hvarje aflägsen *arta*-buske, samt för hvart tionde steg taga en mun full bete. Under den långa tid vi voro sysselsatta vid brunnen hade kamelerna haft tid nog att beta sig mätta, men de stodo

hela tiden invid oss orörliga samt sågo med sina stora ögon på vårt arbete och på vattnet som vi tömde i säckarne. Jag har ofta förundrat mig öfver dessa djurs outtröttliga tålamod. De stodo här på ett ställe alldeles orörliga i ungefär 8 timmar, utan att ens knäfalla för att hvila sig; de nalkades blott då och då till vattnet för att dricka, men tillbakadrifna blefvo de stående lika orörliga som förut. Under middags-hettan i öknen ser man ofta betande kameler stå oföränderligt på en punkt, seende sig omkring, utan att lägga sig i skuggan af någon nära stående buske. Likaså kunna deras herrar ihärdigt sitta hela dagen väntande vid ens port, om de hafva något ärende, samt oupphörligt låta afspisa sig med ett: "i morgon om Gud vill."

Sept. 2.

Vi färdades i 14 $\frac{1}{4}$ timme, men derunder inträffade uppehåll med betande och annat; äfven gick vägen i långa bugter för att undvika höjderna. Här börjades egentligen det stora sandhafvet, gående i väldiga vågor med liksom skuggstreck af örter och buskar, samt något höjande sig uppåt ända till *Hajil*. Jag har vanan att gå till fots i 3 timmar under morgonsvalkan och lika länge före solens nedgång, för att hafva någon variation i den tråkiga, långsamma kamelridten hela den öfriga dagen. I dag var jag efter morgonpromenaden färdig att sätta mig upp på kamelen, då man sade mig att framför oss märktes en talrik *ghazu*, d. v. s. en trupp beväpnade män, som ger sig ut på plundringståg till fiendtliga grann-

stammar. Före denna *ghazu* hade under sommaren 5 andra sådana gjort plundringståg in på *Sherari* och *Hazimi* stammarnes betesmarker samt hemtat betydligt byte af kameler. Uppmuntrade af framgången hade äfven dessa, omkring 80 män på 60 kameler, nu begifvit sig ut. Sådana ströftåg af *Shammar* företagas mest ifrån *Gubbe* och de närbelägna små städerna *Kena* samt *Lakeita*. Eljest vilja *Shammar* räkna sig bland de ädlaste Arabstammar och anse *Sherarat* för en föraktlig stam, sättande den jemte *Alhevazim* i bredd med *Heteimi* och *Solobi* stammarne, hvilkas namn allmänt begagnas såsom öknamn. Utom möjligen andra orsaker till fiendtlighet, dem jag ej känner, anse sig *Shammar*, hvilka bekänna sig till den af shekh *Abdolvahhab* renade Islam, hafva full rättighet att plundra och bekriga de föraktade *Sherarat*, hvilka enligt de förras föregifvande hvarken hålla bön eller fasta eller gifva åt *Ibn arrashid* den i Islam föreskrifna skatten *zika*. Under *Ibn Sa'uds* tid (då *Ibn arrashids* far *Ibn 'Ali* var shekh öfver *Shammar*) hade visserligen *Sherarat* bekänt sig till den nya läran, men sedermera, då Vahhabiternas välde föll, affallit och förklarar sig fria från *zika* samt andra fordringar af *Shammars* shekh. Allt nog, under denna sommar hade flere skilda *ghazu* trupper ströfvat in bland *Sherarats* och *Havazims* hjordar samt bortröfvat mer än 1,000 kameler; dervid förundrar det mig särdeles att de plundrade stammarne icke gjort något försök till motstånd, utan kallblodigt, med Arabiskt tålmod låtit fienderna taga bort hjordarne från be-

tesmarken. Särskilda familjer hade begifvit sig ifrån sina hem och sökt skydd ibland *Hegaja*, *Hoveitat* och *Rovalla* stammarne, eller ock gått öfver till fienderna, gifvit *zika* åt *Ibn arrashid* och erhållit hans skydd. Till dessa sednare hörde den *Hazimi* shekh, med hvilken jag följde. Men dessutom hade *Shammar* äfven denna sommar under *Ibn arrashids* broder *Obeids* anförande företagit ett stort plundringståg till *Eneize* i *Alkasim*; på detta tåg, som slutades de sista dagarne af augusti, skola de hafva hemfört ett byte af omkring 2,000 kameler. Sålunda hade *Shammar* riktat sig på alla håll och torde vara en bland de rikaste stammar, liksom deras shekh *Abdallah Ibn arrashid* obestriddligen är den mäktigaste Beduinshekh. Den ströfvare-trupp, som i dag mötte oss 3 timmar efter solens uppgång, hade lägrat sig i en låg dal för att frukostera, så att vi fullkomligen väl sågo den ifrån höjden. På ökenresor är det vanligt att man vänder sina ögon åt alla håll för att i tid upptäcka möjligen obehagliga möten och på farliga ställen går en bland Beduinerna spejande uppför alla höjder; varnas då något, så döljer man sina ök i någon dal eller bakom någon höjd, tills man fått visshet om de mötande äro vänner eller fiender. I förra fallet skyn-dar man sig emot dem, i det sednare söker man dölja sig så länge som möjligt, isynnerhet om fiendens antal är större. I dag var det för oss omöjligt att dölja våra ök, ty man hade sett oss på höjden och dessutom skulle våra friska spår i den mjuka sanden lätt förrådt oss, om vi än kunnat smyga förbi. Vi

gingo således framåt med oförändrad kurs, hvar och en tystare än vanligt; för min del var jag väl ej fullkomligt lugn, men betraktade dock med nöje den lilla truppen, som vi kommo helt nära. De flesta voro beväpnade med långa spjut, *rumh*, nedanför spetsen prydda med klot eller bollar af tagel (?) och ombundna med långa svajande klädesrimsor; dessutom voro de klädda i sina bästa kläder och deras långa skjortor voro rentvättade. Utom spjuten syntes bössor, upphängda på sadelknappen, pistoler i deras bälten och sablar. De voro ej lägrade i någon ordning, utan allt företedde lif och rörelse samt gaf en ganska ridderlig anblick. När vi hunnit nedför kullen till dalens rand galopperade emot oss på hvar sitt kamelsto två de förnämsta män i truppen. *Dabil* och hans hustru ropade åt dem *Shammar ja Shammar*, då de svarade: *vein ash Shammar*, hvar äro då *Shammar*? *Aljah*, *Dabils* hustru, ropade: jag är *Shammarijeh*, dotter till *Khamis* från *Gubbe*, ehuru I icke torden igenkänna min af nattens förkylning hesa stämma. Snart igenkändes hon ock af de ridande, som voro hennes släktingar och försäkrade att intet ondt skulle vederfaras oss. Emellertid kom den ena, hans namn var *Farhan*, till mig (der jag gick till fots nära invid *Dabils* kamel, bärande min *aba* på ena skuldran), helsade oss vänligt med *selam*, som vi besvarade på samma sätt, tog mig sedan i handen och bad mig följa sig. Något häpen i dessa ovana förhållanden och villrådig hvad jag skulle säga, upprepade jag *selam*-helsningen och sade: jag är således nu din

dakhil, d. v. s. jag står i ditt skydd. Vi gjorde litet halt, han knäfällde sitt ök och sade genast derpå: gif mig din *'aba!* då jag frågade honom hvarföre? och tvekade att uppfylla hans fordran, tog han *'aban* med halft våld ifrån mig och satte den under sig på kamelsadeln. Sedan vi hunnit midtibland truppen upprepades från alla håll det vanliga: *eish 'ulu moh har-rigal*, d. v. s. ungefär: hvad är han för en karl och har han pengar? Jag måste lika många gånger upprepa mitt svar, att jag var läkare och vaccinator, ämnande mig till deras shekh, emir *Ibn arrashid*. Emedan jag ännu ej hunnit orientera mig i dessa nya förhållanden och mitt uttal var något förvändt af törst och torka i strupen, samt dessutom var klädd i en gammal långskjorta, som under arbetet vid *Alshakik* blifvit sönderrifven, lyckades jag ingifva dem den tanken, att jag var en fattig stackare, som strök omkring i landet för att förtjena mitt uppehälle; jag hörde verkligen flere upprepa: han är en *dervish* som ingenting har. Sålunda blef jag lössläppt ur min qvasi-beskyddares handtag och begaf mig till våra kameler, som efter något spejande gått liksom genom tullen och sluppit förbi röfvarena. Sedan det blifvit bekant att jag var läkare, kommo flere till mig och frågade om jag hade bot mot den eller den sjukdomen; bland andra uppehöll mig en länge med frågor om syphilis och ville nödvändigt förmå mig öppna apothekslådan för att gifva ut läkemedel deremot. Jag undskyllde mig dermed att qvicksilfret (som äfven af folket är känt såsom bot mot denna sjuk-

dom) vore det värsta gift i en oerfarens hand och kunde lätt förorsaka döden, om han begagnade det på egen hand. Småningom återvann jag mitt lugn och begynte söka efter *Farhan*, som lemnat mig fri sedan han tagit min *'aba*; jag klagade för flere öfver att han fråntagit mig *'aban*, och alla försäkrade mig om dess återfående. När jag återfordrade den af honom sjelf, lofvade han återlemna rofvet om jag gaf åt honom *alkhatt*; dylik så kallad *khatt* hade äfven andra fordrat af mig. Tagande ordet i den vanliga betydelsen af bref, framdrog jag ur en liten läderväska, den jag på min färd till öfra Egypten hade köpt af Barabra, åtskilliga små breflappar från *Elgof*, bland andra ett till *Ibn arrashid*; man skrattade deråt och förklarade det ej vara sådant han ville ha, utan en *rijal*-afgift för den passerade vägen, hvarjemte han stoppade sin hand i den afdelning af väskan ur hvilken jag framtagit brefven. I de andra afdelningarne hade jag några realer, mitt ur och andra småsaker, som jag fruktade för, men lyckligtvis misstänkte han ingenting, då han intet dyrbart fann i den afdelning han undersökte. Han förnyade derpå sin fordran af *khatt elkhall*, hvilken *Gubbe-boerna* (enligt hans föregifvande) från urminnes tider haft rättighet att fordra af alla som färdades denna väg, samt hotade, om jag ej frivilligt gäfvade honom en real, att taga min *'aba*, vattensäck eller annat bagage; jag försäkrade då många gånger att jag inga penningar hade, men skulle gifva honom realen om någon af mitt sällskap ville låna mig en sådan. Jag fruktade nemligen att låta *Far-*

han eller hans följe se det jag hade penningar, ty i sådant fall torde intet hafva kunnat hejda deras guld-törst. Då annat ej hjälpte bad jag honom taga min *'aba*, emedan jag nu vore i hans våld och intet motstånd kunde göra; han tog den ock, men var nog hygglig att gifva mig sin *bisht* i stället. Visserligen vann han betydligt på bytet, men jag kunde dock vara nöjd att hafva sluppit för detta pris och förundrade mig öfver denna hans artighet. Emellertid började jag halft på skämt, sedan jag nu blifvit väl hemma i min kinkiga ställning, ånyo återfordra min *'aba*, emedan jag för den fattat ett särdeles tycke under den tid jag burit den; men *Farhan* tyckte icke mindre om den, upptog illa min begäran om återbyte och antog en hotande mine, som ungefär ville säga att hans vid sidan hängande pistoler icke voro långt från handen. Jag lemnade derföre saken derhän och gick till våra kameler. Medan jag var sysselsatt med *Farhan* hade truppens andra hufvudman *Gedei*, en ung man af omkring 20 år, tagit af vår *Hazimi* shekh ett kamelsto för fri framfärd; allt detta hade ej förorsakat oss längre uppehåll än ungefär en half timme, och vi fingo nu ostörda fortsätta vår färd.

Vi hade ej gått långt förän vi hunno en höjd, ifrån hvilken vi kunde skåda öfver hela trakten. Der stodo nära hvarandra, allena i öknen, två ganska stora, kägelformigt sig höjande bergstoppar, den norra kallad *Al'aleim*, den södra *Alturki*; längst vid östra horisonten syntes äfven ett lågt, från norr till söder sig sträckande berg. Jag skådade nu öfver ett hit-

tills för mig främmande landskap; ty jag hade färdats längs *Shera'as* örtrika höjder, öfver den med svart och grått sken glittrande öknen mellan *Shera'* och *Gof*, sett både *Vadi Tih* och *Vadi Araba*, men den anblick jag nu hade var alldeles olik de förra. Här var nemligen ett verkligt sandhaf, så långt ögat kunde nå syntes åt alla håll blott gul, mjuk sand, gående i väldiga vågor och ytterst på ytan fint krusad af den sednaste vindpusten, med brokiga streck af de nu förtorkade örtbuskarne. Om våren, då alla dessa höjder och små dalar stå gröna, måste anblicken vara högst älsklig och vacker; nu var den troligen mera storartad, ehuru jag skulle önskat bort äfven de torra öknebuskarne, för att öknelandskapet måtte vara fullständigt. Såsom väldiga båkar syntes midti landskapet de två ofvannämnda bergen, hvilka tjena dem till vägledare som färdas här. Dock har man föga behof af dessa märken, emedan den väl upptrampade vägen högst sällan och på få ställen yr igen.

Sept. 3.

Vi bröto upp kl. 11 om morgonen, gjorde halt kl. $2\frac{1}{4}$ om aftonen, och hade en timmes hvilostund under middagshettan; marschen således $14\frac{1}{4}$ timme, undantaget det vanliga uppehåll som kamelernas betande och dåliga gång förorsakat. Vi hunno kl. $4\frac{1}{2}$ på dagen till *Alaleim*. Vägen går ej just vid bergets fot, utan på något afstånd, båda bergen anses ligga på halfva vägen emellan *Gof* och *Gubbe*, hvilket äfven slår in i det närmaste med vår marsch. Nejden var ungefär liknande den i går och marken litet uppåt

sluttande öfverhufvudtaget. I dag var vägen på flere ställen igenyrd, så att vi emellanåt gingo vilse. Der-
vid höjde *Dabil* förfärliga klagosånger, ej olika dem
vi läsa om Job, beklagande att hans ögon voro så
dåliga; han hade nemligen början till grön starr och
såg föga om dagen, men om natten och i morgon-
stunden var hans syn bättre. Dessutom hade han ett
gräligt och knarrigt lynne samt låg i oupphörlig tvist
om vägen med vår *Hazimi* shekh. Slutligen kunde
jag ej hålla mig från att hugga in på honom med
förebråelser, menande att hans ord voro *kufr*, han
sjelf en *kafir* (otrogen), hans klagan mer anstode en
qvinna än man; deraf fann han sig högeligen stött,
så att det sedan ej blef väl oss emellan under hela
vägen. Hans förargelse ökades vidare deraf att ett
kamelsto, som han skulle föra med sig till *Gubbe*, af
hunger och törst utmattadt och afmagradt knäföll i
skuggan af en liten *arta*-buske samt icke med *Dabils*
käpp kunde förmås att stiga upp. Han hade åtskil-
liga gånger under vägen gifvit åt det af de dadel-
kartar, han hade till vägkost för sig och sin familj,
men de kunde icke gifva nytt lif åt det halfdöda krä-
ket, utan han måste lemna det att dö i fred i den
sparsamma skuggan. Kamelen gaf blott djupa vrå-
lande ljud, då dess herre med våld ville tvinga den
att stiga upp från sin sjelfvalda graf. Nästan hvarje
halftimme passerade vi i dag förbi cadaver af sålunda
stupade kameler, dels färskas, dels från lång tid se-
dan. Af de stora kamelbyten, som *Shammar* på sina
ghazu-tåg denna sommar tagit af *Sherarat*, hafva många

utmagrade kameler, hvilka ej mäktat uthärda den långa vägens törst och möda, här laggt sig i skuggan af någon *artabuske* för att dö i fred.

Sept. 4.

Bröto upp kl. 10, gjorde halt om natten kl. 5½, deremellan en timmes hvila, således 18½ timmes marsch. Redan bittida om morgonen syntes berget *Musleman*, under hvilket *Gubbe* ligger; det syntes nu rätt i SSO såsom ett mörkt streck i horisonten. Ännu hade vi icke förlorat *Alaleim* ur sigte, så att vi hade säkra stamhåll åt båda hållen. I dag var en het dag med *samom* pustar, så att både vi sjelfva och kamelerna blefvo medtagna. Timmarne straxt efter middagen äro de svåraste och kamelerna visa sig isynnerhet då ovilliga att gå. I dag stannade våra ök ofta, flere bland dem knäföllo och kunde blott med svåra käppslag och svårt hojtande förmås att stiga upp. Så snart en af hjorden knäfaller eller vrålar af ovilja, stanna vanligen äfven de öfriga, se sig om efter sin trötta kamrat, och visa lust att göra sammaledes. Sådant är i allmänhet ett högst bedröfligt förebud på en ökneresa och jag började verkligen i dag frukta, att det skulle gå såsom jag under hela vägen förspått, nemligen att kamelerna skulle tröttna och vi sjelfva blifva på vägen, eller nödgas fortsätta färden till fots. Emellertid nalkades aftonstunden med sin svalka, de under middagsstunderna uttröttade kamelerna blefvo muntrare och raskare i sin gång; vår *Hazimi shekh*, som nu begynt frukta för sin hjord, lät också i afton förmå sig att fortsätta färden 5 tim-

mar öfver den vanliga tiden, ehuru han i dag mer än förr haft möda med springande för att hålla sina kameler tillsammans. Blott med skrik och dugtiga käppslängar kunde han då och då förmå sina två söner och sin hustru att stiga af och hjälpa honom i detta arbete; med snyftningar och tårar i ögonen sprang den arma qvinnan efter djuren, drifvande på dem. Dertill kom att vårt vatten började lida mot slutet och måste på sätt och vis delas ut i portioner. Vål hade jag genast, då jag hyrde kamelstoet af *Hazimi shekhen*, gjort det förbehåll att ingen annan än jag skulle dricka ur min vattensäck, väl vetande att denna vore tillräcklig för mig, men ej för flere; men då vi lemnat *Alshakik* befanns att *Dabils* två säckar voro bristfälliga och läkte, hvarföre man beslöt att dessa först borde tömmas. Derefter grep man till en äfvenledes något bristfällig säck, tillhörig shekhen. Då jag således med dem druckit ur deras säckar, för att undvika uppehåll genom flere säckars öppnande, nödgades jag sedan öppna min säck för dem. I afton blef äfven min säck slut och oss återstod nu blott en, som tillhörde vår shekh, men den var särdeles stor och hade efter all uträkning bort räcka till följande afton, då vi sannolikt skulle hinna fram. Men olyckan var att den tillhörde *Hazimi Beduinen* och hans familj samt hängde på den kamel hans hustru red; derigenom var hon och barnen i tillfälle att oss ovetande som oftast öppna den och taga sig en dryck i smyg. De behöfde visserligen vattnet bättre än jag, emedan de måste hela dagen springa med kamelerna,

men sedan vårt vatten engång blifvit gemensamt hade de egentligen ingen rättighet att dricka oftare än vi andra. Men liksom Araber i allmänhet hade dessa barn isynnerhet ett medfödt, af uppfostran ingalunda kufvadt begär att snatta; det märkte jag i dag på min matsäck, ty medan jag gjorde min vanliga promenad och gossarne satte sig upp på min kamel, förtärde de återstoden af min *bakile* och öfriga munförråd, med undantag af mjölet, som åter i vår vattenbrist var oanvändbart. Min goda dadelpåse hade till större delen äfven blifvit tömd af mitt följe. Beduinerna öppna väl sällan eller aldrig sina matsäckar utan att inbjuda den fremmande till deltagande i måltiden, men de akta sig vanligen för att taga annat med sig, än hvad hvar och en annan af sällskapet har. Så hade mitt resällskap ingenting annat med sig än dadelkart, och de få gånger på vägen vi gräddade bröd, fick jag alltid sätta till mjölet, ehuru *Dabib* stormodigt försäkrade sig hafva tillräckligt förråd af sådant. Mina goda årsgamla dadlar ströko äfven med, så att vi i afton använde sista återstoden af dem jemte mjölet till en tjock deg.

Sept. 5.

Bröto upp kl. 10 $\frac{3}{4}$ och färdades fram till *Gubbe* på 14 $\frac{1}{4}$ timme, med oförändrad kurs i SSO öfver dylikt landskap, med höjder och dalar af sand. Vi hade framför oss *Musleman* och efterhand begynte lägre toppar synas. Emedan vår shekh nu på allvare fruktade att kamelerna ej skulle orka fram, lät han oss denna natt ej hvila mer än knappa 5 timmar och dref

sina ök till bättre marsch, isynnerhet under morgon- och aftonsvalkan. Det var ock hög tid att skynda; ty då vi undersökte den återstående ganska stora vattensäcken, den vi förmodat vara orörd, funno vi att den innehöll blott två gånger en dryck åt hela sällskapet. Emedan det höga *Musleman* tycktes vara helt nära och vi trodde oss hinna fram straxt efter middagen, förtärde vi den ena drycken på förmiddagen och den andra middagstiden, ehuru vår shekh sökte förmå oss att spara den sista drycken, försäkrande det ännu vara långt till staden. Vi sågo blott den närmaste höjden och trodde oss komma fram, sedan vi gått öfver den på andra sidan liggande dalen; men derefter yppade sig åter en höjd och en dal, samt åter en annan. Sålunda hade vi med beständigt gäckade förhoppningar och förtorkade strupar hunnit till dagens svåraste timmar, de 4 första efter middagen. Våra kameler, som hittills temmeligen villigt gått tysta framåt, begynte nu höja sina sonora stämmor samt vägra både att gå fram och att beta af de torra buskarne; de tröttaste knäföllo och kunde ej förmås att stiga upp, de andra mindre trötta ville ej lemna sällskapet och knäföllo likaledes. Min kamel var i allmänhet den raskaste och hade hunnit ett godt stycke framom de öfriga, men när den vände sin långa hals och ej varseblef sitt följe, fann den för godt att knäfalla samt införfvänta de öfriga. Äfven jag fann det vara bäst och sträckte ut mig i den sparsamma skuggan af en *radsa*-buske; men när jag väntat en half timme och de öfriga ej kommo efter, begaf jag mig tillbaka

för att se hvad som uppehöll dem. Då fann jag vår skydderska *Aljah* ligga utsträckt i skuggan af en liten buske, med förvridet ansigte och ömkligt klagande, samt vid hennes sida mannen och sonen. Mannen jemrade sig med det Arabiska: *o veili, o veili*, skola vi dö här, så nära vårt hem! derjemte skrek han åt *Hazimi* shekhen: se efter om ingen tår vatten finnes qvar, att rädda din skydderska från döden; om hon dör, hvem hjälper dig och dina kameler in till *Gubbe* undan dina fiender *Shammar*? Shekhen kom också i rörelse, sökte fjeskande i flere kärl, samt pressade ur sin vattensäck några droppar smutsigt vatten, det han strök i den arma qvinnans ansigte. När jag närmade mig, frågade man om jag såsom läkare ej hade någon hjälp för den halfdöda qvinnan; jag hade också qvar ifrån Kairo något socker- och tamarind-kakor, hvilka jag hittills funnit vara bästa medlet i törstnöd, gaf åt henne en bit af hvardera sorten samt lät henne inandas *ammoniac volatil*. Detta vederqvickte henne betydligt, hennes sparkande med benen, ryckningar i kroppen och skrik upphörde. Derunder strödde hennes man mjuk sand på bröstet, föregifvande att det skulle afkyla hettan i lefvern, men hon ropade: strö ej mull på mig medan jag ännu är lefvande. Det gaf i allmänhet en bedröflig anblick. Jag kände dock föga medlidande med henne, emedan jag trodde det till stor del vara tillgjordhet och affectation; hennes sätt att bete sig var åtminstone högst tåpigt, såsom ock hennes mans. Sedan hustrun något lugnat sig, beslöts att vår shekh skulle

sätta sig upp på min kamel, som var den bästa, och begifva sig till *Gubbe* för att hemta vatten; *Aljah* hade nemligen bestämdt förklarat det vara henne omöjligt i sitt nuvarande tillstånd att fortsätta färden. Beduinen tog sina söner med sig och lemnade oss här på en ganska buskrik sandsluttning; hvar och en lade sig i skuggan af en buske, de öfriga nära hvarandra, jag på litet afstånd ifrån dem. De jemrade sig och greto samt visade föga prof på Arabiskt tålmod. Jag åter undersökte mitt apothek för att finna något fluidum, hvarmed jag kunde läska min torra strupe, men fick ej reda på annat lämpligt än *tinct. ass. foet.*, hvaraf jag dröp några droppar på en sockerbit och tog in; det läskade väl föga, men förändrade dock smaken i min mun, jag lade mig i busk-skuggan och somnade. Under tiden infann sig afton-svalkan, som var särdeles välkommen för oss alla; den ena timmen efter den andra förflöt, solen hade längesedan gått ned, men vår shekh hördes ej af. Vi beslöto derföre att innan kort lasta kamelerna och gifva oss på väg i den stjernklara natten; men just då vi rådgjorde härom, hörde vi på afstånd en röst, som gnolade någon *kaside* på den oföränderliga Beduintonen. Glada utropade vi alla: det är shekhen som hemtar åt oss vatten! men funno vid nogare lyssnande att rösten kom från motsatt håll, ej derifrån vi väntade räddning. Då vaknade fruktan för röfware, vi begynte se till våra effekter, som för törstnödens skull blifvit glömda kringströdda på sanden; jag släpade apothekslådan, som genast väcker Ara-

bernas guldbegär, nedför sandhöjden och gömde den under en buske. Slutligen sågo vi, i den just nu bakom sandhöjderna nedgående smala månbågens sken, en man till kamel, beväpnad med ett långt spjut, färdas förbi oss. *Aljah* ropade: hvem är du, har du vatten? Han frågade tillbaka: hvem är då du? och samtalet begynte, hvarefter han ur sin toma vattensäck frampressade ungefär 2 fingerborgar smutsigt vatten, det *Aljah* och shekhens hustru vätte sina läppar med. Mannen var en af den *ghazu*-trupp, som vi mött nära *Alshakik*, men hade, jag vet ej af hvilken orsak, funnit för godt att vända om hem. Sådant inträffar ofta med Beduinen, som i allmänhet har mycket nycker och infall, dem han genast sätter i verket; han beger sig stundom ensam ut med sin kamel för att gå till någon stad eller något Beduinläger, men under vägen faller honom något annat in och han följer sitt sednaste hugskott. Nog af, vår man hade fyllt sin vattensäck vid *Alshakik* och begifvit sig på återväg, enligt egen utsago sparande på vattnet, emedan han förmodat sig anträffa oss lidande af törst, ända till denna dags middag, då han utdruckit återstoden af vattnet. Huruvida detta var sanning eller ett bland de många artiga talesätt, som Araberna bruka, lemna jag derhän; men hans uppmaning att följa med till *Gubbe*, som skulle ligga helt nära, lydde vi genast med nöje och hjälptes af honom att lasta kamelerna. På denna plats hade vi nu tillbragt 6 svåra timmar. Mannen var rask och trefflig samt fick kamelerna, fastän uttröttade och li-

dande af törst, att gå en god, lidande gång; sjelf gick han efterst, hållande djuren tillsammans och på Beduinvis pratande eller sjungande med full stämma sina enkla *kasider*. Marschen var högst angenäm i den lugna stjernglittrande natten, isynnerhet som vi nu hade säkert hopp att snart hinna slutet på denna plågsamma färd samt i fulla klunkar få släcka den törst, vi ända ifrån *Alshakik* endast med små afmätta drycker fått läska. Efter halfannan timmes marsch mötte vi 3 kameler, beridna af hvar sin qvinna, ämnande sig till öknen för att samla foder åt boskapen af det förtorkade gräset, och försedda med hvar sin vattensäck, ur hvilken de läto oss dricka. Jag vet mig knappast någonsin i mitt lif hafva erhållit någon gåfva, hvilken så väckt min tacksamhet som denna dryck vatten, och sällan har jag så uttömt mig i tacksägelser som nu. Jag upprepade alla tacksägelseord, dem Araben i sådana fall brukar, bad Herren i paradiset släcka qvinnans törst med lika god dryck som hon nu vederqvickt mig med, o. s. v. Stärkta af denna dryck, fortsatte vi muntra vår väg i den ljumma natten, jag nu gående till fots och drifvande på kamelerna. Men efter en timme kände vi oss redan törstiga, då vi åter hörde stämmor framför oss, och snart ropade någon på afstånd: *abshiro bilma*. Detta ofta brukade uttryck är svårt att öfversätta och omöjligen kan man återgifva den glada klang det har för hvar och en som länge lidit af törst, liksom vi nu. Den vi mötte var en nära släkttinge till *Aljah*, hvilken den trötta *Hazimi* shekhen jemte sin son

skickat emot oss med vatten. Han knäfällde kamelen, som bar den dyrbara lasten två vattensäckar, och jag satte mig med en trädiskål såsom munskänk vid den ena säcken. Det var väl ingalunda *Khadsmas* goda vatten, men huru tjockt smakande det än var, tömde jag den ena skålen efter den andra, tyckande mig smaka gudarnes nektar; lika begärligt var det för mina följeslagare, som fingo hvarannan skål. Derefter fortsattes åter färd.

Slutligen hunno vi vid midnatt fram till *Gubbe* och lägrade oss utanför staden, på den stora sandslätt der finnes och på hvilken nu ett stort antal Beduiner uppslagit sina svarta tält. Det förundrade mig särdeles att *Hazimi shekhen* ej genast skyndade att vattna sina kameler, utan lät dem efter aflastningen knäfalla och törstiga afbida morgondagen; sannt är att här inga källor finnas, utan allt vatten måste med tungt arbete upphissas ur djupa brunnar, och af de anstalter som dertill brukas var ingen i gång under natten. Men annars är vanligt att Beduinen först släcker kamelens törst, sedan sin egen. Våra kameler hade ej smakat vatten på $4\frac{1}{2}$ dygn, hvilket är ganska mycket på denna tid, då alla örneörter äro förtorkade och innehålla föga saft; dertill kommer att de voro mycket magra, svårt medtagna af det dåliga betet i sommar, samt vid *Alshakik* icke fått väl släcka sin törst, men till större delen dock voro lastade. Under vårmånaderna, då de beta det första gräset, fördraga kamelerna till och med 10 à 12 dygns vattenbrist, eller vilja alls icke dricka vatten. Längre

fram på sommaren behöfva de vatten åtminstone på 7:e dagen, eller under värsta hettan den 4:e och 5:e dagen. Men detta gäller blott om kameler, som fria och olastade gå på bete i öknen. Lastade kameler måste i allmänhet vattnas den tredje eller fjerdagen. Vår marsch från *Gof* till *Gubbe* upptog 83 timmar, med afräkning af det uppehåll nattläger och hvilotimmar förorsakade, deribland 18 timmar till *Alshakik*. De observationer jag gjort på kamelens gång i mjuk sand, gifva resultatet att den går 500 steg på 7 minuter. Efter denna räkning blir afståndet mellan *Gof* och *Gubbe* $19\frac{1}{2}$ Svensk mil, 18,000 steg räknade på hvarje mil. Men besinnar man våra kamelers dåliga gång, jemte de ständiga uppehållen med betande åt alla håll och deraf förorsakade omvägar, samt dessutom den ojemna marken med beständiga höjder och dalar, emedan kamelen i allmänhet stiger långsamt uppåt; så torde man kunna afräkna minst en fjerdedel af vägen. Denna beräkning skulle gifva till resultat $14\frac{5}{8}$ Svenska mil. Jag är väl ej säker på beräkningens riktighet, men tror att den icke skall skilja sig mycket från det rätta. *)

---

*) Beräkningen torde dock vara för låg, emedan ett kamelsteg säkert är längre än en aln. Enligt kartor vore afståndet nära $2\frac{1}{2}$ grad, således ungefär 24 Svenska mil.

Staden Gubbe.

Den egentligen första staden åt detta håll af *Al-negd*, nemligen *Gubbe*, ligger på en stor öppen flacka, ytterst begränsad af berg. De dominerande höjderna äro *Musleman* och *Alghotah*; den förra är en ungefär 500 fot hög topp af ett förvittradt, i tornformiga spetsar brustet sandstensberg, nära invid hvilket ligger en obetydlig topp *Eneize*. Den sednare höjden *Alghotah* ligger åt öster, ungefär $\frac{3}{4}$ Sv. mil från *Musleman*, på andra sidan om slätten. Emellan båda går i båge en låg sträckning af berg, som dock äro alldeles höljda af flygsand. Staden ligger på nordliga sluttningen ungefär $\frac{1}{8}$ mil från *Muslemans* fot, samt ungefär $\frac{5}{8}$ mil från *Alghotah*. Den del af slätten, på hvilken staden med sina palmplanteringar ligger, består hufvudsakligen af kritjord; så ock större delen af den öfriga flackan. Derföre har den ett gråhvitt utseende och belyst af solen ett starkt bländande sken. Staden sträcker sig nästan rätt i öster och vester, samt torde bestå af ungefär 170 hus, med 80 brunnar eller *kolban*, som vattna palmer och andra planteringar. Utom stadsboerna fanns här nu ett stort antal Beduiner, som uppslagit sina tält rundtomkring staden. Dessa tält, omkring 100 till antalet, tillhörde många skilda stammar, nemligen utom *Shammar*, både *Rovalla*, *Sherari* och *Hazimi*, samt äfven *Solaba*. Staden består af 5 kvarter eller *sok asvak*, nemligen *sok Altoreif*, längst i vester närmast *Musleman*, *sok Elselal*, s. *Elhamale*, s. *Kelab*, och s. *Almoga'allat*; alla liggande invid hvarandra i en sträckning från

vester till öster, utom det sistnämnda, som går söderut från *Kelab*. Hyar och en af dessa *sok* bebos af sin *ashireh* eller stamafdelning, utgörande liksom en enda släkt. För öfrigt tillhöra alla *kabileh* (tribus) *Armal*, en ibland de mest ansedda underafdelningar af stammen *Shammar*. Staden har i allmänhet ett snyggare utseende än *Gof*, ty husen äro byggda med större omvårdnad, inuti eller invid trädgårdarne. I *Gof* deremot voro alla husen byggda tillsammans och omgifna med en gemensam mur, trädgårdarne åter på något afstånd derifrån, hvartill orsaken utan tvifvel var det beständiga krigstillståndet ända ifrån de äldsta tider. Men *Gubbe*, och kanske i allmänhet *Alnegd*, har troligen alltid haft en gemensam styresman och stadens invånare bestå hufvudsakligen af en enda stam. En Arabisk öknestad har i allmänhet samma utseende, som den jord på hvilken den är byggd; ty husen byggas af i solen torkade lertegel. Dessa göras af i vatten uppblött sandblandad lera, utbredas i solen och få så torka; teglen uppstaplas vanligen två i bredd och emellan dem smetas murbruk af vatten samt dylik lerjord. Emedan man icke uppblandar leran med kalk eller annat, så erhålla murarne naturligtvis samma utseende som jorden; i *Gubbe* hafva husen ett hvitare och renare utseende än vanligt, derföre att jorden i allmänhet består af kritjord. Här såg man ej sådana torn, som finnas i nästan hvarje qvarter af *Gof*, men deremot ett eget slags hus, kallade *kobbeh*, som hafva formen af en till hälften afkortad pyramid. En sådan *kobbe* inne-

håller vanligen två våningar och det platta taket, *sath*, är tudeladt af en genom båda våningarne gående förstuga; på hvardera sidan af denna förstuga, der man vanligen sitter och tager emot fremmande, är ett rum, det ena tjenande till garderobe, det andra till visthus för dadlar och annat munförråd. Utom denna *kobbe* innehåller hvarje gård ett stort antal små byggnader och rum för särskilda medlemmar af familjen; alla dessa äro mörka, erhållande sitt ljus blott från dörren och några små gluggar närmast taket. Enär hvarje gårdsegare har tillräckligt utrymme, äro dessa småbyggnader uppförda utan beräkning hvad platsen beträffar, kringspidda utan ordning åt alla håll; hvilket gör gårdarne ganska villsamman, så att jag ofta tagit miste om vägen. Utom dessa byggnader finnes vanligen i hvarje gård ett så kalladt café, nemligen en från de öfriga skild, eller åtminstone genom någon mur afstängd enstaka byggnad, hvilken har sin egen lilla gård och utgör ett enda stort, högt rum med en stor dörr och straxt nedanom taket några gluggar, i form af ett litet Göthiskt fönster. I ena hörnet af cafét finnes en liten blåsbälgsugn, kallad *kir*, ofvanför hvilken finnas små hål i väggen, ofta äfven ett litet skåp, der allehanda kaffe-tillbehör förvaras; i ett annat hörn finnes äfven ett litet skåp, med zirligt utarbetad dörr. I några cafén finnas längs ena väggen emot dörren uppmurade soffor, kallade *arba*, samt en mur, som afstänger en del af rummets bredd; denna afdelning tjenar till sofställe, liksom en *livan*. Ofvanför *kiren* hänger ned

ifrån taket ett rep med krokar af träd eller jern i ändan, på hvilka kaffe pannor upphängas. Eftersom kaffe är nästan den enda lyxartikeln här (den enda *keif*, såsom Araben säger), sedan den nya Vahabitska läran förklarar tobaken för *heram* och lyckats väcka verklig afsky för den hos *Alnegds* befolkning, vill jag omständligare beskrifva hela processen i en kaffekokning; så mycket hellre, som man i allmänhet i denna kokning inlägger stor vikt och högtidlighet, ungefär såsom den äkta Ryssen i sin thé-beredning. Värden eller någon af hans familj sätter sig upp på den mur, som innehåller blåsbälgen, sedan han först afkastat sin *aba*; någon af sällskapet, som är försedd med elddon, slår eld och räcker åt honom det itända fnösket; han blåser dermed upp liten eld och sätter den i blåsbälgsugnen jemte kol och torr kameldynga, hvaraf något förråd finnes i en egen därför gjord urholkning af ugnen. Med bälgen uppfriskas lågan och från ett större kärl *alabrik* gjuter värden vatten i en panna, kallad *almisfajah*, som innehåller sump från förra kokningar. Sedan detta sumpvatten är väl kokadt, aflyftar han pannan och sätter den lutad i en urgröpning på bottnet af *kir*, för att sumpen må klarna. Derefter tager han kaffebrännaren, som liknar segmentet af ett urholkad klot, utan lock men med ett långt skaft af jern; i den lägger någon bland sällskapet en full näfve kaffe för omkring 8 personer. Den fyllda kaffebrännaren sättes på elden, sålunda att dess skaft stöder sig på en utgröpning i väggen; med den ena handen sköter vär-

den blåsbälgen, med den andra omrör han kaffebönorna i brännaren med en liten slät sked af jern, kallad *maghrafah*. Sedan de blifvit svartbrända öser han bönorna i en stenmortel, kallad *nigr*. De berömdaste och bästa bland sådana mortlar göras i *Gof* af den vackra, fasta stenart bergen der innehålla; deras öppning är ej särdeles stor, ty de största jag sett torde knappast rymma $\frac{1}{2}$ skålpund kaffe. Med den lilla jernskeden samlar man upp bönorna på mortelns släta kant kring öppningen och låter dem der litet afkylas, samt stöter sedan de halft afkylda bönorna. Mortelstötarne, *id* eller *jed*, äro gjorda af en slags svart skiffersten, som finnes i trakten af *Hajil*; dessa äro åtminstone mest eftersökta och i allmänhet mer omtyckta än de från *Gof*, hvilka göras af en hård utmärkt vacker kalkstensart, ehuru i mitt tycke de sednare äro både ändamålsenligare och vackrare. Under stötningen disputerar man ofta i sällskapet om det är bättre att stöta kaffet hett eller afkyldt. Dervid har kokaren godt tillfälle att visa prof på sin konst, ty han bultar ej blott bönorna med jemna starka stötar, utan vänder stöten åt alla håll och lockar många klingande ljud ur stenen, ungefär såsom en smed eller gelbgjutare hos oss för klangens skull gör sidoslag på städet. Snart märkes ock följden af denna melodiösa kaffestötning; ty om rummet hittills varit nästan tomt, så träder nu den ena ärevördiga granen efter den andra in med en *selam*-helsning, liksom sammanringda till kaffedrickning. Det är otroligt huru långt denna kaffestötning höres; när jag i

de lugna nätterna ligger under palmerna, hör jag från ganska långt håll denna kaffemusik. När kaffet blivit stött, upptages det med *maghrafah* och tömmes i en annan panna, något mindre än den förra, kallad *matbakhah*; det klarnade sumpvattnet gjutes på kaffet, som nu uppkokas starkt, hvarefter *matbakhah* aflyftas samt lutas emellan *kir* och den bredvid stående morteln. Någon af sällskapet framräcker kryddor, vanligen nejlikor eller kardemumma, hvaraf nästan alla män bära små förråder knutna i sina långa skjortärmar; dessa kryddor stötas i samma mortel med lättare, men ännu mer klingande stötar, upptagas med en liten nätt *maghrafah* af messing, och sätts i en liten panna, kallad *mabharah*. På kryddorna gjutes det kokade kaffet ur *matbakhah* och uppkokas ännu en gång i den tredje lilla pannan, tills det, såsom man säger, *takul loh metha*, d. v. s. ej mer kokar öfver. Ur *matbakha* gjuter man ännu dit något litet af det afkylda kaffet, och dermed är kokningen slutad. Nu framtages brickan med sina 5 à 6 eller flera små orientaliska koppar, hvilka fyllas ungefär till en tredjedel, så att hvarje kopp innehåller föga mer än två fingerborgar kaffe. Orsaken till denna knappa ifyllning, som jag sett brukas öfverallt bland Beduinerna och i städer, angifves vara mode och artighet; men troligare synes mig att gästernas mängd, som alltid infinna sig, eller bristen på fot af messing (sådan man har i Kairo, att ställa koppen på), är anledningen dertill. Ty om koppen helt och hållet fylldes, skulle man för hettans skull icke kunna hålla i

den. Munsken räcker med handen hvar sin kopp åt dem, som sitta på ena sidan om *kir*, men åt dem på andra sidan skickar han brickan. Vanligen räcker den lilla *mabharah* ej till för mer än 2 högst 3 serveringar, och munsken sjelf får oftast nöja sig med blott half sats eller blir utan, tröstad af de närvarande med det vanliga: *albaki lissaki*. Kaffet är i allmänhet mycket starkt och så liten portionen än är, känner man sällan behof af mera. Hela denna tillredning upptager ungefär en timme; derunder språkar man och sällskapar, ty så snart kaffet är utdrucket beger man sig genast bort. Kaffe är i allmänhet det första som bjudes, och den som ej är särdeles nära bekant med en gårdsägare, kan knappt komma in genom dennes port utan att kaffe tillredes för honom. Under den långa väntan, kort förän kaffet är färdigt kokadt, framsättes äfven en tallrik dadlar. I café är det man nästan alltid emottager fremmande, antingen de komma i ärender eller göra besök af artighet, och man låter dem sällan komma in på den inre gården; likaså resande, hvilka behaga knäfälla sina kameler utanför porten. I *Hajil* finnes knappast någon gård utan sitt café, men i *Gof* har endast mera välmående gårdsägare ett sådant. I allmänhet är det ett tecken till välmåga, ty man säger om någon att han är *ra'i kahveh*, menande att han har goda affärer och anseende. För öfrigt finner man åtskilliga olikheter i kaffets beredande, t. ex. hos Beduinerna vanligen blott en panna, i *Gof* blott två, sällan tre; men i *Hajil* har man ofta två omgångar kaffetillbe-

hör, *me amil*, en för sommaren, en för vintern. Den förra omgångens 3 pannor äro alla hvita och rena, få aldrig bli svarta, emedan de användas blott på *kir*; den sednare omgångens pannor äro alla svarta och sotiga, emedan de begagnas om vintern, då man gör upp en flammande eld på golfvet (i en urgröpning kallad *kanon*) och sitter omkring brasan, språkande under den långvariga kaffeberedningen. Brasan göres vanligen på torra palmblad.

Men låtom oss från denna långa kaffe-digression återgå till *Gubbe*, der jag satt i ett café och under den dyrbara dryckens beredande upptecknade det ofvanstående. Från de villsamma husen komma vi in i trädgårdarne. Det viktigaste i dem är brunnen, *kallil*, ur hvilken vattnet upphissas. Brunnarne här äro alla mycket djupa, öfverhufvudtaget kanske 80 à 90 fot. Den öfversta delen är med noggranhet byggd, rappad med murbruk af sand och lera; den nedra består vanligen af så fast sandjord, att på den ej behöfves något arbete eller någon mur. Sättet att uppvinda vatten är följande. Brunnsöppningen omgifves af en rund mur med halft eller helt tak, öfver hvilken mur ligger en palmstock, och snedt mot den två mindre störar från ena kanten, samt nedtill emellan dessa ett kafvelträd. Kärlet hvori vattnet upptages är en lädersäck af kamelhud, kallad *delw*, med lång hals i ena ändan och smalare mun, utbredd af två i kors laggda tvärträd. Der dessa tvärträd råkas är fästadt ett starkt tåg af kamelhud, kalladt *risha*, som går öfver det stora hjulet och hvars ända är bunden

vid en liten sadel på kamelens rygg. Vid *delvs* hals är fästadt ett smalare tåg af palmbast, som går öfver kaffe-trädet och vanligen bindes vid det större tåget, *risha*. Från brunnen går en rak, något sluttande bana, med murar på ömse sidor. Då kamelen, på hvars rygg *risha* är fastgjordt, går utåt den sluttande banan upphissas *delv*, hvars mun och hals äro uppburna af hvar sitt rep, så att vattnet ej spillas ut. Repens längd är så afpassad att halsen först hinner upp och gjuter kärlets innehåll öfver cylindern i en sten-bassin, från hvilken vattnet sedan ledes i små rännor, gjorda af urholkade palmstockar. Genom dessa rännor går vattnet till en större bassin i trädgården, och ledes sedan i små kanaler hvart man behagar. Ofta äro vinrankor planterade kring den sluttande banan, så att de arbetande få en herrlig skugga under sitt tunga arbete. Omkring bassinen i trädgården stå palmer, fikon-, pomerans- och granat-träd, samt möjligen andra fruktbärande träd. Det större hjulet, *mahaleh*, går på två tjocka stänger (*genabi*), som ligga tvärs öfver stockarne; kafen kallas *derrag*, den lilla bassinen, dit vattnet först rinner, *mekam*, den urholkade palmstocks-rännan *miri*, den stora bassinen *gabi*ah, tåget som löper öfver kafen *makat*, banan för kamelen *magarr* (?), käppen *masvake*, tvärträden *arkai*.

Vattnet kostar betydligt innan det kommer upp ur brunnen. För dem som sjelfva äga kameler, hvilket torde vara fallet med de flesta inbyggare i *Gubbe*, blir kostnaden väl mindre, men flere, kanske de flesta

i *Hajil*, måste hyra kameler af Beduinerna. Ty efter vårbetet, då dessa djur i öknen blifvit feta och starka, hemta deras herrar dem till städerna och uthyra dem åt stadsboerna för dadlar; ungefär i medlet af oktober utbekomma Beduinerna sina dadlar och återvända till öknen (efter halfannan månads vistelse i staden), för att göda de efter sommararbetet svårt medtagna kamelerna. De åter, som sjelfva äga kameler, begagna dem tills de icke mera förmå arbeta och lemna dem derefter åt Beduinerna på bete; derföre betala de en Spansk daler, sak samma om kamelen betar en, tre eller flere månader. Nu finnes i *Gubbe* godt förråd på kameler, till följe af de stora byten man tagit från *Sherarat* i sommar. Vattnet är här i allmänhet icke godt, utan tungt och tjockt smakande; hvilket torde vara orsaken till den större sjukligheten här än i *Gof*, der vattnet var utomordentligt godt och lätt. I *Gubbe* fann jag knappt någon, hvars gulbleka ansigte ej vittnade om lefversjuka, helminthiasis, scrofler samt hemorroider. För öfrigt förekom det mig som vore folket här af annat slag än det i *Gof*, med tydligt markerad skilnad i ansigtsdragen; ty här tyckte jag mig finna en renare Arabisk typ, medan folket i *Gof* visade en blandning af Syriska och Arabiska drag. Å andra sidan såg jag här månget äkta Kainansigte. Qvinnorna äro i allmänhet vackrare, kanske äfven renare än de i *Gof*; men klädedrägt och prydnader äro här desamma. Hvad gästfrihet beträffar, gäller väl den lag att en husägare, utanför hvil-
kens port resanden knäfäller sin kamel, måste her-

bergera och undfägna honom, så länge han behagar dröja; men jag vågar icke försäkra att hvar och en med nöje tager emot resanden, utan tror att de flesta med glädje se resanden fara porten förbi. Isynnerhet är detta fallet om gästen är en långväga frém-ling (såsom jag var), af hvilken husvärden icke kan vänta sig någon undfägnad till genskänk. Har man (hvilket dock aldrig är fallet med någon Arab) nog ambition och försynthet att ej vilja tränga sig på någon, så finnes heller troligen ingen, som säger: tag in hos mig. Så gick det åtminstone med mig. *Dabil*, med hvilken jag följt hit, inqvarterade mig väl i ett hus, som sades vara hans eget, men lät mig gästa hos sin svärmor, emedan han sjelf på sätt och vis var frém-ling här. Då till begge måltiderna under *ramadan* man oupphörligt satte för mig blott dadlar, och jag sprang omkring staden för att söka mig rum för hyra, sade ingen åt mig välkommen. Slutligen fann jag en man, hvars bekantskap jag gjort i *Gof*; han tog mig väl i sitt hus, men der måste jag föda både honom och hans hustru. Huru annorlunda var det ej i *Gof*, der jag i 4 månaders tid icke behöfde köpa någon bit för mitt uppehälle! Orsaken till mitt dröjsmål i *Gubbe* hela 12 dagar var, att jag ville införfänta *ghazu*-truppens återkomst, för att återfå min *‘aba* af *Farhan*. Man hade nemligen allmänt försäkrat mig att man skulle återskaffa *‘aban*, om det ock måste ske med våld. När således truppen var hemkommen, rådde mig shekhen eller emiren i *Gubbe* att gå till *Farhan*, återgifva hans *bisht*, återfordra af

honom min *'aba*, samt i händelse af vägran hota med klagomål hos *Ibn arrashid*. Jag gjorde så, men det hade icke åsyftad verkan. Sedan satte jag emiren i rörelse och dessutom äfven två af *Ibn arrashid* i några angelägenheter hit skickade personer, hvilka ansågo mig endast yrka på hvad rätt och billigt var. Men allt deras åtgörande och resonnerande oaktadt, vägrade *Farhan* envist att återgifva min kapprock, ända till sista aftonen före min bortresa; då råkade jag med honom i häftig ordvexling och slutligen åter-sände han min *'aba*. Detta anför jag blott såsom bevis på styrelsens svaghet i dessa länder; om emiren icke med prat kan förmå den anklagade till hvad rätt-visan fordrar, så har han just ingen makt öfver denne med strängare medel.

De få underrättelser angående *Gubbes* äldre historia, som jag här kunde samla, äro följande. Dess äldsta bebyggare voro *Alferiri*, hvilket torde vara namnet antingen på en hel stam eller på en stams herrskare; derom visste man nemligen ingenting med säkerhet, utan kände blott namnet *Alferiri* och använde det oftast såsom en mans. Han hade sitt slott och sina bostäder på berget *Almusleman*, hvilket i hans tid och i gamla böcker skall hafva burit namnet *Alketeifi*. Man visade mig på berget några ställen emellan de brustna hållarne, som skulle hafva varit *Alferiris* slott, gator, bostäder för hans folk o. s. v. föregifvande att ännu i dag allehanda qvarlevor efter dem skola hittas. Men jag kunde ej se der annat än stenars ras och underliga formationer af det

i tidens längd förvittrade samt alltännu förvittrande, grofkorniga och bräckliga sandstensberget. Man föregaf ock att här funnits en källa, ur hvilken man ledt vattnet i små kanaler till de nedanföre liggande sädesfälten, samt visade spåren efter dessa kanaler. Liksom på andra ställen af den stora flackan, syntes äfven här tydliga spår efter forntida odling, och att en källa funnits der, anser jag troligt. I våra dagar har man anställt gräfningar efter källan, men dessa voro så obetydliga och arbetet var fördt med så föga drift, att den åsyftade verkan uteblifvit. Man lofvade mig stora summor, om jag genom att läsa trollformler och bränna rökelse kunde betvinga de andar, hvilka lågo på vakt vid källan samt förhindrade dess upptäckande. Den stora slätten, af hvilken *Gubbe* nu upptager blott en tjugondedel, var på *Alferiris* tid till större delen uppodlad och brunnar funnos der mycket flere än nu, bland dem en, vid hvilken 90 hjul dag och natt voro i rörelse. *Alferiri* fördrefvos af *Alsa'ade*, då en del flydde till *Gof*; der finnes i *sok Elder* ännu en liten stam *Alkaroti Alkararit*, som skall vara en återstod af dem samt ännu äga urgamla böcker från förfädrens tid. Detta sednare kan jag dock med full säkerhet förklara för falskt; ty under de 4 månader jag tillbragte i *Gof* försummade jag intet tillfälle att fråga efter böcker, men hörde aldrig talas om sådana. Jag var likväl personligen nära bekant med den gamla shekh, i hvilkens händer man föregaf att dessa böcker skulle finnas. Efter *Alsa'ade* kommo *Beni Ta'mar* hit in. Om dessa Araber talar

man här mycket, så snart fråga blir om äldre tider nämnas ofta äfven dessa. Efter dem kommo *Beni Hellal*, från hvilka den beryktade Arabiska kämpen *Abu Zeid* och stammens shekh *Hassan* härstamma, äfvensom *Beni Shammar* enligt egen uppgift. Men i allmänhet måste jag härvid anmärka, att de berättelser jag hörde mycket afveko från hvarandra samt att man föga hade reda på tiden för dessa vandringar. På berget *Musleman* fann jag några gamla, såsom mig tycktes *Himjaritiska* inskrifter; till största delen voro de utplånade och nästan oläsliga i det förvittrande sandstensberget. Om de kunna vara af någon vikt, vet jag ej rätt; men det syntes mig som vore de ungefär lika med de kråkfotade kamelbilder, som vår tids Arabgossar öfverallt dels inhuggit i bergen, dels ritat med en lös rödaktig sten. Sådana bilder från aflägsna tider syntes äfven, med bokstäfver bredvid eller under dem. En Arabisk inskrift med Kufiska bokstäfver fann jag ock, men af den syntes ej mer än *bismallah*. Man sade berget öfverallt vara fullt af inskrifter, men ju längre jag aflägsnade mig från hufvudberget, desto obetydligare blefvo inscriptionerna. De betydligaste fann jag på en slät bergssida åt norr, hvilken tycktes hafva varit fullritad med sådana, ehuru det mesta numera var utplånadt. Men öfverallt på bergen syntes allehanda figurer, mest föreställande kameler, men äfven får och kor; de voro till största delen ganska vanskapliga och härrörde från vår tids Araber. Mest förundrade mig en figur, som ungefär föreställde en kärra

med två hjul, dragen af ett par oxar; den tycktes vara från äldre tider. Man såg eljest med stor miss-tänksamhet att jag begaf mig ut till berget, hotade till och med att en vacker dag plundra och döda mig medan jag vandrade på berget. Jag hade dock numera lärt mig att Arabens ord, såväl i godt som ondt, på långt när icke gå i verkställighet, hvarföre jag gick till berget så ofta jag behagade, utan att det ringaste låtsa om hotelsen; likväl tog jag med mig en ibland stadsboerna, föregifvande att jag behöfde skriften i berget till en talisman åt honom. Denna talisman skulle nemligen förskaffa honom en flickas bevågenhet, hvilken han hittills förgäfves begärt af fadren.

Dagbok, Sept. 18.

Reste ut från *Gubbe* öfver den stora slätten kring staden. Efter 3 timmars långsam marsch hunno vi berget *Ghota*, derifrån vi sågo bergen kring *Hajil*. Middagstiden sågo vi bakom oss en ensam man på sin kamel, hvilken påskyndade eller säktade sin marsch då vi gjorde detsamma, och stannade på samma gång som vi. Min gamle Beduin, som jag lagt i *Gubbe*, fattade misstankar och ansåg det vara bäst att införvänta mannen samt utforska hans afsigt. Man hade nemligen i *Gubbe* försökt skrämma mig med hotelsen att på vägen plundra min apotekslåda, den man trodde vara full med guld; isynnerhet hade *Farhan* hotat mig dermed. Min Beduin fruktade derföre att någon roflysten fiende nu följde oss, vi stannade

i skuggan af en liten buske och läto vår kamel gå lastad omkring för att beta. Beduinen, som icke hade några vapen, sökte sig en stor förtorkad stock af något ökneträd, bröt den i två delar, gaf den ena åt mig och behöll sjelf den andra; han uppmanade mig dessutom att, när vår förmodade fiende nalkades, börja gräl med denne, då han genast skulle komma fram och slå till med stören. Mannen, så snart han blifvit tillropad att stanna, kom till oss med sitt svärd i handen och min gamle Beduin gick honom till mötes, med den stora käppen halft gömd under *'aban*. Men så snart de första frågorna blifvit vexlade, öfvertygades vi att han icke var en fiende. Vi satte oss alla tillsammans och min Beduin begynte noggrant perqvestionera mannen om hans färd och afsigten med den. På äkta Beduin-vis svarade den andre blott med långa, betydelselösa ord och miner, utan att upplysa oss om någonting. Ty hos Beduinerna är vanligt att de icke upplysa hvarandra om målet för sin färd; de prata mycket i kors och tvärs med hvarjehanda liknöjda miner, derunder döljande sanningen och önskande göra slut på frågorna. Resultatet blef ock nu, att min Beduin icke fick reda på hans afsigt, utan slutade med: *vallah ja bni 'ami ana ma fahimt meshahi kalbek*; dock öfvertygade han sig om att vi ej behöfde frukta vår nya följeslagare, hvarföre vi fortsatte resan i ett följe. Vår marsch räckte i 9 timmar för denna dag. Landskapet utgjorde en fortsättning af *nufuden* emellan *Gof* och *Shammar* samt sluttade ännu något uppåt.

Här och der syntes ensamt stående brystna berg af sandsten.

Sept. 19.

Gingo i 9 timmar och hunno så fram till den lilla staden *Kena*. Den ligger på en liten plan emellan låga sandstensberg, der marken består af den hvitaste kritjord. Vattnet är godt, rent smakande i jämförelse med det i *Gubbe*; folket i allmänhet gladt och fryntligt, tillhörande stammen *Armal* af *Shammar*. Husens antal torde vara omkring 50. Här finnas 6 små planteringar, spridda på slätten omkring lika många brunnar. Detta är födelseorten för den berömda Arabiska hjälten *Abu Zeid* och för *Beni Helals* öfvershekh *Hassan*; man visade mig det hus, der hjälten blifvit född och den brunn, som tillhört honom. *Kena*'s afstånd från *Gubbe* är 18 timmars måttlig marsch.

Sept. 20.

Vi hade gått en timme, då markens beskaffenhet med ens förändrades, ifrån fin mjuk sand till hårdt grofkornigt granitgrus. De outhärliga höjder och dalar af sand, som hittills gjort marken kuperad, slutade tvärt och landet blef slätt (*ka'ah*), till venster bekransadt med låga sträckningar af sandstensberg; till höger deremot och framför oss syntes väldiga granitberg. Efter $2\frac{3}{4}$ timmes marsch från *Kena* veko vi in bland granitbergen, hvilkas högsta toppar torde vara 5 à 600 fot höga. Här mötte mig en den friskaste luft jag någonsin andats, uppblandad med dofter från de här belägna städernas trädgårdar och grön-

skande maisfält. Det var liksom landlukten för en sjöman, hvilken på flere månader ej sett land. Emellan de höga bergen var marken alltid slät. Efter $7\frac{3}{4}$ timmes färd från *Kena* kommo vi till staden *Lakeita*, som ligger emellan granitbergen och innehåller omkring 120 familjer.

Sept. 21.

Efter en timmes marsch åt söder öfver slätten emellan bergen, hunno vi den lilla staden *Vakid*, som torde hysa ungefär 80 familjer. Derifrån efter knappa 3 timmars färd öfver samma bergiga landskap, kommo vi fram till *Hajil*, sätet för *Beni Shammar*s herre *Abdallah bno Alrashid*. Denna stad *Hajil* är väl ej den största bland *Beni Shammar*s städer, ty den innehåller blott 200 familjer, men såsom säte för emiren och lagskipningen är den en ibland de mest ansedda städer i hela *Negd* samt den viktigaste i *Gebel Shammar*. Den står i oafbruten kommunikation med *Almedina* och *Al'irak*; ett stort antal köpmän från dessa orter komma hit och slå upp öppna bodar på en särskild *sok*, kallad *Lubde*. Invånarne tillhöra två af *Beni Shammar*s understammar *Algafar* och *Al'abde*; dessutom finnas här personer inflyttade från Egypten, hufvudsakligen qvarblifna män från *Mohammad Alis* trupper, *Vadi Dovase*, *Eneze* m. m.

Hajil är en ny stad, uppkommen troligen på samma sätt som andra små öknestäder i vattenrika dälдер. Under regntiden leda kringboende Beduiner vattnet öfver palmer, som af sig sjelfva uppvext (en eller annan telning måhända planterad), dela palmerna sins-

emellan så att hvar och en känner sina, lemna dessa sedan utan vård medan de sjelfva nomadisera i öknen, men komma om hösten, när dadlarne mogna, för att skörda hvar och en sina träd. Efterhand stannar en och annan qvar, bygger hus och utbyter sitt förra nomadlif mot stadslifvet. Men när dadlarne allena icke äro nog för den inflyttade Beduinens behof och himmelens regn ej alla år är att lita på, gräfvor han sig en brunn, sår hvete och andra frukter, samt vattnar dem med det mödosamt upphalade vattnet. Sålunda uppstår småningom en liten stad i en dal, som förut blott då och då besöktes af kringströfvande öknesöner. För närvarande har man exempel på en sålunda uppkommande öknestad i *'Ukdeh*, en by emellan bergen, ungefär 3 timmar från *Hajil*. Det förvittrade, af solen svartbrända sandstensberg, kalladt *Samra Hajil*, vid hvilket staden *Hajil* ligger, förlorar sig i låga toppar och kullar mot söder, men uppstiger i högre toppar mot NNV, närmande sig det stora granitberget. Af dalen, der staden ligger, var östligaste delen först odlad och bebodd, emedan den är smalast och lägst, så att alla regnflöden förnämligast samlades dit; men i samma mån de inflyttades antal ökades och man lärt sig att mer lita på brunnar samt egna händers arbete än på himlens frikostighet, drog man sig mer och mer mot vester ut på den stora slätten, der otaliga källådror gå ifrån det ofvanom liggande granitberget, och der man äfven kunde vara säkrare för de starka regnbäckar, som hopträngda i den smala dällden tidsals bortsopade ej

blott säden utan äfven byggnader med boskap och menniskor. Sålunda har den ursprungliga stadens plats blifvit lemnad och till hälften fallit i ruiner, men en ny stad uppstått på slätten, der nya brunnar upptagas, nya anläggningar göras. Till höger begränsas denna slätt af en regelbunden bergskedja af grofkornig granit, kallad *Alaga*, två dagsmarscher i bredd, 4 i längd; men oregelbundna höjder sträcka sig än vidare 2 dagar långt, hvarefter sand- och kalkstens berg vidtaga samt gå ända till kusten. Åt öster och söder ligga mindre bergsträckningar samt enstaka toppar af sandstens berg. Marken är hård sandjord, höljd af grofkornig granitsand, men skall dock efter regntiden hel och hållen stå i härlig grönska. Vattnet gömmer sig djupt i jorden, ty de flesta brunnar äro 25 famnar djupa; rinnande källor finnas icke, blott en med salt, bittert vatten i östra delen af staden.

Det är blott 10 år sedan *Abdallah bno Alrashid* blef herre öfver *Shammar*. Före honom var *Salih bno Ali*, en kusin till den förenämnda, shekh här och landsförviste af fruktan såväl denne som hans medhåll. *Ibn Alrashid* begaf sig då till *Alrijad*, hufvudstaden i *Alarid*, der *Turki bno Sa'ud* var herre, samt följde med dennes son *Feisal* på ett krigståg till *Alhassa*. Under tåget fingo de underrättelse om att *Turki* blifvit dödad af sin kusin *Meshari*, hvilken gjort sig till herre öfver *Negd* samt bosatt sig i *Turkis* slott, sedan han rensat det från dennes och sonens qvinnor. De återvände från tåget, döljande underrättelsen för sitt följe, och bemäktigade sig, hufvudsakligen ge-

nom *Ibn Alrashids* rådighet samt klokhets, efter en kort eld både slottet i *Rijad* och dess herre *Meshari* genom svek. *Ibn Alrashid* smög sig jemte 20 sina män på en steg genom ett fönster in i *Mesharis* rum, dödade denne, steg upp i ett torn och utropade *Feisal* till shekh öfver *Negd*. När *Feisal* sålunda blifvit shekh och öfverherre, utnämnde han *Ibn Alrashid* till shekh i *Gebel Shammar*, i stället för *Salih*, som förklarades afsatt. *Ibn Alrashid* begaf sig så till *Hajil*, vann genom penningar och goda ord en del af folket på sin sida och begynte fiendtligheter emot *Salih*, som efter några obetydliga affärer och öfvergifven af sitt folk, fann sig tvungen att jemte 3 bröder fly från landet, ämnande sig öfver *Alkasim* till *Almedinah* för att begära hjälp af Turkiska pashan derstädes. Men på vägen i *Kasr Alsoleimi* upphunnos de af *Ibn Alrashids* bror *Obeid* och dödades, med undantag af *Isa*, som undkom till *Almedinah* och verkligen fick löfte om hjälp af pashans Turkiska soldater. *Ibn Alrashid* var ej heller sen att sända sin bror *Obeid* till samma pasha, för att uppegga den Turkiska guldlystnaden med stora löften; saken afgjordes sålunda att pashan skulle erhålla 2,000 kameler, *Ibn Alrashid* bli herre i *Gebel Shammar*, *Isa bno Ali* deremot stanna kvar hos pashan i *Almedinah* såsom gäst, men i sjelfva verket såsom underpant, på det *Ibn Alrashid* riktigt skulle uppfylla sitt löfte. Sedan denna tid, om hvilken jag dock ej kunde få bestämd uppgift, har *Ibn Alrashid* ostörd fått öfva sitt shekhskap öfver *Gebel Shammar*. Derunder har

han gjort beständiga *ghazu* tåg till kringliggande städer och stammar, samt gjort sig både aktad och fruktad öfverallt. Utom af de egentliga *Shammar*, *Algof* och *Skaka*, tager han äfven *zika* skatt af Beduinerna kring *Teima*, *Higr* och söderut till *Alkasim*; äfvensom en stor del af de krigiska, öfvermodiga *Harb-Beduinernas* stammar stå i vänskapsförbund med honom. Åtföljd af segern på alla sina krigståg samt skipande lag och rätt med orubbad rättvisa, säger man allmänt honom vara *Negds* herre, mer än den jemförelsevis svage *Feisal* i *Alrijad*. I hans gård ser man folk från alla håll i Arabien, som komma hit för att vid hans domstol få tvister afgjorda eller söka hans hjälp och råd i högst olikartade angelägenheter. Han håller session vanligen två gånger om dagen, om morgonen och på eftermiddagen 3 timmar före solens nedgång; det sker på hans gård, rundtomkring hvilken finnas uppmurade långa soffor, der parterna föra sin talan med fritt språk och utan minsta tvång. *Ibn Alrashid* sitter ungefär på midten af den långa soffan, med *kadi* till venster och en skrivare sittande på marken vid hans knän; för öfrigt omgifves han af hvem helst som önskar vara tillstädes. Här talas fritt och högt språk å ömse sidor, man kan i domaren icke igenkänna den mäktige herren öfver *Shammar*. Hvar och en fremmande, som kommer hit, tager vanligen direkte in hos *Ibn Alrashid*, som undfagnar alla; de första 6 dagar jag tillbragte i hans gård, gästade här ungefär 200 personer af de mest olika villkor hvarje dag. Gästerna delades i 3 klasser

och för hvarje klass framsättes en särskild måltid. Jag känner män, som sålunda lefvat 4 à 5 månader på herrskarens bekostnad, utan att någon tadlat dem därför. Omkostnaden bestrides ur *beit almal*, som innehåller den från alla håll samlade *zika*-skatten och står till *Ibn Alrashids* oinskränkta disposition. Man säger allmänt att han under sin korta herrskaretid samlat omätliga skatter, dels genom *ghazu*-tåg, dels genom konfiskering af sina första vedersakares gods och penningar, dels genom *zika*-skatten, för hvars användande han är ingen redogörelse skyldig. Det byte af kameler och annat, som han eller hans bror *Obeid* tager på sina plundringståg, behåller *Ibn Alrashid* för sig sjelf (tvärt emot Islam lagen), betalande sedermera efter godtycke åt hvar och en deltagare i tåget 1 à 5 Spanska daler. Kamelerna säljer han vanligen på kredit för dubbelt pris mot det vanliga värdet hos Beduinerna. Ännu har han många vedersakare, som tadla hans uppförande; dessa äro isynnerhet af stammen *Abde*, hvilken var hans företrädare *Salihs* anhängare. Men äfven sådana, som ihågkomma de första *Sa'uds* söner i *Negd*, Vahabismens första uppträdande samt dess stränga iakttagande af Islams påbud, klaga öfver förderfvade seder och religionens förfall. Hans manliga raskhet och mod, isynnerhet hans frikostighet och hjälpsamhet mot fattiga, komma likväl folket att glömma alla hans fel, så att han har flere vänner än ovänner. Också råder nu i hans distrikt den största säkerhet på alla vägar, så att en ensam man, lastad med guld, kan färdas fram

öfverallt; då deremot för 10 år sedan ett mindre sällskap än 30 välbeväpnade män aldrig vågade sig ut på en 3 timmars färd ifrån *Hajil* till *Kafar*.

Den största och troligen äldsta staden i *Gebel Shammar* är *Kafar*, innehållande kanske 500 familjer, till större delen afkomlingar af *Beni Temim*. Staden kallas äfven *Alfeiha* för sin storlek. Vid dadelskörden är här stark rörelse af Beduiner, mycket starkare än i *Hajil*. Dess invånare, som uteslutande och med all omsorg vinnlägga sig om åkerbruk, äro i allmänhet rikare och mera välmående än andra städers. Den ligger ungefär 2 mil från *Hajil*, nära foten af berget *Alaga*. Österom den ligga vidsträckta ruiner af gamla, förfallna, Arabiska lerhus, hvilka ådagalägga att staden fordom varit vidsträcktare. Andra städer i *Gebel Shammar* äro: *Maukak*, en dagsresa från *Kafar* åt vester inåt berget *Alaga*; *Almustagidde*, två dagar från *Kafar* i VSV; *Alghazale*, nära intill den förra, 19 timmar från *Hajil*; *Kasr Soleimi* och *Kasr Asharava*, på *Gebel Shammars* gräns mot *Harb-Beduinerna* och 3 dagar från *Almedinah*; *Ummi Kolban*, nära *Kena* åt öster; *Udve*, en dagsresa åt öster ifrån *Hajil*; *Tovaija*, i NNV från *Hajil*; *Sab'an*, en dag från *Hajil*; *Feid*, en dag från den förra; *Tabe*, en liten köping emellan de båda sistnämnda; *Kahfe*, en dag från *Feid* åt vester, liggande på gränsen af *Algebel* åt detta håll; *Alroda*, nära *Mustagidde* och liksom den bebodd af *Beni Temim*; *Alhofeir*, inne i bergen ej långt vesterut från *Kena*; *Alvaseita*, nära *Hajil* vid foten af berget; *Algezamijeh*, *Alsamirah*, *Al'odsim*, *Almakhul*,

Alhufneh. Öfver *Saban*, *Feid* och *Kahfe* går vägen i StO till *Alkasim*; ifrån *Kahfe* en lång dagsresa till *Alkoseiba*, derifrån en lång dag till *Al'ajon* och en half dag till *Bureidah*.

Från *Hajil* färdades jag med pilgrimskaravanen från *Baghdad* med 85 timmars god, lidande marsch till *Almedinah*; 39 timmar från *Hajil* gingo vi förbi en liten stad *Alholeifi*, belägen på en stor öppen öken-slätt, som utan att afbrytas af berg går åt vester ut ända till hafvet; staden har kanske blott 12 gårdar och tillhör *Eneze*. För öfrigt är hela detta landskap kuperadt af berg, bestående närmast *Negd* af granit, längre fram af sand- och kalkstens berg.

Bref, dateradt Kairo den 29 mars 1846.

Broder! Nyligen tillbaka kommen från min första utflygt till öknen och dess fria söner, skyndar jag att med några rader underrätta dig derom, förmodande detta vara af intresse för dig och isynnerhet för min mor och syster att veta. Jag skref till dig ett bref från *Algof*, det du icke erhållit, att dömma af de två bref från dig som här kommit mig tillhanda. Hela sommaren tillbragte jag på denna intressanta ort midt i Arabiens norra öken och skilde mig ej utan svårighet derifrån först i slutet af augusti, några dagar före ramadan. I ungefär 4 månader hade jag i *Algof* förlefvat lyckliga dagar bland öknens okonstlade barn och uteslutande lefvat af deras frikostighet, så att jag hade platt inga utgifter, utom de några rublar jag depenserade på kaffe. Efter korta uppehåll på

vägen framkom jag i medlet af september till *Hajil*, säte för herrskaren öfver *Beni Shammar*, återstoden af *Beni Tamim* samt andra stammar i *Alnegd*. *Abdallah ibn arrashid* är för närvarande ansedd som den mäktigaste och kraftfullaste af alla emirer i mellersta Arabien, derjemte prisad för sin rättrådighet, rena Islam, frikostighet och mod — egenskaper, som öfverallt i verlden måste vinna folkets hjertan, men de två sistnämnda isynnerhet alla Arabers. Senare hälften af ramadan fastade jag här och förlefde på denna, nedanför väldiga granitberg belägna, friska ort två de gladaste månader, jag på länge haft, i sällskap med en hederlig Persisk dervish, ursprungligen från *Kabol*, men sedan två år bosatt i *Baghdad*. Jag bodde i en bland de många vackra trädgårdarne, samt hade min matta utbredd under unga palmer, fikon- och granat-träd, vid brädden af en stor vattenbassin med det sötaste, härligaste vatten; denna vara förstår man ej rätt värdera annorstädes än i Arabiens öknar, men då man antingen sjelf varit nära att dö af törst eller, såsom jag, sett andra kämpa med döden af denna plåga, lär man sig känna vattnets värde. Emellertid fann jag i *Hajil* icke samma frikostighet som i *Algof*. Den som här ej vill depensera, måste lefva i emirens hof; han undfägnar alla fremmande och under de 6 dagar jag lefde i hans hus, spisade jag hvarje afton med minst 200 gäster från alla trakter i Arabien, de flesta hitkomna för affärer med *Ibn Arrashid*. Ehuru hvem som helst utan klander kan begagna sig af denna frikostighet, fann jag mig dock

ej fullt väl i detta läge, utan hyrde mig en liten kammare i en trädgård, der jag lefde och kokade i sällskap med min Persiska dervish. Emedan der i allmänhet rådde större lyx än i *Algof*, så fick jag några utgifter till för min garderobe; jag kunde ej såsom i *Algof* gå barfotad, utan måste lägga mig till sandaler, i stället för mina rifna långskjortor måste jag der köpa mig nya. Äfven fordrade min af dadlarne medtagna mage någon restauration. Ty jag hade i *Algof* nästan uteslutande lefvat af dadlar och hvetegrynsgröt; blott vidpass 4 gånger i månaden hade jag der till fått gammalt, segt kamelkött. Men i *Hajil* fanns dock allehanda grönsaker och fårkött, hvarföre jag med en uthungrad Beduins glupskhet åt af den tjenligare födan. Jag fann klimatet der sundare än annorstädes och den starka födan, tillika med det goda vattnet samt den friska luften, gjorde att jag der tilltog betydligt i välmåga; jag lefde i fullkomlig glömska af hela den öfriga verlden och kände någongång mig frestad att lyssna till det förslag, som inbyggarna idkeligen framdrogo, att bosätta och gifta mig der. En ibland *Annegds* berömdaste poeter erbjöd åt mig till äkta sin femton-åriga dotter, en ibland Arabiens gracilaste gazeller — men Herren ville annorlunda. Jag såg mig om och fann min kassa lida mot slutet, hvarföre resan genom hela det öfriga *Annegd* till Persiska viken måste lemnas derhän. Ty om mina penningar ock fört mig fram till *Alkatif*, ja till *Basra*, hvad skulle jag sedan hafva företagit mig med två toma händer och min snart tömda apothekslåda? Ef-

ter långa och svåra funderingar fann jag därför för godt att aftåga med den i *Hajil* vid medlet af november från Baghdad ankomna pilgrims karavanen; jag tänkte dock ej gå längre än till *Almedina*, derifrån till *Jambo* och sedan öfver hafvet till *Suez*. Ty jag fruktade med fullt skäl för att genom en vallfart till Mekka utsätta mig för alldeles gagnlösa faror; en upptäckt der skulle hafva kostat mig lifvet eller åtminstone utsatt mig för en högst skymflig, vanärande behandling, och det blott för en onyttig, barnslig nyfikenhets skull. Men det var liksom om jag sjelf en gång måste bli ett exempel på det af mig så ofta meningslöst använda språket: *allah hua almuseijir*, som hjälpt mig ur mången förlägenhet om svar; emot min vilja blef jag nemligen genom omständigheterna tvungen att göra min vallfart till profetens graf, en pilgrimsfärd till Herrans hus och Abrahams helgedom i Mekka. Nu är jag glad och nöjd med min resa, sedan allt aflupit lyckligare än jag någonsin vågat hoppas; jag har uppfyllt alla en muslim pilgrim åliggande ceremonier i Mekka och *Almedina*, men vill ej neka att jag ju hade mycken ångest och svår fruktan under resan. Längre dröjde jag ej i Mekka, dels af fruktan för upptäckt, dels emedan min kassa var alldeles tömd, dels emedan jag icke mådde väl, ty mina förföljare bölderna och en liten feber ansatte mig der; jag visste nemligen förut och hade dessutom hvarje dag tillfälle att se exempel på, att den obetydligaste opasslighet kan leda till dödlig sjukdom i Mekkas *gehennem*-luft. Dock fullbordade jag utan fjesk allt

som ålåg mig, så att jag nu med full rätt förtjenar titeln *hagg*. Utom den fåfängan att kunna säga mig vara en bland de 3 à 4 Européer, som vågat den kuppen, torde jag af min pilgrimsfärd få reel nytta för framtida resor.

Jag kom till *Geddeh* i medlet af december med ungefär 45 kop. b. ass. i fickan, men förefann lyckligtvis der hos en Grekisk köpman mina från Kairo ditskickade penningar. Mot min vilja måste jag dröja ungefär en hel månad i *Geddeh*; under den tiden roade jag mig med att betrakta och sällskapa med alla sorters folk, som nu efter slutad pilgrimsfärd strömmade hit, för att öfver hafvet komma till sina hem. Med undantag af Europa, finnes knappt någon fläck af jorden, ifrån hvilken man ej här anträffar någon representant. Huru otaliga olika tungomål hör man ej här, med underliga, men öfverhufvud fulla, klingande ljud! Varande sjelf dervish, med trasiga kläder och utnötta, kippande, gula tofflor, fann jag mig bäst i dervishers sällskap, sådana här funnos otaliga, isynnerhet från Persiska och Hinduiska stater. Slutligen fann jag ett jemförelsevis godt fartyg och embarkerade i sällskap med en ny Persisk dervish ifrån *Kabol*, som passerade för min tjenare och *refik*; min gamla Persiska vän begaf sig åt annat håll, till *Basra*. Hela 60 dagar tillbragte vi på resan ifrån *Geddeh* till *Suez*, som med ångfartyg göres på 3 dagar. Jag led under denna resa mycket af tråk och köld, samt dessutom af fruktan, ingalunda för hafvet, men för de oerfarna Arabiska sjömännens klumpiga manövrer och för de ota-

liga sandbankar, hvilka stryka längs hela kusten; inom och bakom dessa sökte vi oss herberge för hvarje natt, ett herberge, som jag fruktade mer än stormen och böljorna på öppna hafvet. Men Herren är de oförståndigas skyddare och den Arabiska tanken: *al-ladsi mektub ma minho mahrub* har till mer eller mindre grad fattat rot i mitt sinne. Jag låg derföre lugn nog i kajutan, drog på tålamodets *kaljan*, sörplade långmodets kaffe och upprepade, såsom tecken till min tråkiga tanklöshet: *la illaha illallah*. Jag skulle hellre hafva använt min tid till skrifvande och på ett detaljeradt bref till dig; men rundtomkring mig voro 8 fanatiska Mekka shekher, som aldrig nämnde någon kristen, utan att önska Herrens förbannelse öfver honom. Inne i kajutan hade jag hos mig en lärd och hederlig *Maghrabi shekh*, två muslim Greker ifrån Kreta samt min Persiska dervish. Slutligen kommo vi fram till *Suez* och tackade Herren att vi helbregda hunnit vårt mål. Bland de fartyg som voro med oss förliste två — ett ringa antal, ty man försäkrade att sällan något år gick förbi då ej 6, 8 à 10 fartyg gingo förlorade med 3 à 400 passagerare. I *Suez* utbytte vi, efter 3 dagars hvila, hafvets skepp emot öknens och rullades af dem fram till mitt österländska hem Kairo, der jag den 14 mars med största hjertlighet blef emottagen af min shekh och andra vänner.

Detta i korthet. Jag hoppas inom 10 à 20 dagar kunna sända dig en utförligare redogörelse för min resa, så snart jag här funnit något boningsrum för mig sjelf och kommit någorlunda i ro. De af dig

öfversända penningarne har jag erhållit; haf hjertlig tack du sjelf och andra för allt hvad ni gjort till mitt bästa! Med den ännu återstående summan må du låta Conradi afbetala en skuld i civilstatens enke- och pupill-kassa och en annan i militärstatens d:o; bed honom dessutom lemna mig uppgift om återstoden af mitt skuldregister, det jag halft glömt här i österns håglöshet. Men äro de i nåder mig gifna 1,000 rub. s:r blott för innevarande år 1846, eller äfven för något följande år, sålänge jag här kan uträtta något nyttigt? I motsatt fall håll ögonen på det förut af mig åtnjutna resestipendium, som efter min uträkning borde anslås ledigt i detta år. Jag har visserligen för afsigt att sjelf insända min ansökan och reseplan, men många länder och långa haf ligga emellan mig och eder, så att oförutsedda händelser möjligen kunde göra det bref ej riktigt framkomme härifrån; om detta inträffar, så underlåt icke att i mitt namn ingifva ansökan jemte reseplan, jag öfversänder för sådant fall fullmakt in blanco. Framför mina hjertliga helsningar till Borgström, och bed honom med det första göra sig underrättad om Stieglitz har relationer på Baghdad och Basra eller Damask, samt om denne kunde öfversända penningar till sagda orter, särdeles de förstnämnda; var god och sedan underätta mig om svaret i första bref som du hitsänder. Underrätta mig äfven om det bref jag i fjol sände från Kairo, innehållande räkning och katalog öfver böcker samt effekter, riktigt kommit dig tillhanda; ty af dina framför mig liggande bref kan jag ej med

visshet sluta till sagda räkningars framkomst. Men när du skrifver så låt det ej bli alldeles knapphändigt, förmå äfven Conradi och min kusin Hartmansdorff, om han är i Helsingfors, att hitsända några rader.

Jag tänker nu dröja här tills jag får bref från eder, samt sätta till pappers något om min resa; ty på vägen hade jag ej tillfälle att göra annat än högst knapphändiga och aforistiska anteckningar. Ser jag att deraf blir något godt utan mycket krystande, så tänker jag sända något utdrag antingen till London eller Petersburg. Dermed hoppas jag bli färdig på omkring 3 månader, hvarefter jag kanske beger mig till *Jemen*, dit jag innerligen längtar, sedan jag i *Gedde* hade tillfälle att göra bekantskap med några *Jemen-boer* och utfrågade dem om landet. Emellertid är jag ännu villrådlig om icke jag hellre borde begifva mig till östra delen af *Annegd* och *Baghdad*, hvarifrån färder kunde företagas till det hittills alldeles okända *Oman* och *Mahra*. Men *jahdi lhadi!* jag vill ej tänka så långt framåt. Det grämer mig att jag ej äger astronomiska instrumenter; ty jag skulle väl kunnat göra observationer och med säkerhet bestämma de orters geografiska läge, genom hvilka jag färdades, om jag haft instrumenter och förstått begagna dem, hvartill väl icke behöfts så lång öfning. Jag har nu lefvat blott 14 dagar i Kairo, men längtar redan tillbaka till öknen; ty jag känner mig icke så väl här, som der, men hoppas att det blir bättre, så snart jag åter kommit in i arbetstakten. Att mitt

breff af den 30 april ej kom dig tillhanda förän i juli, bör du ej undra på; ty det gick genom många Beduin-händer, och för en Beduin, som har så god tid, är ett par månader mer eller mindre af alldeles ingen betydighet. Ledsammare är om mitt bref från *Algof* icke kommit dig tillhanda; härifrån har det riktigt afgått, men Gud vet i hvilka händer det må hafva stannat.

Hvad de rykten beträffar, som hemma uppkommit om hängningar och faror i hvilka jag skulle sväfvä, så hoppas jag att du icke sätter tro till något som ej direkte kommer härifrån Kairo till *dig*; ty du är den enda man här känner såsom min korrespondent. Hvad farorna i öknen beträffar, äro de ingalunda så stora man föreställer sig dem hos oss; den som något känner deras förhållanden och ej ger sig till vägs i otid, har sällan något att frukta, utan reser här lika säkert, om ock ej lika fort, som på Europas jernvägar. Dessutom dödar Araben nästan aldrig en resande, blott plundrar honom; ty han afskyr utgjutandet af någon annans blod än en fiendes, men dennes hufvud afskär han ock lätt som en hönas. Och att dömma af den rätt afundsvärda helsa jag hittills åtnjutit, torde jag äfven framdeles icke hafva något att frukta af klimatet. I dag säger min Persiske dervish tjenare sig vilja lemna mig och Kairo, för att öfver Damask och Baghdad begifva sig hem till *Kabul*. Detta gör mig åter nytt bryderi, utom att jag med saknad skiljs från honom, men *akhir assohbet alfirak*; det har jag ofta i mitt lif fått erfara.

För tillfället erinrar jag mig intet vidare att i hast skriva om, utan min hjertligaste helsning till alla vänner i mitt fosterland!

Bref, dateradt Kairo den 29 augusti 1846.

Broder! Den 28 mars, 14 dagar efter min återkomst från pilgrimsfärden till Mekka, sände jag dig ett bref och ungefär två veckor derefter ett annat till min mor. Sedan denna tid har jag legat här, vändande svar på dessa bref och underrättelser från hemmet; men intet har hörts af. Oförklarligt synes mig detta förhållande, jag vet ej hvar skulden må ligga, antingen hos eder eller posten, som ej framfört mina eller edra bref. Men huru dermed än må hänga ihop, vill jag dock nu uppfylla mitt i förra brefvet gifna, ända härtills ouppfyllda löfte om en utförlig redogörelse för min första utflykt till Arabien. Dessförinnan vill jag (såsom en orsak till detta långa uppskof) upplysa dig om, att jag sedan min ankomst hit befunnit mig i ett högst förargligt helsotillstånd, hvilket, jemte mina dag från dag felslagna förhoppningar om underrättelser från eder, gjort denna sejour i Kairo till en bland de tråkigaste tider i mitt lif. Redan under vår 60 dagar långa passage öfver Rödhafvet, då jag orörlig låg i kajutan samt uteslutande lefde af ärter och ris, hade jag haft känningar af hämmorrhoider, denna hos mig troligen ärfda sjukdom, som dock hittills vid hvarje mindre utbrott alltid blifvit qväst. Framkommen till Kairo blef jag i min shekhs hus undfägnad med alla Egyptens kräslighe-

ter, isynnerhet med dess här omtyckta grönsaker, och glad att hafva hunnit slutet på ett års svältkur i Arabien gjorde jag min shekhs gästfrihet all ära. Följden blef att jag efter knappa 20 dagar kände svåra anfäktningar af hämorrhoider. Emedan jag ej förr än i sista instansen vill gripa till medicin, försökte jag en tid min vanliga kur: motion och frisk luft; gjorde små utfärder både till lands på åsna och till sjöss med båt på Nilen, kände också lindring deraf, men efter få dagar kommo anfallen ånyo öfver mig. Likaså går det med medicinerandet, hvartill jag slutligen nödgats beqväma mig; för några dagar skaffar det mig lindring, men förmår icke borttaga sjukdomen. Den torde icke lemna mig förän vid nästa svältkur i Arabien, der kamelens trefligt skumpande gång öfver sandhafvet samt öknens balsamdoftande luft måhända kan sätta mina vätskor i jemvigt. Denna vistelse i det rika Egyptens kräsliga hufvudstad har sålunda för mig varit en tid af tråk och ledsnad, under hvilken jag knappt kunnat sätta till pappers det viktigaste från min resa samt med min shekh tråkat igenom ett arbete i *ilm assarf*. Dertill kom *khamsin*, nemligen heta sydvestvindar i 50 dagars tid, som innevarande år förekom mig svårare än under första året af min vistelse här; äfvensom den heta sommaren gjorde mig omak, väl icke för hettans skull, ty det var vida hetare i Arabien, men för luftens qvafhet och det fina damm, hvarmed luften är impregnerad. I allmänhet är mitt tillstånd nu något bättre, sedan jag regelbundet hvarje dag gör en åsneridt till

Nilen och tager mig ett bad i dess grumliga vatten, samt sedan vädret blifvit svalare och luften renare.

Men till saken. Du tyckes ej hafva fått det bref jag skref från *Algof*, ehuru jag vet att det afgått härifrån, riktigt adresserad till dig; det sednaste brefvet blir således det jag skref hos 'Omran shekhen *Homeid* från *Shera'* bergen och afsände med *Heivi* shekhen *Salim*, som fört mig dit från sitt hem i *Vadi Tih*. Der skrämde man mig med att vägen till *Ma'an* vore osäker, emedan *Hoeitat* fejdade med 'Eneze angående några feta betesmarker; men jag trodde dem öfverdrifva sina berättelser om faror för att pressa af mig högre lega för de 2 kameler jag behöfde, och vidhöll derföre mitt beslut att gå till *Ma'an*. Vi gåfvo oss ut den 1 maj, tågande långsamt genom dalen *Dalaghe* och vikande in hos *Fellaher*; vattnade oss sjelfva och öken i en källa *Basta*, med rinnande, sött och klart vatten, samt gingo under natten öfver den stora öknenslätten (en fjärd af Arabiens sandhaf) till *Ma'an*. Der emottogos vi af en bland stadens shekher *Ahmad Alkobba'*, i en stor sal eller rättare gårdsplan, som hade i midten en låg murad rundel till eldstad. Dit samlades folk vid underrättelsen om de fremmandes ankomst och inom en knapp halftimme befann jag mig i en samling af 50 personer, sittande i ring på den stora gårdsplanen med utbredda mattor; i midten var en högt uppflammande eld, på hvilken värden sjelf kokade sitt med nejlikor kryddade välkomstkaffe. I en samling af Araber är det aldrig tyst, glammet är hos dem alltid högst lifligt; jag öfverho-

pades med frågor om sakernas ställning i Egypten, om dess shekh *Mohammad Ali*, om *Ibrahim* pasha hans hustrus son &c. Medan kaffet förtärdes under snusförnuftigt prat, slagtrade en svart Negerslaf invid oss ett får och tillredde det för måltiden. Trött af färden, emedan natten var långt framliden, lade jag mig på mitt öra och tog en lur midt i församlingen tills köttet och risen var kokad. Derpå gjorde vi en dugtig måltid med synbarlig god appetit, ehuru det redan var närmare morgonen än aftonen. Föregifvande sig frukta vägen om dagen, begaf sig shekh *Homeid* genast efter måltiden på återväg under natten, som kallas *abo satir*, sedan han fått med sig några i hast sammanrafsade Arabiska rader till min shekh i Kairo och några Franska till vårt konsulat. Följande dagen, en fredag, samlades allt stadens folk till mig, som låtsade vara läkare; hvar och en hade krämpor att klaga öfver, der börjades en parad af lama, lytta, blindas och såriga, som kanske skulle hafva roat inspectores i Clinicum, men icke gaf mig något nöje. Jag undskyllde mig med att ingen medicin var lämplig att tagas på fredagen (ty lyckliga och olyckliga dagar finnas här för allt), att man borde uppskjuta dermed till morgondagen, eller helst till öfvermorgon, då den lyckliga söndagen gäfvade hopp om läkemedlens goda verkan. Jag måste ändock öppna apothekslådan samt låta dem betrakta och beundra mina flaskor, kirurgiska instrumenter m. m.; hvilket allt väckte deras förundran, kanske ock hemliga misstankar om min föregifna trosförvandtskap med dem. Följande dagen

hade jag svårare att slippa dem, det gick ej af för mindre än att jag måste tillreda ett och annat för sjuka ögon, göra några åderlåtningar och koppningar, samt vaccinera några barn. Men hvad jag så gerna önskat, att någon stund af dygnet få vara för mig sjelf, det var alldeles omöjligt. Dag och natt, oupphörligen satt stadens folk hos mig; ehuru jag visade sura miner och med alla möjliga tecken gaf tillkänna att jag ej var road af deras sällskap, kunde de ej förmås att lemna mig i ro. Jag kände då ännu ej rätt Araben och var för flat att köra ut dem. Min afsigt var att hvila der 10 à 14 dagar, men shekhen, hos hvilken jag bodde, stod i begrepp att företaga sin vanliga årsresa till Beduinerna, för att upphandla kameler; derföre begagnade jag tillfället att med honom begifva mig ut i öknen, isynnerhet som han tycktes vara en rask och rådig man. Också hade jag redan nog af de två dagar jag vistats i *Ma'an*, ty orten behagade mig ej särdeles; dess invånare äro af Syriskt ursprung, de hafva starkt markerade Judiska drag, såväl till lynne som utseende, bedrägeri, lögn, tjufnad och allt som vanärar en man hos oss, är hos dem en dygd, isynnerhet emot en fremling. Men de voro högst gästfria, hela dagen gick jag från hus till hus och åt hvad bäst de kunde framsätta; dock fordrade man af mig samma frikostighet med läkemedel. Staden sjelf, såsom belägen midt i öknen, är het och torr samt äger blott en källa, hvilken dock är tillräcklig att vattna folket och 20 små trädgårdstäppor med berömda granatäppel. Folket lefver på bytes-

handel med Beduiner och pilgrimer, hvilka i förbifarten dröja här ett par dagar, men alla lifsförnödenheter måste köpas ifrån Syrien, hvarföre det icke är underligt om man prejar, prackar, stjäla och bedrager för att få ihop sitt årsbehof. Staden har 200 familjer och kan ställa upp 300 beväpnade män i fejderna med Beduiner, hvilka, ehuru de taga brödraskatt, dock ofta råka i strid med staden och plundra invånarne, när de gå ut i närmaste öken för att samla bränsle.

Den 5 maj begaf jag mig derifrån med shekh *Kobba*, sedan vi efter långa dispyter slutligen kommit öfverens om priset för mitt framskaffande till *Algof*; jag fick väl betala dryga lärpenningar, men var glad att slippa ut från *Ma'an* och åter få vandra i öknen. Vid solens nedgång hunno vi en betydlig källa *Udruh*, der vidsträckta ruiner finnas af en gammal stad, som varit omgifven med en mur; min shekh sade att der under de otrognas tid varit en stor och mäktig stad, samt att under dessa ruiner ännu lågo begrafna omätliga skatter, vaktade af genier eller andar, "och om du förstår besvärja dem, kunna vi derifrån hemta tillräckligt för oss och våra senaste barnabarn." Men då jag försäkrade, att jag hvarken kunde några besvärjelse-formler eller ens satte tro till sådana, bad han mig sitta upp på kamelstoet, som undertiden blifvit vattnadt. Snart derpå kommo vi till det första Beduinläger af *Hoeitat*. Jag vill genast beskrifva emottagandet i ett Beduinläger, för att slippa upprepningar framdeles. Om man händelsevis

gått till fots under vägen, så sätter man sig upp innan man nalkas lägret, ty det anses litet oanständigt för bättre resande att gå till fots. Det första som möter en är lägrets hundar, som i likhet med våra bandhundar häftigt skällande löpa emot fremmande. Men utan att bry sig om dem rider den ankommande framåt emellan de låga svarta tälten, tills han finner läger-shekhens tält eller ock någon annans, hos hvilken han ämnar vika in, knäfaller kamelen der och begynner aflasta den. Derunder uppstå män, som sitta i tälten, och komma ut; fremlingen ger dem *selam*-helsningen, hvarpå Beduinen nästan alltid svarar: *hala (ahlan) marhaba*, räcker handen åt värden och kysser 3 korskyssar på hans axlar eller kinder, under upprepande af *salamat*, *keif inta*, *la'allek tajib*. Samma manöver och samma ord upprepas sedermera med andra, dem man känner förut eller som äro betydligare personer i lägret. Tältets folk bär in den aflastade packningen, fremlingen går in i tältet och helsar på dem som der sitta; sedan han satt sig ner på utbredda mattor upprepas ännu åt flere håll åtskilliga compliment, oftast uttrycket *al'avafijeh ja fulan* med en liten knyckning på hufvudet. Nu börjar man genast tillreda kaffe, hvad tid på dygnet det än må vara. Bönorna framgifvas af värden eller någon frikostig gäst, brännas och stötas, under det sumpen från förra kokningar står på elden för att kokas; elden i de doftande absinth-rötterna flammar högt upp, antingen ini sjelfva tältet eller tätt invid det, och sprider en stark vällukt rundtomkring. Nej-

likor eller kardemumma eller (fastän sällan) ingefära framräckas vanligen af någon bland gästerna, för att krydda kaffet. Sedan alla operationer med all möjlig precision och tillbörlig viktighet blifvit genomgångna och de väntandes appetit blifvit retad genom dröjsmålet, sändas de små kopparne halffyllda omkring och hvar och en får föga mer än en fingerborg kaffe att läska sin tunga med. Men man är i öknen, der menniskorna nöja sig med ringa, och dessutom hafva alla lägrets män, lockade af den uppstigande röken, samlats till tältet för att helsa på de fremmande och äfven få sig en kopp. De som kommit sent få åtnöja sig med den sednare kokningen på grumlet från den förra; men emedan bönan är god och tillsättes i särdeles drygt mått, är kaffet till och med från den sednare pannan ännu bättre än det som hos oss består på de bästa kafferep. Under alla dessa förrättningar är ett högst lifligt, men icke stojande samtal i gång; man frågar angående trakten, från hvilken de resande komma, priset på hvete och andra lifsförnödenheter o. s. v. Emedan hvar och en behöfver känna dessa nyheter, hör han mera på, än pratar; dessutom har Araben i allmänhet och Beduinen isynnerhet den förtjensten, att aldrig falla andra i talet eller pladdra innan den andre hunnit sluta sina ord. Den som har tobak och pipsnugga, tänder på den. Om den fremmande (såsom min shekh *Alkobba*) hemtat med sig kaffe och tobak samt vid sin egen pipas tändande delar ut tobak i församlingen med ropet: *man sharrab*, så får han heta *karim* och *kheijir*, det

högsta loford och bästa rekommendation en man här kan få. Om jag minnes rätt, gaf jag i brefvet från *Vadi Dalaghe* en beskrifning på deras skaftlösa pip-snuggor, bestående i blott ett hufvud af rödbränd lera. Då det vanligen finnes tillstädes resande *tar-rash* från närmaste stammar, omtalas öknens angelägenheter, stammarnes fejder eller vänskapsförhållanden, betesmarkerna, isynnerhet om vintern när och hvar regn fallit, m. m. d. och man har noga reda på sådana omständigheter. En sådan församling af öknens söner i ett Beduintält har ett högst eget utseende: några sitta med i kors slagna ben, andra på knäna, andra ligga utsträckta på magen och stöda kinden mot händerna, hvilket är den mest omtyckta positionen. Ej blott män, utan äfven barn få infinna sig och deltaga i sällskapet alldeles såsom gammalt folk; liggande på magen med uppstödda hufvuden, resonnera de lika förnuftigt som deras fäder och ingen befaller dem tige. Ofta äro de också lika förståndiga som de äldre, ty den ringa kretsen af idéer, inom hvilken de ständigt höra yttranden af fäderna (från hvilkas sällskap de aldrig utestängas), kan lätt af dem behållas i minnet, då det icke öfverlastas med inpluggade grammatikor, katekeser eller annan skrällärdom. Dermed hafva barnen oftast antagit de äldres allvar, utan att dock glömma vördnaden för dessas år. Jag vet mig ingenstädes hafva sett lydigare barn, ehuru karbasen sällan eller aldrig blifvit använd på dem; sannt är, om man ej nyttjar rätta methoden med dem kunna de vara ganska halsstarriga och ingen har

då makt med dem, men här måste allt göras med manér. Sinsemellan hafva de sina lekar och med allt det ofvansagda lyser pojken fram ur det allvarsamma gubblika ansigtet. Deremot har mannen och gubben ofta i sitt väsende något barnsligt, i det gråa skägget spelar pojken ofta nog fram; man måste öfverhufvud umgås med dem såsom med barn, än gifva dem söt-saker och vackra ord, än visa manligt allvar och fasthet i beslut, ty med sådana manér vinner man hos dem allt och lefver trygg bland dem. Men ingalunda må man tro sig kunna vinna deras vänskap med stora skänker, såsom mången velat inbilla mig; utan ju mer de få, desto mer vilja de hafva, deras engång retade guldtörst kan aldrig släckas. Snålhet är i deras tanke en last, fulare än någon annan, och snål är den som ej ger allt hvad han har; derföre måste man gifva bort allt hvad man har eller hvad man ej kan gömma undan, konsten är blott att äga så litet som möjligt. Understundom tillåter sig äfven någon bland lägrets äldre qvinnor att placera sig med sin pip-snugga midt ibland männerna i tältet, samt att taga del i det allmänna samtalet likasom dessa.

Hvad åter min person beträffar i ett sådant sällskap af öknens konst- och flärdlösa söner, så insåg hvar och en lätt att jag egentligen ej hörde till deras krets, att jag var en *barrani*. Ty mitt jemförelsevis hvita skinn och rena hud, mitt ej svarta utan bruna skägg, mitt språk, men framför allt min tystlåtenhet (en följd af min obekantskap med öknens afärer och med dess språk), vittnade emot mig och

emot min shekhs försäkran att jag vore en Egyptier; med dessa lärer jag ock hafva mindre likhet än med Syrierna, eftersom jag oftast, af folk som ej känt mig, blifvit tagen för en Syrier. Man dröjde derföre sällan länge att fråga *Alkobba* om mig och mina afsigter. Dervid bör dock anmärkas att *Hoeitat*, hos hvilka vi nu färdades, äro ansedda för en låg, mindre aktningvärd stam, i jemförelse med den inre öknens Beduiner och *Eneze*; hos dessa sednare kan man vistas 3 dagar, utan att tillfrågas hvarifrån man kommer och hvart man far. På det nyfikna folkets frågor svarade *Alkobba* att jag vore en läkare och vaccinator ifrån Kairo, som begifvit sig ut '*ala bab ollah*, sökande *rizk allah*, och bifogade derjemte allehanda stereotypa formler, t. ex. "Herrans jord är vid", "ingen går ett steg, som ej är skrifvet på hans panna", m. m. d. hvarmed man här undviker att gifva direkt svar på obehägnade frågor. Det oakadt undgick jag icke misstankar, än att vara en spion, utsänd af *Ibrahim* pasha (för hvilken man allt sedan hans krig i Syrien bär mycken respekt och fruktan), än åter att vara en Frang, som kom för att söka och ur jorden upphemta förborgade, af andar bevakade skatter, på hvilka Beduinens håg alltid leker. All min talan fördes af min resbroder (*khaviji*), som tappert försvarade mig, medan jag ansåg för bäst att ligga hvilande på mitt öra, helt obekymrad, liksom vore det fråga om just ingenting. Någon gång blef väl dispyten temmeligen häftig, men sådant hade föga att betyda, det var mest ord utan allvar, som hvarken

oroade eller skadade mig. Såsom läkare tyckte alla sig behöfva min hjälp och mina råd, hvarföre de voro vänliga emot mig och bemötte mig med utmärkelse bland andra gäster; bästa stycket kött framsattes för mig, oftast i en egen, stundom äfven *ren* trädsål, första koppen kaffe räcktes åt mig och den var ofta fylld öfver hälften. De öfverhopade mig också med frågor om bot, än för den ena, än för den andra sjukdomen; men alla sjukdomar voro gamla chroniska krämpor, jag kan under hela färden knappt påminna mig något acut fall. De vanligaste äro gamla rheumatiska affectioner och dermed sammanhängande åkommor, förderfvad mage, ögonsjukdomar fastän betydligt fåtaligare än i Egypten, gamla ledvridningar o. s. v.; blott ett enda fall af elephantiasis har jag sett. Men olycklig den läkare, som behandlar dessa sjuklingar. De fordra nemligen af honom att han liksom med ett trollslag skall utdrifva sjukdomens onda andar, eller att han skall återgifva helsan åt en i årtal sjuk kropp genom läsning och besvärjelse, eller genom skrifvandet af talismaner. De förstå icke att ett regleradt lefnadssätt och länge fortsatt medicinerande äro dertill alldeles nödvändiga, utan föreställa sig sjukdomen såsom en ond ande, hvilken satt sig i människans kropp och ger vika blott för besvärjelser samt uppramlandet af Herrens mäktiga namn (*asma allah al'adsam*); eller ock tro de den vara ett på något ställe fixerat ondt, som bör kunna fördrifvas genom omedelbart opererande på detta ena ställe. Att för utvärtes sår t. ex. använda invärtes medel,

blir för dem något alldeles obegripligt. Besvärjelseformlerna äro mångahanda, digra böcker finnas fullskrifna med sådana för många olika fall; men jag ansåg ej nödigt att besvara mitt minne med dylikt otyg, utan plögade mumla hvad ord som helst föllo mig på tungan (emedan dervid ej användes hög eller förståndlig röst), blott då och då låtande något bland Herrens 99 namn eller något Arabiskt utrop höras. Under besvärjelsen sitter den läsande invid den sjuke, svänger sin högra hand med utsträckt pekfinger och spottar smått, ju oftare dess bättre; kommer någon droppe spott på den sjukes ansigte så är det så mycket bättre. Den dernäst mest godkända kurmetoden i öknen äro talismaner, skrifna på små papperslappar och innehållande böner eller verser från Koran; vikta i små trianglar samt insydda i saffian eller annat läder, hängas de sedan på den sjukes hals eller hufvud eller hvart den som skrifvit dem behagar ordinera. Talismaner skrifvas ej blott mot sjukdomar, utan äfven för mycket annat. Den som t. ex. ej har lycka med sin boskap, ej åtnjuter sina stambröders aktning, ej lefver lycklig med sin hustru, ej har fått arfvingar m. m. skaffar åt sig en talisman. Jag skref sådana mest med blyertspenna, pluttrande hvad ord som helst med Arabiska bokstäfver; sparsam var jag ej heller med dem, utan skref talismaner åt folk och få utan åtskilnad, öfvertygad som jag var att de åtminstone icke skulle åstadkomma något ondt, mest såsom vedergällning för den frikostighet man visat emot mig. I början var jag lika frikostig på

medicin, gjorde ögonvatten och salvor, koppning samt annat smått, utan att därför få eller fordra någonting; men snart fann jag att sådant icke gick an, ty man förundrade sig öfver denna frikostighet hos en man, som enkom gifvit sig ut på förtjenst, samt skrek att jag ej var lik de läkare som förut besökt dem. Der-
 efter gaf jag ur min apothekslåda ingenting ut, an-
 nars än för ett bestämdt pris, och vann dermed flere fördelar, främst den att ej öfverhopas af hjälpsökan-
 de, dernäst att samla åt mig och min shekh *Alkobba* en god resprovision af smör. Men ordentligt medi-
 cinerande, såsom hos oss, låter sig icke göra i öknen, om än den erfarnaste läkare behagade besöka dess inbyggare. Deras lefnadssätt uteslutande under bar himmel, deras föda, men framför allt omöjligheten att förmå dem till att lyda föreskrifter, gör här all medicin fruktlös. Också hysa de intet synnerligt för-
 troende för våra läkemedel, samt vilja icke taga in något, hvars namn de ej känna — detta kanske med nå-
 got skäl. Deras egna läkemedel, utom de ofvan nämnda, äro brännjernet och kamelurin. Det förra förstå
 de ofta använda ganska ändamålsenligt och bilda der-
 med öppna sår, som rinna i långa tider, verkande un-
 gefär såsom våra Spanska flugor. Ofta har jag för-
 undrat mig öfver den oförskräckthet, hvarmed man använder detta smärtande medel; ty man ser ofta den sjuke sjelf bränna sig med en rödglödgad spik, utan att yttra minsta tecken till smärta. Men medlet miss-
 brukas äfven ofta och appliceras på orätt ställe. Urin af kamelsto användes både utvärtas och invärtas mot

mångahanda krämpor; uppkokas äfven stundom. Utom dessa medel använda visserligen qvinnorna allehanda ökneörter såsom medicin, t. ex. malört såsom bot emot mask, men i allmänhet förekomma denna sorts läkemedel sällan. I öknestäderna, der man har relationer med stora städer såsom Damask och Baghdad, brukar man väl andra läkemedel, men merendels till större skada än gagn; så t. ex. Zinnober, hvilken i rökning nyttjas emot syphilis och annat, men ofta genom sednare tillkomna förkylningar förorsakar de svåraste krämpor, såsom darrning, sömnlöshet &c. Aloe användes i de så vanliga hämorrhoidal-krämporna, äfvensom svafvel och dyfvelsträck emot de lika vanliga lefver-sjukdomarne; det vanliga laxermedlet är Grana Tiglii, här kallad *habbet el'afijeh*, hvaraf man vanligen tager 3 bönor, men de finnas som taga in 12 à 15 utan synnerlig verkan. Jag kom händelsevis i *Algof* att intaga ett halft korn och var sjuk deraf i 3 dygn. Tänk dig sådana öknemagar! Också verkade 2 uns Engelskt salt eller Cremor Tart. eller våra vanliga laxativ nästan allsicke på dem, utan jag fick beständigt höra att mina laxermedel voro dåliga.

Om det skulle roa dig att höra, kunde jag ännu hafva mycket att berätta om Beduinernas medicin och sjukdomar, men återgår till min egen belägenhet i deras tält. Under det min shekh *Alkobba'* förde talan för mig, hade jag att besvara frågor af annat slag. Man fixerade mig med sluga, forskande blickar, för att utleta mina planer och min medicinska förmåga, om man skulle kunna förlita sig på mig eller

icke. Dessa fixerande blickar besvarade jag oftast med den liknöjdaste passivitet, ofta med ett smålöje som jag ej kunde återhålla, ofta äfven med hårda ord och snäsor, när nyfikenheten gick för långt. I allmänhet förde jag fritt språk med dem, gaf aldrig efter, kallade dem *kilab* och *bavvak*, smällde dem på fingrarne när de kommo mitt apothek för nära, och föste dem ut när trängseln blef för stark. Detta är i sjelfva verket bästa sättet att komma till rätta med Araberna, ty den som är flat med dem göra de snart kol på. Jag lyckades också vinna deras förtroende, ty sedan de med blicken utforskat mig, nalkades de och begynte berätta sina sjukdomshistorier, hvilkas rolighet ofta gaf mig ersättning för det tråk jag måste lida genom mitt föregifna läkareskap. Man visste alltid sjukdomens orsak, man hade druckit en dryck eller ätit en anrättning, som omedelbart åstadkommit sjukdomen. Utom de verkliga sjukdomarne, dem jag ofvanföre nämnt, klagade man här allmännare än annorstädes öfver två inbillade, som åstadkommo mycken grämelse och split inom familjen, nemligen incapitas och sterilitas. Det finnes ingen större skam än barnlöshet, hvarföre man lemnar inga medel oförsökta och skyr ingen kostnad för att bota detta onda. Å andra sidan finnes ingen större lycka, ingen bättre källa till välmåga och rikedom, än många barn; och detta förhållande är utan tvifvel hufvudgrunden till polygamin i orienten. Det var förnämligast om bote-medel mot sådant ondt, som jag blef rådfrågad, ej blott af män, utan äfven af kvinnor. Ett Arabiskt

tält är deladt i två afdelningar, åtskilda blott genom deremellan hängda mattor; den högra afdelningen, kallad *almoharram*, är bestämd för kvinnorna, köket och provianten. I denna afdelning ställde jag visligen min apothekslåda, hvarigenom kvinnorna hade fri communication med mig och tillfälle att språka hvad de ville. Här i öknen är kvinnan icke en sådan nunnelikt instängd varelse, som i orientens städer; den förargliga Egyptiska ansigts-slöjan ser man ej vidare än hos de Beduiner, som nomadisera närmast Kairo och Suez. Visserligen fordras äfven i öknen af kvinnan att hon beslöjar sitt ansigte med ett öfver hufvudet kastadt skynke, men man är ej så nogräknad dermed, och för mig såsom resande fremling höllo de sig alltid obeslöjade. Jag kan derföre intyga att här finnas ganska vackra, välbildade kvinnor, med en friskhet och raskhet som jag sällan sett annorstädes, blott att raskheten ofta blir för stark och slår öfver qvinlighetens gräns; men orsaken dertill är väl deras lefnadssätt, att de måste hela dagen valla boskapen i solhettan samt lida hunger och törst. De äro i allmänhet ganska trefliga och frispråkiga, isynnerhet gummorna. Jag befann mig ofta i stort sällskap af lägrets kvinnor, hvilka ville se hvad jag hade till salu samt fråga om bot för diverse krämpor. Men jag ville hellre prata, än handla. När jag bland dem såg någon ung ogift flicka, slog jag mina ögon på henne, så att de andra märkte det; de gjorde då vinkar sinsemellan och sade: se den flickan behagar honom, skola vi gifta bort henne? jag svarade:

Ej valla ja binti ammi albint hadi meliha tagauvizha li bikam, och nu började vi köpslaga: en flicka kostade 5 kameler och några småsaker, en annan 10 kameler o. s. v. Derunder skrattades och glammades hjertligt och jag hade rätt roligt. För resten bör märkas att kvinnorna i öknen, (mindre dock än i städerna) hålla sina män under ett grymt toffelvälde, huru illa öfverensstämmande detta än tyckes vara med den ömkliga role de i allmänhet spela i orienten. Men qvinnan är öfverallt i verlden sig lik, skilnaden beror mest på männerna, som skola hålla dem i tygel. Orientens män, ofta svaga i psykiskt afseende, äro föga egnade att få andlig makt öfver kvinnorna, utan dessa, fastän instängda i sitt *harim*-fängelse, leda ofta sina buskskägiga mäns handlingar. I öknestäderna hafva kvinnorna stora friheter, sitta obeslöjade i karlars sällskap, röka och snusa, ehuru all tobak är afskydd hos Vahabiterna, hvilka enligt sin islamitiska puritanism anse tobaken för *heram* i likhet med vin och svin.

I allmänhet voro vi öfverallt välkomna och emottogos med öknen's rättvist beprisade gästfrihet. Ingen afton förgick då ej ett får slagtades och kokades för oss. Kött var nästan uteslutande vår föda, bröd fingo vi egentligen blott då vi bådo dem grädda sådant åt oss. Ofta uppstod äfven dispyt emellan lägrets män beträffande hvem äran skulle tillkomma att utfägnas oss och andra fremmande. Värden sjelf utväljer och slaktar fåret, men det i stora stycken skurna köttet kokas af hans hustru i *almoharram*. Mål-

tiden är högst liflig i den stora samlingen folk, som infunnit sig från de öfriga tälten; hundarne springa emellan gästerna för att snatta åt sig något ben eller köttstycke, getterna och kiden söka sig i tältet en lägerplats för natten. Ty vid solens nedgång kommer all den boskap hem, som om dagen varit ute på bete, och lägras på en plan emellan tälten; men den mindre boskapen tränger sig in i tälten och de beskedliga Beduinerna låta den ostörd stanna qvar der, så att man oftast sofver emellan får och getter, hvilka trängt sig nära ens sida samt under de kalla nätterna gifva en behaglig värma. Jag föredrog dock vanligen att breda ut min matta emellan kamelerna på gården, der den öppna himmelen och kamelernas trefliga idislande vyssjade mig till sömns. Vi hade så vandrat ibland *Hoeitat* Beduiner upp till den lilla staden *Tafleh*, omkring hvilken *Hegaja* Beduiner nu nomadiserade. Deras shekh var en ung man om några och tjugu år, den trefligaste Beduin jag någonsin träffat; han höll just på att fria till en ung dotter af en annan stam-shekh och prisade för mig sin älskade gazells skönhet, hennes skygghet då han mötte henne vid vattningsstället, hennes svarta ögon och ögonbryn m. m. Det var en kärlek, sådan man stundom träffar hos oss, men aldrig i österns städer. Tre dagar lefde vi hos denne unge shekh, hvars poetiska lynne hade mycket tilldragande för mig. I hans läger funno vi några tält tillhörande *Sherari*, hvilka flytt ifrån sina hem i *Vadi Serhan* och här sökt en fristad emot *Beni Shammar*s oupphörliga plundringståg inpå deras

område; emedan dessa voro sinnade att företaga en färd till *Algof* för att dit föra upphandlad ull, kom min skekh *Alkobba* öfverens med dem att taga oss med sig. Dervid uppmanade denne mig att aldrig göra någon klok på hvart vi skulle färdas, utan antingen gifva undvikande svar eller förege annat mål än det verkliga; sådan är också Beduinernas vanliga politik, i det de med sitt '*ala bab ollah* undvika alla frågor om resans mål. Den 18 maj gäfvo vi oss ut från *Alhegajas* läger långt före solens uppgång, nemligen 3 *Sherari* Beduiner jemte 4 med ull lastade kameler, *Alkobba* och jag på hvar sin kamel. Beduinerna voro alla beväpnade med bössor, *Alkobba* med svärd, jag med en två-eggad dolk, den jag dock mera begagnade till matknif än vapen. Då man bryter upp från en lägerplats, sker det med synnerlig brådska, så att man knappt hinner taga afsked af värden, säger på sin höjd åt honom: *na'am allah 'aleik* och får till svar: '*assallah ihavvin 'aleik*; men för öfrigt brukas inga complimenter eller kyssar, såsom vid ankomsten, ej heller uppläsande af *elfatihe*, ehuru detta i städerna är mycket vanligt. Vi mötte snart på öppna flackan en stor hjord kameler, som ingaf oss fruktan för rövare och tvang oss att gömma kamelerna bakom en höjd, medan Beduinerna spejade på folket; det upplystes dock snart att de voro *Sherari*, hvarföre vi lugnt mötte dem, och förfrågade oss om förhållandet med vägen, som vi hade framför oss. Vi fingo hugnande underrättelser att inga fiender synts till och fortsatte således trygga vår färd. Vid solens

nedgång hunno vi pölen *Ba'ig*, der lyckligtvis fanns vatten; ty ehuru ingalunda säkra derom, hade vi begifvit oss ut med toma vattensäckar, så att om pölen varit torr vet jag sannerligen icke hvad vi skulle hafva företagit oss. Denna dag hade vi gått forcerad marsch i 14 timmar, utan att jag förtärt mer än en knapp dryck kamelmjolk, som min värd räckt mig då jag redan satt på kamelen; blott en enda gång fick jag en dryck vatten ur min lädersäck, der besparad sedan flere dagar. Vid pölen kunde jag ej neka mig nöjet att löga mig, så mycket hellre som jag på 14 dagar knappt någon gång tvättat ansigte eller händer, än mindre kroppen. Ehuru vattnet var starkt uppgrumladt och smutsadt af en stor hop kameler, kändes badet dock välgörande och uppfriskande. Men vi måste äfven fylla våra säckar med samma vatten, och till dryck var det vederstyggligare än något annat vatten som jag i min lefnad smakat. Derpå tillredde vi vår aftonvard, bestående af bröd, gräddadt i het aska, sönderstött och uppblandadt med smör samt *meriseh* (inkokad hård mjolk) till en tjock, hårdsmält gröt. Men den rena ökneluften digererar allt och ger på den mjuka sanden en sömn, som vederquicker de af dagens mödor svårt medtagna lederna. Följande dagen gingo vi bittida ut från lägerplatsen; vi hade nu att vandra mer än 3 dagar genom den sterilaste bergsöken till nästa vattenställe, i sanning inga glada utsigter med det vedervärdiga vatten vi hade i våra 5 lädersäckar. Första dagen gick väl öfver, men den andra blef jag, troligen mest af vattnet,

häftigt sjuk; resan måste dock utan uppehåll fortsättas, ty om vi icke efter 3 högst 4 dagar hunne till vatten, skulle vi alla vara förlorade. Beduinerna, bland hvilka äfven en var sjuk i stark hufvudvärk, skrattade blott åt min veklighet, gingo sin vanliga gång under reciterande af verser, glam och skratt, oaktadt den brännande solen och färdens besvär; ofta sprungo de af och jagade någon gazell eller hare (sådana man till stor mängd anträffar i öknen), så att vi de flesta aftnar hade färsk, på koleld brynt stek. Jag pinades svårligen ända till solens nedgång, då den svala aftonen, med friska nordvestpustar, full måne och orientaliskt ljuflig himmel, åter lifvade mina förslappade kropps- och själs-krafter. Följande dagens afton kommo vi verkligen till vatten, men ack! det var bittert och salt som salmiaks mixtur. Hela dagen igenom hade jag, lik en febery, tänkt på huru jag rätt af hjertans grund skulle släcka min törst med den klara brunnens rena vatten, tänkt på Egyptens sköna frukter, isynnerhet dess goda törstsläckande meloner, drömt längre tillbaka på den härliga Engelska portern, och oroligt räknat de långsamt framskridande minuterna; den nedgående solen färgade östra horisonten med i blått och gredelint egendomligt skiftande färger, då vi slutligen lägrade oss ej långt från brunnen *Sdei* — men tänk dig min nedslagenhet, då jag redan efter första klunken måste hålla det öfriga på marken, utan att ens nu få släcka min svåra törst! Det måste således uppskjutas till morgondagen, då vi skulle hinna *Vadi Serhan*, hvars

vatten Beduinerna, som aldrig ge annat än goda förhoppningar, försäkrade vara sötare än Nilens. Det samma hade man också försäkrat mig om brunnen *Sdei*, der vi nu voro; då jag beslog dem med lögn, menade de att vattnet i sig sjelft vore godt, men hade blifvit bittert och saltigt derigenom att det länge stått obegagnadt och i sig upptagit nerblåst smutsig sand. Jag tror att det låg sanning i deras ord, ty vattnet hade den renaste, klaraste färg och de sista lädersårne, som upphissades, medförde smakligare vatten än de första. Men det var nu natt, den tid i östern då man egentligen lefver upp till glädje och njutning efter dagens försakelser; de friska, doftande vindarne släckte den törst jag ej kunnat läska med öknens vatten. Beduinernas hjertliga glam och outtömliga förråd på poesi kom mig lätt att glömma den rikare världens kräsligheter, som hela dagen lekt i min håg, och med innerlig tacksamhet prisade jag Herren som fört mig hit; lugnare än ett barn sof jag min natt igenom, obekymrad om mina följeslagares uppmaning att slumra lätt och lyssna om någon öfverrumpling möjligen skulle hota oss. Följande dagen kommo vi in i dalen *Serhan*. Det landskap vi hittills genomvandrat ifrån *Shera'*-bergen är den tröstlösaste, sterilaste öken man kan se, nemligen hård bergsgrund fullströdd med små splitterstenar, här och der sig resande hvita kalkberg, samt marken glimmande i svart och rödt; nästan inga spår till vegetation förekomma, blott sällan någon liten öknefogel, hvilken (förvillad och liksom uppskrämd af den toma ensligheten) hoppar

emellan kamelens ben samt stundom flyger upp på dess rygg, låtande fånga sig frivilligt, äfvensom några ödlor af markens färg, hvilka från sten till sten springa sin flygande gång nära kamelen, liksom glada att se lif i den liflösa trakten. Dalen *Serhan* hade deremot i allmänhet ett gästvänligare utseende; dess mark bestod af mjuk sand, som uppdrifven af vinden bildar små höjder och holmar, bevexta med de vanliga öknebuskarne. Under regntiden och om våren skall trakten vara full af nomadiserande *Sherari* Beduiner, men nu var den tom på folk. Öfverallt skall finnas vatten, men vi undveko sådana platser, fyllde dock ur brunnen *Veisit* några af våra säckar med ett vatten som, om ej godt, dock var bättre än det vi hittills smakat. Här börjas egentligen den stora sandöken, i allmänhet kallad *Nufud*, som, afbruten blott af några låga bergsträckningar, går i söder ända till *Gebel Shammar* i *Alnegd*, i öster (tror jag) nära till Persiska viken. *Alnegd*, höglandet hvarifrån alla Beduiner nedstigit och småningom befolkat den norra öknen, har öfverhufvud ett helt annat utseende, består uteslutande af granitberg och ligger, såsom jag förmodar, högst i hela Arabien, åtminstone tyckte jag landet höja sig under hela min färd dit till *Hajil*. Så trött var mitt öga vid det öfverfarna sterila landskapet, att denna sandöken förekom mig såsom en trädgård, ett Eden; men i Arabien har man ganska små anspråk i detta afseende. Här syntes ock mera lif, gazeller och harar sprungo emellan sandholmarne, skockar af *kata* flögo sin snörräta väg till vatten o. s. v.

Följande dagen ankommo vi till en liten dal *Sbeiha*, med ymnigt vatten och jemförelsevis rik vegetation; der funnos några vilda palmer med mycket telningar omkring sig, äfvensom acacier af det slag man ofta träffar i öknen. Der träffade vi några röfvare, *khabalis*, men våra Beduiners underhandling med dem hade dock till följd att de nalkades i allsköns vänskaplighet och antogo vår inbjudning till qvällsvard. Medan kaffet tillreddes uppsteg jag på en höjd och skådade öfver den vackra dalen samt mot den nedgående solen. Såsom jag sedermera erfor var förhållandet med dessa *khabalis* följande: de hade, till antalet 5 män, begifvit sig ut på rof ifrån *Algof* och legat här redan i 7 dagar, väntande på folk som skulle färdas förbi; men emedan Araben alltid på sina färder medtager en ganska knapp matsäck, så nödgades 3 bland dem begifva sig ut på jagt i den kringliggande trakten, och de 2 som stannat här qvar blefvo af våra Beduiner tvungna att förklara sig för våra vänner; när de 3 jagande sedan kommo tillstädes, voro de visserligen högst missnöjda med att det rika bytet gått dem ur händerna, men kunde ingenting vidare göra än visa surmulna miner. Dessa 3 ville icke med oss äta brödraskapets salt och bröd, emedan de måhända ännu väntade på något tillfälle att plundra oss. Dock begåfvo sig alla jemte oss på återfärd hem, utledsna vid att här förgäfves vänta på byte med tömda matsäckar.

Den 25 maj hunno vi slutligen fram till *Algof*, efter en 8 dagars ganska besvärlig resa genom öknen.

Härlig var anblicken af de stora palmplanteringarne i denna oas, ännu herrligare det goda, klara källvattnet och de af sirapssaft fulla dadlarne, som genast framsattes för oss i den shekhs hus der vi togo in. En bland de män vi träffat vid *Sbeiha* var son till denna samma shekh och emottog oss nu, i stället för fadren som var frånvarande i *Hajil*. Snart var jag i tillfälle att göra bekantskaper bland stadens folk, som förde mig, i egenskap af läkare, till sina hus och undfägnade mig med de yppersta dadlar. Denna frukt är folkets allt i allom ännu mer än potatis hos oss, och såsom de bästa i sitt slag i verlden prisas de dadlar hvilka vexas i *Gof* och staden *Teima*; i sjelfva verket har jag heller ingenstädes smakat bättre. Folket är derjemte det gästfriaste jag sett i min lefnad och för denna sin egenskap prisadt i alla kringliggande trakter. Isynnerhet de första dagarne öfverhopades jag af folk, som dagen igenom vräkte sig i min och *Alkobba's* lilla vindskammare, ej blott män infunno sig, utan äfven qvinnor, hvilka här taga sig alla en mans friheter, t. ex. sitta obeslöjade i karlsällskap och äro högljudda. Jag hade dock numera lärt mig bättre manér, ty när jag ledsnade sade jag dem kort om godt: lagen eder ut. Här, liksom mest i hela *Alnegd*, äro lefver-sjukdomar de vanligaste, utom för alla Araber vanliga rheumatiska åkommor; alla klaga öfver smärta i trakten af lefvern, man känner ofta med handen lefvern vara svullen och nedfallen under refbenen. Då man önskar ondt öfver en, säger man annorstädes *vagá jakta kalbek*, men här

säges vanligen *kabdek* i stället för *kalb*. Derjemte förekomma svåra masksjukdomar och bland ögonsjukdomar isynnerhet gröna starren. Jag slingrade mig undan dylika svårare fall med hvarjehanda undanflykter, skrämmande patienterna med långa och svåra kurer; deremot var jag frikostig med min tandnyckel, som här kom mig särdeles väl till pass och skaffade mig stor renommé. Jag drog ut dussintals tänder, frätta af dadlar som förderfvat magen, och man tyckte uttryckandet försiggå utan all smärta, emedan patienten fick sitta ogenerad på korslaggda fötter; man kände nemligen här förut ej nyckelns bruk, utan begagnade vanligen en stor grof tång, klumpigare än vår hoftång, och lät patienten ligga utsträckt på ryggen samt en man sittande på dennes knän, en hållande i hvardera armen. Så förlefde jag ungefär 8 dagar i den shekhs hus, der vi först togo in, och lärde mig derunder känna stadens öfriga qvarter samt de betydligaste personer i dem. *Algof* är nemligen deladt i qvarter, som hvardera bebos af en^{tem} olika stam och (nu dock mindre än förr) stå i fiendtligt förhållande till hvarandra. Före Vahhabiternas tid skola stamfejder rasat här mer än annorstädes, så att man om denna stat säger: den gamle satan dör aldrig i folkets hjertan. Då *Ibn Sa'ud* uppstod i *Derijeh* och i Arabien utbredde den renade islam-läran, kom han äfven till *Algof*, förstörde en grafkupal, som man föregger hafva betäckt askan af *Dsu lkarnein*, samt insatte ett gemensamt öfverhufvud som tog zika skatt och höll folket i styr. Men sedan under *Mohammad*

Alis krig *Vahhabiternas* välde blifvit försvagadt, utbröto i denna stat ånyo de gamla stamfejderna och fortforo tills för 8 år sedan, då *Abdallah ibn Alrashid*, vorden herre öfver *Beni Shammar*, sände sin broder *Obeid* till *Algof* och gjorde slut på en förödande fejd emellan två grannqvarter. Hvad *Algofs* äldsta historia beträffar, har man föga reda på den, liksom man öfverhufvud i hela Islam-verlden intet vet om tiden före profeten. Dock uppgaf man att grundläggaren till denna stat (*Gof eldynja*, såsom man kallar den) varit *Soleiman ibn Davod*, som lefvat 800 år före Kristus. Vid Islams första tid skola *Ali* och *Omar* eröfrat den från dess kristna herre *Keider*; sedan dess har Islam varit rådande religion här, åtföljd af en långt större råhet och okunnighet än förut. Vid samma tid torde särskilda stammar hafva kommit hit in ifrån *Alnegd*, men största delen af befolkningen består dock nu af Syriskas stammar, troligen inflyttade efterhand i den mån de i sina hem blifvit trängda af från *Alnegds* högland nedströmmande Beduiner. Här synas spår af tidigare odling och qvarlevor af en mur, med hvilken man säger att *Keider* fordom omgifvit sin stad; från den tiden härstammar väl också ett nu förfallet slott på det berg, som dominerar hela dalen, äfvensom de många vattenledningar under jorden, hvilka från på höjden uppspringande källor ledt vatten till de lägre liggande trädgårdarne. Nu äro många bland dem förstoppade, men på den tid jag vistades der upptog man två. För öfrigt fann jag inga spår till inskrifter eller fornlemningar. I det

qvarter jag hittills bebott, var man i allmänhet mindre rigorös med sina religionsöfningar, försummade mången bland de dagliga 5 bönerna, rökte tobak och sjöng med accompagnement af *robaba*; det sistnämnda, att sjunga och röka tobak, anses bland Vahhabiterna för en stor gudlöshet. Hvarje qväll samlades unga män på en mjuk sandplan och förnötte sin afton med enkel, men ganska melodisk sång samt spelande på den ännu enklare ensträngade *robaba*, det enda instrument som här brukas. Jag vet mig sällan hafva haft så roliga soirées, som här i *Algof*.

Men mitt läkare-yrke kallade mig annorstädes. *Alkobba* förde mig en dag till ett i andra ändan af staden beläget qvarter för att se på en patient. Jag fann der en öfvershekh för *Rovalla* Beduinerna (en bland de betydligaste *Eneze*-stammar), liggande sjuk och klagande öfver alla världens krämpor, hämorrhoider, skabb, syphilis, lefversjukdom och framför allt barnlöshet, ehuru han hade 4 hustrur och var en man i sina bästa år. Hitkommen från sitt hem, något i sydost från Damascus, råkade han i händerna på en bedragare, en föregifven Maghrabi läkare, som under lysande löften tillnarrade sig penningar och tillredde åt shekhen en dryck, som dock ej åstadkom någon förbättring. Patienten ville på samma tid kurera sig för ett herpetiskt utslag och använde derföre den här vanliga rökningen med zinnober. Men en månad förgick, han fann sig vara ömkligen bedragen af den skojare, han anlitat såsom läkare, det af zinnobern tillbakadrifna utslaget begynte ånyo slå ut, och af

hela sin kur hade han blott en ytterligare medtagen kropp till resultat. Dertill kommo andra bekymmer och sorger, om den hemma lemnade boskapens öde och annat sådant, så att jag fann honom i ett ganska ömkligt tillstånd, men ännu färdig att lemna sig i en ny fuskares händer, ehuru han så ofta förut blifvit bedragen. Han anmodade nemligen mig att flytta in i det hus, han här bebodde, och försöka läka hans krämpor. Jag kom sålunda att bo i *Khadsma* och man inrymde mig i en liten jordkammare, der jag efter behag kunde innesluta mig och stänga dörren till för besökande. Sedan den första nyfikenheten gått öfver och jag ej visade mig särdeles angelägen om patienter, fick jag också nu vara temmeligen i fred, men min nya patient gaf mig mycket bekymmer. Jag hade, så godt jag förstod, börjat kuren med att sätta tarmkanalens och hudens functioner i rörelse och hade nöjet att efter 8 dagar märka en betydlig förbättring i patientens tillstånd. Men en natt, då han fann sig besvärad af ett anordnadt svettbad, företog han sig orådet att helt naken ställa sig på taket i den kyliga nordvestvinden för att få svalka; följdén deraf blef hämorrhoidal congestioner, som angrepo inre partier och ofta bragte patienten nära döden. Detta förorsakade mig svåra bekymmer och mången sömnlös natt, med ånger öfver mitt läkare-fuskeri. Det oakadt kunde jag ej låta bli att roa mig åt det snusförfniga folkets resonnementer om sjukdomen. Då congestionen slog sig på hjertat, förorsakande (såsom jag fruktade) en aneurism, sade man att patienten an-

sattes af *sakvah*, d. v. s. sjukdom förorsakad af en kärleksdryck. Emedan mannen har flera hustrur och en bland dessa vill äga mannen ensam för sig, så bjuder hustrun åt mannen en mixtur, som skall intaga hans hjerta för den qvinna ur hvars hand han emottagit drycken. Sådana kärleksdrycker säljas vanligen af *Soloba* (en kringstrykande Beduinstam ungefär sådan som *Ziguenarne*), hvilka föregifvas tillreda dem af ormtunga och ormhjerna jemte andra varierande ingredienser. Shekhens 4 hustrur hade alla förmått den svage mannen att tömma en sådan dryck; med länge rinnande tårar bekände den hustru, som nu var hos honom, sig hafva gjort detsamma. Då congestionen åter slog sig på hjernan och patienten låg i yrsel, ropande på sina kameler, ansågs han vara besatt af en djefvul; man kallade tillsamman alla skriftlärda i *Algof* för att med läsande och besvärjelser drifva den ut, lät äfven en höna flaxa med sina vingar öfver den sjukes hufvud. Jag skrattade i skägget åt dem, gaf åt patienten af min medhafda medicin efter bästa förstånd och efter hvad en liten Tysk läkarebok (hvilken följde mig såsom ett minne af professor Ilmoni) lärde mig, samt hade tillfredsstället att se shekhen vara frisk och alldeles återställd från sin sjukdom, innan jag lemnade honom. En *dseul*, ett snabbfotadt kamelsto, blef vedergällningen för min möda och mina läkemedel, men detta kamelsto finnes ännu hos shekhen, att der afhemtats; i nästa år, om Gud vill, då jag ämnar färdas öfver Syrien, hoppas jag få rida på det till Baghdad.

Min flyttning till *Khadsma* föranleddes bland annat äfven af qvarterets *imam*, en åldrig man, hemma ifrån *Kafar* i *Gebel Shammar*, som i sin ungdom af *Ibn Sa'ud* blifvit skickad till *Almedina* för att göra de vanliga studierna i Koran; sedermera hade han, då *Mohammad 'Alis* krig rasade i hans hembygd, sökt en tillflykt i *Algof*, dit fremmande krigshärlar aldrig inträngt, och utöfvade nu prestaembete här. Han ägde i allmänhet mera insigter, än jag funnit någon annan i *Algof* innehafva. Här i *Khadsma* började jag nu ett annat lif. Inbyggarna voro högst ifriga bekännare af Vahhabismen, hvar och en var nästan tvungen att göra sina 5 dagliga böner i moskén, samt för öfrigt iakttaga alla religionsbruk. Då vi alla första aftonen lågo utsträckta på sandplatsen utanför husen, frågade jag efter *robaba* och sång, men fick till svar: vi äro Gudi lof! muslimin och tillåta ingen sång, intet spel, såsom de gudlösa *Gharb-boerna*, hvilka hvarken hålla bön eller fasta, men röka tobak, på hvilken vext Herren befallt *Iblis* kasta sitt vatten, och spela *robaba*, ehuru de känna profetens utsago att den som hör strängaspel på jorden, ej skall höra sådant i paradiset. I mitt nya sällskap fann jag dock ersättning för förlusten af *robaban*, ty *imam 'Abdorrahman* lemnade mig alla upplysningar, jag kunde önska, om *Algof* och närliggande städer, äfvensom förklaringar öfver Vahhabismen, hvilken i sjelfva verket ej är annat än islamitisk puritanism. Derjemte var min närmaste granne en ibland *Algofs* bästa poeter och hans förråd på sånger var alldeles outtömligt. Jag lät

denne recitera sånger, under det jag upptecknade orden till pappers, och förmådde sedan *Abdorrahman* att förklara hvad jag ej förstod. *Abdorrahman* var väl ej särdeles nöjd med detta göromål, öfvertygad som han var enligt Koran och profeten att en poets ord äro Satans ingifvelser, men då jag å min sida lärde honom jemte några andra bland *Khadsmas* förnämste män arithmetikens första grunder (d. v. s. att säga ut tal), så fick han "nolens volens" lof att göra mig till viljes. Sålunda samlade jag några ganska vackra sånger*), dem du någon gång framdeles skall få se. Smaken för sång är här ännu så allmän, både ibland Beduiner och stadsboer, att knappt någon man eller qvinna finnes, som ej kan recitera några dussin sånger och många äro äfven sjelfva improvisatörer. Sådana kände jag flere, isynnerhet en som var känd och berömd ifrån Damascus ända till Baghdad och det innersta af *Alnegd*. Hans namn var *Sakran*, han besökte oss ofta och under det vi tillredde åt honom kaffe reciterade han oupphörligt verser; en gång minnes jag huru han i fulla 2 timmar utan uppehåll upprepade dels egna, dels andras sånger.

Hvad åter Vahhabismen beträffar, så är den intet annat än ett upplifvande af den första islams under tidens längd småningom förgätna läror och fordringar, nemligen 1:o att göra bön 5 gånger dagligen, icke allena, utan alltid i moskén; 2:o att gifva *zika*

---

*) Troligen de, som äro tryckta i "Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft", Band. 5, 6. Leipzig 1851, 1852.

skatt; 3:o förnämligast att icke bedja till någon annan än Herren, d. ä. att ej antaga några helgon eller förmedlare emellan människan och Gud, icke ens hans älskade profet. I orientens Turkiska städer är det nemligen mycket brukligt att bedja ej allenast om profetens, utan äfven om alla möjliga shekhers och helgons bemedling hos Herren. *Abdol vahhab*, som hade besökt och studerat i de största städer Kairo och Baghdad, förklarade denna helgontjenst för stridande emot Islams första och vigtigaste lära, att Gud är en, endast en; dermed förklarade han äfven de Turkiska muslimin för *Kuffar* och *mushrikin*, hvilkas bekrigande och dödande vore en Gudi behaglig gerning, till och med en lag i Koran. Dertill kom, isynnerhet i första yrseln, begäret att föra Islam och dess bekännare tillbaka till de enkla seder, som voro gängse i profetens tid; deraf förbudet mot tobak, till och med i början mot ris, mot sång och *robaba*, dem profeten af god orsak ej tyckte om. Städernas lärda män begynte då skrika att Vahhabiterna vore *Kuffar*, som ej vördade profeten, Herrens älskling; men desse hafva Koran på sin sida, kunna derföre ej öfverbevisas och äro i sjelfva verket renare bekännare af Islam än de öfriga. För det de tillintetgjorde helgontjensten och profetens afgudadyrkan, trodde man (t. ex. Volney) i början hos oss att Vahhabismen skulle bilda en sekt utom Islam; men långt derifrån. Den tillåter väl icke att anropa profetens hjälp och bemedling hos Herren, föregifvande enligt Koran att ingens bemedling kommer i fråga förän på uppståndelse-dagen,

samt att ingen vet hvem Herren gifvit tillstånd att bemedla; men den iakttagar med största punktlighet alla profetens föreskrifter och läror samt söker imitera honom äfven i det minsta, förklarande allt, som efter honom blifvit upptäckt eller infördt i lifvet, vara *bid*, nya påfund, derföre *makruh* och otillåtligt. Härigenom är i sjelfva verket all fortgång till framtida utveckling afskuren. Men lyckligtvis är menniskosinnet äfven i öknen spänstigt och elastiskt nog för att spränga det religiösa skrockets murkna skrankor; t. ex. ehuru mitt ur var *bid* och ett djefvulens påfund efter profetens tid, kunde man dock ej låta bli att beundra det samt den stora anda Herren gifvit Frangerna, till och med att köpslaga på det. Dessutom, hvad mera är, här finnes nästan intet af den fanatism, som råder i de Turkiska städerna och isynnerhet bland de lärda; en Kristens eller Judes namn nämnes här vanligen utan vidfogad förbannelse (hvilket i städerna sällan händer), en Frangs någon gång till och med med aktning. Detta är ännu mer fallet hos Beduinerna, hvilka, i det närmaste fria från all religion, sätta alla slags religionsbekännare i samma klass, plundra och röfva blott hvem de kunna komma åt. Nu har dock mycket af Vahhabismens första sträfhets blifvit afslipadt, så t. ex. röka många tobak, ehuru de derigenom ådraga sig de renlärigas afvoghet och missaktning. För öfrigt kalla de sig sjelfva aldrig *Vahhabi*, utan detta är hellre ett öknamn, gifvet af deras vedersakare; de kalla sig företrädesvis *muslimin* och *muwahhidin* (unitarier), bekänna sig ej

heller till någon särskild sekt utanför de 4 orthodoxa, utan tillhöra alla sekten *Hanbali*. Äfven hafva de aldrig slagit mynt, utan sultanens mynt är gängse hos dem, jemte de ännu mer omtyckta Österrikiska och Spanska dalrarne. Hos dem finnas några arbeten af deras shekh *Mohammad bni Abdolvahhab*, mest utdrag ur äldre skrifter t. ex. *Albokhari* och *Muslim*, hvaraf äfven jag erhållit ett, kalladt *Keshf Alshubihat*. Största delen af folket i Vahhabiternas städer kan läsa och skrifva, nästan öfverallt finnas skolor för barn; skada blott att denna undervisning ej sträcker sig till annat än Koran. Utom skolan studeras nästan uteslutande *Ahadith* efter profeten, till någon del äfven *Fikh*. Likväl finner man hos folket i allmänhet stor lust att lära sig i hvarjehanda ämnen, hvarföre jag både af Beduiner och stadsboer blef utfrågad såväl i religionssaker som i andra ämnen. Jag berättade en gång att Frangerna säga det jorden är klotrund och hvälfver sig kring solen, men ehuru de högeligen förundrade sig öfver ett sådant påstående, förklarade de det ändock icke för kätterskt. I *Alrijad*, som numera efter *Alderijes* förstöring af *Ibrahim* pasha är hufvudsätet för *Alnegds* öfverherre *Feisal bno Saud*, skall finnas lärda, som i moskén hålla föreläsningar i alla Islams vetenskaper.

För att i öfrigt gifva dig ett begrepp om mitt trefliga, fastän enformiga lif i *Algof*, är det nog om jag beskrifver en enda dag. Man stiger bittida upp före solens uppgång för att göra sin tvagning och bön; men emedan jag ända ifrån barndomen aldrig

varit någon morgontupp, ursäktade jag mig dermed att *Hanafi* sektens morgonbön hölls något senare än *Hanbali* sektens, hvarföre jag hellre gjorde den allena. Sålunda fick jag sofva i fred en stund längre och slapp äfven hela bönen. Solen hade knappt hunnit upp då *Abdorrahman* och jag funno hos oss någon bland *Kadsmas* män, som bjöd oss till frukost, *fukuk alrik*. Denna bestod uteslutande af dadlar, som blifvit plockade vid förra höstens skörd, baddade i solen inom ladersäckar och bilda en tjock massa med sirapshalt, samt äro ypperliga. Sedan jag antingen före eller efter frukosten pysslat om min sjuka *Beduin-shekh*, instängde jag mig vanligen i min kammar, antingen ensam eller med *Abdorrahman*, sysslande med hvarjehanda. Stundom gjorde vi små vandringar till grannqvarteren, der vi åter undfägnades med kaffe och dadlar. Här finnes i flere hus ett eget rum, kalladt café, der alla fremmande och besökande emottagas samt der öknens enda lyxartikel kaffet tillredes på en liten blåsbälgsugn. Den som sjelf vill koka åt sig kaffe, tager med sig en näfve bönor, beger sig till ett sådant café och tillreder der sina råa bönor med det så godt som till allmänt begagnande upplåtna kaffekökets kol, pannor och tillbehör; han behöfver ej frukta att nödgas sitta ensam då han dricker sitt kaffe, ty den klingande stenmortelns stötar locka snart kaffetörstiga män till honom. Jag bestod i vår gård kaffe två gånger om dagen (morgon och middag), då vi hvarje gång hade omkring 15 personer med oss. Det drickes eljest alla tider på

dygnet, det första som bjudes en ankommen gäst är kaffe. Vid middagen tog jag mig ett bad i källan, hvars temperatur var 29 centigrader. Derpå följde bön och en liten föreläsning af imam 'Abdorrahman, först i *Keshf Alshubuhat* och sedermera i en liten bok, som jag hade med mig, innehållande 40 *hadith* efter profeten. Denna föreläsning var ganska torr och tråkig, innehållande ett oupphörligt uppreparande af *tav-hih allah* samt ifrande emot helgontjensten, nästan alltid med samma ord. Efter den kom kaffe, antingen hos oss eller annorstädes, och ofta nog en liten lur till 'asr, då vår imams *adsan* åter kallade oss till bön. Härefter samlades man på en öppen plats, liksom ett torg midt i staden, och förnötte der aftonen med språkande till solens nedgång, då åter bönen församlade oss i moskén. Efter *maghrib*-bönen var stunden för aftonvarden inne, till hvilken fremlingarne alltid vid utgången från moskén inbjödos af den, som hade turen att undfägnas dem. Aftonvarden bestod som oftast af hvetegrynsgröt, kokad med grönsaker och öfvergjuten med smör, stundom kryddad med peppar och kummin eller annan krydda; denna gröt kallas *gerishe*. En annan rätt är *titmag*, syrad hvetemjöls gröt, eller som osyrad 'asideh. Om bröd består, gräddas det helt tunnt, stötes och blötes sedan upp i smör eller annan sorts sås till en gröt; ty högst sällan ätes det torrt med sofvel. Kött vankades 3 à 4 gånger i månaden, mest af en gammal slagstad kamel, högst sällan fårkött. Anrättningarne voro således ej särdeles feta eller födande, men allt är godt

blott själen är nöjd. Efter aftonvarden samlades man åter ute på sandplanen utanför stadsporten och förnötte tiden med glam. Här fällde man sin långskjorta, det enda plagg hvarmed man besvärar sin kropp, ända ner till midjan och lät den behagliga aftonsvalkan afkyla kroppen efter dagens hetta. Här i månskenet gaf jag äfven mina arithmetiska lectioner i sanden, tills den sista aftonbönen ännu en gång församlade oss i moskén. Efter bönen, som likaledes förrättades i månskenet eller mörkret, ty lampa och ljus äro här okända lyxartiklar, begaf man sig åter ut på sanden och tillredde sin bädd i den, makande upp sanden till hufvudgård samt begagnande sin *abajah* (kapprock) till både bolster och täcke; dock försäkrar jag att jag icke ville byta en sådan enkel bädd mot eiderdun. Sådant var med få variationer det sätt hvarpå mina dagar här förnöttes; de förgingo temmeligen enformigt, men i orienten har man nästan inga andra nöjen än språkande och sagor. Talämnena voro mest den närmaste öknens förhållanden och Beduinerna, religionsfrågor samt underbara historier. *Tusen och en natt*, af hvilken jag hade första delen med mig, behagade här alls icke; kanske folkets sinne är för friskt för att finna behag i dessa sagors sinnlighet eller i deras förälskade narrars pjåkiga klagovisor. Oaktadt all frihet i samtal, råder här en exemplarisk kyskhets och otrohet är en oerhörd sak i hela öknen.

Hvad språket beträffar, är det nära nog rent Koranspråk med nunnation och gamla ändelser, såsom *ta-*

kolina &c. Men märkligt är att nunnationen aldrig har annan ändelse än *inn*, blott i några fall *ann*; nominativ-ändelsen *unn* hörde jag nästan aldrig, blott några gånger af en ung vacker hustru i *Gubbe*. För öfrigt hör man här de i Koran och hos skriftställare begagnade orden, i stället för hvilka man i Kairo till stor del bildat nya. I städerna brukade barbarismer t. ex. af vidhängdt *sh* i förnekning, hör man aldrig här. Uttalet är djupt, men ej så metalliskt som hos *Heivi* Beduinerna. Uttalet af *kaf* och *kof* behagade mig icke; den förra bokstafven liknar *k* i vårt *kärra*, den sednare har ett otydligt ljud af *ds*, men icke alltid, utan mest i slutet af en stafvelse eller ord och med de veka vokalerna. I förenig med *a* och *o* har den ett djupt rull-ljud, som Kairoboer och Egyptier icke äro i stånd att säga efter. Detta uttal af de båda *k*-ljuden ger språket ett visst öfvermått af obehagliga hväsljud, som misshagade mig; men i deras eget tycke förmildras derigenom det i allmänhet barska språket. Derföre använder man sagda uttal företredesvis med qvinnorna och barnen; vid samtal med andra hör man ofta det rätta uttalet. För samma ändamål användas idkeligen diminutiv-former, dem man nästan aldrig hörde i Egypten; de missbrukas ofta och det förekom mig förargligt att ur buskskägghiga läppar ständigt höra orden: *soveif*, *horeimah*, *moleiha*, *foleifil* m. m. För öfrigt hafva de krångliga Arabiska bokstäfverna alla sina bestämda ljud, man förblandar här aldrig *th* med *t*, *ds* med *d* &c., såsom det ofta händer i Egypten. Det språk här talas är gemensamt

för hela *Negd* och den nordliga öknen; men de närmast Egypten nomadiserande *Tovara*, *Heivi* och *Hoeitat* göra ett undantag deri att de icke bruka nunnation. Detta ger mig nästan anledning förmoda att desse egentligen icke äro *Negd*-Araber; men till denna förmodans bestyrkande skulle behöfvas data, som jag ännu ej äger. Oaktadt detta gemensamma språk har hvarje Beduinstam och hvarje stad sin egna dialekt, som genast röjer ens hemort för Araben; man behöfver derföre sällan fråga hvarandra om hem eller stam, utan gissar det lätt af språk, utseende och andra små omständigheter. Dialekt-olikheten består dock mest i en olika organ, som är svår att urskilja för en utlänning, ungefär såsom skilnaden emellan Svenskan i Wasa, Nyland och Åland o. s. v. Öknens Arabiska förhåller sig till den i Egyptens och Syriens städer, ungefär såsom Svenskan i Sverige och Finland; någon sådan sångton som t. ex. Stockholmskan har Arabiskan dock aldrig. Den är ett högst förståndigt språk, utan annan accent än den meningen fordrar, den har icke sådan sångaccent som Persiskan och Turkiskan; men öknens ljud äro rena och naturliga, icke tjocka eller tillgjordt djupa såsom Egyptiernas. I allmänhet råder en viss finhet och spenslighet hos allt i öknen, jemfördt med de omgifvande rika landskapen. T. ex. hvad kan vara gracilare och gratiösare än ghazellen? Sjelfva kamelen här har en finhet i skapnaden, som särdeles contrasterar mot Egyptens stora, klumpiga kameler. Det första vårgräset i öknen är så fint och silkeslent, att jag in-

genstädes eljest sett sådant. Beduinen sjelf har ett fint okonstladt sinne och en spenslig kropp. Hans uppförande är hjertligt och öppet, han älskar skratt och skämt, men icke satirens inhumana hånskratt, utan humorns mildt urskuldande smålöje öfver menskliga svagheter. Detta gäller isynnerhet om de egentliga Beduinerna, men äfven *Algofs* inbyggare och särskildt *Khadsma* folket hafva bibehållit det mesta af sina ursprungliga Beduinseder. Det sednare härstammar från *Vadi Serhan* och flyttade hit för ungefär 7 leder tillbaka; derföre kallar man öfriga *Gof*-boer företrädesvis *karavni*, d. ä. byfolk. Hos Araberna finner man ingen allmän ansigtstyp, men de skilda trakternas inbyggare hafva en egen prägel, så att jag med temmelig säkerhet kan skilja *Negdbon* från en *Gof*-bo, Egyptiern från en Syrier, *Hegazen* från en *Jemen*-bo o. s. v. Araben i allmänhet kan icke urskiljas genom någon egen typ, såsom t. ex. Turken, Persern, Fransosen, Greken kan det; men Beduinen urskiljes redan vid första blicken ifrån hvarje annan Arab.

Algof hör egentligen hvarken till *Alnegd* eller till *Ahl Alshimal*, de nordliga folken, utan ligger midt emellan båda. Dock har den flere relationer med *Ahl Alshimal* och Syrien, än med *Alnegd* och *Alirak*. *Sherari* och *Rovalla* äro de som mest besöka staden samt hemta dit hvete och ris i utbyte mot dadlar och grofva *abajer*; ty man sår väl äfven i *Algof* hvete, men det räcker icke på långt när till för folkets behof. Detta år var i allmänhet dåligt för både Beduiner och stadsboer, emedan två regnfattiga år svårt

medtagit de förras boskap och de sednares sådd. Men i vanliga år, säger man, skall här, liksom i andra öknestäder, under augusti och september månad vara stor rörelse och lif af inkomna köpslagande Beduiner. Hvad klimatet beträffar, fann jag det särdeles sundt. Under hetaste sommaren har jag observerat vanligast 36, sällan 40, blott en gång 43 centigrader värme; detta är väl högt gradtal nog, men de ständiga nordanvindarne uppfriska luften, som dessutom är särdeles torr, så att jag icke kan påminna mig hafva satt dagg här. Under hela denna tid råder en ständigt molnfri himmel ända till regntiden, som i bästa fall inträffar ungefär i medlet af september, 50 dagar efter *Soheils* uppgång. Kort förut ser man ofta himmelen vara höljd i moln, folket anropar idkeligen Herren om regn och glädes högt öfver den molndigra luften; dessa dagar är luften qvaf och het samt föreföll mig särdeles tung. Hela sommaren lefde jag sålunda i *Algof*, med mycken vänskap upptagen af det mot fremlingar välvilliga folket och fullkomligen såsom en af dem. Min dräkt var en långskjorta och en *'abaje*, samt till hufvudbonad en *kusfijeh*, nemligen en fyrkantig shawl med röda, gula och gröna färger, laggd i trekant öfver hufvudet. Liksom infödingarne gick jag uteslutande barfota, och redan hade jag så härdat min fothud att jag utan skor kunde gå öfver den hetaste sand och de hetaste berg, på hvilka en oöfvad Europé ej ens en half minut kan hålla sitt fotabjell. Man bjöd mig stanna här, gifta mig, bli deras *imam* i *Algharb*, man skulle gifva mig jord att

odla, och så skulle jag lefva och dö bland dem. Men jag måste tillstå att jag hungrade och begynte längta till något land der tjenligare föda funnes än dadlar och gröt. Hittills hade väl den knappa dieten bekommit mig väl, men i längden hade den säkert blifvit skadlig; ty dadlarne, liksom våra potäter, äro väl goda men mera magfyllande än födande. Att vara utan mat hela dagen ifrån kl. 6 om morgonen till kl. 7 om aftonen, såsom vanligast hände, föreföll mig något tråkigt. Också hade jag just ingenting vidare att uträtta här, utan beslöt afresa till *Hajil*, hvilken man prisade såsom en stor stad, der man kunde köpa allt hvad man önskade. *Abdorrahman*, vid hvilken jag under 4 månaders sammanvaro blifvit innerligen fästad, lofvade följa mig ej blott till *Hajil*, utan äfven öfver Mekka till Egypten, dit han längtade för föreläsningarnes skull i *Azhar* moskén.

Någon lägenhet till afresa yppades emellertid icke förän den 30 augusti, då en *Hazimi* Beduin med sin familj flyttade öfver till *Beni Shammar* ifrån sitt hem öster om *Algoz*. Hans stam är föraktad af *Negdboerna*, ungefär såsom *Soloba* och *Heteimi*, hvilka båda nyttjas till öknamn; den hade isynnerhet innevarande sommar blifvit idkeligen öfverfallen af små *ghazu*-trupper från *Gubbe*, hvilka under föregifvande att *Hazimi* och *Sherari* Beduinerna äro *Kuffar* och kättare, taga sig friheten att röfva deras boskap samt plundra deras män. Denna sommar hade 10 skilda trupper af omkring 100 man röfvat mer än 1,000 kameler. Vår *Hazimi* Beduin *Sa'ud* hade äfven på så-

dant sätt förlorat större delen af sin boskap, och ville nu för att rädda återstoden, ungefär 12 kameler, bege sig öfver till fienderna samt genom *zika* skattens betalande ställa sig under *Ibn Alrashids* skydd. Men för att helbregda komma öfver det sandhaf, som skilde honom från hans tillflyktsort, behöfde han någon som skyddade honom under vägen, en så kallad *refik* eller *khavij*. Beduinerna i öknen hafva nemligen, liksom hundarne i orientens städer, vissa distrikter dem de icke få öfverskrida utan att plundras; om någon ger sig in på en annan stams område, med hvilken hans egen ej står hvarken i vänskaps- eller brödräfförbund (stammarne sinsemellan äro hvarken *ashab* eller *akhvan*), så är han hemfallen till plundring jemte allt hvad han för med sig. *Sa'ud* fann slutligen en sådan *refik* i en *Shammar*-qvinna, hvilken hemma från *Gubbe*, var gift med en *Gofbo* och nu ämnade sig hem på besök jemte sin man. Jag lejde af *Sa'ud* hans bästa kamel, med vilkor att hans skydderska äfven skulle skydda mig för möjligt öfverfall, ty själf kunde han ej göra det. Jag fruktade väl att ställa mig under en qvinnas patronat eller skydd, men mina vänner i *Khadsma* försäkrade det här vara fullt tillräckligt, och dessutom skulle en shekh *Khamis* från staden *Kahf* följa oss, jemte 2 andra *Shammar*, hitkomna på en resa. *Khamis* var skickad af pashan i Damascus med bref till *Ibn Alrashid* och befann sig här på genomfärden. På dessa 3 följeslagare litade jag mest, men efter en knapp timmas väg lemnade de oss ohjelpigt efter sig. Vi begåfvo oss ut från

staden i stickmörker en månlös lördagsnatt. Min vän *Abdorrahman* stannade dock qvar och jag förmodar att hållhaken, som höll honom der, var vår värdinna, en enka af frigifna Neger-slafvars ursprung. Min, liksom alla resandes, lott var således att knyta vänskapsband och genast åter slita dem, men tröstade mig snart öfver förlusten, ehuru jag i allmänhet aldrig är glömsk af en vän. Afresan försiggick med största fjesk, så att jag ej hann taga farväl af mina vänner och undfägnare i *Algof*, utom af *Abdorrahman*, ej heller hunno vi fylla vattensäcken och packningen kastades vårdslöst på kamelen. Så måste jag sätta mig upp i nog obehaglig ställning. När våra följeslagare redo fortare än vi, gjorde jag alla försök att påskynda mitt öks gång, men det var omöjligt; kamelen har nemligen den goda egenskapen att aldrig lemna sitt sällskap, hvarföre mitt kamelsto, då det drifvet af min käpp litet aflägsnat sig från den öfriga hjorden, lade sig ned och kunde ej förmås att gå vidare. Följande dagen om aftonen hunno vi fram till den enda brunn, som finnes i hela trakten, eller rättare flere brunnar invid hvarandra med det gemensamma namnet *Alshakik*. De äro mycket djupa, så att vi behöfde ett nära 30 famnar långt tåg för att få upp vatten ur dem. Här arbetades hela måndagen den 1 september i stark sol med våra vattensäckars fyllande och kamelhjordens vattnande; djuren fingo dock ej fullkomligen släcka sin törst eller mätta sig med vatten, emedan våra armar tröttnade af det tunga arbetet. Sent på eftermiddagen bröto vi upp från

brunnen. Ej utan onda aningar gaf jag mig ut på sandhafvet; ty vattnet i säckarne var ej särdeles ymnigt och de 2 *Gofboernas* säckar läkte litet, äfvensom en af *Beduinens*, hvarjemte kamelerna voro ganska dåliga, illa medtagna af klent bete. Min vattensäck var dock den bästa och om jag fick behålla dess innehåll för mig sjelf, så kunde den räcka i 5 dagar. Vår *Hazimi shekh* förstod ej rätt att färdas eller anförä sin hjord, och hvad värre var, han kände ej riktigt vägen, utan blef villrådlig på de ställen der blåsten yrt igen spåren i sanden. Beduinen har liksom ett eget språk med kamelerna, genom hvilket han länkar dem fullkomligt efter sitt behag; så kan han leda efter sig en hjord af hundradetals kameler, gående efter hvarandra, utan att någon enda afviker från vägen. Men detta förstod ej *Sa'ud*. Han gick deremot sjelf efteråt och dref på sina kameler, hvilka, hungriga som de voro, oupphörligt veko af ifrån vägen och betade torra ökneörter; derigenom åtgick dubbelt mera tid för färden. När han sjelf blef trött, körde han först sin hustru ned ifrån kamelen, der hon satt med ett tvåårigt barn, sedan sina 2 gossar af 10 och 8 års ålder, att hålla hjorden tillsammans genom springande efter den. Mannen från *Algof*, som följde med oss, var en högst knarrig, otreflig man; han klagade hela dagen igenom öfver sina sjuka ögon, hvilka fördunklades af en sig småningom utbildande grön starr.

Andra dagen ifrån *Alshakik* om morgonen mötte oss en *ghazu*-trupp, omkring 80 kameler stark (deraf

flere tvåridna), som begaf sig ut på plundring till *Sheraris* och *Havazims* område. De höllo just på att frukostera i en liten dal, då vi från en höjd först varsnade dem. Ehuru ingalunda utan fruktan för detta möte, fann jag dock stort nöje i att betrakta denna trupp, som gaf en vacker anblick, fullkomligt olik den af våra traktors militärer och stridsmän. Alla hade sina långskjortor utbroderade med rött i bröstet och för tillfället rentvättade; för resans och hettans skull hade de icke den vanliga svarta 'abajen på sig. Deras många olika vapen gjorde anblicken särdeles varierad; ty deras långa spjut, bössor, pistoler, sablar, stridsyxor och flere andra vapen, på hvilka jag ej vet något namn, gaf truppen ett utseende, sådant jag föreställer mig att en gammal medeltids riddaretrupp hade. Knappt hade vi hunnit slutet af höjden, vid hvilken de voro lägrade, innan två män på hvar sitt kamelsto sprängde fram emot oss. Våra följeslagare ropade emot dessa med hög röst: *Shammar ja Shammar*; stående framför oss med spjuten stödda mot marken frågade de: hvar äro *Shammar*? Vår skydderska 'Aljah svarade: jag är *Shammar fulane bint fulan*, ehuru ni icke torden känna mig igen för min hesa rösts skull (hon hade nemligen föregående natten ådragit sig hosta och heshet); man igenkände henne och emedan hon var kusin till de båda männerna, försäkrade de att intet ondt skulle vederfaras oss. Emellertid kom den ena bland dem, vid namn *Farhan*, till mig bredvid kamelstoet, der jag bar min 'abajeh hopvikt på axeln. Jag var nemligen van att

hvarje morgon och afton gå till fots 3 à 4 timmar och hade ännu icke sutit upp då vi träffade fienderna. *Farhan* gaf mig *selam*-helsningen, men sade straxt derpå: *hat li 'abajetek*; jag frågade väl: hvarför? men fick till svar blott: *hakidse*, och dermed tog han min *'abajeh* samt begaf sig bort i hopen. Vi kommo så midtibland truppen och man började nu på alla håll fråga hvad jag var för en karl, med det här vanliga uttrycket: *eish 'ilmo* eller *eish 'ulumo*. Jag upplyste dem att jag var vaccinator och läkare, kommande från *Algof* och ämnande mig till deras herre *Ibn Al-rashid* i *Hajil* för att öfva min konst; men från flere håll hörde jag dervid upprepas: männe han har penningar? Min under arbetet vid *Alshakik* sönderrifna långskjorta och några andra omständigheter gäfvo mig dock utseendet af fattig, hvarföre några sade: han är en dervish, som ingenting äger. Andra åter kommo till mig och frågade om jag kunde bota den eller den sjukdomen, eller om jag hade läkemedel mot den eller den krämpan. Ty man tror allmänt att hvarje sjukdom har sitt specifika läkemedel, hvarföre en läkares kall består blott i att känna och äga dessa specifika läkemedel. Undertiden hade nu min första fruktan förgått, jag begynte finna mig i den fremmande ställningen och tillät mig att för en och annan klaga öfver *Farhan* som tagit min *'abajeh*; alla försäkrade att jag skulle få den tillbaka, hvarföre jag sökte upp *Farhan* i hopen och fordrade af honom min tillhörighet. Han lofvade ock gifva mig den, om jag erlade *khatt alkhall*, d. ä. en afgift för vägen, den *Gubbe-*

boerna från de äldsta tider tagit af handelsmän som färdas längs vägen ifrån *Algof* till *Alnegd*, och som vanligen utgör en Spansk daler. Ehuru jag lätt kunnat erlægga denna afgift, fann jag för godt att påstå mig inga penningar äga; ty jag visste alltför väl att folkets penningtörst aldrig kunnat släckas, i fall det fått hum om att jag ägde sådana. Vid halsen bar jag en liten läderväska, som delad i flere afdelningar, innehöll bland annat mitt ur och några Tyska Thaler; i den stoppade *Farhan* sin hand, men lyckligtvis i den afdelningen som innehöll blott några papper. Då han slutligen trodde sig försäkrad om att jag inga penningar hade, kastade han åt mig sin *bisht* (äfven en sorts kapprock) med orden: tag du denna *bisht*, jag behåller din *'abajeh*, den förra är också mycket bättre än din tunna, korta *'abajeh*. Jag sade: behåll du då det bättre och återgif åt mig det sämre; men han antog en barsk min, gjorde en knyck med handen åt pistolbältet till, samt sade slutligen: laga dig bort med ditt följe. I sjelfva verket såg jag ock att mina följeslagare voro ett godt stycke framför oss, ty vår shekh hade genast begynt affärden, sedan affären blifvit så afslutad att han nödgats gifva en ung kamel till *khatt alkhall*. Jag tyckte mig kunna vara nöjd med att hafva sluppit för så godt köp och begaf mig till mitt följe. Sedan fortsatte vi färden öfver det eviga sandhafvet, hvilket här, liksom oceanens vågor, går i oupphörliga höjder och dälдер, öfverströdda med den finaste mjuka sand. Hela denna trakt är rik på örter och buskar samt lemnar förnäm-

sta betet för hela *Alnegds* oändliga hjordar. Nu var dock nästan allt förtorkadt, utom 'orta-buskarne, hvilka obegripligt nog ur den torra sanden insupa så mycken vätska att deras blad bibehålla en evig grönska, samt sålunda kunna gifva ett högeligen omtyckt foder hela året om åt de med litet nöjda kamelerna. Andra tistelartade små örter höjde sina gråa hufvuden öfver sanden och, fastän utrustade med taggar och spjut, afbetades de af sagda djurs känslolösa gap. En enda ört grönskade ännu, nemligen 'adir; den grönskar två gånger om året, är doftande och innehåller en högst behaglig balsamsaft, som jag uttuggade, men kamelen gick alltid förbi den, hellre väljande en bredvid stående förtorkad buske. Vi vandrade sålunda vår långsamma gång i 3 dagar, hungriga, törstiga, uttråkade af hettan och resans möda, då en bland våra kameler lade sig under en liten buske; man försökte med käppen förmå den att stiga upp, men förgäfves, dess graf var här. Fredagen den 5 september började alla våra kameler, den ena efter den andra, knäfalla och vägra att gå vidare; de höjde djupa vrålände ljud och tittade efter hvarandra med sina stora ögon, ty deras krafter voro nu alldeles uttömda. Ej blott kamelerna, utan äfven vår skydderska 'Aljah vägrade att gå vidare, hon hade dukat under för törst och solens hetta; emedan vi voro blott 3 timmars väg ifrån *Gubbe*, så försökte vi alla med ord förmå henne att stå bi ännu dessa få timmar, men förgäfves, hon lade sig i den sparsamma skuggan af en 'orta-buske samt slängde sina

armar och ben i spasmlika ryckningar, under långa skrikande klagoljud. Vår sista dryck hade nemligen blifvit tömd i dag kort före middagen, vi ägde numera platt intet vatten, och dagen var som hetast just nu, 2 à 3 timmar efter middagen, då dessutom ingen vindpust blåste. Här spelades en tragedie, hvars like jag aldrig förut sett, hvarken i lifvet eller på theatern. Min role i den spelade jag sålunda, att jag delade ut litet tamarinder och socker, som jag ännu hade qvar ifrån Kairo och alltid funnit vara bästa medlet i törstnöd, derpå afsände vår Beduin med en hans son till staden för att så fort som möjligt hemta oss vatten, samt slutligen lade mig sjelf under en buske att sofva. Jag kan ej klaga att jag dock var synnerligt medtagen af törst och trötthet, utan kände mig äga krafter nog att ännu gå till fots till staden och var således säker på att ej här behöfva dö af törst; somnade också derföre lugnt i den mjuka sanden samt vaknade ej förän närmare solens nedgång. Vår Beduin var då ännu ej återkommen och sedan vi ytterligare väntat honom någon timme, funno vi för godt att fortsätta färden med en norrifrån ankommen Beduin. Det var nu natt och vi såväl som djuren kände oss uppiggade af svalkan; på vägen mötte vi äfven folk, som gåfvo oss vatten att dricka. Sålunda kommo vi slutligen fram till *Gubbe* om fredagsnatten.

Gubbe är den första egentliga stad af *Alnegd* åt detta håll. Jag tyckte mig i allmänhet förmärka mera snygghet i hus och trädgårdar samt jämförelsevis större

omvårdnad och välmåga här, än i *Gof*; måhända en följd deraf att *Alnegd* blifvit styrdt af ett gemensamt öfverhufvud (såsom jag förmodar, ända från de aflägsnaste tider), medan deremot de eviga stamfejderna i *Gof* hindrat all fortgång och förstört den förra vidsträcktare odlingen. Men folket hade här en sjukare, gulare färg än i *Algof*, scrofel- och lever-sjukdomar voro här mera gängse, kanske derföre att vattnet är dåligt, tjockt smakande och marken består af kritjord. Staden ligger på en stor plan, der tydliga spår synas af en forntida vidsträcktare odling; slätten är åt alla håll omgifven af sandstensberg, bland hvilka ett ganska stort, kalladt *Musleman*. Man föreger att de gamla Beduinstammarne *Tamar* och *Hilal* fordom bott här, samt att spår skulle synas af deras slott och hus; jag fann dock i berget intet annat än underliga ras och derigenom bildade klyftor i den lätt förvittrande grofva sandstenen. Men jag fann der åtskilliga inscriptioner, nära nog liknande *Himjaritiska*; de betydligaste voro inristade på en slät bergvägg, men berget var så förvittradt att föga rätt läsligt blifvit kvar. Längs hela bergssidan funnos inscriptioner och illa gjorda kamelbilder, dels från äldre tider, dels från nyare, gjorda af Beduiner som gått i vall med sin boskap. Jag copierade deraf så mycket jag kunde, men betviflar att de äga någon vigt. Särskilt förundrade mig bilden af en tvåhjulig kärra, dragen af 2 kameler och synbarligen från äldre tider; i våra dagar känner man intet slags hjuldon i hela Arabien. Då jag gjorde mina promenader till berget,

sade folket att jag gick dit för att upptrolla gamla förborgade skatter, samt hotade mig med plundring. Jag var väl ej rädd för deras hotelser, ty beslut och handling äro ej ett hos Araben, men använde dock den försigtigheten att taga med mig en bland stadens män, som hade uppdragit åt mig att genom talismaner hjälpa honom i sitt frieri till en flicka; hennes far ville nemligen ej lemna henne ifrån sig, emedan han var gammal, krasslig och utan andra barn. Jag föregaf mig behöfva de gamla inscriptionerna i berget för att skriva kraftiga talismaner åt honom, och han åtföljde mig beskedligt med sin bössa. I gamla tider, säger man, upprann här på berget en källa, från hvilken vattnet leddes öfver en stor del af den nedanför liggande slätten, men den hade numera försvunnit och man kunde icke återfinna ådran. Väl hade man här och der gjort små gräfningar vid dess förmodade lopp, men förgäfves; bedrifna med folkets vanliga lamhet, voro gräfningarne så usla att inga resultater följde. Mig lofvade man stora summor, om jag med svartkonst och besvärjelser kunde upptäcka källans hufvud samt fördrifva den ande, som der höll vakt. Jag sökte förmå dem till ytterligare allvarliga gräfningar, men man trodde att arbete ej skulle hjälpa, det behöfdes en läskunnig för att upptäcka det försvunna vattnet. Vi voro nu inne i ramadan, denna hos Arabiska skalder prisade månad hade vi begynt i öknen onsdagsaftonen den 3 september. Här gör man stort afseende på denna heliga månad, så att få, nästan ingen smyger något i mun eller näsa så länge

solen är uppe. Detta fastande är en svår plåga för de arbetande, isynnerhet för Beduinerna, som hela dagen äro ute på bete med sina hjordar. Jag gjorde mig intet samvete af att stjäla mig till en pris snus eller en dryck vatten, stundom äfven till några dadlar; men det oaktadt blef ramadan-dagen för mig nog lång. Jag dröjde i *Gubbe* ungefär 14 dagar, mest för att införfänta den *ghazu*-trupps återkomst, som mött oss i öknen och frantagit mig *‘abajen*; alla försäkrade mig nemligen att *Farhan* skulle nödgas återgifva den åt mig, hvar och en lofvade skaffa den tillbaka. Truppen återkom ock med rikt byte af kameler från de stackars *Sherari*; jag infann mig genast hos *Farhan*, fordrande min *‘abajeh* tillbaka i det jag kastade åt honom hans *bisht*. Men *Farhan* ville icke gå in på återbyte, ehuru stadens öfvershekh (kallad *emir*) befallte det och 2 i affärer här befintliga män af *Ibn Alrashids* följe sökte förmå honom dertill, äfvensom många bland stadens invånare talade för mig. *Farhan* vägrade ännu sista aftonen före min afresa, då jag med honom hade en häftig ordvexling, och efter mig en man, i hvars hus jag bodde och hvars bekantskap jag gjort i *Algof*, antastade honom; men just då jag om natten den 18 september satte mig upp för att afresa, skickade *Farhan* min *‘abaje*. Jag anför detta blott såsom ett bevis på huru föga makt man här har öfver en enskild person; emiren sjelf kan endast med ord förmå en till rättvisa, vill denne ej lyda emirens ord, så blir saken dervid. Annat är dock förhållandet med *Ibn Alrashid*,

han sätter folk i fängelse och knoppar hufvudet af utan krus. Jag satt så åter på kamelens rygg och tågade genom öknen. Landskapet var oföränderligt samma vågiga sandhaf, blott att här syntes spridda toppar af förvittrade sandstensberg och i fonden *Gebel Shammars* väldiga granitberg; trakten var rik på örter och buskar. Under vägen passerade vi den lilla staden *Kenā*, den prisade hjelten *Abu Zeids* af *Beni Hilal* och samma stams lika mycket prisade shekh *Hassans* fordna hemort. Der tillbragte jag en treflig ramadan-natt tillsammans med byns folk, som förekom mig särdeles muntert och välvilligt. Jorden liknar den hvitaste krita, man kan taga ett stycke af den och skrifva dermed, liksom med vår krita. Men ungefär en half timmes väg längre fram antager marken plötsligt ett annat utseende och olika karakter; i stället för den mjuka sand, på hvilken kamelens fot ända ifrån *Algof* stigit såsom på en fin ylle matta, vidtager här en hård mark, höljd af grof granitsand, i stället för det vågiga hafvet ser man här en slät yta, blott då och då afbruten af små bergtoppar samt begränsad af väldiga granitberg. Från dessa blåste nu i morgonsvalkan en frisk vind med renaste luft, uppblandad med väldofter från de emellan bergen liggande städernas trädgårdar och grönskande maisfält. Mig förekom den lik den landsluft, som efter vår långa Medelhafs resa blåste emot oss ifrån *Cythreas* ö *Cerigo*.

Slutligen anlände jag till *Hajil* den 21 september, efter att som hastigast hafva vikit in i den lilla sta-

den *Lakeita*. Emedan jag kom ensam och här hade ingen bekant, tog jag direkte in hos emiren *Ibn Al-rashid*. Här finnas nemligen intet slags värdshus eller offentliga gårdar, der en resande kan få qvarter, hvarföre den, utanför hvars port resanden knäfaller sin kamel, är skyldig att herbergera honom så länge han behagar dröja. Jag visste väl att en fremling, som jag, aldrig vägras qvarter och undfägnad, men äfven att han dock sällan är en välkommen gäst hos någon enskild; annat är förhållandet med emirens hus, der hvar och en anser sig vara berättigad till herberge. Jag knäfällde min kamel på hans stora gård, som nu var full af folk, aflastade min packning i ett hörn och begaf mig så till emiren, för att gifva honom *selam*-helsningen. Skipande lag och rätt, satt han omgifven af sitt följe samt en stor hop rättsökande. Rundtomkring gården finnas låga murade soffor, på hvilka församligen sitter; sjelf sitter han i midten, med *kadi* till venster och skrifvaren vid fötterna, sittande på marken, för öfrigt andra betydande män på ömse sidor. De rättsökande sitta framför emiren på marken i den vanliga ställningen med underslagna ben. Här talas fritt och högt språk, utan att man generar sig för emiren, som äfven sjelf nyttjar okonstladt språk och ej synes ha afseende på personen. Jag gick dit fram, gaf honom med handen laggd på hjertat min *selam*-helsning, den han jemte andra besvarade på vanligt sätt, framräckte åt honom ett från *Algof* medfördt bref (som dock angick enskilda personers angelägenheter, icke innehöll nå-

gon recommendation för mig) och satte mig framför honom i samma ställning som de öfriga på marken. Emedan han just var sysselsatt att slita en tvist emellan 2 framför honom sittande Beduiner, tog han, till mitt stora nöje, blott emot brefvet utan att göra några vidare frågor. Sålunda fick jag tillfälle att betrakta honom och hans följe, som gaf en högst intressant anblick. Han sjelf är en man om några och trettio år, med ett kraftfullt, beslutsamt uttryck i hela sitt väsende; är öfverallt prisad för mod och frikostighet, och man nyttjar om honom Beduinens älsklingsuttryck: *ma bak abadan*. Öfverallt på *ghazu*-tågen har segern följt honom, man säger att han aldrig blifvit besegrad; men numera lefver han nästan uteslutande i *Hajil*, skickande sin tappre broder 'Obeid ut på härnadståg, och när regntiden infaller beger han sig, lik en Beduin, med boskapen ut i öknen. Under den korta tid han varit emir skall han hafva samlat omätliga skatter och (enligt ett annat älsklingsuttryck) kameler så många som öknens sand. Dock har han äfven sina vedersakare, hufvudsakligen i sjelfva *Hajil*, der *Shammar* stammen 'Abde (den förra emiren *Salih bni 'Alis* anhängare) har långa berättelser om hans konfiskeringar af deras egendom och andra orättvisa handlingar. Jag lefde 6 dagar i hans hus, der jag bespisades två gånger om natten, först vid solens nedgång och sedan en stund före morgonrodnaden, alltid i ett sällskap af omkring 200 personer från olika trakter af Arabien; om natten sof jag i moskén. Bland gäster som fastade här under ra-

madan, fann jag genast första dagen en Persisk dervish, egentligen hemma ifrån *Kabol*, men nu bosatt i Baghdad och hitkommen för att till fots göra Mekkapilgrimsfärden; emedan han nästan alls icke förstod Arabiska, var han särdeles nöjd med att i mig finna en, som åtminstone litet förstod hans språk. Under min vistelse i Egypten hade jag nemligen glömt nästan all min Persiska, emedan jag då ej haft eller sökt tillfälle till öfning i detta språk. Vi blefvo snart oskiljaktiga vänner och bröder med ett handslag, samt beslöto oss till flyttning ifrån emirens hof. Vi hittade på en liten kammare i en trädgård, den jag hyrde, ty han hade platt intet; der började vi nu hushålla för oss sjelfva, och min dervish kokade ypperliga anrättningar i min kastrull. Här finnes torg med öppna bodar, tillhörande handelsmän som hitkommit från *Al'irak*, och man finner der kött, ris, hvete samt andra lifsförnödenheter till salu. Vi lefde godt, dieten här kontrasterade starkt emot den jag nödgats föra i *Algof*. Men derigenom började mina Österrikiska Thaler lida mot slutet och jag behöfde vexla 2 Spanska dubloner, dem jag haft inlödda i bottnet på en liten bleckdosa. Jag begaf mig derföre med den ena till en handlande för att göra små uppköp och få den vexlad; men han gjorde svårigheter, kände ej rätt dess värde och ville taga den endast för underpris, hvarföre jag måste bära den ovexlad tillbaka. Deraf uppstod mycket prat i staden, man berättade att jag hade guldstycken som gällde 16 Spanska daler, och skrek att jag var ingen kringstrykande lä-

kare utan något helt annat; de från *Irak* och Baghdad komna köpmän påstodo till och med att jag var en rik Frangisk konsul, hvilka tjenstemän i hela orienten äro stora bjessar. Allt sådant sade dock ingen direkt åt mig sjelf, utan det kom genom långa omvägar till mina öron. Hvad som utom dessa Spanska dubloner gaf anledning till misstankar, var min apothekslåda, den man hade sett vid min flyttning. Men jag låtsade ej om deras prat, ty långt före detta hade jag lärt mig att den Arabiska hunden är snar att skälla, men långsam att bita, äfvensom att den som springer blir huggen. Jag hade ock vunnit flere vänner, isynnerhet genom den lilla boken innehållande 40 *hadith*; dessa togo mig tappert i försvar, så att jag allsingen olägenhet hade af folkets prat. *Hajil* är för öfrigt en ny, vacker stad, dess trädgårdar äro väl vårdade, innehållande utom palmer äfven de flesta fruktträd. Men den ofantliga möda det kostar att uppvinda vattnet ur de djupa brunnarne, förorsakar knapphet i allt. Klimatet är ett ibland de sundaste jag någonsin pröfvat, medeltemperaturen i vår trädgård under oktober och november var omkring 25 centigrader. Jag anlände hit just i första regntiden och vi hade ofta, isynnerhet under nätterna, starka skurar med åska och blix. Obeskriflig är folkets fröjd då regn faller; man upprepar oupphörliga böner att det må fortfara och ingen fruktar att bli genomblött. Likväl händer det ofta i dessa trakter att af ymnigt regn bildade bergsflöden störta ned samt bortsopa allt, som ligger i deras väg, med både folk och fä.

Efter ett regn fylles luften med en obeskriflig väldoft, i städerna från fruktträden (isynnerhet fikonträden), i öknen åter från dess balsamiska örter; blott få dagars ymnigt regn gör att det första mjuka höstgräset höjer sitt spåda hufvud öfver den gula sanden. Då är enda samtalsämnet hvar och när regn fallit, om någon grönska uppspirat o. s. v., hvilket interfolieras med fromma böner till Herren att han ej måtte glömma sina Araber.

Då jag kom till *Hajil* funnos der, och ännu mer i den stora, gamla staden *Kafar*, många Beduiner, som handlade med stadsboerna och bestyrde sina ärenden, men i medlet af oktober begåfvo de sig alla tillbaka till öknen för att njuta af det första höstbetet. Jag låg då och funderade på en resa till *Alkasim*, men *Shammar* stodo i fiendtligt förhållande till folket der, och några dagar före ramadans slut kom *Obeid* hem från ett *ghazu*-tåg till staden *Eneize*, under hvilket han (om jag minnes rätt) hade knoppat hufvudet af 80 betydande shekher. Vägen till *Alkasim* var således ingenting mindre än säker för en från *Shammar* kommande. Ett ännu vigtigare hinder var min knappa kassa, som icke kunde räcka länge. Bland andra planer tänkte jag ock på den, att genom *Teima* och *Medain Salih* återvända till Egypten. Min Persiska dervish sökte deremot på allt sätt förmå mig att göra pilgrimsfärden till Mekka. Han yppade vid närmare bekantskap för mig sina lednadsomständigheter, nemligen att hans far varit en stor man i *Kabol* men blifvit dödad af Engelsmännen, att han

räddat en stor del af sin familjs skatter till Baghdad, der han nu lefde i lugn på sina penningar; men Herranom till behag ville han dock göra sin pilgrimsfärd till fots och såsom en ödmjuk dervish. Jag hade egentligen ingen lust till en sådan färd, isynnerhet om den skulle företagas i följe med en pilgrims karavan, emedan jag då möjligen skulle bli utsatt för faror och deraf i alla fall kunde draga föga eller ingen nytta. Men åt andra håll voro vägarne ej heller säkra på denna tid, då röfvare, tjufvar och skojare från alla håll samla sig omkring de vägar der pilgrimer färdas fram, för att bestjälja och plundra desse. I medlet af november ankom hit karavanen från Baghdad, bestående af kanske 1,500 kameler och pilgrimer från högst olika trakter, mest dock Persiska *Shija* och Araber från *Alirak*. Jag beslöt derföre att åtfölja karavanen åtminstone till *Almedina*; derifrån kunde jag vidare taga hvilken väg jag ville, antingen den till *Mekka* eller till *Jambo*, der hafvet låg för mig. Färden med karavanen, som aftågade härifrån den 20 november, var högst tråkig och besvärlig, ty jag måste smyga mig undan *emir alhagg*, *Abdorrahan* (en kusin till *Ibn Alrashid*), på det han icke skulle fordra af mig en afgift som kunde belöpa sig till 50 à 100 rub. s:r; af Perserna tog han till och med 200 rub. s:r för att föra dem från *Meshhed Ali* i *Alirak* till Mekka och åter till förenämnda stad. Vi gingo under hela färden starkt forcerad marsch, men behöfde deremot ej lida hunger och törst, ty vatten fanns öfverallt af det ymniga regnet; vi

sågo ofta till och med stora insjöar och små rinnande bäckar med det klaraste, renaste vatten. Dessutom var hettan förbi, så att vi tvärtom fingo frysa under nätterna. Efter 8 dagars färd hunno vi *Almedina*, gjorde der vår *zijaret* vid profetens, *Abu Bekrs* och *Fatimas* graf. Denna moské, kallad *Haram ar-rasol*, är en bland de vackraste och största moskéer jag sett; dess golf är belagdt med ypperliga mattor. Staden har ymnigt den i Arabien så dyrbara varan vatten, men är eljest liten och usel, fullkomligt en öknestad.

Här var jag åter villrådlig hvart jag borde vända mig. Å ena sidan hade jag redan blifvit trött och utledsen vid den besvärliga färden med karavanen; å andra sidan visste jag att *Jambo*' vägen var full af rövare och således ej kunde befaras annorlunda, än i följe med en stor karavan. Ett längre dröjsmål i *Almedina* var ock omöjligt i anseende till min toma börs. Jag måste således fortsätta färden till Mekka med vår karavan, som begaf sig å väg efter ett dygns rast. Lördagen den 29 november sent på eftermiddagen gingo vi ut från *Almedina*, och hunno om aftonen ungefär en half mil framåt till den lilla byn *Hassa*. Der anlades *alihram*, nemligen 8 à 10 alnar lärft delade i 2 stycken, af hvilka det ena, 3 alnar långt, lindas om midjan och går ned till halfva vaden, det andra kastas om halsen och skuldrorna såsom en shawl. Utom denna beklädnad tillåtes ingen annan dräkt, ingen hufvudbonad, ingen fotbetäckning; endast tunna sandaler, i fall det för någon är omöjligt

att gå barfotad. Innan vi anlade denna lätta beklädnad badade vi oss (det är *sunna* efter profeten) uti en liten regnvattens sjö med klart vatten, hvartill hela aftonen åtgick. Natten var högst orolig här, liksom under hela vägen. Beduin-tjufvar smögo sig nemligen öfverallt omkring för att snatta hvad de kunde komma öfver; märkvärdigt nog stulo de ofta kameler, som lågo knäfälda invid sina ägare. Denna afton i skymningen hade t. ex. några tjufvar smugit sig in till oss och bortfört omkring 10 kameler ett godt stycke ut på fältet, innan deras ägare märkte stölden. Nu blef rörelse i lägret, bössbeväpnade män sprungo upp, satte efter tjufvarne, hunno upp dem vid foten af ett berg och hemtade tillbaka de stulna kamelerna, sedan flere skott blifvit lossade på ömse sidor. Dylikt inträffade nästan hvarje natt; hela natten igenom lossades esomoftast pistolskott, antingen på verkliga eller inbillade tjufvar. Följande morgon vid solens uppgång, då vi brutit upp från *Hassa* och gingo på en liten höjd, upprepade hvar och en i sin nya hvita kostym samma ord, som han vid dess påklädande utropat, nemligen: *lebbeik alla humma lebbeik la sherika leka lebbeik; inn alhamda va lne'mata lek valmulk la sherika leka lebbeik*. Detta, af många förlängdt med tillägg af andra böner, utropades med en hänryckning, som äfven förde mig med sig. Jag var nu fri från all villrådighet, all obeslutsamhet, hade numera ingen annan väg att gå än rakt fram till Mekka, hvad helst än månde förestå mig; utropade derföre med de öfriga ur fullt hjerta och med full

hals: *jag redo är, o Herre redo, för ensam dig jag redo är; all ära dig, från dig allt godt, all makt, åt ensam dig jag redo är.* Pilgrims karavanen gaf nu en högst egen anblick; alla voro lika klädda, der gällde icke ordspråket "Kleider machen Leute", mången dervish, som man observerat blott för hans träsiga klädnads skull, såg man nu i bredd med den rika mannen, som förut blifvit beundrad för sin granna turban och Kashemirs shawlar, och visste knappt hvilkendera man skulle anse för herre. Lika intressant var anblicken af de nakna, till större delen rakade hufvudena, på hvilka Bonsdorff kunnat studera craniologi och frenologi, om han varit här. För min del vann jag genom några dagars öfning sådan färdighet deri, att jag utan svårighet genast igenkände en Perser från en Arab, en *Irak-bo* från en *Negd-bo*, blott på hans cranium. Men allting blir tråkigt genom evigt och beständigt upprepande, hvarföre jag hjertligen ledsnade vid de ofvanför nämnda idkeligen utropade orden, äfvensom vid de nakna skallarne. Deremot fröjdade jag mig åt hafvet, längs hvars strand vi några dagar tågade, ehuru på betydligt afstånd; den friska saltsjöluften, vid hvilken jag blifvit van ända ifrån min spädate barndom men nu på 2 år icke känt till, lifvade och vederqvickte mig obeskrifligt. Resan var i sjelfva verket mycket mattande i vår nya kostym — under nätterna fröso vi dugtigt, om dagen brände solen våra nakna hufvuden, så att huden slog upp i blåsor. När vi närmade oss *Alhegaz* blef vädret varmare, vi visste der hvarken af regn-

skurarne, som under vägen ofta uppblött oss, eller af kölden, som plågat oss om natten.

Till *Mekka* hunno vi fram den 7 december efter middagen. Med mitt sällskap, 4 män och 2 qvinnor från *Hajil*, fick jag qvarter i en halmkoja för ungefär 5 rub. s:r på 14 dagar. Det första som ålåg oss, var att i den stora moskén *Haram* fullgöra en pilgrims angelägna ceremonier. Vår under den långa resan nedsmutsade *ihram* hade vi redan tvättat ren i en några timmar från *Mekka* belägen liten by *Vadi Fatimeh*, samt sjelfva gjort vår *ghusl* och tvagning i den der befintliga varma källan; att ajustera toiletten gjorde oss således intet besvär. Vi begåfvo oss till moskén, stannade nedanför dess port på den stora fyrkantiga gården och utropade orden: "jag bevittnar att denna *Haram* är din *Haram*, och detta hus ditt hus (*ka'beh*).” Sedermera gingo vi till *makam Ibrahim* och gjorde der två *rik'ah*; derefter följde *altavaf* eller de 7 vandringarne kring *Alka'beh*. Vid dem ledsagades vi af en shekh, som trugat sig på oss såsom cicerone; han reciterade ord, innehållande böner och önskningar att vår pilgrimsfärd måtte bli oss gagnelig för hela lifvet, hvilka vi eftersade under det vi i trängseln släpade oss fram, starkt fasthållande hvarandras händer. Hvarje gång vi passerade *Alrukn Aljemani*, eller det södra hörnet af *Alka'bah*, ströko vi våra händer öfver den der inlaggda jernplåten och berörde sedan ansigtet med våra sålunda helgade händer. I sjunde och sista turen stannade vi vid det östra hörnet, der den svarta stenen är inlaggd. Här

var ständigt en förfärlig trängsel af folk, som ville kyssa den lilla svarta och knottriga, nu med jasmin-essence begjutna stenen. Vid dörren till *Ka'bah*, som är nära derinvid på byggnadens nordöstra sida, stodo svarta trälar, som med hippopotamus-daggas slogo hufvudlöst in bland folkmassan, när trängseln blef för stark vid den svarta stenen. Det oaktadt lyckades det mig att få kyssa den svarta stenen otaliga gånger, utan att träffas af något slag. I trängseln skola stölder ständigt begås, jag träffade flere som försäkrade att de under kyssandet blifvit bestulna. Sedan gingo vi till källan *Zemzem*, som ligger nära invid, läto der anställda vattendragare för några styfver vinda upp vatten åt oss, samt begjöto oss sjelfva och våra *ihram* med detta heliga vatten, som smakar saltigt och obehagligt. Sålunda var vår första uppvaktning gjord för Herrens tempel. Nu återstod att löpa emellan stenarne *Mervah* och *Saffa*, som ligga inom staden nära sjelfva moskén. Vägen emellan dessa två heliga stenar är en gata, ungefär så lång som Esplanaden i Helsingfors, och tillryggalägges under långsamt lopp och under upprepande af allehanda ord eller böner, eller ock stillatigande. Sju gånger springes emellan dem och för hvarje gång stannar man vid slutet; der finnes en trappa vid hvardera stenen, på hvilken man står, upprepande åtskilliga språk eller hörande på dem som göra det, i fall man sjelf ej känner språken. På denna springbana är stor trängsel, så att man måste taga sig väl till vara för att ej bli omkullknuffad; jag såg flere personer med blo-

digt ansigte, som fallit och stött sig. Den första ceremonin är dermed slutad, men den upprepas sedan ofta, af mången hvarje dag. Följande dagen den 8 december begåfvo sig pilgrimerna, hvar och en för sig, om aftonen ut till *Mina*, en knapp half mils väg utom staden, och tillbragte der natten. *Mina* är en stor, långsträckt dal emellan bergen, vid hvars ända ligger en liten qvasi-stad, som dock är öde och obebodd utom de dagar pilgrimerna vistas här. Följande morgonen begaf sig hvar och en till den stora, jemna dal, på hvilken berget *ʿArafat* ligger; den stod nu i sin höstgrönska och var ganska vacker. Der lägrade sig hvar och en med sitt kotteri under någon buske och tillredde sin frukost; det är nemligen Arabens höga nöje på färder att sjelf koka och tillreda maten, så länge han är på väg tillåter han icke sin hustru eller andra qvinnor att göra det. Sedan man sålunda pysslat ungefär till middagstiden, drog man sig upp på en liten sandhöjd nära sjelfva berget *ʿArafat*; der väntades till *ʿasr*, då alla på sina kameler begåfvo sig till sjelfva foten af berget och blefvo der sittande orörliga på öken till solens nedgång. Berget *ʿArafat* är lågt, med två toppar, fullt af större och mindre kullerstenar, alltsammans granit; högst på toppen finnes liksom ett torn, nemligen en *mambar*, ifrån hvilken en *imam* läser *khotbe* för de samlade pilgrimerna, ehuru de flesta bland dem naturligtvis icke höra ett ord. Detta var hufvudsaken i hela färden, för hvilken tusental infunnit sig från de mest aflägsna länder, det var *alvakof* eller *alvakfeh bi ʿArafat*. För

min del tyckte jag mig i hela Islamismen hafva sett ingenting så andefattigt och betydelselöst, ingenting så föga högtidligt, som detta stående vid berget. Då solen slutligen gick ned, hvilket gafs tillkänna med ett kanonskott, gåfvo sig alla på återväg, dock utan all slags ordning. *Shammar* och i allmänhet *Negdboerna* voro de första i tåget, galopperande främst med sina qvicka kameler; jag följde med dem, men vet mig sällan hafva lidit så mycket som af denna ridt. Redan kamelens gång är mycket skakande, men dess galopp är alldeles mörbultande, krossande och farligt för en oerfaren. Jag höll mig väl fast i sadeln och fruktade ej att sjelf falla ned, men väl att kamelen skulle snafva omkull i den skumma aftonen, såsom det händt med många; jag fruktade också för min redan af hela färden temmeligen medtagna leka-men, som nu stöttes och bultades så erbarmligt att jag tänkte det lemmanne skulle skiljas åt. } Lyckligtvis räckte detta kamelgalopp blott en knapp timme, då vi hunno *Muzdalife*, platsen för pilgrimernas nattläger. Här samlade hvar och en omkring 70 små stenar, samt lade sig att sofva. Säg åt vår *Tatarmulla* på *Sveaborg* att jag särskilt för honom har en flaska *Zemzem* vatten och stenar från *Muzdalife*. Följande morgonen återvände vi till *Mina*, der det första som ålåg oss var att slagta *alfedveh*, nemligen ett kid, hvars kött vi gåfvo åt fattiga. Men utom detta *fedveh* slagtade de flesta får och getter, samt kokade och torkade köttet i solen till provision för de dagar man tillbragte i Mekka. *Ithram* aflades nu och man klädde

sig i sin vanliga dräkt, hvarefter marknaden börjades, som för mången var hufvudsaken i hela färden. Dels i små bodar, dels på öppna fältet utbredde man sina varor; der syntes artiklar från alla världens änder, men jag fann ej den rikedom och variation, som jag hade väntat och som jag sett i Konstantinopels eller Kairos bazarer. Det roade mig dock att gå omkring och betrakta de olika folkens representanter, som hitströmmat från alla landsänder. Man dröjde i *Mina* den 10, 11 och 12 december — just inga trefliga dagar för mig, ty emedan vi intet tält hade voro vi hela dagen utsatta för den heta solen och blefvo om natten genomblötta af regn. Dessutom förorsakade den tallösa slagten en stank och en osnygghet, som ingen annan än ett ögonvittne kan göra sig något begrepp om. Natten emellan den 11 och 12 upptogs af kanonad, fyrverkeri m. m. samt utgjorde höjden och slutet af fröjden.

Den 12 dec. begaf man sig småningom tillbaka till Mekka, der de flesta ännu dröja 14 dagar, mest för att köpa och sälja; men emedan min kassa vid återkomsten hit innehöll blott något öfver en rub. s:r, såg jag mig tvungen att snart skaffa mig bort. Blott två dagar dröjde jag ytterligare, begagnande dem att nogare bese *Mekka* och *Alharam*. Moskén har i allmänhet ett eget utseende, olik t hvad man eljest ser i orienten; dess byggnad företer nemligen en blandad stil, i hvilken ligger hellre något Hinduiskt bjert och brokigt, än äkta Arabiskt. Sådant är äfven fallet med sjelfva staden; der rådde stank och osnygghet, instängd

som den är emellan höga berg, man stötte här och der på aset af en kamel, en åsna eller en häst o. s. v. Moskén var dock den punkt, kring hvilken allt hufvudsakligen rörde sig, och i den tillbragte jag mest min tid. Högtidlig förekom mig bönen omkring *Ka'beh*, nemligen i en krets, ej en rad såsom vanligt. För öfrigt rådde der samma brokighet och handelsrörelse som vanligen i moskéer; här sofver en, en annan reciterar Koran för att tigga åt sig någon para, en gör sin bön, ett kotteri bredvid honom skämtar och skrattar, eller äter och dricker, alltsammans ett charivari såsom på en maskrad. Om natten äro pelargångarne upptagna af der sofvande dervisher eller annat folk. Men oaktadt den stora folkmassan såg jag aldrig moskén vara öfverfull eller synnerlig trängsel i den, utom vid vandrigen kring *Ka'beh* och vid svarta stenens kyssande. Den 15 december begaf jag mig ut från Mekka, sedan jag med upprepande af de första ceremonierna och klädd i *ihram* tagit afsked i moskén, såsom det åligger en pilgrim.

Det öfriga, min nästan en månad långa vistelse i *Gidda*, min tråkiga färd öfver Röda hafvet, den ännu tråkigare sejouren i Kairo, måste nu bli onämndt. Om jag hade fått gynsamma underrättelser från eder, så skulle jag längesedan varit hän öfver alla berg i *Jemen*; men denna väntan och mitt helsotillstånd hafva tvungit mig att fasta här under ramadan. Den 1 augusti afsände jag härifrån ett bref till rektor prof. Lagus, innehållande ansökan om resestipendium och

reseplan. Skulle det icke hafva kommit fram, ehuru afsändt 3 månader före ansökningstidens utgång, men detta bref åter ha bättre lycka, så att det komme dig tillhanda före oktober månads utgång, så låt afcopiera medföljande ansökan och inlemna den. Jag är villrådig om jag emellertid skall begifva mig ut på färder, eller ligga här och vänta på sakens afgörande, samt först och främst på bref från dig och mitt hem.

IX. Afdelningen.

Andra ökenfärden till Palestina.

1846—1847.

Bref, dateradt Kairo den 4 december 1846. *)

Broder! Nära 9 månader har jag nu legat här för ankar, kalfatrande mitt illafarna skråf och väntande underrättelser från mitt hem. Denna långa tid hade förrunnit under mycket tråk och evigt gäckad väntan, då slutligen den 24 november ditt länge, alltför länge väntade bref af den 16 oktober kom mig tillhanda. Men ve! hvilka underrättelser innehöll det! Om jag hittills varit orolig, så ökades min oro ännu mer af detta bref, som upplyste mig om att af de 4 bref, jag sedan min ankomst hit skrifvit till eder, intet enda kommit fram. Jag inser sålunda att felet ligger på postverkets, ej på eder sida, ehuru jag under denna långa tid af väntan ofta förebrått eder för liknöjdhet mot mig. — — —

I *Hajil* lefde jag 2 lyckliga månader i sällskap med en Persisk dervish, något decennium äldre än jag, och återvann derunder någon färdighet i Persi-

---

*) Tryckt i Morgonbladet 1847 N:o 4—7. Början, såsom blott en upprepning af det föregående, är här utelemnad, äfvensom några ställen ur slutet.

skan, som jag nära nog hade glömt. Dervid hade jag äfven tillfälle att se huru nära våra vesterländska språk och seder stå till Persiska folkets språk och lynne. Persern har mycket af vår honneur och ridderlighet, samt dermed ofta förenad putslustighet och sådan nordisk kraft som slår ihjäl en fluga. Icke så Araben: han är förståndet sjelft, som af idéer och point d'honneur icke låter förleda sig att slåss mot väderqvarnar; deraf den brist på blygsel och skam efter våra begrepp, som öfverallt i Arabien stöter våra ögon. Så t. ex. kom vår Arabiska värd efter aftonmålet in till oss och gnagade af de ben vi lemnat; hans små barn slogdes om de ben vi kastat åt hundarne och kattorna.

I medlet af november inträffade pilgrimskaravanen från Baghdad, bestående af omkring 1,000 kameleler och män från Irak, men isynnerhet Perser och Turkar, desse österns blodiglar, som suga mårgen och kraften ur det herrliga landet. Jag blef nästan mot min vilja tvungen att bege mig af med pilgrimerna, göra min *zijaret* vid profetens graf i *Almedina*, och i Mekka utföra alla de föreskrifna gamla, i mitt tycke betydelselösa ceremonierna. Denna färd från *Hajil* öfver profetens stad upptog 15 dagar med temmeligen forcerad marsch, hvilken mer än någon annan resa uttömde mina krafter; framkommen till Mekka samt efter slutade ceremonier på *Arafat* och i *Mina* kände jag mig särdeles medtagen, jemte det en febricula slingrade sig i min blod. Några små bölder och skafsår på ben och fötter oroade mig äf-

ven; ty utom det jag på förhand visste om Mekkas vanryktade klimat, hade jag dagligen tillfälle att se huru lik buros till sin sista hviloplats, äfvensom huru ett litet skafsår, som begynt ilskas, slutligen kostade en hel fot eller en hel hand. En annan lika vigtig orsak, nemligen min alldeles toma kassa, påskyndade dessutom min afresa ifrån Mekka; ty sedan jag betalt kamel-legan derifrån till *Gidda*, samt slutat alla ceremonier (den sista var afskedet af *Alharam*), hade jag i min börs blott 2 Turk. piaster (45 kop. b. ass.) då jag den 14 december åter befann mig på väg i öknen. Det var dock nog till kaffe och andra förfriskningar på vägen. Hungrig och med ungefär 5 kop. b. ass. i fickan kom jag fram till *Gidda*, der jag till min lycka dock icke hade samma missöde som Burkhardt, hvars vaxel man ej accepterade; mitt lilla Arabiska vaxelbref, stäldt på en Grekisk köpman i *Gidda*, accepterades deremot genast med största välvilja och jag fann mig åter på grön qvist. Hvad jag då frossade! åt pannkakor, tortor, sötsaker af alla slag, ägg, kött, mjölk &c.; men ingen annan än en hungrig Beduin kan förstå min hunger. Jag ville tillönska alla Europas gourmander att få göra ett års resa i Arabiens öknar, den skulle vara dem nyttigare än alla läkarekonstens digestiv-pulver. Emot min vilja kom jag att dröja i *Gidda* en hel månad. Sedan jag der lyftat mina penningar, skulle jag väl genast hafva kunnat begifva mig till *Jemen*, så mycket lättare som jag haft tillfälle att följa med *Jemens* från Mekka återvändande pilgrims-karavan; men orsaken

hvarföre jag derifrån ville återvända till Kairo var följande. För det första kände jag mig något medtagen i kroppsligt afseende och tyckte mig behöfva någon restauration; för det andra längtade jag efter underrättelser från hemmet om huru mina affärer stodo, så mycket mer som ditt ifrån Petersburg några dagar före min afresa från Kairo skrifna bref icke då ännu hade kommit mig tillhanda; för det tredje tyckte jag mig hafva blott ett halft år att använda på en resa som erfordrade årtal, ty sednast i augusti ansåg jag mig böra insända ansöknungen om förlängning på det stipendium jag de första två åren åtnjuttit; slutligen trodde jag mig ej behöfva mer än 3 högst 4 månader för min "Abstecher" till Kairo, men *ma ahad ja'lam algheib*. Med allt detta hade dock resan till *Jemen* låtit förena sig, om man här kunde färdas såsom hos oss, bestämmande dagen och timmen för affärd eller ankomst; men här måste man gå till väga såsom försigtiga kustseglare, lura och speja på hvarje vindfläkt samt hvarje molntapp, ofta ligga vecko-, ja månad-tal i hamn, innan man vågar sig ut till hafs. Nog af, sedan saken numera tagit denna olyckliga vändning, har jag ingen annan tröst än den vanliga orientaliska: *kan maktub 'alaij*, det är så beslutadt öfver mig.

Men i stället för mer eller mindre acceptabla ursäakter, som dock ej kunna ändra sakens ställning, håll till godo med en kort relation om min vistelse i *Gidda* och min tråkiga färd öfver hafvet till *Suez*. Hela denna tid erbjuder väl föga af intresse, men har

åtminstone den fördelen för mig, att jag hittills hvarken i bref till dig eller eljest bråkat med någon beskrifning om den. Emedan jag genast efter slutade pilgrims-ceremonier begaf mig ifrån Mekka, hade jag föga tillfälle haft att se mig om i denna stad. Tiden under sjelfva ceremonierna tillbragte jag i *Mina* och de två dagar jag derefter var i staden, vistades jag liksom alla andra för det mesta i den stora moskén *Alharam*. Jag var en ibland de första pilgrimer som lemnade Mekka, i sällskap med några i *Gidda* bosatta Hinduer. *Gidda* var vid min ankomst dit folktom och temmeligen öde, ty en stor del af dess invånare var i Mekka och pilgrimerna hade ännu ej hunnit strömma hit; dessutom hade för kort tid sedan ett starkt störtregn förstört ungefär 50 hus af denna stad, hvilken äfven för öfrigt har samma utseende som österns städer i allmänhet i vår tid. Nästan allt utan undantag i dessa städer bär nemligen vittne om förfall och en murkenhet, som fräter i roten, bådande ett snart fall för första storm. Dagligen ankommo dock nya skaror af pilgrimer från Mekka och fyllde på omkring 8 dagar staden och dess jemförelsevis breda gator med trängsel och stoj. Den brokigaste anblick af olika nationer, som man troligen någorstädes i verlden kan njuta, har man här. Så när som på Européer, hade jag väl sett samma brokighet i Mekka och på marknaden i *Mina*; men på dessa ställen hade hvar och en på sig sina helgdagskläder och sin helgdagsmin. Med folken i stort förhåller det sig såsom med qvinnan; vill man se

hennes egendomliga skönhet, så måste man se henne iklädd bomullsklädning i köket och hvardagskammaren, icke på baler i fräsande sidenskrud. Så äfven folket i Mekka och *Mina*. Utom det att hvar och en ville visa sig i den förmånligaste dager för fremmande, hade äfven fromheten och religionsenthusiasmen kastat ett skirt flor samt fint smink öfver de vanliga hvardagsdragen. Men i *Gidda* trädde mannen fram sådan han var i sin praktiska verksamhet och sina alldagliga bestyr för afresan till det fjerran aflägsna hemlandet. Den i *Zemzem* källans heliga vatten rentvättade långskjortan begynte åter hölja sig i sin vanliga hvardags-smuts och magens kraf aftvådde till stor del fanatismens smink. Samlingsplatsen för hela denna brokiga, bestyrsamma skara var hamnen, som dessutom var full af varor, färdiga att utskeppas åt olika håll af verlden. Här hojtade svartbruna Afrikaner från Zangebar och Abyssinien med underliga, oattrapabla språkljud bland sina landsmän Negrerna — der syntes Javaniser och Chineser i sin tysta, tillbakadragna beställsamhet, med sitt monotona och monosyllabiska språk — här de fina Perserna från alla håll af Asien, med sitt affekterade sångspråk — der hördes förståndiga, men barska ord af Arabiskans alla dialekter — här den smidiga Grekiskan, med ljud som påminte om Ryskan — der den tysta, vekt ljudande, liksom rullande Hinduiskan — här alla blandspråk af Kurdiska och *Soleimani* — slutligen Turken, som öfver alla dessa förde sitt kommando. Tänk dig dertill ännu Armenier och andra orientens kristna,

äfvensom en och annan Frang, som med sina snäfva byxor, höga hatt samt pompösa gång framkallade ett smålöje på hvarje muslims läpp, men derjemte fanatisk afund i dennes hjerta öfver Frangens fylliga kinder och frodiga kropp, ett tecken till välstånd och välmåga. Ibland alla dessa befann sig nu undertecknad i temmeligen trasiga kläder, nära nog barfotad, men med ren och stor turban, sittande på en stock bland i fårskinn höljda Maghrabi och Persiska derisher; jag tror du gerna skulle önskat dig i mitt ställe för någon timme blott, för att få skåda öfver den brokiga taflan, i hvars fond det djupblåa Rödhafvet sköljde. Taflan var verkligen så varierad, dess färger så bjerta och remarquabla, att jag ingen dag tröttnade att betrakta den. Dessutom sökte jag genom samtal skaffa mig upplysningar, som kunde bli nyttiga för mina i hoppet företagande resor till Jemen. Bland denna hop af dels bestyrssamma, dels sysslolösa, af den vackra solen och himmelen njutande män, af hvilka äfven jag var en, ströko tallösa skaror tiggare från alla världens ändar, hvilka blifvit förda från sina aflägsna hem af kärlek till profeten och längtan att se Herrens egna hus i Mekka. Hunger och törst och en afmattad kropp hade kommit mången att vandra hädan under vägen, äfvensom mången ännu här släpade omkring en högst sorglig, utsvulten gestalt. Men ett ibland Korans första bud och den af alla muslim mest öfvade dygd är hjälpsamhet mot de fattiga; här, liksom i andra hamnar vid detta haf, ålades hvarje afgående fartyg att frakt-

fritt intaga en laddning dervisher, dem skepparen dessutom var tvungen att föda under hela resan. När man besinnar huru många tusende sådana dervisher gifva sig ut från sina hem, utan alla medel att göra sin pilgrimsfärd, till hvilken ofta åtgår 2 à 3 år, så får man i sanning ett högt begrepp om denna i Arabien så allmänt öfvade dygd. Bland dessa fattiga pilgrimer träffade jag ånyo min *Kabul*-dervish, af hvilken jag i Mekka tog afsked, sedan jag oaktadt alla uppmaningar och löften icke kunnat förmå honom att följa mig till Kairo. Äfven honom hade febersjukdomen angripit och han inskeppade sig nu med ett sällskap Perser, för att färdas omkring Arabien till Basra. I hans ställe fann jag dock en annan ung och rask dervish, likaledes ifrån Kabul, som var villig att i egenskap af min tjenare följa mig till Egypten. Emellertid förgick julen och nyåret och först i medlet af januari gingo vi om bord på ett större fartyg, tillhörande den Grekiska köpman, till hvilken jag var adresserad. Den vackra rymliga kajutan, som jag fick för min räkning, tröstade mig något öfver den dryga hyra jag nödgades betala, öfverstigande 100 rub. b. ass. Två dagar låg jag långt ute på redde, nästan ensam om bord med min dervish, väntande att den öfverallt länge dröjande skeppartimmen skulle slå; derunder blåste den herrligaste sydvind, som kunnat föra oss halfvägs till Suez. Jag drog långa rökar ur tålamodets *kaljan*, jemte min för detta sätt att njuta tobak utomordentligt passionerade dervish; men tålamodet och tobaken ville ej räcka

till, redan begynte vi bedja till Herren att framdeles icke nödgas lemna våra skägg i en Arabisk skeppares händer. Vi anade icke då ännu, huru ofta under resan vi skulle få tillfälle att upprepa samma önskan. Slutligen infann sig dock skepparen och besättningen, jemte de öfriga passagerarne; ibland dessa voro hufvudsakligen 2 muslim Greker ifrån Kandia, som i *Gidda* hade bott under samma tak med mig i samma *karavan-serai*. Dem inbjöd jag i kajutan, hvilket anbud de gerna antogo, isynnerhet den ena, som under hela resan led af diarrhé och andra magplågor. Dessa Creta-Greker äro väl högst fanatiska muslim samt sina kristna landsmäns hätskaste fiender, kalla sig också Turkar, ehuru de högst obetydligt känna dessas språk; men hvarken i anletsdrag eller sinne kunna de fördölja sitt ädla ursprung, sin nobla börd, ty oaktadt alla sina fåvitska bemödanden att ej vara Greker, äro och förblifva de det i allt. Framför vår kajuta under ett skjultak, liknande en farstuvist, bodde en annan Grek, ursprungligen af Arnaotisk härkomst, men nu bosatt i Salonichi; han var en den frommaste muslim jag sett, hans långa bönestunder jemte dermed förenade tvagningar upptogo större delen af dagen. Med honom följde en ung Turkisk barberare från Konstantinopel, som återvände till sin hemstad efter en tvåårig vistelse i Mekka. Alla dessa kunde mer eller mindre väl göra sig förstådda på Arabiska och utgjorde ett ganska godt sällskap. Men dessutom funnos om bord 8 shekher ifrån Mekka, hvilka, sedan de i sin hemstad prejat arma pilgrimer

(isyinnerhet de rädda, öfverallt i orienten föraktade *Shija*-Perserna), hvarje år efter slutade pilgrims-ceremonier bege sig ut på tiggeri i den muslimitiska världen, isyinnerhet till Konstantinopel. De kalla sig shekher och lärda, ehuru deras lärdom sträcker sig blott till uppramlade af några böner och fadda form-
 ler vid Mekka ceremonierna; födda och uppfostrade i det heliga Mekka, föregifva de sig, om än aldrig så dåliga, dock vara bättre än den öfriga världens menniskor, och säga sig skola inträda i paradiset utan någon räkenskap, om de än vore höljda af synd samt hela sin lefnad igenom försummat religionens föreskrifter. De äro högst fanatiska och öfvermodiga, nämna aldrig en kristens namn utan vidfogad förbannelseformel, deras samtal utgör sällan annat än uttryck af de galnaste fördomar om oss samt de ursinnigaste önsknin-
 gar om vårt förderf. Jag vet mig ingenstädes hafva sett gemenare män än desse och deras kolleger, moské-shekherna i *Medina*; derföre fann jag för godt att inför dem sätta mig på min höga häst och agera en högmodig effendi. Följden blef ock den, ehuru jag de första dagarne besvärades af deras besök, att de snart vandes bort ifrån min stängda kajuta, eller kommo såsom ödmjuka tjenare, då de för läkarefrågor eller i andra ärender besökte mig. För öfrigt hade sällskapet om bord på vår skuta mycket af den brokighet, som rådde i *Gidda*; der funnos nemligen Hinduiska dervisher, utom Araber, Perser och Turkar, bland de sistnämnda äfven en från Krim.

När slutligen allt var färdigt till afresa och vi

skulle lyfta ankar, slog sydvinden om till en stark nordvest, som allt sedan var vår trogna följeslagare ända till Suez; för att dock ej bli liggande för ankar kanske till nästa år, gäfvo vi oss ut på kryssning. Sedan vi med små lofvar arbetat hela dagen, blef resultatet af dagens möda det, att vi till natten måste kasta ankar på samma ställe derifrån vi om morgonen gått ut. Fartygen här äro odäckade och bära blott två oformliga triangel-segel, samt gå hela vägen längs kusten. De gå aldrig till hafs, emedan de mera frukta vågorna och öppna sjön än de oändliga sandreflar och långsträckta klippor, som stryka längs kusten; emellan dessa hållar och farliga skär kasta de ankar till hvarje natt. Jag hade nöjet att ifrån kajutfönstret betrakta berg och holmar under vattenytan, i hvilkas midt vi lågo för ankar; men det var ett nöje som förorsakade mig mycken fruktan, sådan jag aldrig kände under de ofta stormiga oktober-nätterna på Medelhafvet. I fall vinden under natten slagit om och en storm kommit öfver oss, så hade vår skuta ovilkorligen blifvit drifven på de nära belägna sternerne och hört till antalet af de 20 à 30 fartyg, som årligen förlisa under denna korta passage. Det klumpiga storseglet är svårt att handtera, fordrar vid hvarje vändning alla besättnings 16 à 20 händer till hjälp, och dess tunga råstång är för hvarje gång nära att kantra skutan, som aldrig går öfver stag utan alltid gör kovändning. Men jag skulle förgäfves försöka ge dig en beskrifning på denna farliga seglats, äfvensom på den fruktan jag beständigt hyste för kantring;

jag mätte ständigt med mina ögon afståndet till land, dit jag i nödfall tyckte mig kunna komma med simning, om jag eljest lyckades undgå farliga hafsdjur och ännu farligare kust-Beduiner, som oupphörligt lura på förlisande fartyg. Det skall ofta hafva händt att dessa roflystna Araber skjutit arma, utmattade simmare, som hunnit till land, för att plundra deras kläder och penninggördel. Oräkneliga äro de arma pilgrimer, som hvarje år omkomma i dessa vatten. Men ingen eller ringa var min fruktan i jemförelse med min dervish', som nästan dagligen utstod en död af räddhåga och af sjösjuka, hvilken jag lyckligtvis aldrig lider af. I *Jamba*, der vi lågo 3 dagar för ankar, erhöello vi en ny passagerare, nemligen en gammal 60-årig *Maghrabi shekh*, som i mer än 40 år skött sina studier i Mekka. Han var en bland de lärddare och i litteraturen bättre bevandrade män, som man här kan finna, hvarföre jag ansåg det som en vinning när han efter några dagar besökte mig i kajutan (från hvilken jag nästan aldrig utgick) och på min uppmaning utbytte Mekka-shekhernas sällskap emot mitt, äfvensom lifvet ute på skutan emot lifvet i kajutan. Jag hade fördrifvit de långa dagarne med att för andra gången omläsa första delen af *Tusen och en natt*. Verserna der gäfvo anledning till resonnement och grammatikaliska dispyter emellan shekhen och mig; då jag vid dem ofta behöll rätt öfver gubben, som för Koran och annan helig litteratur glömt mycket af grammatikens spetsfundigheter, hedrade han mig med titeln af *shekh*, i stället för den af *effendi*

som han hittills gifvit mig. Mitt enformiga lif blef nu trefligare med den pratsamme, med historier väl-försedda gubben och jag begynte något trösta mig öfver den långa tid vår resa upptog. Men ju högre upp vi kommo mot norr, desto kallare och ilsknare blef den eviga nordvest-vinden och då vi slutligen tråkat oss fram till *Ras Mohammad* vexte den upp till en storm, som höll oss i hamn under 5 dagar. Mekka-boerna och min sjuka kajut-kamrat Greken hade tröttnat af resan, som redan räckt ungefär 50 dagar, och hyrde här några kameler och Beduiner som skulle föra dem fram till *Altör*. Min Persiska dervish, som hafvet hade betagit nästan allt lif, ursäktade sig hos mig och begaf sig bort till fots med det öfriga sällskapet; vi träffade dem sedan ånyo efter några dagar i nyssnämnda lilla stad. Under dessa dagar hade kölden så tilltagit och blifvit så känbar, att jag midt-ibland vår snö och is sällan vet mig hafva frusit så som här. Jag stod dock bi, ehuru jag hade föga eller inga varma kläder, hvarken att sofva uti eller kläda mig med; men den svaga, krasliga *Maghrabi-shekhen* ådrog sig genom denna köld en slagattack, som gjorde honom mållös för en längre tid. I *Altör*, der vår skeppare hade en bland sina 4 hustrur (de öfriga äro bosatta en i *Gidda*, en i *Alkoveir*, en i *Jamba*), lågo vi andra 4 dagar för ankar, under hvilka jag dagligen tog mig ett varmt bad i den härliga källan *Hammam Musa*. Min Persiska dervish, som sedan han lemnat mig varit nära att dö af hunger och än mera af brist på *kaljan* (ty de snåla Mekka-

boerna hade sällan unnat honom någon rök), infann sig åter och anhöll att vidare få följa med mig, sägande sig ännu förtrösta på Herren och hafvet till Suez. Vi lyftade slutligen ankar från vår sista hamn och hunno efter några dagars seglats fram till Suez, sedan vi sqvalpat på hafvet i jemt 60 (säger sextio) dagar; samma stycke väg tillryggalägger ett vanligt ångfartyg på 3 dagar och ett utomskärs gående segelskepp i vidrigaste fall på 15 dagar. I Suez, der liksom i hela östern allt lutar till sitt fall utom Engelsmännens stora hotel, dröjde vi blott så länge som behöfdes för att anskaffa kameler för den korta resan till Kairo. Min *Maghrabi-shekh*, ehuru ganska sjuk och krasslig, blef skamlöst öfvergifven af sina Mekka-vänner och föll sålunda på min lott; jag måste packa in honom i min stora ressäck för att få honom fram. Här var jag nu åter på Egyptisk jord och kan ej neka att jag fann både språket och djuren klumpiga, sedan jag under ett års vistelse i öknen vant mitt öra vid den rena klangfulla Arabiskan och kameler-nas gracila former. Men all afvoghet och allt misslynne blåstes bort och försvann, då jag den 14 mars 1846 tidigt om morgonen i fjerran varsnade de väldiga pyramiderna, hvilka, vittnande om vår tids pygméer, liksom helsade mig välkommen till mina första barndoms-drömmars hemland.

Sedan jag tagit ett hjertligt afsked af mina Grekiska reskamrater, blef jag, jemte dervishen och shekhen, i Kairo emottagen med renaste välvilja och öppnaste vänskap af min Kairo-shekh samt andra våra gemen

samma vänner. De helsade mig välkommen från profetens graf och Mekka, jemte innerliga önskningar att min pilgrimsfärd måtte vara med nåd upptagen hos Herren. Här väntade mig ock två bref från dig, det ena från Petersburg och det andra från början af året, innehållande de gladaste budskap; förvissad om mina affärers högst gynsamma ställning, började jag derföre redan tänka på vidare resor. Men en långvarig sjukdom angrep mig, den förderfliga *khamasin*-luften och den heta sommaren medtogo alldeles mina krafter. Min andra *Kabul*-dervish lemnade mig (han hade ingen ro att sitta) och begaf sig till Syrien samt Baghdad, för att återvända hem. I hans ställe fann jag en vän i en Kinesare, shekh *Jusuf*, som gjort sina Islam-studier i hemlandet och vunnit någon färdighet att tala litterär Arabiska, ehuru med Kinesisk accent; han hade sedan begifvit sig till Mekka och derifrån till Konstantinopel samt vidare hit. Efter ungefär 2 månader lemnade han mig, för att öfver Mekka återvända till sitt land; genom sin fina humana bildning, fri från all fanatism och alla fördomar, ingaf han mig ett högt begrepp om Kinas bildning, äfvensom den renaste vänskap och högaktning för hans egen personlighet. Efter honom fann jag en *Bokhara*-dervish, som var i mitt hus under titel af tjenare, men blef mig så kär som en Finsk bror. Härunder tillbragte jag tiden med studier i *Alsarf* med min lärde Kairo shekh, samt med att sätta min resa till pappers, hvaraf jag tänkte sända ett sammandrag till London eller Petersburg; men mitt då-

liga lynne och nedslagna sinne, förorsakadt af dålig helse och beständigt gäckadt hopp om bref från eder, hindrade utförandet af denna plan. Den 1 aug. afsände jag ansökan om resestipendium och den sista aug. ett 3 postpappers ark långt, med finaste diamantstil skrifvet bref till dig, innehållande en detaljerad relation om min resa. Just vid den tiden, då luften i allmänhet börjar bli något renare, hade mitt helso- tillstånd något förbättrats, då en natt, jag vet ej om af någon förkylning eller annan orsak, de halfläkta rhagaderna slog sig till inflammerade hämmorrhoidal- knölar och nästan tvungo mig att intaga sängen. Jag vet mig aldrig hafva befunnit mig i ett så penibelt läge som då. Dessutom lemnade min gode vän och tjenare Bokhara-dervishen mig just då, för att afgå till Mekka, och skaffade i sitt ställe en stupid och tråkig Tatar-dervish från Ryssland, som förlefvat 6 år i Bokhara och der till någon del lärt sig Persiska. Dertill kom att jag ingen läkare hade att rådfråga; ty sedan Bäjren *Pruner* lemnat Kairo, känner jag bland de många Franska och Italienska läkarena ingen, åt hvilken jag ville anförtro mig. Jag var således hänvisad till egna resurser; genom sträng diet och antiphlogose, samt med idkeliga laxativer och svafvel lyckades jag slutligen fördrifva alla symtom- er af sjukdomen, dock ej förän efter 6 veckors för- lopp. Så ungefär har en obeskrifligt tråkig tid af 9 månader nästan gagnlöst förgått för mig; men ej nog dermed att *denna* tid så förgått, det kunde äfven kom- ma att inverka på hela mitt framtida lif, kunde kom-

ma återstoden af det att försvinna som en *serab* i öknen. I sanning, ville herrar postembetsmän besinna att ofta en mans hela välfärd beror af deras ordentlighet och pligtmessighet — så skulle de kanske ordentligare uppfylla sitt åliggande. Men hvad som är gjordt, kan ej bli ogjordt — dock ville jag veta om ingen möjlighet finnes att förekomma de svåra följderna. Låt du genom någon i Petersburg höra efter mina förkomna bref, jag har här anmodat konsulatet att skrifva derom till Konstantinopel, hvilket ock dessa dagar kommer att ske.

Man är just nu här sysselsatt med att trycka *Beidavis* kommentar till Koran och detta vigtiga verk torde instundande maj bli färdigt till försäljning; priset är ännu icke bekant, men torde ej komma att öfverstiga 300 Egypt. piaster. Straxt derpå skall man begynna tryckningen af *Kamos* hel och hållen på den ursprungliga Arabiskan och vocaliserad; priset på detta sednare verk torde bli omkring 250 Egypt. p. Båda torde anses nödvändiga för vårt bibliothek, isynnerhet några exemplar af det sednare. I ditt sednaste bref upplyste du mig ej om den olyckliga remissen af böcker och naturalhistorica, som den Grekiska köpmannen *Avaroff* lemnat efter sig i Odessa; några underrättelser om den skulle dock högeligen intressera mig och min shekh, som stundeligen frågar mig derom. De af Bonsdorffs remiss återstående 450 piaster skall jag efter bästa insigt använda till uppköpande af cranier och annat.

Efter några dagar, troligen i söndag, står jag färdig att begifva mig på en kort utflygt till öknen, då min första hamn blir berget Sinai och dess kristna kloster. Der vill jag låta omständigheterna vidare bestämma min färd, antingen till *Medain Saleh*, der enligt *Fresnells* uppgift (den jag dock, enligt underrättelser från *Ma'an*, icke rätt kan tro) skall finnas fornlemningar och gamla inscriptioner, eller till *Petra* och *Vadi Musa* i 'Araba-dalen. För öfrigt har jag ingenting bestämdt beslutit om denna resa, blott att jag sist i slutet af mars vill vara tillbaka i Kairo, för att genom dig få höra afgörandet af frågan om vara eller icke vara. Ändamålet med den är dels en helsokur, dels önskan att se öknen i sin fagrade skrud under vinterregnen, dels och framför allt att skingra min tunga sinnesstämning. Hosta och snufva, från hvilken nästan ingen här går fri, ansätta mig som bäst. Om jag ända till min återkomst hit hade lefvat i rätt fröjd, så har jag nu här riktigt fått smaka bitterheten af en vistelse i fremmande land och se resornas frånsida. Dock hoppas jag allt skall rätta sig snart.

I dag har jag till söndagen den 6 december hyrt mig en kamel till berget Sinai och det korta samtal jag dervid hade med en *Tovara-Beduin*, gaf mig åter lif och längtan efter öknen. Jag önskar eder emellertid en rolig julhelg och godt nytt år! men glömmen under julfröjden ej alldeles eder aflägsna vän.

Bref, dateradt Jerusalem den 3 mars 1847 *).

Broder! Jag har förlefvat några dagar i Jerusalem, men har ännu blott högst obehagliga intryck af denna heliga stad, intryck af regn, snö, köld och vresiga, ogästvänliga menniskor; derföre vill jag uppskjuta att orda derom, tills jag någorlunda hinner stadga mitt omdöme, tills solsken och vackert väder tillåter mig att vandra öfver den villervalla och förfärliga förstörelse som nu råder i Zion. Till dess håll till godo med mager husmanskost, som jag vill uppduka för dig ifrån öknen och berget *Sinai*.

Men utan anakronismer och förord: under min 8 månader långa sejour i Kairo, efter den första utflykten till öknen, hade jag, plågad af sjuklighet och beständigt gäckad i min väntan på bref, blifvit så utledsen vid denna stad att jag beslöt utbyta den emot hvilken annan trakt i verlden som helst. Ditt föga tröstande bref till *Bokty* påskyndade dessutom min affärd. Jag lemnade det hus jag bebott och flyttade till min shekh, som alltid emottager mig med öppna armar. Här ordnade jag mina angelägenheter och sedan jag uppköpt mjöl, ris, smör, kaffe jemte annat smått för min matsäck, anfangade jag på gatan den 5 december två *Tovara-Beduiner*, underrättade dem om min afsigt att färdas till deras hemland och *Sinai* kloster, visade dem min shekhs hus, samt anmodade dem att följande dagen der infinna sig för att uppgöra kontrakt om resan, i fall de nemligen

---

*) Tryckt i Morgonbladet 1847 N:o 40—60.

hade lust att föra mig dit jag ämnade. De ville genast uppgöra villkoren och binda mig med uppläsandet af *alfatihe*, som de till min förundran kunde temmeligen felfritt recitera. Men jag kände mina kamrater för väl för att visa mig särdeles bråd eller angelägen om dem, lemnade dem således med den försäkran, att jag före morgondagen ingenting ville afgöra, ej heller nu med dem läsa *alfatihe*. De ville äfven tigga sig till en piaster i drickspenning, men jag var obeveklig. Följande morgonen infunno de sig medan shekhen och jag intogo vårt morgonthé; sedan vi för dem framsatt en frukost, bestående af bröd, smör och sirapsdopp, samt de med äkta Beduinglupskhet och oblyghet slukat allt som blifvit framsatt, skredo vi till afgörandet af villkoren för resan. Alla slika förhandlingar gå här långsamt, med mycket prutande, långa ord, tusendetals eder vid profeten och hans skägg m. m. Jag afprutade en tredjedel af det vanliga priset och sedan efter flere timmars prat båda parterna voro ense samt affärden bestämd till måndagen den 7 december, uppläste vi alla närvarande *alfatihe*; efter allehanda besvärjningar vid och kyssning af mitt skägg, lät jag ock förmå mig att här på förhand utbetala hela kamellegan. Morgonen derpå infann sig min *refik* Beduinen, jemte en annan för mig fremmande man; de åto åter bröd, sirap och smör, lastade min temmeligen lätta packning på den medförda kamelen och jag kastade på mig min lätta, kära Beduinkostym. Så bar det af och jag slapp för en piaster visitationen i tullporten,

för hvilken jag litet fruktade i anseende till den stora quantitet kaffe jag hade med mig. Vi höllo an vid ett *vekale* i en af Kairos förstäder för att taga foder åt kamelen, ty öknen, försäkrade man, var nu så torr att ej ens kamelen i den kunde finna sin knappa föda. Här lemnade Beduinen mig, emedan han (lik-som alltid folket här) ännu i sista stunden hade små bestyr att uträtta i staden; kamelens grimskafte gaf han i handen åt en liten, kanske 10-årig, Beduingosse med uppmaning att föra mig och kamelen till hans sällskap, som lägrade ungefär en timmas väg utanför staden i öknen. Under vägen lockade de nyss mogna apelsinerna mig att stanna, och för en piaster ökade jag min knappa vägkost med 16 stycken af denna härliga frukt; under denna handel fortsatte, såsom vanligt är, Beduingossen sin gång och då jag lyfte ögonen upp från fruktkorgen var öket jemte dess ledare försvunnet. De hade nemligen vikit af på en sidoväg, så att när jag sedan skyndade rätt fram, kom jag allt längre bort ifrån dem. Detta var för mig högst ledsamt, ty jag behöfde sedermera flere timmar innan jag fann Beduinsällskapet på dess lägerplats i öknen; men jag tröstade mig med den här så vanliga trösten: när början är förenad med svårighet, blir fortsättningen och slutet så mycket lyckligare. Sedan jag slutligen fått reda på Beduinerna, satte jag mig under första eftermiddags hettan vid en lågande eldbrasa och tillredde mitt kaffe; under tillredandet och förtärandet af den läskande drycken grälade jag smått med mina blifvande reskamrater och

isynnerhet med min ledare, som förorsakat mig detta långa, tröttande språng. Men jag var i öknen och der lär man sig tålmod med eller mot sin vilja — gräl och käbbel är ej här på sin plats. Vi hade knappt druckit vårt kaffe, innan vi började lasta och bege oss å väg. Min kamel fick en väl tredubblad last af hvete, som min Beduin förde hem åt hustru och barn, samt af dess eget foder på vägen. Sällskapet bestod af män med omkring 15 lastade kameleler. Ehuru hela denna väg är fullkomligt säker, går man dock gerna i större sällskap för att hjälpa hvarandra med nattvakter; ty här, liksom kring alla städer, fruktar man småtjufvar, hvilka komma om natten och snatta bort packningen. Vägen till Suez är nu en liflig stråkväg, nästan lika flitigt befaren som en gata i Kairo; hvar 4:e eller 5:e timme går man förbi ett Frangernas värdshus eller någon station för hästombyte, ännu oftare förbi något trädtrön i pashans telegraflinie till Suez. Oupphörligt möter man af och an gående karavaner, lastade med de mest olika artiklar, eller fotgångare, eller män till häst och till åsna. Just derföre tycker jag föga om denna väg, der är hvarken öken eller odladt land, man ser knappt någon ökneört och finner knappt bränsle till sitt kaffe. Jag använde denna tid till att åter vänja mina under det långa vräkandet i Kairo förvekligade fötter vid öknen's stenar och sand; i början kunde jag gå barfota blott en eller två timmar, men innan kort blefvo mina nötta fotblad liksom halvesålade och efter 10 dagar kunde jag åter vandra nästan hela dagen utan skor. För öfrigt har

jag föga att säga om färden till Suez; vi gingo långsam marsch, lägrade bittida före solens nedgång och lastade långt efter dess uppgång. Vi kommo några gånger i gräl med Fellaher, Beduinernas naturliga fiender, hvilka med sina starkare och bättre födda kameler nu börja bestrida Beduinen förtjensten af förlöner på denna väg. Jag hade alldeles ingen brådska och egentligen intet mål för min resa, utom det att få lefva i den friska öknen, bland dess friska söner; således då jag tyckte sällskapet, i hvilket jag befann mig, vara godt nog, hade jag ingen anledning att påskynda marschen. Motsatt var fallet med en Arabisk reskamrat från *Damjat*, Fellah till kropp och själ (d. v. s. Spiessbürger eller Philister); han fann sig högeligen besvärad af Beduinernas sällskap och nästan gret öfver hvarje munsbit han måste gifva dem ur sin matsäck. Det råder en evig fienskap och evigt hat emellan Beduinen och Fellahen, ungefär såsom emellan en Bursch och en Philister; Beduinen är ridderlig, Fellahen borgerlig, den ena såväl som den andra har sina goda och dåliga sidor, dock finner man öfverhufvud större nobless i den förres, än i den sednares karakter. Beduinen plundrar dig i sin öken, om han enligt sina begrepp har rättighet dertill, och låter dig fortsätta vägen nästan naken med litet vatten och bröd; Fellahen deremot stjälar en femkopek ur din börs eller en munsbit ur din matsäck, kallar dig sin herre, är din ödmjukaste tjenare samt svär vid Herren och hans profet att han är en hederlig man.

Först fredagen den 11 december hunno vi middagstiden fram till Suez. Här försäkrade man mig om detsamma som åtskilliga Beduiner berättat, nemligen att ingen från Kairo kommande blir insläppt i Sinai kloster, med mindre han medför ett introductions-bref från föreståndaren för det Grekiska klostret i nämnda stad. Jag hade vid min afresa från Kairo satt mig öfver detta bruk, ehuru jag ganska väl kände det, emedan jag ville undvika möte med de Grekiska munkarne och deras frågor om min religion; jag hade blott medtagit en liten *tedskere* på Arabiska ifrån vår konsuls kansli. Här i Suez rådde man mig att dock för säkerhetens skull taga ett bref af klostrets här bosatta korresponderande affärsman. För denne, en Koptisk kristen, utlade jag min angelägenhet och uppvisade mitt qvasi-pass från vår vice konsul i Kairo. Då han deraf erfor att jag var Rysk undersåte, började han och 5 à 6 andra närvarande Kopter fråga mig angående Ryssland, om der finnes städer så stora och vackra som Kairo, eller militär så väl disciplinerad som pashans. Jag svarade, såsom sanningen är, att ingen stad i Ryssland finnes så usel och förfallen som Kairo, att kejsarens stall är ståtligare än pashans palats, hans simplaste soldat bättre militär än en Egyptisk general. De talade sedan om huru mäktig Rysk protection är i orienten, huru Turkarne och deras sultan frukta för sin mäktiga granne. Under tiden räcktes åt mig en kopp kaffe och en pipa, mannen dikterade för en bredvid stående skrifvare ett bref till Sinai klostrets föreståndare, samt

började sedan språka med mig om hvarjehanda rörande Islam, hvars bekännare han trodde mig vara. Troligen tyckte han sig märka att jag icke var någon stolt och tvär Turkisk muslim, och tillät sig derföre åtskilliga af de spetsfundiga anmärkningar, som Kopterna stundom våga göra emot liberalare bekännare af den dystra och stränga Islam; t. ex. vilkoret för en riktig tvagning är en helbregda man med oskadade lemmar, hvarföre den som saknar en arm eller ett ben icke kan göra någon fullkomlig tvagning, således icke heller någon fullkomlig bön. Dervid anförde han några verser ur Koran till bevis för sitt påstående. Jag kunde föga annat än skratta åt hans spetsfundiga anmärkningar och var glad, när de andra kringstående Kopterna begynte fråga mig om de Ryska kommando-orden vid exercisen. Så många sådana jag kände utsade jag på Ryska, men det öfriga ersatte jag med första ord af mitt modersmål som föll mig på tungan. Mer än en half timme hade denna examen räckt, då jag tackade dem och aflägsnade mig under deras välönskningar om en lycklig resa. Under tiden hade min Beduin gjort några små uppköp, men kom nu och skyndade på mig för att vi måtte fortsätta vår resa. Jag gick med honom öfver den enda torggata här finnes och handlade några marker kött till qvällsvard samt något dadlar till snask i öknen; sedan begåfvo vi oss ut till vår packning och våra kameler, dem vi lemnat utanför staden i här lägrande Beduiners vård. Hela det stora sällskap, som åtföljt oss hit och nu aflastat sina pack-

säckar, skulle i morgon återvända till Kairo med kaffelast; blott en ung gosse med två kameler, nästan öfverlastade med tunga hvete-säckar, skulle följa oss för att föra hvetet hem till sin släkt. Min Beduin hade också 2 kameler, nemligen det sto jag red och en tvåårig kamel, på hvilken vi laggt blott föga packning. Våra ök voro sålunda 4, alla lastade nästan öfver sin förmåga och dessutom mycket medtagna af hunger, så att nästan intet syntes till af deras puckel. Vi begåfvo oss på väg blott några timmar före solnedgången och hunno knappt kringgå den långt uppskjutande Suez-viken, innan vi lägrade oss vid första aftonskymningen i en låg öknedal, der rikligt bränsle fanns till vårt kaffe och köttets kokande. Kött är i allmänhet den mest omtyckta födan och hvarje gång sådant består anses det för helg; så mycket mera nu för min Beduin, som försäkrade sig icke hafva smakat kött på 2 månader sedan han lemnade sitt hem i öknen, ehuru han passerat slagthögtiden (*id aladhije*) uti Kairo. Också var han outtömlig i sitt lof öfver min frikostighet, under det han, sedan köttet var slut, gnagade och sög på benen, rensande dem så noga att knappast någon hund kunnat gnaga dem fullständigare.

Med följande dagen den 12 december börjades för mig den egentliga resan i öknen. Hittills hade nemligen vårt i Kairo bakade bröd räckt till och vägen hade mera liknat en gata än en öken; likaså hade vårt goda Nilvatten räckt till ända hit, men nu låg framför oss *Moses-källan* med saltigt, bittert öknevatten.

Denna årstid lider man dock ej särdeles af törst och jag kan ej påminna mig att jag under hela färden öppnade min vattensäck för annat än matens och kaffets kokande; blef ock derföre af Beduinerna kallad *sabbar* och jemförd med dem. Tidigare än vanligt stego vi upp följande morgonen och tillredde kaffe samt frukost. Emedan dervid förekomma nästan öfverallt i öknen sig liknande och med få variationer evigt återkommande handlingar, vill jag en gång för alla bjuda dig på frukost och qvällsvard i öknen, i ett litet Beduin-sällskap. Men efter det skall gå för sig här, vill jag, såsom i orienten är vanligt, börja dygnet med solens nedgång, icke med dess uppgång. Tänk dig således att du vandrat hela dagen i en öken, dels ridande en gumpande kamel, dels spatserande på bara fötterna i en sol, ungefär sådan som hos oss den hetaste röt månads sol, utan andra rafraichissements än då och då en pris snus samt temmeligen lifligt glam med Beduinerna; framför dina ögon ligger ett förtorkadt landskap med vissnade örter och nakna berg, eller Rödahafvets blåa yta. Huru lindrig än din möda må hafva varit, så försäkrar jag att du dock med otålighet väntar solens nedgång; ju lägre solen sjunker, desto oftare upprepar man till sällskapet frågan om vi ej snart skola stanna till nattläger. Beduinen, som sällan har brådtom i fall hans kamel ej lider af hunger eller törst, nekar sällan att villfara en sådan begäran, han stannar så snart man vill i någon dal, der han finner något, om ock sparsamt foder för sitt älskade djur samt bränsle till sin

qvällsvard. Platsen är nu vald till natten, Beduinen tager i grimskafvet och leder sitt ök (som under hela dagen fått gå fritt, utan ledning, blott då och då med käppen påmint att påskynda sin långsamma gång) till den plats han anser vara bäst, vanligen i skygd af någon ökenbuske. Han ropar åt kamelen *ikh ikh!* och bultar den på nacken med sin hand eller käpp, om kamelen är motsträfvig, för att få den att falla på knä; det försigtiga djuret står ofta länge trampande och skrapande med foten, för att jemna marken samt för att ej stöta sig då det faller ned med sin tunga börda, derjemte upprepande tysta suckar eller högljudt vrålade. Är kamelen ostyrig och ej vill sänka sig på den plats Beduinen valt, så tager han den i svansen och styr sålunda sitt ök efter behag. Den faller sig slutligen varsamt ned på framknäna, derefter lika varsamt på bakknäna, hvilande sitt stora skräf på dessa och på en tjock broskknöl under buken emellan frambenen. Flinkt afkastas packningen, djuret tillåtes stiga upp samt får nu gå att söka sig foder af öknens örter och buskar. Knappt har Beduinen lössläppt sitt ök och lemnat det åt sig sjelft, innan han beger sig till närmaste buskar för att hemta bränsle; snart återkommer han med en dryg börda af torra rötter och stammar eller ock torr kameldynga, som rikligen finnes öfverallt i öknen, slår med sitt stål eld i fnöske, som vanligen är beredt af senapshufvuden, *methnan*, eller andra ökneörter, och blåser upp den i torra stjelkar. Allt detta går ganska fort, inom en minut har man framför sig en lågande brasa.

Aftonen må vara kall eller het, så värmer sig Beduinen dock alltid vid brasan, först händerna, sedan fötterna, dem han stoppar midt i flamman och ibland nyttjar såsom eldgaffel till att jemka om bränderna; slutligen lyftar han upp långskjortan och stiger öfver brasan, låtande lågan slå upp mot magen och ryggen, hvilket kallas *tashahlab*. Deraf känner han sig lifvad och uppfriskad från sin trötthet, samt beger sig åter ut för att hemta mera bränsle, tillräckligt för aftonen och följande morgonen. Emellertid har jag satt mig att bränna kaffe samt att mala eller rätare gnugga det med en tjock stör i en krukmakareburk, ty på detta sätt prepareras den kosteliga Mokhabönan vanligast i dessa trakter. Vanligen har jag kaffet färdigt, då mitt följe hemtar den sista bördan ved. En god kopp kaffe är den kostligaste dryck i öknen, ehuru det är svart och här vanligen intages utan socker. Jag har sällan funnit rätt smak i thé, ehuru jag alltid på resor har något sådant med mig; också duger det vatten, man här får, sällan till thé, men är ofta ypperligt till kaffe. Sedan kaffet är färdigt, börjar man tänka på qvällsvarden. Förut på mina resor sysselsatte jag mig aldrig med någon kokning, utan lemnade det bestyret åt mitt följe; men under denna färd har jag hvarje afton kokat en panna ris med peppar och lök samt afredt med litet mjöl. Denna anrättning, midt emellan välling och gröt, öfvergjuten med smör, har under hela denna resa utgjort min qvällsvard utan ombyte. Mina måltider intager jag aldrig ensam, utan alltid i sällskap med mina

följeslagare, och glömmar icke att åt alla närvarande ropa *bismillah* (i allahs namn!); sådan är nemligen Beduinens sed, hvarföre jag hos dem skaffade mig stort beröm för detta mitt uppförande. De kallade mig Arab och Beduin samt åtskilde mig strängt från stadsboerna, hvilka de hata. Snart ha vi med näfvarne (ej fingrarne) gröpt vår risgröt till slut och medan jag med ett *alhamdo lillah* gnuggar mina händer torra, fattar Beduinen vår lilla kastrull och slickar den ren i ordets egentliga bemärkelse. Under allt detta måste Beduinen hålla ögonen på sitt ök, der det spatserar emellan buskarne; det händer nemligen ofta att kamelen stryker af bort och flyr från sin herre. Så hände med en Beduin af vårt följe på *Suez*-vägen, som hade släppt sin kamel lös medan han samlade ved; mannen råkade vara nattblind (såsom många andra här), hvarföre kamelen, då solen gått ned, försvann ur hans åsyn och flydde. Om betet är rikligt plägar man binda ihop kamelens framfötter med ett rep, *tekjid*, och derpå utan fruktan låta den gå sina korta steg. Men emedan här nu öfverhufvud platt intet bete fanns i öknen, utan kamelen måste födas med bönor, infann den sig sjelfmant, opåkallad vid fodersäcken. Sedan djuret gjort sitt sparsamma aftonmål, knäfälles det på den plats dess herre utsett, vanligen nära invid hans sida, och dess smalben bindas (*akal*) ihop med dess lårben medelst ett rep (*akkal*), för att sålunda hindras ifrån att om natten stiga upp och spatsera bort. Alla viktiga göromål äro nu slutade, hvarföre sällskapet sätter sig

till kaffet för att med glam fördrifva aftonen. Beduinen och orientalen i allmänhet sofver mindre än vi, ty vanligtvis går man icke till sängs före midnatten, hvarken i öknen eller i städerna. Samtalet rör sig mest omkring äfventyr på resor, *ghazu*-tåg, eller frikostiga män, huru många får och getter de slagtat för ankomna gäster, huru många fat ris- eller hvetegryns-gröt de satt fram för sådana. Beduinens håg leker oupphörligt på mat, isynnerhet kött och smör, af hvilket sistnämnda skiradt han är i stånd att *dricka* en half eller hel mark. Vidare talar han om sin stams förhållande till andra stammar, men vanligen blott med Beduiner, ty få andra känna dessa förhållanden. I allmänhet är han högst pratsam, vare sig under färden eller hvilan är han nästan aldrig tyst, om han blott har någon att språka med. Befinna sig två Beduiner tillsammans, så språka de oupphörligt; men med en stadsbo, som ej rätt förstår hans språk eller öknen förhållanden, går han ofta tyst hela dagen, svarar dock alltid om denne öppnar samtalet. *Burkhardts* ord, att Beduinen under en het dag håller sig tyst för att ej torka sin strupe, har jag aldrig funnit besannade; tvärtom är hans mun oupphörligt i rörelse, när samtalet afstannar begynner han recitera verser eller sjunga. Af verser äger hvar och en ett stort förråd, och deras recitation är ganska enkel och ren, i mina öron vida skönare än den declamation, hvilken hos oss instuderas såsom konst. Åhöraren upprepar vanligen versens sista ord, troligen för att göra rimmet bättre senteradt. Sångerna röra

sig vanligen omkring samma ämnen som deras samtal, nemligen plundringståg mot fiendtliga stammar, frikostiga män o. s. v. Under glam och sång har nu ungefär 3 timmar af natten förgått, då man småningom tillreder sin bädd och jemkar allt bagage åt den sidan, hvarifrån vinden väntas om natten (vanligen åt den norra), för att sålunda gifva skydd mot kölden. Jag disputerade hvarje afton med min *Tovara*-Beduin om detta väderstreck, ty vi hade alltid olika åsichter i väderspådomskonsten; då det oftast inträffade att han spådde orätt och jag om morgonen förebrådde honom att ej hafva följt mitt råd vid bagagets uppstaplande, undskyllde han sig alltid dermed, att om vi hade byggt skjulet så, skulle vinden hafva kommit från annat håll. Jag var dock väl försedd med kläder, isynnerhet hade jag god nytta af en så kallad Grekisk kapot eller kapprock af fast filt, med insidan liknande en rya, genom hvilken hvarken köld, regn eller blåst kunde tränga; jag fruktade derföre icke för vinden, huru kall den än oftast var under hela denna färd. Beduinen afkläder sig skjortan innan han lägger sig till sömns, vänder ryggen, blottad ända till midjan, mot den ännu flammande brasen och låter lågan badda kroppen på alla sidor; ehuru dervid öfra delen af ryggen och bröstet är nästan midt i lågan, skrapar han derunder sin lekamen, stånkande af vällust. Utan denna manöver säger han sig ej kunna sofva godt.

Under hela denna färd hade jag ofta tillfälle att förundra mig öfver, huru hårdad Beduinen är mot

köld. Redan vid afresan från Kairo hade vi om nätterna blott 2 centigrader och dertill en stark dagg; men längre fram vid *Nakhil* och högre upp mot Syrien tror jag vi ofta hade noll. Jag tog med mig ifrån Kairo en thermometer, men hade olyckan att slå den sönder efter 10 dagar; detta grämer mig så mycket mer, som jag tror att dylika observationer under denna färd skulle hafva blifvit högst intressanta. I denna jämförelsevis starka köld har Beduinen intet annat att täcka sig med än en tunn, vanligen utsliten kapprock, till bädd ofta intet annat än sin skjorta eller möjligen någon säck utbredd på sanden. Också fryser han oftast dugtigt, samt stiger stundom upp om natten och blåser upp eld för att värma sina stelnade lemmar; till följe deraf finner man sällan en fullvuxen Beduin, som ej lider af rheumatiska krämpor och gammal hosta. Jag åter, ehuru född och fostrad i vår kalla nord, behöfde alla kläder jag hade med mig och hade ändock nästan aldrig rätt varmt, ehuru mina kläder voro många och varma, men undgick likväl alla slags krämpor. För öfrigt njuter jag i öknen en så lugn och vederqwickande sömn, att jag tror just den hafva kommit mig att utan olägenhet fördraga mödosamma färder. Då jag ligger för ankar i byar och städer, händer det mig ofta att jag drömmer om röfvare och fejder på den förestående vägen; men i öknen komma drömmarne alltid från eder och hemmet, med de gladaste minnen från mina barndoms- och ungdoms-år. Huru trött jag än må hafva laggt mig till hvila om aftonen, känner jag mig

alltid om morgonen fullkomligt styrkt och lifvad till den uppgående dagens vandring. Dock är det egentligen under sommaren efter en brännhet dag, som man rätt känner nattens saliga lugn och svalka. Kort före solens uppgång vid den första morgonrodnaden stiger man vanligtvis upp, med orden: *ashado ann la illaha illallah wa ashhado anna Muhammadan resul ollah* (jag bekänner att ingen Gud finnes förutan Allah, och jag bekänner att Mohammed är hans profet). Dessa ord äro ett allt i allom, mindre dock hos ökne- än stads-bon, hvilken sednare ofta upprepar dem i drömmen eller hvarje gång han vaknar. Man blåser upp elden, den man om aftonen begrafvit i askan, samt begynner tillreda kaffet och frukosten. Ur min stora mjölpåse upptog jag vanligen 7 à 8 näfvar mjöl och satte det i kastrullen; Beduinen gjöt derunder vatten från vår stora vattensäck i en liten thépanna, tvättade sina händer, mun och ansigte under upprepande af: *a'udso billahi min alshajtan a'udso billahi min aulad elharam* (jag flyr till Allah ifrån djefvulen, jag flyr till Allah ifrån elaka menniskor), jemte några andra *a'udso billah*; han började sedan knåda mjölet med vatten och salt samt litet smör; elden makades åt sidan och den knådade kakan (*ka'k*, *beita* eller *ghors*) lägges i askan med halfglödande kol ofvanpå. Kakan vändes sedan i elden, upptages efter ungefär en qvart timme färdigt gräddad, samt bultas ren från vidlådande aska med en käpp eller qvist. Det är ett ypperligt, ehuru något hårdsmält bröd; med dadlar, ost eller smör, som jag någongång

hade med mig, kan man vid en kopp kaffe deraf göra sig en god frukost. Kamelerna lössläppas undertiden, för att äfven söka sig en liten frukost i öknen, ty endast qvällsvard består åt dem ifrån fodersäcken. Med rätta prisas detta djur för sin måttlighet. Kamelens afton-portion af bönor var ej mycket större än hvad en lagom karl förmått äta upp, och det beteden nu fann i öknen kunde nästan allsicke räknas, ty alla vexter stodo torra och förvissnade. Det oakadt gjorde den tålsam sin 8 à 10 timmar långa dagsmarsch med tung last. Det är på en gång ett det måttligaste och kanske äfven omåttligaste djur som finnes, deri, liksom i så mycket annat, liknande sin herre Beduinen; ty under vårbetet — då dess herre ligger orörlig i sitt tält och dagen igenom blott dricker mjölk och smör samt slagtar får åt sina gäster — går kamelen ofta ensam, utan herde i öknen, blott ätande och betande både dag och natt. Om sommaren deremot och första vintern, då öknen vissnat ut, beger sig Beduinen till städerna för att söka frakter och får der ofta nöja sig med blott en kaka bröd om dagen samt litet dadlar; då får hans kamel tära på sin puckel. En Beduin, om än aldrig så mätt, vägrar aldrig att äta hvad man sätter för honom, men om han ingenting har, kan han ofta lefva två dagar och derutöfver utan all föda. Ger man honom mycket, så stryker allt med, ger man honom litet är han lika nöjd. Har han ymnigt vatten i sin säck, så dricker han gerna och ofta under vägens möda och dagens hetta, men har han åter intet, så lider han

törst utan att knota. Alltid är han lika glad och pratsam samt outtröttlig i strapatser. Så äfven kamelen, åt hvilken Herren gifvit mer tålamod än åt något annat djur.

Sedan frukosten är slutad ordnas hvarje öks packning och uppstaplas, jemt tudelad med litet mellanrum. Kamelerna hemtas från betet, ej utan knot, ty de veta väl hvad det gäller. När djuret vid grimskafvet ledes till bördan och med ropet *ikh ikh!* befallas knäfalla i mellanrummet, händer ofta att det med en knyck gör sig fritt och springer undan; men innan det hunnit långt fasttages det och tilltalas af Beduinen ungefär sålunda: "åhå din fjolla, tycker du dig vara klokare än jag? hvart vill du taga vägen, der jag ej kan få dig fatt?" Vid detta vänliga tilltal, åtföljdt af någon ovänligare knyckning på grimskafvet, finner det beskedliga djuret för godt att lyda och fälla sitt väldiga skrof emellan den uppstaplade bördan. Om säckarne äro tunga, såsom nu, behöfves till upppackningen vanligen 3 personer; två lyfta upp den ena säcken och en tredje understöder den med sitt knä, medan de två upplyfta den andra säcken på andra sidan. Båda säckarne hopfästas sedan öfver sadeln med repöglor, i hvilka små pinnar instickas. Under lastningen vrålar kamelen förfärligt, slänger sin långa hals med vidöppnad gap åt båda sidor, hotande att bitas, och fattar mannens knä eller arm emellan sina stora tänder, men biter i sjelfva verket sällan, nästan aldrig, om man ej är rädd. Också bryr man sig alls icke om dess hot, smäller den blott

på truten, om den blir för mycket närgången, och uttalar någon kötted bland de många hos Beduiner vanliga. Svansen är derunder oupphörligt uppåtböjd i bågform, såsom ett tecken till djurets ovilja. Tyc-ker kamelen att man lastar för mycket på den, händ-der det stundom att den under lastningen springer upp; då blir den återförd och tvungen till förstånd med *akkal*, som ofta ganska obarmhertigt snos om hals och knä. När påpackningen är slutad tillåtes kamelen att stiga upp, hvarvid den ännu vrålar och bågar sin svans; men när den väl kommit på benen, är den åter nöjd och gör sin dagsmarsch utan minsta knot, om den ostörd får gå sin gång. Då allt slut-ligen är färdigt till afresa, värmer Beduinen ännu sina händer vid brasan, på hvilken han kastat det sista bränslet och från hvilken han har så svårt att skilja sig. Dagens färd börjas, i morgonkylan går hvar och en för sig sjelf, insvept i sin kapprock, och sällan öppnar någon sin mun förän solen hunnit ett stycke upp på fästet. Men med dess första strå-lar vaknar fogeln till sång och Beduinen till prat. Det första hans tankar sysselsätta sig med är kame-len och dess börda, om den trycker jemt på båda si-dor; han ser på ena packen och på den andra, på djurets gång, om det vacklar eller icke, jemkar bör-dan på allt sätt för att göra den lätt o. s. v., hvarföre kamelen stundom ännu en gång måste knäfalla för att omlastas. Några äro deri särdeles kinkiga och vilja aldrig få lasten i lag på sitt älskade djur. Beduinen säger: "kamelen är ett stycke af mannens hjerta (*al-*

helal kit a min alkalb) och mannen är ej tillfreds förän han ser sitt ök vara tillfreds med en jemnt lastad börda." Sedan språkar han med sin kamrat om det kamelsto, som han mest tycker om eller går närmast invid, uppräknande dess fel och förtjenster; vanligen slutar han med orden: *vallah ja bni akhi hia hörra* (vid Allah, min bror, hon är af ädelt slag), blott att hon har det eller det felet, t. ex. är skygg, eller stapplar på stenar m. m. Samtalet går för öfrigt åt många håll, ty Beduinens tankar springa lätt som himlens vindar. De frågor nästan hvarje Beduin gjort mig äro ungefär följande. Ingångsspråket är: *ja Vali* eller *'Abdol Vali*, såsom Beduinen mest kallar mig, hvarpå svaras: *kheir* eller *na'm* eller ännu vanligare *'aunek* (till din tjenst); derefter följa frågorna: har du barn? är du gift? lefva dina föräldrar? hvad har fört dig ut på resor från hemmet och ditt land? Jag besvarar dem allt efter mitt tillfälliga humör, och efter min lust att afbryta eller fortsätta samtalet; än har Herren välsignat mig med dussintals barn, än med inga, än har Herren tagit dem alla tillbaka till sig, än har jag 4 hustrur och tjogtals slafvinnor, än har jag äktat och åter skiljt dem emedan jag aldrig funnit någon som passat mig, än har jag aldrig gift mig, ty *annisuan ma fihin kheir* (hos qvinnorna finnes ej det goda). Beträffande mina föräldrar och släktingar har jag oftast besvarat frågan enligt sanna förhållandet, blott förändrande deras namn och boplatser. Den sista, kinkigaste frågan har jag undvikit med svaret: du stiger intet steg, som ej är skrif-

vet på din panna. Stannar samtalet af, så begynner Beduinen gnola och sjunga. Sången består vanligen blott af något ord eller mening, ofta improviserad för tillfället, som först framgnolas i djup baston, sedan upprepas i en eller två oktaver högre ton, ända till den finaste, pipigaste falsett. Derunder går han bakom öket och drifver det med en liten käpp eller oftast med blott ord. Beduinen låter alltid kamelen gå obunden och fri; rider han, så får grimman vanligen hänga på dess nacke och han styr den blott med en käpp, med hvilken han pekar åt djuret. Icke så Fellahen; denne binder kamelerna efter och vid hvarandra samt leder den första vid grimskäftet. De vanligaste ord, hvarmed Beduinen manar sitt ök till gång, äro: *allah isallimeh tislam*, *allah ihavvin 'aleik*, eller interjectionerna *hitsh*, *heji*, eller för särskilda tillfällen andra ord t. ex. *irga' ta'ala*, för att återkalla det till vägen om det afvikit. För öfrigt har han ett alldeles eget språk med kamelen, som den fullkomligt förstår och lyder, så att ett i språket rätt kunnigt, treårigt Beduin-barn får detta stora djur att gå efter sin vilja, bättre än fremmande med käpp och grimma. Det är oändligen treffligt att höra Beduinen prata med sitt djur; jag måste ofta bryta ut i gapskratt öfver hans naiva uttryck och tyckte mig i dem stundom höra den ursprungliga stammen till ord, som i de rikaste betydelser sedan öfvergått i det allmänna språket. Då han börjar sjunga spetsar kamelen lifligt sina små öron och påskyndar sin gång efter sångens takt. Öfverhufvud är han mycket mild i behandlingen af ka-

melen, näns högst sällan slå den, utan när den under marschen stannar för att beta skriker han länge och väl åt den innan han slår; men kamelen känner också noga sin herre och bryr sig lika litet om hans ord, som han om dess hotelser vid påpackningen. De äro oåtskiljeliga vänner, om kamelen ej funnes skulle Arabiens öknar stå toma och obebodda; utan åtminstone en kamel kan egentligen ingen Arabisk familj lefva. Ej under då, om det i den gamla äkta Arabiska poesin blifvit en regel att börja hvarje skaldestycke med några verser till detta djurs låf, samt att denna regel ännu fortlefver och iakttages af nutidens Arabiska skalder. Nästan hvarje betydligare sång i öknen börjas ännu med: *ja rakiban min öndina*, hvarefter en lång beskrifning följer på det fagra, gracila kamelsto han rider, äfvensom jemförelser med ghazellen o. s. v. Jag vet att Europeiska resande vanligen ej tycka om detta djur, utan anse det feghjärtadt och vanskapligt samt tillägga det allehanda dåliga egenskaper. Men för min del har jag fattat mycket tycke för kamelen, icke allenast derföre att den här i öknen gör en af hvarje annat djur oersättlig nytta, utan äfven för dess egendomligt trefliga gestalt och lugna, oförargliga lynne. Det är sannt, man måste se *Negds* gracila kameler för att finna behag i dess gestalt, icke den tjockbenade, klumpiga Egyptiska kamelen, man måste också se huru den går sina 4 dagar utan mat och utan vatten med tung börda, utan att knota, tills den nästan dignar till döds af trötthet; då först vet man rätt värdera den,

då glömmer man det omak dess skumpande, tröttande gång förorsakar ryttaren, då instämmer man gerna i Beduinens ord: *aliblo muluk*, (kamelerna äro kungar). Eget är ock dessa djurs förhållande till hvarandra: de söka hvarandras sällskap, om de tillsammans gjort en några dagars färd är det ej utan största svårighet man kan skilja dem åt, o. s. v. Mycket mera kunde jag ännu anföra om kamelen och dess herre Beduinen, om jag ej fruktade att trötta dig dermed; men är något djur intressant och förtjenar en biografi, så är det i sanning öknens kamel.

Morgonstunden går vanligen lätt och hastigt förbi i öknen, vädret är oändligen godt, temperaturen behaglig, öknen doftar så herrligt af sina balsamiska örter, tallösa ödlor löpa i flygande språng med sina spräckliga gestalter från buske till buske; stundom höres ett entonigt qvitter af någon fogel, som, glad att i öknen se några lefvande varelser, hoppar emellan kamelens fötter, sätter sig på dess rygg och hufvud samt stundom liksom sjelfmant låter fånga sig af folket. Under resorna här plägar jag vanligen gå till fots hela morgonen och först inemot middagstiden klifva upp på kamelen. En oerfaren kamelryttare måste knäfälla djuret för att sitta upp, men jag lärde mig genast från början att klänga upp på dess långa hals, liksom Beduin-barnen, eller med ett hopp svänga mig upp i sadeln. Dermed har jag förtjenat mig hedersnamnet *Bedavi*. De första timmarne efter midnatten äro de svåraste och tyngsta, ty äfven under denna årstid var hettan i skuggan 28 à 30 centigrader.

Men lyckligtvis är man fullkomligt ogenerad i öknen; jag fällde ned min långskjorta till midjan och blottade benen till halfva låret, samt lät sålunda den svaga vinden fritt fläkta på min kropp. Dermed vann jag ock en annan fördel, nemligen att bryna min under det 8 månader långa vräkandet i Egypten åter hvit blefna hud; ty en hvit hud är bland Beduinerna ej omtyckt, utan alltid något misstänkt. Under dessa timmar tänker man blott på och längtar efter solens nedgång samt hvilat under natten, i den heta eftermiddags-solen på förhand njutande af nattens ljufva svalka. Men sedan man under den kalla natten fått sitt lystmäte af köld, tänker man på och längtar efter dagens varma sol. Liksom du i Norden om sommaren längtar efter vintern, om vintern efter sommar, så längtar man här blott från dagen till natten, från natten till dagen. Så sträcka sig ock Beduinens hopp och planer blott från i dag till i morgon. Då vi vanligen bygga våra luftslott och kasta ut våra planer från år till år, från ena decennium till det andra, utstakar Beduinen sina planer blott från solens uppgång till dess nedgång. Han lägger sig till hvila om aftonen såsom en rik man, med hundradetals kameler och annan boskap samt (hans största skatt) en skara af barn, men om natten kommer, man vet ej hvarifrån, bergsfloden och sopar bort hans tält samt dränker hans barn jemte boskapen; om morgonen vaknar han upp naken och tomhändt, såsom han kommit i verlden, kysser sin hand, för den till pannan och utropar: prisad vare Herren. Eller en fiende kommer

och för bort hans boskap från betesmarken, en fiende som han ej känner, som blott derföre plundrar att han råkar höra till en stam, ur hvilken för länge sedan en medlem i enskild träta råkat slå eller döda någon medlem af den andras stam. Det är sannt, han kan sjelf genom ett dylikt knep framdeles bli rikare än förut; men i allmänhet finnes ingen säkerhet och der ingen säkerhet är, der söker mannen blott ögonblickets fröjd och har egendom blott för dagen. I städerna är det ändå värre; har någon mer än han nödtorftigt kan släcka sin hunger och törst med, eller mer kläder än han behöfver att hölja sin nakenhet, så befrias han från sitt öfverflöd genom den af Herren öfver all verldens folk tillsatta sultanen i Konstantinopel; dennes välde är dock från Herren och folket beder: *allah jansor assultan!* Dock alla reflexioner å sido, vi hafva nu slutat första dygnet af vår ökenresa.

Om morgonen passerade vi *Moses källor* och fyllde ur dem vår toma vattensäck. Man säger vanligast att Moses der stigit upp på Arabiens kust, sedan han med sitt folk tågat genom hafvet. Också öppna sig här bergen gentemot på Afrikanska sidan till en dal, ehuru de för öfrigt löpa längs kusten i en oafbruten hög kedja; det ser derföre ganska sannolikt ut att Moses vid sin flykt undan Farao på detta ställe kommit ut till hafvet. Men hafvet är djupt, utan alla bankar eller klippor, hvarföre jag ej kan se huru man åtminstone i våra dagar skulle kunna öfvervada det här; förmodligen var naturen i gubben Moses tid ännu

ung och pojktaktig, samt tillät sig allehanda språng, som ej passa för gubbåldern numera. Högre upp mot Suez vore hafvet kanske ännu i våra dagar möjligt att öfvervada, åtminstone såg jag det vara fullt af sandreflar, då jag färdades der med en julle från det fartyg som förde mig till Suez ifrån *Gidda*. Mer än dessa gamla tankar sysselsatte mig dock de vid *Moses källor* nyss anlaggda 5 stycken trädgårdar, som med en ganska liflig grönska starkt sticka af ifrån den annars tröstlösa öknen; de anlades för ungefär 5 år sedan af några kristna inbyggare i Suez. Musulmän anlägga inga trädgårdar, utan lefva i hoppet på paradiset trädgårdar i efterverlden. Hela trakten ligger fullströdd af snäckor, underliga hafsbildningar och kattsilfver, som Beduinen kallar shakal-spegel. Vägen går nära Rödahafvets strand i en sandig dal emellan hafvet och höga bergsträckningar i öster. Till natten lägrade vi i dalen *Sadr*, der, enligt en sägen hos *Tejaha*-Beduinerna, 3 män och 3 qvinnor med en åsna förvillat sig under sökande efter vatten, då de med *Beni Hilal* tågade till dessa trakter från sitt hemland *Negd*. Alla Beduiner påstå sig vara afkomlingar af *Beni Hilal* och de som ej kunna bevisa sin härkomst från den stammen, t. ex. *Hoeitat*, föraktas såsom ursprungliga Fellaher. Ju längre vi gingo åt söder, desto mer aflägsnade sig vägen från kusten och redan på tredje dagen från Suez kommo vi in bland berg, som bortskymde hafvet för oss. Den 14 började vägen vid dalen *Shebeika* draga sig något åt öster och nu voro vi inne i djupa dalar emellan väl-

diga berg af granit. Här och der i bergen syntes underliga, gamla inscriptioner, med bokstäfver sådana jag aldrig förut sett; men emedan jag visste att de voro tusen gånger kopierade af män, som före mig vandrat denna väg, slog jag utan sorg alla antiqvariska funderingar ur min håg. I stället hörde jag på min Beduins underbara berättelser huru Frangerna, som färdas här fram, förstå att läsa denna skrift, afteckna den, samt när de kommit hem till sitt land uppkalla skriftens och bergets genius, befallande honom hemta fram de skatter som ligga förborgade och förseglade under berget. Den 14 om aftonen kommo vi till min Beduins hem. Här sprungo hans två gosar oss till mötes och hängde sig om fadrens hals; den ena, som knappt kunde gå, lyftades upp på karmelen och fick rida fram till tälten, hvilka till antalet omkring 15 voro uppslagna i *ferik*, d. v. s. utan ordning spridda här och der. En underlig glans lyser i de små, svarta, nakna Beduin-barnens ögon, hvars like jag aldrig vet mig ha sett annorstädes; ögonen äro såsom svarta kol, i hvilkas midt eld lågar. Likaså vet jag mig icke annorstädes än i öknen hafva sett sådan ömhet och kärlek, som den hvarmed de emottogo sin hemkommande far och han dem; de kastade sig om hans hals, lekte med hans skägg, vaxlade kyssar och leende blickar, man var på ömse sidor så glad att man blott skrattade och lekte. Jag blef förd i *ferikens* största tält, tillhörande min Beduins bror, som blifvit efter oss i Kairo. Dit samlade sig nu de få bland *ferikens* män, som voro hem-

ma, och helsade mig välkommen. Jag kände nu fullkomligt deras seder och komplimenter vid helsningen, betedde mig derföre med en Beduins hela artighet och belevfvenhet; steg t. ex. upp för hvarje ny ankommande helsare, kysste 3 korskyssar med dugtiga smällar på hans axlar och upprepade oupphörligt *salamat* samt *al'avafijeh*. Derföre fick jag ock höra mig berömmas i halfhöga hviskningar; man sade nemligen åt hvarandra: han är en karl, han är *Bedavi*, han tycker om Araben. Men berömmet nådde sin höjd, då jag tog fram min kaffepung och lade en stor näfve bönor i brännaren, ej tillåtande min värd att uppfylla denna första pligt mot en fremmande i öknen. Skulle jag dessutom haft tobak att fylla alla närvarande rökarens pipsnuggor, så skulle jag hafva varit den yppersta man i öknen, men för att med ens afskära deras förhoppningar om tobak, förklarade jag mig ingen rökare vara. Under kaffe-tillredningen var samtalet som vanligt särdeles lifligt angående vanliga ämnen; jag var oändligen lycklig att åter befinna mig i ett Beduintält och i sällskap med de trefliga ökneboerna. Derunder slagtade min värd ett kid mig till ära och välkomma. Han var en bland de fattigare Beduiner-na och hans fårahjord bestod af blott 5 à 6 djur; men emedan han visste att jag färdats i *Negd* och väl kände Beduinernas seder, så kunde han icke utan stor skam underlåta att slagta för mig. Emellertid gjorde han dermed en större uppoffring, än någon som i mitt hemland bjudit mig på de läckraste anrättningar och kostligaste vin. Han infann sig snart

med några stycken af det ypperliga köttet och framsatte dem för mig i en trädisk. Jag inbjöd väl alla närvarande att dela min knappa qvällsvard, men artigheten förbjöd dem att antaga min bjudning, utan de suto, till antalet kanske 12 personer, och följde med begärliga ögon hvarje munsbit; detta generade mig så, att jag åt knappt fjerdedelen af den framsatta portionen, ehuru den hel och hållen knappt varit tillräcklig att tillfredsställa min appetit. Hvad som, oaktadt folkets välvilliga uppmaning att äta, blef kvar, lemnade jag åt värden som åter utdelade det bland de kringsittande. Dessa gjorde så fullkomligt slut på allt, både kött, ben och senor, att platt intet återstod att kasta åt hundarne. Derefter begynte åter kaffe-tillredningen, hvartill jag gaf bönor, och midnatten kom öfver oss innan vi slutat sista pannan. En fremmande behöfver i öknen vara frikostig blott med två artiklar, kaffe och tobak, samt under sjelfva färden äfven med sin matsäck, för att förtjena namnet *karim*, det högsta loford en man här kan få. Den som slösar penningar på Beduinen bedrager sig högeligen. Penningen har i allmänhet föga värde här, ty guldets mättar ej den hungrige der intet torg och inga bodar finnas. En ringa summa af några kopek eller någon rubel gagnar här platt intet, ty man blir ej mätt deraf såsom i en stad. Beduinen tar väl emot ditt guld med begärlighet, isynnerhet om det är en större summa, men han skrattar åt dig på ryggen, längtar blott efter mera, och slösar aldrig på dig något loford för gåfvan. Men om du ur din mat-

säck aldrig sjelf äter en bit utan att dela deraf åt din vägkamrat, om du öser Mokha bönor i brännaren dagen igenom, om din tobakspung ligger öppen för hvarje rökare, om du dessutom förstår taga kläder och lärft med dig till kamel-legans bestridande från ort till ort — så färdas du i hela öknen säker, älskad och ärad af dess invånare. Natten tillbragte jag ensam i tältet, dock nej! getter, får och kid hoppade omkring mig och lägrade sig slutligen halft på min bädd, hvilande rundtomkring mig samt gifvande mig sålunda en ganska behaglig värma under den kalla natten. Följande dagen tillbragte jag äfven hos dessa Beduiner, kallade *Aulad Sa'id*. Man sysselsatte sig nu med att skära till och sy det grofva bomullslärft, som min Beduin hemtat hem till skjortor åt sina barn. Detta går högst enkelt till; det tillräckligt breda lärf-tet vikes dubbelt efter barnets längd, på båda sidor göras två inskränningar med knif (ty sax finnes icke) för armarne och ofvantill skäres en rund öppning för hufvudet, sedan hoptrocklas sidorna med grof stoppnål och segelgarn. Skjortan påklädes så med alla närvarandes välönskningar, *mubarak*, och barnet skifvar och vänder sig åt alla håll, ej litet stolt och gladt öfver sitt nya plagg; hela dagen igenom gratulerar man barnet och skämtar med det. För öfrigt har jag sällan sett fattigare folk än desse Beduiner för närvarande äro. De sade sig hafva fått intet *lif* (*haji*, det vill säga regn) på hela 7 år, hvarföre de måste köpa från Kairo allt hvad de sjelfva, deras familjer och deras kameler skulle äta. De flesta män lefde

derföre större delen af året i Kairo, eller rättare på vägen emellan Kairo och Suez, forslande varor emellan dessa städer. För forlegan köpa de bönor åt sina kameler och mais åt sina i öknen lefvande familjer, åt hvilka de hemta proviant hvar annan eller hvar tredje månad. Här dröja de vanligen blott en eller två dagar för att bränna en kamellast kol, som de i Kairo sälja för ungefär 40 à 50 piaster. De ägde för närvarande platt intet annat än bröd och litet dadlar — intet smör, intet mjölk, alls intet sofvel till brödet. Derföre åt jag ur egen matsäck, huru stor skam än Beduinerna tyckte det vara för dem; men då de alltid fingo deltaga i min måltid af risgröt, tygade detta munnen på dem.

Följande dagen den 18 december, sedan vi hvilat ut och isynnerhet vårt ök, som blifvit särdeles medtaget af färden, begåfvo vi oss om morgonen på väg till klostret. Vi gingo ungefär 10 timmar innan vi hunno fram. Mest hela vägen från Suez hade vi gått emellan berg uppåt, men nu, ungefär på 3 timmars afstånd från klostret, kommo vi in på en brant bergsstig, som troligen af intet annat djur än kamelen kan befaras, ehuru den var till en del byggd och årligen upphjelpes. Våldiga granitberg höjde sig på ömse sidor och djupast emellan dem strök en smal dæld, utgörande bädden af en ström, som alstras på fjällen under regn- och snörika år samt här störtar ned, sökande sig ut till Rödahafvet genom små dalar. Nu var den och hela trakten fullkomligen torr. Längre fram kommo vi upp på slätten *Arraha*, i hvars slut-

punkt sjelfva klostret ligger emellan skyhöga berg. Här skådade vi öfver några klostret tillhörande, väl odlade trädgårdar med oljo-, granat-, pomerans-träd o. s. v. Vi kommo förbi den plats der Arons hus stått och någon timme före solens nedgång stodo vi invid den höga klostermuren. Min Beduin hade under hela dagens marsch underhållit mig med prat om klostret och dess invånare; han prisade deras frikostighet och artighet emot fremmande, dem besökande gäster, men tillade: "du är muslim och de kristna äro Islams afsvurna fiender, måtte Herren, som böjer hjertan, böja deras hjerta till välvilja emot dig!" Liksom alla Beduiner i den *ferik*, från hvilken vi kommo, uppmanade han mig oupphörligt att bestiga Moses berg och der med hängifvet hjerta bedja till Herren att han måtte sända lif (regn) öfver den förtorkade trakten och det hungrande folket; ty Moses berg är bönens berg och Herren hör dens bön, hvars hjerta är *hvitt*. Han berättade vidare huru klostrets munkar äga "regnets bok" i sina händer och huru de genom sina på alla höjder uppställda kors hindrade himmelens regn att falla ner. Jag sökte öfvertyga honom om falskheten i hans åsigt, huru otänkbart det vore att Herren skulle hafva gifvit en sådan makt i människors händer, samt huru munkarne, lika väl som Beduinerne, behöfde regn för sina trädgårdar; men han stod ej att öfvertygas, de kristna, mente han, önska ej regn och munkarne göra sina fukter för att skingra molnen från fästet. Klostrets storport är belägen ungefär 3 manslängder högt uppe i muren under taket.

Derifrån tittade några munkhufvuden ut och helsade på oss god afton, i förening med frågan hvarifrån jag komme. Jag sade mig komma från Kairo och sedanast ifrån Suez, medförande ett bref till klostrets föreståndare. Nu föll ett rep med en stor jernkrok ned och jag fästade vid den det bref jag hade med mig ifrån Suez. Då det kom upp, hörde jag munken med ovilja säga: "på Arabiska!" Munkhufvudena försvunno från gluggen och jag satte mig på en stor sten, väntande på utslaget i saken, lika orolig som jag någonsin hemma väntat utslag öfver någon examen. Jag blef dock ej lemnad ensam. En stor samling Araber var nemligen lägrad här och när de af min ledare erfarit hvem jag var, framförde de till mig en hel skara barn, drogo upp dessas skjortärmar samt bådo mig se på vaccin-ymp-ärren, om barnen voro säkra för koppsmitta eller icke. Under denna examen infunno sig åter munkar uppe i gluggen samt fällde långsamt och mumlande i skägget ett starkare fallrep, med anmodan till Beduinen att deri fastbinda min packning; sedan den var upphissad, sänktes ett tredje fyrfaldigt tåg, i hvilket jag sattes och sålunda upphissades, med mina fötter afvärjande stötar emot muren. Uppkommen på en täckt gårdsplan helsade jag och helsades god afton af flere munkar, bland hvilka en gammal man med långt hvitt skägg (ekonomen, såsom jag sedermera erfor) tillfrågade mig på bruten Arabiska hvarföre jag ej hade bref med mig ifrån klostret i Kairo och försäkrade att han endast för min personlighets skull denna gång afvikit från

regeln, att aldrig upptaga någon derifrån kommande som ej hade bref. / Då han tycktes vara lika besvär-
 rad af att tala Arabiska, som jag hade svårt att för-
 stå hans mycket brutna språk, anmodade han på sitt
 Grekiska modersmål en förbigående munk att sätta
 sig vid mig på en soffa, der jag emellertid fått mig
 anvisad plats emellan några vördiga gråskägg, samt
 att fråga mig på Ryska om mitt hemland. Mannen
 kom derföre till mig med Rysk helsning och frågade
 från hvilket gouvernement jag var; sjelf var han Bul-
 gar till börden, men hade länge vistats och handlat
 i Odessa, Taganrog och andra trakter af Ryssland,
 samt var fullkomligt mäktig Ryska språket. Jag
 sade mig vara hemma från Finska storfurstendömet
 och sålunda Rysk undersåte, att mitt hemland vore
 helt nära Petersburg, men mitt modersmål egentligen
 Persiska (!), att jag länge varit bosatt i Egypten, samt
 nu hade för afsigt att göra min vallfart till Moses
 berg. Munken tycktes vara nöjd med mina svar, öf-
 versatte dem på Grekiska för de närvarande och sade
 mig hvarjehanda orientaliska artigheter; han bjöd mig
 nemligen välkommen hit för en dag, eller ett år, el-
 ler för hela min lifstid om jag så ville, ty klostret
 med hvad det kunde befalla öfver stode till min tjänst
 o. s. v. Ekonomen, numera nöjd som det tycktes,
 öfverlemnade mig i en ung munks händer, med upp-
 maning att föra mig i gästrummen samt, enligt bru-
 ket här, skaffa åt mig till välkomst en sup, en kopp
 kaffe och qvällsvard. Så blef jag af den unge mun-
 ken *Iskender* från *Zante* jemte klostrets skattmästare

Bulgaren förd upp till ett på orientaliskt vis möbleradt rum, med mattor och täcken utbredda på golvet, samt här undfägnad enligt ekonomens ordres. Jag var hungrig och något frusen, försmådde derföre icke ens supen, af ett ganska välsmakligt dadelbrännvin, framräckt i en liten kopp, ehuru jag ej kan påminna mig att denna slags dryck fuktat mina läppar vid något annat tillfälle under min sejour i orienten. Bulgaren underhöll mig hela aftonen med prat på Ryska. Han var lyckligtvis en man, som hellre ville tala sjelf än besvaras, och befriade mig sålunda ifrån omaket att bråka med ett språk som jag till det mesta glömt. Sedan han lemnat oss, underhöll mig *Iskender* på en Arabiska, mer bruten än min Ryska; hans kloster-embete var att hålla uppsigt öfver alla hushållsbestyr och speciellt öfver matkokningen för fremmande gäster. Till aftonthéet, som jag bestod, infann sig vidare en halffjollig Grek från Athen, som gjort medicinska studier i Paris och Wien, sedan kommit till Livorno och der förälskat sig (den narren!) i en förnäm Italienska; hans rika far i Athen skickade honom derföre bort till munkarne i Sinai kloster. Han talte flytande Fransyska, bruten Tyska och Engelska, samt var med all sin fjollighet kanske den klokaste bland alla här. Han kände den gamla Grekiska litteraturen och reciterade verser ur Homerus, hvilka i hans mun läto vida klangfullare än dem jag varit van att höra från våra kathedrar. Men han plågade mig med anhållan att gifva lectioner i Arabiskan, på hvilket språk han lärt sig utantill några

bland Davids psalmer ur den Arabiska bibelöfversättningen; dem deklamerade han för mig med stor pathos, men med så brutet uttal att jag ej kunde förstå ett enda ord. Detta påminte mig om, huru jag sjelf engång reciterade de första verserna af Odyssén för några Kreta-Greker, och dessa förklarade orden vara Ryska. Följande dagen gjorde jag en spatsertur kring klostret, hvars med en hög mur omgifna byggnad liknar en labyrinth, med långa, mörka, trånga gångar, celler, kapeller, kyrkor och en mängd diverse köks- eller skräprum. Storkyrkan är en vacker Grekisk kyrka, bakom hvars allraheligaste finnes ett litet kapell med mattor på den plats der Moses varsnade elden i busken. Här brinna evigt lampor och utanför fönstret står en stor, reslig cypress. Jag vandrade genom grafhvalfven, i hvilka här aflidna munkars ben ligga uppstaplade, cranierna för sig i en stor hög, bröstbenen för sig i en annan, och vidare hvarje särskildt benparti för sig. De begravas nemligen först i jorden och upptagas sedan efter åratal, för att med sina torkade ben öka samlingen af brödernas uppstaplade ben. Vidare gick jag omkring i deras många trädgårdar, der herrliga fruktträd finnas af alla slag.

Först den 22 december fann jag tillfälle att bestiga sjelfva berget. Åtföljd af en munk och två Arab-gossar, som buro våra förfriskningar i en lädersäck, begaf jag mig på förmiddagen genom en trädgårdsport, för första gången efter min hitkomst, utom klostermuren. Vägen började genast gå uppåt och derigenom bli besvärlig och tröttande, så att jag re-

dan efter 20 minuter var glad att få stanna vid en källa, hvilken i forntiden en munk genom enträgen bön förmått Herren att låta uppspringa med det herrligaste, sötaste vatten. Efter andra 20 minuter kommo vi till en större bergsplatå, i hvars midt en herrlig, stor cypress står och vid sidan ett kapell, helgadt (såsom jag vill minnas) åt jungfru Maria; men derefter yppades ingen hviloplatz, förän vi efter ytterligare 20 minuter hunno toppen af berget. För att säga sanningen, blef jag icke särdeles fromt stämd vid skomakare-munkens källa, eller vid Maria-kapellet, utan såg blott upp mot bergets topp, der Herren värdigats uppenbara sig för Moses med menniskostämma och i ett språk, nära nog det samma som vi nu talade. Och i sanning är denna topp värdig för en Herrens uppenbarelse. Förgäfves skulle jag försöka gifva dig ett begrepp om den utsigt, som här utbredde sig under mina fötter. Liksom jag i *Negd* tyckte mig se ett haf, stelnadt i sandvågor, så såg jag nu öfver ett haf, stelnadt i böljor af berg; åt alla håll berg, blott nakna berg, som i längre eller kortare ryggar ströko fram åt alla väderstreck, endast längst i öster en fin strimma af *Akaba*-hafvet. Himlen var till en del betäckt med moln, som då och då strykande fram öfver solen, bildade en underlig dager och skugga öfver det mäktiga landskapet. Jag tyckte stundom att bergsböljorna än liksom höjde sig med skummiga ryggar, än åter sänkte sig i afgrundens mörker; jag stod tyst och tänkte på den dag, då detta berg ruskades och skakade för Herrens all-

makt, samt på den man som då stod här! Munken hade emellertid gått in i ett litet kapell för att göra sin bön, jag åter begaf mig till en moské, hvilken (liksom den stora moskén i klostret användes till snickare-verkstad) tycktes vara använd af Beduinerna till stall för deras boskap, ty den var utan dörr och fullströdd med fårspillning. Jag kan ej neka att jag nästan tyckte det vara rätt; ty hvarföre skulle man här bygga tempel och altaren? var ej berget sjelft det värdigaste tempel för Herren? Men af fromma tankar blott lefver ej menniskan, ens om hon är munk; derföre gjorde min munk upp eld och lät de medföljande gossarne hemta vatten till kaffe. Vi togo oss en god sup med tilltugg af oliver och ost, samt drucko derpå en kopp kaffe; sådant var ock rätt på sin plats, ty här uppe var sträng köld i dag. Under den föregående natten hade ett lätt regn fallit, det första på 18 månader, såsom folket här försäkrade, och på berget hade vattnet stelnat till is, så att örtstjelkarne voro öfverdragna med en ganska tjock isskorpa. Jag hade blifvit genomvåt om fötterna och den kalla vinden här uppe på berget hade kommit mina lemmar att stelna, så att jag dels af det tröttsamma uppstigandet, dels af förkylning kände värk i mina vador ännu flere veckor härefter. Vi dröjde ej mer än kanske en half timme der uppe, då vi åter började nedstiga på en annan väg, som var vida obeqvämare och mera halsbrytande. Den förra vägen var till större delen byggd och upphjelpst af fromma pilgrimer; efter hvad en munk uppgaf har man på den gjort 3,500 trapp-

steg der trappor behöfdes. Vid nedgången besökte vi den plats der Moses satt och såg på striden emellan Amalekiterna och Israeliterna i dalen *Rephidim*; vidare fotspåren af Arab-profetens kamelsto, då han med sitt ök härifrån gjorde ett skutt till sjunde himmelen. Nere i dalen besåg jag den sten, som gifvit vatten för Moses staf, men hvars ådra numera förslutnat; vidare den sten, i hvilken det otacksamma folket stöpte gyllene kalvfen. Andra underverk från Moses tid kan jag nu ej påminna mig, men du finner dem i första bästa resebeskrifning eller i bibeln. Men munken glömde emellertid på dessa heliga platser ingalunda vår matsäck, vi togo oss åtskilliga supar och åtskilliga koppar kaffe på hviloställena under vägen. Först närmare aftonen kommo vi tillbaka till klostret. Det enligt berättelse ännu högre S:t Katharina-berget besteg jag icke. Min julhelg förlefde jag inom klostret i största tysthet bland dess fastande munkar. Jag fann flere bland dem ganska trefliga, om ock ej särdeles studerade eller bildade män. Emedan de höllo mig för dervish, ansågo de ej mödan värdt att hålla tand för tunga, såsom fallet alltid skall vara med Franger, dem de icke ens gerna tillåtas besöka; de språkade med mig såsom med en sin gelike och suto vanligen 10 à 12 i mitt rum. Jag tyckte dem alla vara nöjda med sin lott, ehuru icke i stånd att fullt slita sina tankar ur verlden. De talade om huru Satan frestar oss i städer och verlden i allmänhet, äfven bland dessa berg lemnar han oss ej i fred, utan hviskar: "hvi har du lemnat verlden, hvi har du ej

gift dig såsom andra?" o. s. v. Detta sistnämnda tyckes isynnerhet bekymra deras hjertan och af flere utlockade jag bekännelsen att en ynglingakärlek varit första orsaken till deras inträde i kloster. Ett annat yttrande af dem förundrade mig, nemligen att de icke särdeles tycka om eller värdera Frangerna; de yttrade nemligen (och ingalunda såsom en compliment åt mig) att musulmän oftast voro bättre än Frangerna, ty dessa tänka på intet annat än äta och dricka eller andra verldsliga saker, medan musulmannen dock tjenar Herren med bön och fasta. Så består äfven den kristna orientalens hela religion alltännu i de yttre ceremonierna. Såväl bland Muhammedaner som kristna anses den man för bäst, som ifrigast tummar om sitt radband och flitigast mumlar sina böner, om han än för öfrigt vore den nedrigaste skurk. Bland munkarne voro två äkta Ryssar ifrån trakten kring Petersburg, och flere bland dem kunde tala Ryska, så att jag litet återvann färdighet i detta språk. Öfverhufvud bemötte de mig med förekommande välvilja och jag fann mig ganska väl hos dem. De lefva ingalunda så torftigt som man kunde förmoda, ty hvarje dag hade vi ganska god fisk, hitsänd från *Altor*, samt sköldpaddskött från *Akaba*-hafvet, äfvensom ris, oliver, smör, olja, brännvin och vin, med mera af verdens goda; blott kött kommer icke inom klostrets murar. Deras brännvinsportion för månaden är stor nog och det skall någongång hända att de taga sig ett litet rus i sin bedröfvelse. De betjena sig sjelfva, baka sitt bröd, grädda det alla gemensamt, äta till-

sammans och lefva såsom bröder, den ena ej bättre än den andra, enligt deras egen utsago; likväl såg jag ofta huru portvaktare-munken, då han om aftonen återlemnade nycklarne, sträckte sig på knä (*proskynein*) för Superiorn, hvilket jag tyckte vara föga passande bröder emellan. Men jemlikhet finnes ingenstädes i verlden, ej bland öknens Beduiner, ej heller bland klostrets bröder. De gröfre sysslorna (t. ex. vatten-släpning) förrättas af ett slags Araber, kallade *Algebelijeh*, som äro till hälften Beduiner, till hälften Fellaher, samt i viss tur göra tjänst inom klostret, men sedan återgå till sina hem i tält på bergen; de få sitt uppehälle till större delen från klostret, ehuru de äga något litet fårboskap. Dessa äro i allmänhet otrefligt folk och tala dålig Arabiska, den de ofta uppblanda med Grekiska ord, uppsnappade från munkarne, äfvensom med stående platta Arabiska uttryck, hvilka munkarne under samtal med dem tillbråkat. Klosterbibliotheket besökte jag blott en gång. Det var ett förfärligt Augias-stall, fullt med luntor och damm, så att jag genast blef skrämmd för det. De Arabiska manuscripter jag påögnade, bestodo utslutande af öfversättningar från särskilda böcker ur Nya Testamentet; de flesta voro defecta och jag kan ej påminna mig att något enda specielt fästade min uppmärksamhet. Jag glömde väl icke vår Blomqvists uppmaning att genomsöka gamla kloster-bibliotheker, men då jag efter några timmars fåfänga bemödanden kände min strupe ihopsnörpas af luntornas damm under det jag vände dem på hyllorna, gaf jag allt hopp

förloradt och befriade min "guardian"-munk ifrån den tråkiga sysslan att vakta mig. Jag hade nu förlefvat mer än en vecka här och ehuru jag ingen nöd led, kan jag dock ej neka att ju klosterlivet föreföll mig enformigt. Jag kunde nemligen icke utan olägenhet eller ovilja från munkarnes sida begifva mig utom murarne, och munkarnes sällskap var ej heller särdeles angenämt för mig i längden; de talade dessutom en så bråkad Arabiska att den gjorde ondt till och med i mina öron. Utom de 3 stunderna för gudstjänst, om morgonen kl. 8, eftermiddagen kl. 4 och midnattstiden, suto ofta flere munkar inne hos mig språkande och hindrade mig sålunda från all nyttig sysselsättning. Jag led dessutom af köld, ty de höga bergen låta ej solens strålar falla öfver klostret vidare än middagstiden; ehuru jag klädde på mig alla kläder jag hade, till och med strumpor som jag eljest aldrig burit i orienten, kände jag dock beständigt kyla, utom om natten då jag väl insvepte mig i täcken. Mitt rum låg i en korridor åt öster, der ungefär 12 gästrum finnas, bland dem 3 à 4 nyss inredda för Franger, hvilkas besök blifvit allt talrikare för hvarje år; dit tittade solen ej in mer än en kort stund på dagen och då så matt att den icke värmde. Jag längtade åter till den fria, öppna öknen och dess okonstlade söner, anmodade derföre munkarne att skaffa mig en kamel till *Akaba*. Man afrådde mig väl ifrån denna väg, emedan den vore osäker, lång och farlig, isynnerhet för en ensam; men jag var envis, jag ville nödvändigt komma till *Vadi Musa* och se denna för-

underliga bergsstad. Du skall få höra huru det gick. Man provianterade mig från klostret med oliver, ost, mjöl och kaffe ganska frikostigt, ty jag hade blifvit för dem en god vän, oaktadt det första tvetydiga emottagandet; så dervish jag än var, kunde jag därför ej resa bort utan att gifva drickspenning åt några munkar och en liten gåfva åt klostret, hvilket allt med största ekonomi ej gick af för mindre än 140 piaster.

Söndagen den 27 december förde mig en *Muzeini* Arab från klostret till sitt hem i öknen. Dessa Araber bo längs halföns östra kust ända till *Altor* och omkring klostret, äro i allmänhet mera välmående än andra här nomadiserande, och påstå sig härstamma från Arab-stammen *Harb* emellan Almedina och Mekka. På sin lägerplats hade de inga tält, liksom ofta nog Beduinerna, då de för knappt betes skull måste nästan dagligen flytta sina bopålar. De lågo lägrade emellan små buskar i en liten kalkbergs dal. Följande dagen flyttade de till en dal under kalkberget *Alkonnah*. Bland dem funnos flere trefliga män, isynnerhet en äldre stockblind man, som utgjorde mitt beständig sällskap vid kaffepannan och alltid roade mig med berättelser; efter vanligheten bjöd han mig stanna qvar hos dem, då han skulle gifva åt mig sin dotter, en vacker Beduinflicka, till äkta och jag skulle lefva och dö bland dem. Dock såg jag att deras tillstånd nu icke var stort bättre än grannarnes *Beni Sa'ids*, ty äfven de hade platt intet annat att äta än maisbröd. Likväl slagade min

Beduin ett kid vid vår ankomst hit. Den 29 december begaf jag mig ifrån dessa Araber, åtföljd af en ungefär 18-årig Beduin af samma stam, icke den som fört mig från klostret; jag var också nöjd med bytet, emedan jag på resor trifs bäst i sällskap med unga män eller gubbar. Mannen har nemligen så mycket att tänka på, både hustru, barn och deras uppehälle, hvarföre han icke är så treflig och pratsam som den sorgfria gossen eller den tanklösa gubben. Vi tågade först öfver kalkberg, sedan öfver höga, branta granitberg, innan vi hunno ned i den djupa bergsdalen *Serrah* och längre fram mot aftonen till dalen *Marrah*, som åter omgifves af kalkberg. Dessa kalkbergs utseende är fullkomligt olik granitbergens; de bilda trefliga dalar, liknande stora rum med gångar emellan dem, och ryggarne bilda släta tak, liksom på alla hus i orienten, oftast med en kupol i midten eller ändan, liksom husen i Jerusalem och Hebron samt moskéerna i Egypten. Deras väggar åter gå i mångfaldiga formationer, liknande panelningar, friser, pelare med kapitäler, ungefär sådana man ser i gamla Egyptiska tempel. Sedda i den bleka månens sken framställde bergen högst underliga gestalter, såsom jag tyckte: än gammal-Egyptiska helgedomar med släta tak och jättelika sittande bildstoder (sådana jag sett i *Ipsambol*-templet i Nubien), än glada Grekiska tempel med rader af Doriska och Korinthiska pelare, än slott och palatser, än Salomoniska kyrkor (sådana jag här ser), än ensamt stående Faraoniska pyramider, än luftiga salonger med de rikaste draperier; med ett

ord jag tyckte mig i Herrens väldiga salar se mönstren till hela orientens arkitektur. Äfven här red jag förbi dels Hebreiska, dels Grekiska inscriptioner i stenar och bergväggar; men emedan min Beduin försäkrade att alla Franger, som färdas här fram, afteckna dem med sin penna, tyckte jag mig lugnt kunna fara förbi dem. Följande dagen kommo vi in i dalen *Ghazaleh*, en emellan skyhöga granitberg liggande djup dal. Granitbergens ryggar likna Göthiska kyrkors tak, nästan inga väggar finnas på dem, de äro mörka och allvarliga. Jag tyckte mig vandra i en forntida flodbädd, men om flodens böljor bestått af vatten eller eld, tyckte jag mig icke kunna bestämma; troligare syntes mig att det sednare elementet svallat i den väldiga bädden, ty dess stränder skimrade i hemska färger, än eldrödt, än svafvelgult, än askgrått, och en förfärlig förstörelse rådde der af kringslängda hällar, än nedrullade till bottnet, än hejdade i midten af sitt lopp, än hängande på en spets och lutande till fall för första stöt. Vi gingo förbi flere enstaka nomadiserande Beduin-familjer, ty det knappa betet hade skingrat dem. Till natten lägrade vi oss i denna dal under ett högt berg och höllo just på att koka kaffe, då en fremmande man kom till oss helsande god afton. Han hade ett röfvarelikt utseende, trasig och uthungrad som han var, men jag märkte snart på hans ödmjuka ord och uppförande att han, lik en med svansen viftande hund, kom hit blott för att få någon bit af vår qvällsvard. Dertill behöfdes i sanning icke berättelsen att han och hans 60-åriga mor

ej smakat bröd i veckotal, att de uteslutande lefde af sina getters sparsamma mjölk, samt i förrgård af hungern blifvit tvungna att slagta ett kid. Han var utomordentligt artig, kallade mig både *sheikh*, *effendi* och *khevage*, upprepade nästan vid hvar tredje ord till min Beduin den förtroliga eden: *vah jatek inta*, kallade honom brorson och farbrorsson, samt tillät honom icke sjelf göra sina sysslor, utan erbjöd sig att göra dem. Men så smakade honom ock vår risgröt och vårt kaffe. Sällan har jag så gerna delat min måltid med någon som med denne, ehuru hans hundlika ödmjukhet ingalunda behagade mig; jag var ej van vid sådant i öknen. När qvällsvarden var slutad och min lilla kastrull slickad blank af vår gäst, frågade han om jag ej ville tillbyta mig ett kid emot något bröd; dertill jakade jag och han gick till sitt hem i en bergsskrefva för att hemta djuret. Nu berättade min Beduin att mannen var en dålig karl, att hans farbror engång dödat (*katal*) denne då han försökt stjäla mjöl ur res-provianten, att han ej var *Muzeini* Beduin, utan tillhörde stammen *Ma'aze*, ehuru född och fostrad bland de förre. I denna berättelse förundrade det mig att mannen blifvit dödad, men ändock lefde; jag hade dittills icke hört *katal* i bemärkelsen af *darab*, som jag sedan ofta hörde, och i sanning äro välförtjenta slag för någon neslig handling lika med död för Beduinen. Äfven föll det mig in att mannen möjligen om natten skulle bestjäla oss; men jag föraktade honom för mycket för att frukta honom. Emellertid kom han tillbaka med ett månads gammalt kid, för hvilket jag i utbyte gaf 15 näfvar

mjöl och litet torrt bröd, som jag hade med mig ifrån klostret. Ehuru vi redan voro mätta, slagtrade och kokade vi ändock kidet, ty i öknen sparar man aldrig något till morgondagen, undantagande vatten; ty för vattenbrist bär man i alla händelser en särdeles respect. Dessutom är man här aldrig så mätt, att man icke kan äta en gång till efter nyss slutad måltid. Lamköttet stekt i det ypperliga öknesmöret samt kryddadt med lök och peppar, jemte salat af *lasaf* (en ökne-ört, hvars stora päronlika hölsa innehåller en tjock deg med välsmakande bäska korn), utgjorde verkligen en soupé, som en gourmand kunnat afundas oss. Derefter tillredde jag thé och slutade sålunda vid midnattens fullmåne den kräsligaste afton jag haft i öknen.

Följande dagen kommo vi genom *Vadi Lein*, som utgör fortsättningen af *Ghazale*-dalen och äger en ypperlig källa, ut till *Akaba*-hafvet. Det är märkvärdigt nog att jag, ehuru en öbo, född och fostrad vid hafvet, samt alltid hysande förkärlek för detsamma, likväl i orienten och i öknen aldrig kännit längtan efter hafvet. Det är liksom skulle öknen här ersätta hafvet. Kamelen blir ofta sjuk af hafsluften, sväller upp och dör, hvarföre Beduinerna vid ankomsten till Suez smörja hafsgyttja i dess näsborrar såsom preservativ; Beduinen sjelf tycker ej om hafvet, han säger att dess vatten hvarken drickes eller frambringar gröda. Jag minnes nog, då jag efter ett knappt år tillbragt i Petersburg återsåg vårt Finska haf, huru jag gladdes öfver dess blåa spegel, äfven-

som den fröjd, hvarmed jag i Marseille helsade Medelhafvet. Då jag deremot här, efter mer än ett års vistelse i Egypten, der jag sett blott Nilens grumliga vatten, samt efter lika lång tids resor i Arabien, der man ser blott källor och brunnar, kom ut till Rödhafvet vid *Gidda*, kände jag föga fröjd öfver dess blanka yta. Så gick det äfven nu, då jag från de väldiga dalarne kom ut till hafs. Emedan vår unga, vid resor och bördor ovana kamel var något trött och det dessutom var nyårsafton, biföll jag gerna min Beduins önskan att redan kort efter middagen lägga vid hafsstranden under några små buskar. Jag tog mig ett bad i *guldhafvet*, öfver hvilket Salomo i forntiden skall hafva släpat Indiens skatter till sitt praktfulla Jerusalem. Vattnet var lika varmt som hos oss under hetaste sommaren. Under de 15 dagar jag vistades vid stranden af detta haf, badade jag dageligen, sålunda hårdande min kropp mot den längre fram mig mötande kölden. Här tillbragte jag min nyårsafton i öknen, i sällskap blott med min Beduin, men med tankarne dröjande hos eder samt anställande betraktelser öfver det förgångna året, hvilket till min grämlse har strukit förbi mera gagnlöst och mera tråkigt än de flesta bland mina många år. Jag hade dock så väl laggt ut mina planer för det nya året, när det gick upp öfver mig i *Hegaz* och under den långa färden på Rödhafvet; jag ville nemligen efter en kort vistelse i Kairo, der glada underrättelser från eder borde vänta mig, tillbringa sommaren i de trakter der jag nu färdas, men hösten och vin-

tern i det lyckliga *Jemen*. Hvar är nu allt detta? Jag ville vidare kasta ut planer för det år som nu randades, men här berodde allt på ovissa förhoppningar från hemlandet och var således högst problematiskt, hvarföre jag afbröt mina funderingar med den innerliga önskan till Herren, att åter få emottaga det följande nyåret under öknens buskar eller i ett Beduintält. Nu gick vägen oafbrutet längs hafsstranden, som öfverallt låg full med perlemor, musslor, snäckor och andra hafvets förunderliga skapelser; djur i de löjligaste kräftlika gestalter uppspolades af vågorna och sprungo i sanden. Min Beduin kallade dem hafstorndyflar, jag roade mig med att fänga dem och betrakta deras komika gestalter. Vi mötte som oftast Beduinfiskare, hvilka för litet bröd gäfvoss de herrligaste fiskar; men ingen båt, ingen ökstock ens syntes till på detta haf. Först i *Akaba* såg jag fiskaren binda 3 palmstockar tillsammans och begifvasig ut till hafs på ett så dåligt fartyg, kalladt *sefine*. Här stå några palmplanteringar, tillhörande särskilda Beduinstammar, vattnade af källor och brunnar, som finnas temligen ymnigt. Emellertid hade min Beduin under de sednaste dagarne begynt tala om vägens osäkerhet omkring *Akaba*; en hans slägtunge, som lägrade här i en palmlund *Noveiba* och nyårsdagen uppvaktade oss med färsk fisk, bad oss också vara på vår vakt i trakten högre upp. Han underrättade oss om att en från Suez återkommande *Akaba*-bo hade i *Shesme* på halföns sydliga kust lemnat sitt fartyg och i förrgår färdats här förbi i sällskap med en döf

Muzeini Beduin. Jag kan icke påminna mig att jag i Arabien någonsin hört talas om folk med detta lyte, men min Beduin sade att i *Muzeini*-stammen skulle finnas 3 sådana, nemligen en döfstum och 2 döfva med talförmåga. Män, som vi mötte på vägen, gäfvoss samma råd att vara vaksamma — ingenting hade väl passerat, men i *Akaba* samlas all sorts folk af olika stammar och försigtighet vore alltid god. Sådant prat är mycket vanligt hos Araberna och jag fäste föga uppmärksamhet dervid; men emedan jag ej kände förhållandena och visste att ofta kring städerna svärma tjufvar och små röfvare, så blef jag dock något orolig. Vi gingo långsamt framåt den 1 och 2 januari, ofta så nära hafvet att det spolade öfver våra kamelers fötter. Emedan jag hade medlidande med det unga djuret gick jag mest till fots, ofta långt framom min följeslagare, men också ofta bakom honom. Den 2 jan. kort efter middagen, då jag gick ett godt stycke framom kamelen, såg jag en välklädd Beduin sitta under ett stort acacia-träd. I öknen går man aldrig förbi någon utan att helsa och fråga om förhållanden på vägen samt emellan de närmaste stammarne, hvarföre en mötande alltid anfangas om ock gående på afstånd. Jag gick derföre till mannen, gaf honom *selam*-helsningen samt de vanliga complimenterna *salamat* och *al'avafijeh*. Mannen steg upp och besvarade min helsning, men högst tvetydigt och oförståndligt, samt höll derunder sina svart glimmande ögon orörligt fästade ej på mig, utan på mitt bagage, som emellertid hade närmast sig. Han

frågade: *man hadsa?* men så otydligt, att jag 3 gånger måste fråga ånyo, innan jag förstod hans ord. Mannen förekom mig tvetydigare och ruskigare än någon annan som jag mött i öknen, och min första tanke var att han hade lust till mitt bagage samt derföre ville underrätta sig om han enligt öknens begrepp hade rätt att plundra mig. Men då han var en ensam, blott med staf beväpnad man, tyckte jag mig kunna rå med honom. Den nästa tanken, som föll mig in sedan mina första misstankar laggt sig, var en undran öfver hans svårbegripliga språk, hvars like jag ännu icke hört bland Araberna, så att jag trodde mig här finna en ny dialekt. Emellertid närmade sig min Beduin och helsade den fremmande med de vanliga smällkyssarne och complimenterna. Deretter började den fremmande utan vidare ingångsspråk ett samtal eller en berättelse med de vildaste gester och med ljud, mera skränande eller rosslande än kamelens vrålande. Nu först förstod jag hvem jag hade för mig, nemligen en ibland de döfva, om hvilka min Beduin hade talat, och den samma som fört *Akaba-bon* ifrån *Shesme*. Jag förstod väl många ord af hans underliga språk — som, jag vet ej huru, uppkallade i mitt minne den berömde professor *Kaufmans* musikaliska spel-lådor — men något förståndligt sammanhang kunde jag ej få af dem. Detta var dock viktigt för oss nu, och liksom filologen någon gång glömmer både syntax, etymologi och prosodi för tankens skönhet eller berättelsens friskhet, så glömde jag nu den vidunderliga dialekten för underrättelsens vikt.

I mannens ljud och gester lågo tydliga uttryck af skott, svärdshugg, strid och flygt m. m. som ingalunda var egnadt att lugna våra förut uppskrämda sinnen; men emedan vi här ännu voro fullt säkra, bibehöll jag någorlunda lugn och sade till min Beduin: hans ord äro många, men hvem förstår dem? Beduinen tolkade dem så, att den döfve begifvit sig å väg med sin *Akaba-bo*, men träffat på rövare som skjutit med bössor åt dem, att mannen från *Akaba* med sin kamel flytt och den döfve allena undkommit hit ur striden, men afsänt en här bosatt döfstum Beduin för att söka efter hans kamel, samt nu väntade den döfstummes återkomst. Ehuru ingalunda fullt öfvertygad om riktigheten af hans tolkning, sade jag dock: äfven vi måste införfvänta dennes återkomst. Dermed gingo vi alla tre uppåt bergen ifrån sjöstranden och lägrade oss under en acacia; der tillredde vi kaffe och litet bröd åt den döfve, som sade sig icke hafva smakat det ringaste hvarken i dag eller i går. När jag nu närmare tänkte öfver min Beduins tolkning af den döfves ord, fann jag den osannolik; *Akaba-mannen* hade lika litet kunnat undfly rövarena i öknen som den döfve, båda skulle nödvändigt hafva blifvit upphunna. Vid det läskande och lugnande kaffet begynte jag derföre lägga ut mina tvifvelsmål om tolkningen och min Beduin utfrågade noggrannare den döfve genom hvarjehanda tecken; efter långt bråk fingo vi af hans berättelse ihop följande sammanhang: mannen hade i sin hemort blifvit lejd af *Akaba-bon* att föra denne hem, men hitkommen en knapp dags-

resa från fästningen förklarade denne sig ej vilja resa annars än under natten, för att i mörkret undgå de röfvare som alltid finnas omkring städer och byar. Då den döfve ej väl kände den villsamma vägen, som aflägsnande sig från stranden drar sig inåt bergen, förmådde *Akaba*-bon honom att stanna qvar och skicka sitt ök med en döfstum *Muzeini*-man, emedan denne såsom gammal fiskare fullkomligt kände alla snår i trakten; då den döfstumme ännu efter två dagar icke återkommit, hade den utväntade och misstänksamme döfva mannen gjort sig allehanda grundlösa föreställningar om orsaken till dröjsmålet, om röfvare och dylikt. Alltsammans var således blott en gissning och min Beduin ville redan fortsätta färden, men jag tog det säkra för det osäkra och förklarade mig ej gå härifrån innan den döfstumme återkommit. Också behöfde vi ej länge vänta förän vi sågo två män komma längs stranden samt vika upp till vår lockande brasa; den ena bland dem var den döfstumme, den andra en *Heivi*-Beduin, af hvilken stam några familjer nomadiserade i dessa trakter. Den sednare var en förståndig (*fasih*) man, och förklarade att ingen fara varit på vägen, utan allt varit lugnt och säkert, men att den döfstumme, som är mera fiskare än Beduin, hade vid återkomsten från *Akaba* kastat ut sitt medhafda nät i hafvet och kamelen hade derunder flytt till bergen samt icke fått reda på under natten; detta var orsaken till hans dröjsmål, som den döfve uttydt så illa. Glad och lugn till sinnes inbjöd jag hela sällskapet att äta af den under tiden kokade ris-

gröten, som också inom några ögonblick försvann i våra magar; till efterrätt gaf den döfstumme några fiskar, som stektes i askan och förtärdes så fulla af kol och aska som de voro. Den döfstumme var en lugn, fredligt sinnad gråskäggig gubbe, som platt intet ord kunde frambringa, utan gjorde sig förstådd med tecken, samt ett ofta brukadt ljud liknande *ptro*, åtföljdt af knäppande med tummen och pek-fingret; blott stundom, då han tyckte sig ej väl förstås och derföre upphetsades, lät han höra ett förfärligt hjertskärande ljud. Den döfve deremot var het och uppbrusande, med vild uppsyn och ännu vildare embryoniska ord, liknande dem papegojan läres att utsäga. *Heivi*-Beduinen, som var en 40-årig man, men underligt nog utan något skäggstrå, sade att den döfstumme gubbens hjerta var hvitt, men den döfves afsigter svarta. Den döfve fordrade, kanske med rätta, att gubben skulle återställa hans kamel sådan han tagit den; men alla närvarande invände att det var *shei min allah*, en olycka som händt och icke kunde påbördas gubben, och föreslogo att *Heivi* Beduinen skulle ibland bergen uppsöka den flydda kamelen samt derföre få 10 piaster af kamelens ägare. Den döfve vredgades, hans naturligen svartbruna färg öfvergick till svartröd, hans ögon gnistrade eld, ur munnen flögo ord liknande ett osmordt kärrehjul gnäll, och han fordrade att den döfstumme, men icke han skulle lägga ut sagda penningar. Men emedan han var ensam emot de andra 3 och kamelens förlust gick honom mycket till hjertat, så hade han intet annat

råd än att ro ut med sina 10 piaster, och vi beslöto nu alla att bege oss å väg till *Akaba*.

Solen hade gått ned, men den herrligaste fullmåne lyste, och vi satte oss i rörelse. Nu drog sig vägen uppåt bergen på afstånd från hafvet och skildes ifrån detta af bergsryggar som stryka ned i vattenet. Vi färdades ungefär 4 timmar innan vi gingo till hvila. Följande dagen den 3 jan. fortsattes marschen omkring sjelfva hafsbugten och vi hunno fram några timmar före solens nedgång. Här fann den döfve genast sin kamel, ty den hade blifvit tillvaratagen af en nära fästningen bosatt Beduin. Jag vandrade med mitt packade ök och med käpp, som ingen kamelryttare bör sakna, in på fästningens stora gård och frågade efter föreståndaren, till hvilken jag hade ett bref från Sinai kloster. Jag blef hänvisad till en liten kort man med små ögon, som satt i midten af en stor skara Beduiner; med *selam*-helsning satte jag mig bredvid dem, på samma sätt som de nemligen *alai kara fisi*, och lemnade åt mannen brevet. Sedan han förstått dess innehåll, upplyste jag vidare (på Beduinvis skrapande marken med min käpp) att jag ämnade mig härifrån genom *Araba* dalen till *Alkhalil* (Hebron) och önskade veta om vägen dit vore farbar eller säker; i sådant fall anhöll jag att han måtte sända mig till den berömda *Hoeitatshekhen Hossein ibn Gad*, men i motsatt fall ville jag återvända med min *Muzeini* Beduin. Sedan jag talat till slut såde han att vägen vore ingenting mindre än säker, att Araberna voro i fejd med hvarandra samt

hade borttagit hvarandras kameler, till och med kameler ifrån fästningen; men pekande på en i ringen sittande, välklädd, gammal Beduin med små glimmande ögon, tillade han: här sitter sheikh *Hossein* sjelf, han kan bäst ge dig råd. I detsamma inträdde genom porten en stolt, vacker Beduin-sheikh, med svajande *kufijeh* på sitt hufvud; i honom igenkände jag min gamle vän och följeslagare till *Algof*, *Ma'an* sheikhen *Ahmad Alkobba'*, hvarföre jag steg upp med orden: *ahla va sahla birefiki va habibi Ahmad!* (hell dig min reskamrat och vän Ahmad) och vexlade hjertliga, smällande korskyssar. Han satte sig vid mig och vi började nu lifligt språka om förhållanden i *Algof* och *Alnegd*, hvare de öfriga ej deltog. Då det första svallet gått öfver frågade *Hossein* af *Ahmad* om jag var den man, han förra året fört med sig till *Algof*, hvartill denne jakade. Sedan tycktes han fatta mera intresse för mig och på min fråga, huru jag för resans skull borde förhålla mig, svarade han: "du har färdats mycket bland Araber, på farliga vägar, bland dödar och Herren har hittills räddat dig, hvarföre skulle han nu ej föra dig helbregda fram denna korta väg? Stanna här några dagar, tills jag hinner hem till mitt tält i öknen, ungefär 2 dagar härifrån; der skall jag uppsöka åt dig en man, hvilken, såsom neutral emellan de fiendtliga stammarne, kan föra dig fram dit du önskar. Förtrösta på Herren och skrif till klostret att du helbregda kommit hit samt här är anförtrödd i mina händer. Jag visste väl att man föga kunde lita på mannens löften, om

han icke med dryga penningar förmåddes att uppfylla dem, ty han är van att klå här framtågande Franger; men jag visste också att återvägen stod öppen, när helst jag ville. Således afsände jag *Muzeini* Beduinen med ett bref till klostret, i största hast uppsatt med blyertspenna, samt intog den mig anvisade platsen på en hög murad bänk i den stora täckta portgången. Det första jag underrättade mig om var förhållandet emellan Beduinerna här, och jag erfor att de två hufvud-sheikherna för *Hoeitat*, *Ibn Gad* och *Ibn Gaz*, ehuru brorsöner med hvarandra, råkat i fiendskap och röfvat af hvarandra boskap, ehuru intet blod ännu var emellan dem, d. v. s. ehuru ingen man af någotdera partiet ännu blifvit dödad. Fejdens hufvudorsak var afund, ty man säger: *fulan ghar alai fulan*. *Ibn Gaz* missunnade nemligen sin kusin den stora förtjenst han hade af Frangerna, äfvensom det han fick af pashan i Kairo m. m. d., hvilket allt den förre ville dela med den sednare. Sålunda voro Frangerna äfven här en orsak till fejd, liksom det för ungefär ett decennium tillbaka var och ännu är blod emellan två stammar af *Tovara* Beduinerna, nemligen *Assavalhe* och *Almuzeini*, för Frangiskt guld. I anledning häraf voro alla Beduiner i dessa trakter i rörelse, alla hoppades kunna röfva åt sig något. Dock voro några stammar neutrala, bland dem de här boende *Alavin*, hvilkas förnämsta sheikh för närvarande befann sig i *Akaba*. Denne man antog minen af en stadsbos urbanitet, bestående hufvudsakligen deri att han i hvart tredje ord upprepade

ja sidi (ett uttryck lika vanligt i orientens städer, som *monsieur* i Paris) och *ei na'm*, ett likaledes i städerna särdeles omtyckt, men af Beduinen nästan aldrig brukadt uttryck; han kom och satte sig bredvid mig om aftonen, samt försäkrade att ingen annan än han kunde föra mig fram, han vore neutral emellan de stridande, ingen vågade höja ett finger emot honom, o. s. v. Vi sade hvarandra tjogtals complimenter, såsom de sätaste vänner, redan var hela planen för resan uppgjord: vi skulle vika in och gästa hos alla Araber på vägen samt hafva blott fröjd och gammen; men jag visste att allt detta var blotta ingångspråket till penninge-texten, och lät honom prata bäst han ville, betalande med samma mynt, tills han på fint vis kom fram med hufvudfrågan. Då förklarade jag kort om godt att jag ej skulle gifva honom mer än 100 piaster, väl en ringa summa i jämförelse med hvad Franger vanligen tvingas att betala, men stor nog efter öknens priser i allmänhet. Han hade väntat minst 200 och då han såg att jag ej kunde beluxas, samt dessutom Mekka pilgrimernas återkomst väntades här om några dagar, vid hvilken ingen Beduin gerna vill vara borta, så blef intet af hela vår resa och vår såta vänskap tog dermed en ända. Följande dagen begaf sig *Hossein* bort med hela sitt följe, lofvande efter högst 4 dagar sända en man att föra mig till hans hem och derifrån vid tillfälle vidare. Men icke 4 utan 12 dagar låg jag här väntande, då slutligen *Hosseins* son infann sig med svar till mig, att vägen för närvarande ej vore farbar för

dess osäkerhets skull. De 12 dagarne voro ej särdeles angenäma; invånarne voro de största filister jag lefvat med och dessutom alla ansatta af giktplågor, som tycktes vara inhemska på denna ort. Så länge *Alkobba* var här utgjorde han dock mitt beständiga sällskap, men efter omkring 7 dagar blef jag ensam. De två första nätterna hade jag högst otrefligt tillbragt på bänken i portgången, men lyckligtvis sedan fått hyra ett litet rum utanför fästningen. En del af fästningsgarnisonen höll nattvakt omkring en lågande och rökande brasa, samt förkortade natten med prat och plumpa berättelser; jag har väl alltid varit en vän af folkets språk, med sina kraftfulla naturliga uttryck, men dessa knektars språk föreföll mig dock alltför burleskt och plump. I mitt hyrda rum fick jag vara temmeligen i fred, utom för besök af patienter, hvilka plågade mig med koppningar och tillredning af ögonvatten m. m. dylikt. Till all lycka var denna trakt särdeles varm i jämförelse med den hvarifrån jag kom, ty *Akaba* hafvet är nära och hela denna trakt af *Araba* dalen ligger mycket lågt, såsom jag tyckte lägre än Suez. Jag badade alla dagar i hafvet och vandrade längs stranden, betraktande de underliga snäckor och andra hafsalsster, som vågorna i stor mängd hade uppkastat. Sedan jag slutligen fått svar ifrån sheikh *Hossein*, beslöt jag att längs pilgrimsvägen begifva mig till fästningen *Nakhil*, derifrån vidare förbi *Ghazze* till *Hebron* och *Jerusalem*.

Här fanns som bäst en man af *Nakhils* garnison, som skulle återvända dit och jag lejde en *Heivi*

Beduin jemte hans kamel för en ringa summa; sålunda voro vi 3 män med 2 kameler, samt dessutom en Negerslaf, som fredagen den 15 januari om aftonen begåfvo oss å väg. Slafven skulle till fots begifva sig till *Nakhil* för att derifrån återhemta en hans herres i *Nakhil* gifta dotter, som på det rysligaste tyranniserades af sin man. Det berättades nemligen allmänt bland qvinnorna i *Nakhil* att hennes man, uppeggad af sin andra hustru, bundit henne vid fötterna i taket med nedhängande hufvud och anförtrott nyckeln till rummet åt den andra hustrun; så hade hon fått hänga i timtal, tills hennes skrik förmått grannarne till efterfrågan och *dorran* (samhustrun) sålunda tvungits befria den stackars qvinnan från sin obehärliga ställning. Om vår 3 dagars färd till *Nakhil* har jag föga att säga; landet är högt, kallt och starkt uppstigande på 6 timmars väg ifrån *Akaba*-viken, med branta berg dels af kalk, dels af granit. Mitt resällskap var treffligt nog och tiden förgick ganska angenämt, dock med undantag för kölden samt en högst obehaglig regn-natt. Under vägen passerade vi två i kalkberg inristade Arabiska inscriptioner från sultan *Selims* tid, som skall hafva anlaggt denna väg för pilgrimer. Jag anför detta egentligen blott derföre att de äro nästan de enda Muhammedanska monumenter jag träffat på. Aftonen den 18 hunno vi fram till *Nakhil*, der jag, förunderligt nog, fann mig vara ihågkommen från min förra vistelse här, på resan till *Algof*, och blef igenkänd. Derföre emottogs jag såsom en gammal vän och helsades med smäll-

kyssar, tror jag, af hela garnisonen. Vidare förundrade det mig att sedan jag sednast var här, således på knappa två års tid, en hel liten stad uppstått, då förut blott ett enda hus fanns utom fästningsmuren. Mannen som varit min reskamrat och här ägde ett litet hus, herbergerade mig hos sig, men tilläts icke af sina kamrater att åt oss tillreda någon qvällsvard, utan ibland dem uppstod en liflig dispyt om hvem den äran skulle tillkomma att undfägnas oss, hvilken icke kunde afgöras på annat sätt än att man drog lott. Följande dagen sökte jag mig ett eget hus, der jag nästan för mig själf förlefde 5 dagar. Derunder infann sig här pilgrims-karavanens förtrupp, bestående af *Maghrabiner*, hvilka alltid äro de första pilgrimer som återkomma; de kommo i 4 särskilda afdelningar, hvar och en på sin dag, tillsammans utgörande ett antal af högst 2,000. De berättade att choleran rasat i Mekka och Almedina samt i allmänhet bland pilgrimerna, så att tusental dött och den stora Egyptiska karavanen vid återkomsten måste stanna i quarantaine i *Akaba*. Här plågade mig åter två bölder, som under vägen stigit upp; närmaste orsaken dertill var en obehväm kamelsadel och ökets särdeles skumpande gång, ehuru jag gick till fots två tredjedelar af vägen. Då jag här hade ingenting att uträtta och tiden förgick högst tråkigt, ensam och frusen som jag var, kom jag öfverens med en bland *Tejaha* Beduinernas sheikher, kallad *Nassar*, att han skulle föra mig till *Hebron*. Jag hade egentligen ej sökt honom, utan han mig. I sällskap med en fäst-

ningsman kom han en eftermiddag till mig och kastade sig med en Beduins nonchalance genast på min matta, räckande handen för att jag skulle känna på hans puls; det är nemligen en vanlig tro att läkaren utan vidare examen blott af pulsen bör inse patientens sjukdom. Jag tog min doktorsmin på mig, lade 3 finger på pulsen och fixerade mannen noga; jag kände väl intet annat än en stark, frisk puls, men af hans halfförlägna uppförande och några andra tecken gissade jag till hans sjukdom, som ock är mycket vanlig här i öknen. Med en läkares visshet om sin konst försäkrade jag att han skulle bli botad och allt gå väl, sedan likväl ett långt resonnerande om sjukdomen och dess orsak föregått. Derefter skredo vi till afgörandet af villkoren för resan; *Nassar* lofvade sända mig en kamel från sitt närbelägna tält, för att föra mig dit, medan han sjelf måste begifva sig till ett möte emellan Beduin-sheikher för att afgöra stridigheter emellan stammarne. Detta löfte gick ock den 23 januari i fullbordan, då hans egen hustru, en vacker, rask Beduin-qvinna, hemtade en kamel och bad mig följa med till hennes mans tält i öknen. Här är man fri från alla afskedsvisiter och utan att säga någon menniska farväl begaf jag mig å väg, ridande ett kamelsto som leddes af Beduin-qvinnan. Vi hade gått knappa 2 timmar då vi hunno till Araberna, ty så kalla alltid Beduinerna sig sjelfva; här hade de blott små provisoriska tält, de stora voro kvarlemnade i deras egentliga hem i öknen *Alé dme* eller *Edom*, upphängda i träd, ty Beduinerna stjäl

aldrig hvarandras tält utom i uppenbar fejd. Der var jag i två dagar ensam med tvenne qvinnor, den ena min värdinna, den andra *Nassars* farbrors hustru, samt min värds lille son, en ostyrig Beduinpojke om 5 år; denne gosse, ehuru sjelf godhertad och ömt älskad af sin mor, som icke ägde annat barn än han, visade sig alltid olydig mot sin mor och brydde sig alls icke om hennes hotelser. Jag såg och hörde tusentals löjliga scener och ord emellan mor och son, hvilka bäst de höllo på att gräla och slåss, flögo hvarandra om halsen med smek och kyssar. När sedan fadren kom hem och modren beklagade sig öfver sonens olydnad samt oduglighet, skrottade gubben blott och var stolt öfver sin gosse, som ej ville lyda qvinnor men alltid visade sig lydig och villig mot honom. I sjelfva verket äro Beduin-gossarne särdeles lydiga mot fadren och äfven emot modren, om de äro allena och ej ses af andra; i allmänhet har jag ingenstädes sett lydigare och bättre barn än i öknen, oaktadt det öfverklagade månggifvet. Visserligen äro de oftast rätt bångstyriga emot den som ej förstår sig på dem, men rätta mannen får dem att lyda vid första vink. *Nassar* kom nu tillbaka med underrättelsen att han sjelf ej kunde följa mig på färden; han väntade nemligen att pilgrimskaravanen skulle inträffa här i dessa dagar, och i sådant fall var det honom omöjligt att vara borta. Han hade hemtat med sig en annan man, som skulle följa mig; men som denne, till språk och utseende half Beduin, half Fellah, icke särdeles behagade mig, förklarade jag

genast att jag icke ville resa med denne, utan allenast med *Nassar*, som ingått kontrakt om färden. Nu börjades en lång dispyt och öfverläggning. *Nassar* lofvade skicka sin farbror med sitt eget kamelsto, men jag ville icke gifva efter, emedan farbrodren, en medelåldrig man, ej heller behagade mig, men deremot *Nassar* sjelf förekom mig särdeles treflig. Vi lade oss till hvila, utan att något blifvit bestämdt afgjordt i saken. Jag insåg väl att *Nassar* sjelf ej kunde följa mig och beslöt derföre inom mig att antaga farbrodren till *refik*; men då vid morgonkaffet frågan åter upptogs, fick jag lust att litet retas med Araberna. Sedan samtalet länge förts hit och dit, bröt jag ut: ”o *heif kum*, o *heif kum min 'arab*! tron I, edra hundar, att jag ej sett och lefvat bland Araber förut? vid det hus i hvilket vi sitte, vid den eld på hvilken vi värma oss, vid den som skapade dessa bönor, hvilkas saft vi dricke (allt eder som mycket brukas af Beduiner), jag har färdats bland Araber, lefvat i deras hus och i dem funnit män, hvilkas ord äro ett och handlingarne efter deras ord; men I ären inga Araber, utan Fellaber och hundar ären I, edra ord äro väder, edra handlingar strunt — jag har hittills aldrig träffat en Arab som uppgör ett kontrakt och genast viker ifrån det, såsom du *Nassar*.” Uppretad och med högre röst än vanligt ropade *Nassar*: ”ja *'Arab*, denne man har jag förbundit mig att föra till *Dshahirijeh* (en liten by nära Hebron) och tagit af honom förskott på legan, men sedan hafva omständigheter kommit emellan, som hindra mig att

lemna dessa trakter; jag har hemtat en allmänt välkänd man att föra honom i mitt ställe, men han har ej gillat denne; jag har erbjudit min egen farbror, som är bättre än jag sjelf, att föra honom på mitt eget kamelsto och min egen sadel, men han gillar ej heller denne. Kan jag då annat göra än föra honom tillbaka till den plats hvarifrån han kom? sadla kamelstoet, tag min kaffeppanna till pant för förskottspenningen, och låt oss fara tillbaka till *Nakhil*." Jag svarade kort om godt: *ja llah!* Men de andra närvarande föreställde mig att *Nassars* farbror var en god och pålitlig man, att ingen nöd skulle gå på mig under färden o. s. v. och så lät jag beveka mig. Hvad *Nassars* kurerande beträffar, så slapp jag honom dermed att jag skref en talisman, innehållande några bland Herrens 99 namn, några Hebreiska bokstäfver och åtskilligt nonsens på Svenska med Arabiska bokstäfver. Men hans hustru hade observerat att jag skref en talisman åt hennes man, hvarföre hon, då mannen en stund aflägsnade sig, ansatte mig med frågor om anledningen till denna talisman. Jag försäkrade väl att den skulle bota mannens svaga ögon, men hon trodde mig icke, sade sig ingen *ghashime* (dum, oerfaren fjolla) vara, bad mig med blixtrande ögon och en knyckning på hufvudet icke lemna talismanen i hennes mans händer; från hennes pinande examen i denna sak befriades jag dock derigenom, att kamelerna hemtades fram och knäfälldes framför tältet. Araberna skulle flytta och jag bege mig å väg denna dag, som var den 27 januari. Våra vägar

gingo ett stycke jemte hvarandra, men sedan skildes vi åt, *Nassar* gick åt ett håll, hans farbror med mig åt ett annat. Längre förmådde jag dock *Nassar* att följa mig, innan jag lemnade åt honom talismanen, med hvilken han (den narren!) tänkte återvinna en afvog qvinnas hjerta.

Jag var således åter ensam i öknen med min *refik*, som ledde kamelstoet vid grimskäftet, emedan det var ovilligt att skilja sig ifrån de andra kamelerna, mot hvilka det oupphörligt vände sina stora ögon. Vägen gick öfver ett vackert, vänligt land, med dalar i kalkbergs trakter, betade af all slags boskap. Ännu hade dock ej gräset hunnit upp efter sedanste regnet; min Beduin sade att liksom ett brutet ben behöfver 40 dagar för att helna, behöfva örterna 40 dagar innan de stiga upp. Dock började redan det första vårgräset höja sig öfver marken, på sina ställen syntes små gröna mattor öfver den eljest gråa öknen. Men vi kommo snart upp i *Edoms* förfärliga öken, en svart, vidsträckt flacka, fullströdd med brynta kalkstens skifvor, utan tecken till lif; dock syntes äfven här några vänligare trakter, små låga sandsträckningar der en och annan buske vexte, om än förtorkad, bevitnande att äfven här fanns lif i fall Herren sände lifvets regn. När vi kommo längre fram blef landet grönare, dalarne och örtslätterna talrikare. Sådana slätter i öknen, der buskar och örter finnas, kallar Beduinen dels *forsh*, dels *raud*; de gäfvo bete åt vårt ök samt rikligt ved att värma oss med under de kalla nätterna. Vi foro förbi flere Arab-

familjer och äfven större *feriker*, men veko ej in hos någon. Den 30 januari kommo vi till dalen *Seram*, der vackra hvete- och hafre-åkrar stodo, odlade af Beduiner. Här blefvo gräsmattorna större, beklädda med de brokigaste blommor, bland hvilka jag igenkände många, nästan de flesta från mitt hemland; här helsade mig smör- och ringeblommor med samma fägring som på våra ängar, äfvensom många andra, hvilkas Arabiska namn jag roade mig att efterfråga och upppteckna. Vi gingo förbi brunnarne *Birein* och på något afstånd förbi otydliga spår af en gammal, troligen Israelitisk stad *Argeh*. Öfverallt syntes tydliga spår af den odling och det välstånd, som fordom rådde i alla delar af Palestina. I harmen öfver det förfall, i hvilket hela landet nu ligger, kunde jag ej hålla mig ifrån att yttra min förargelse för min i allmänhet litet snäsiga och vresiga Beduin och sade: "huru kommer det till att alla de städer och trakter, dit Araben kommit in, nu ligga öde samt förstörda? Då de härligaste trädgårdar och vinberg fordom stått på dessa höjder, ser man här nu intet annat än förstörelse och stenhopar." Mannen svarade: "Araben lefver i öknen på sin kamel och tycker ej om städer." Jag sade: "det är sannt, men hurudant är ock edert lif? icke människors utan hundars, ty året om sitten I hungrige, inga kläder ägen I att skydda er mot kölden, derföre ären I krasslige och usla män, de smutsiga trasor I bären på kroppen äro knappt tillräckliga att skylla eder nakenhet." Detta måste han bejaka, så mycket mer som det träffade

honom sjelf. Han hade förut haft ett stort antal kameler, men nu hade han intet enda ök, vid flyttningar måste han lasta sitt husgeråd och andra tillbehör på sin brorsons kameler. Denne hade han sjelf uppfostrat från liten gosse, då hans fader dog; nu sände denne sin farbror med mig på en 6 dagars resa, den han mest fick lof att göra till fots, och till ersättning för gubbens besvär gaf brorsonen ungefär sjettedelen af legan, motsvarande $3\frac{1}{2}$ rub. b. ass. Den sista januari kommo vi till en stor afdelning af *Tejaha* stammen, kallad *Alhukok*. Jag hade öfverenskommit med *Nassar* och hans farbror att de efter min vilja skulle föra mig antingen till byn *Aldsahirijeh* (ty till Hebron kunde jag ej gå för fiendtliga förhållanden), eller till någon Arabstam, der jag kunde öfva mitt läkareyrke och förtjena penningar; jag tänkte nemligen stanna någon vecka i öknen, om jag funne någon treflig stam, mer välmående än de fattiga *Tovara* och större delen af *Tejaha*, dem jag sett omkring *Nakhil*. Min barska Beduin, hvars hjerta jag dock vunnit genom att ärligt dela med honom hvarje munsbit jag förtärde, hade under hela vägen prisat dessa *Hukok*, som skulle vara *agavid* och välmående, samt hade rådt mig att stanna hos dem, der skulle jag på kort tid förtjena hundradetal piaster och emellertid äta och dricka för intet m. m.

Vi ankommo dit på eftermiddagen, blefvo vänligt emottagna med kaffe och middag, som här vanligen framsattes omkring kl. 3; min Beduin sade om mig att jag var läkare och vaccinator samt hade för af-

sigt att stanna någon tid hos dem. Nu börjades åter det fatala medicinska spektaklet och mönstringen af lytta eller sjuka; men jag förklarade i gästtältet, der vi suto i en samling af omkring 50 personer, att jag platt intet ville företaga innan de satte mig i ett annat tält, der jag litet finge vara i fred för folket. En ibland Beduinerna, som hade en ung son med felaktig gång och hoppades hjälp af mig, föreslog att jag skulle flytta till hans tält, sedan han likväl först underrättat sig om huruvida jag botade folk *'alai nighan* eller för på förhand tagna penningar. Då jag försäkrade mig inga penningar vilja ha (här sällsynt) innan den sjuke med Guds hjälp blifvit frisk, bar han min packning i sitt tält och jag följde honom dit. Min värd var en trefflig medelålders man, ehuru redan med hvitt skägg, och hans tält såväl ganska rymligt som renligt. Det första jag fick börja med var att qvacksalfva hans 15-årige son, en präktig, rask Beduingosse, som för två år sedan haft olyckan att efter en stark förkylning få värk i lårbensleden och sedandess haft fel på sin gång, så att han alltid haltade litet och t. ex. ej kunde upphinna en kamel då den strök af till bergs. Med koppning och smörjelser fick jag honom litet bättre på några dagar, ehuru han derunder gick i vall med kamelerna. Jag sökte litet fred för folket i detta tält, men det lyckades mig icke. Vårt tält blef snart en samlingsplats för *ferikens* män och jag fick aldrig en minut ens vara för mig sjelf; oupphörligt måste jag koppa, åderlåta, göra ögonvatten, gifva laxativer och

emetica o. s. v. *Feriken* var stor, bestående af 50 tält, och bland dem fanns sjuklingar till öfverflöd. Jag tänkte väl först stanna här någon vecka, men på det värsta besvärad af ohyra sade jag åt min *Nakhil-Beduin*, som ännu var qvar, att jag ville bege mig gerad till *Aldsahirijeh*. Då kommo Beduinerna omkring mig och bådo mig stanna hos dem, der jag skulle förtjena penningar och redan hade blifvit såsom en af deras familj, samt behöfde blott kommandera hvem som helst att hemta mjölk, smör, bröd eller hvad jag önskade; jag undskyllde mig med att icke vara van vid deras lefnadssätt, utan längta till en stad, der jag kunde bo i ett hus för mig sjelf. Min *Nakhil Beduin* var rädd att fara till *Aldsahirijeh* eller någon annan af de små byar vi hade framför oss, ty man berättade att höfvidsmän samt militär voro sysselsatta med indrifvande af sultanens skatt i dessa byar, hvarföre alla Beduiner fruktade dessa män, som efter godtycke antastade hvem helst som kom i deras väg och togo boskap eller egendom så mycket dem lyste. Frågan afgjordes slutligen sålunda, att den man, i hvars tält jag befann mig, lofvade när som helst föra mig fram till *Aldsahirijeh*, och *Nakhil Beduinen* skulle få begifva sig hem. Jag stannade således här och befann mig väl, om man undantar plågan af ohyra; ty *ferikens* män hade blifvit mina vänner, fattat tycke för mig, samt funnit mig annorlunda än de köpmän eller qvacksalfvare, som stryka omkring i öknen för att bedraga den lättrogna Beduinen, hemtade derföre åt mig af den präktiga ökne-

mjölken mer än jag orkade med. Inom några dagar var det bekant i hela nejden att här fanns en läkare och man kom från aflägsna trakter, dels för att rådfråga mig, dels för att hemta mig till sjuka som ej sjelfva kunde röra sig. Det gjorde mig ondt att ofta nödgas afvisa dem, icke som skulle jag alltid miss-tröstat om att kunna bota dem, utan emedan jag visste att åtminstone vårt sätt att behandla sjukdomar här ofta leder till mera skada än gagn. Huru vill du t. ex. i öppet tält, der förkylningar lätt van-kas, och i öknen, der ingen reglerad diet kan föras, behandla gamla inrotade sjukdomar? Det var detta på sätt och vis olyckliga läkarekall, som äfven nu påskyndade min afresa ifrån dessa öknens trefliga sö-ner. Den 4 februari flyttade hela *feriken* till annan plats två timmars väg härifrån, der en annan *ferik* af omkring 50 tält förut låg; vi utgjorde sålunda en samling af 100 tält, nästan den största *ferik* jag hit-tills besökt. Men jag dröjde ej länge der, redan följande dagen sadlade min värd sin kamel och vi gåfvo oss å väg, *'alai bab ollah*. Vi tågade öfver Judeas kullar och dalar, hvilka liknade det landskap jag sett vid *Shera'*-bergens nordligare ända omkring *Tafleh*, bestående till större delen af släta odlingsbara kullar, men utan buskar och träd. På vägen veko vi in hos en rik Beduin-sheikh, som hade skickat efter mig med anhållan att jag ingalunda skulle fara förbi hans tält, utan vika in och se på hans sura ben; dessa hade under mer än ett halft år hållit honom inne i tältet och icke låtit honom rida sitt sto. Jag fann

här en man, ungefär af min ålder, med gammal benröta i ett högst förtvifladt läge och sorgsen sinnestämning; under föregående natten hade han drömt om mig och min apothekslåda, att han ur den skulle få räddning, kallade sig en drunknande som för sista gången lyftade sin förtviflade hand mot mig, bad mig stanna och behandla honom åtminstone så länge att han med krycka kunde stiga upp ur sin sjukbädd — i sådant fall skulle han gifva mig sitt sto med dess lilla föl, hvilka nu båda betade utanför tältet, han skulle gifva mig alla sina kameler, till och med sin i tältet springande ungefär 5-åriga dotter, det vackraste barn jag kanske någonsin sett. Jag rönt här ett emottagande, som kanske få af Eskulapii äkta söner rönt; af medlidande med mannen och med svagt hopp att kunna gagna honom begynte jag redan besinna mig, huruvida jag skulle kunna stanna en tid hos honom. Men 20 à 30 dagar, som jag minst tyckte mig behöfva för att åstadkomma någon förbättring i hans tillstånd, syntes mig dock vara en alltför lång tid att förnöta här. Jag föreskref derföre diet och grötbaddning, gaf honom några uns Engelskt salt och några drachmer Kali hydrojod., som jag ännu hade qvar sedan sednaste resan, samt bjöd honom farväl med innerlig önskan att Herren måtte hjälpa honom på benen. De 4 piaster, som jag fordrade för min medicin, var han icke i stånd att få ihop, oakadt all sin rikedom på boskap. Till aftonen hunno vi fram till Araber af annan stam, kallade *Ramadin*; der rönt jag ett emottagande tvärt motsatt det jag

funnit hos ofvannämnda man. Då de fingo höra att jag var läkare, kommo de dussintals och räckte fram sina händer att jag skulle känna på pulsen; men emedan jag märkte att mången gjorde det på gäckeri, snäste jag af dem, körde dem bort och fick sålunda snart fred. Utom oss funnos här nu flere gäster, bland dem 4 män från den närbelägna lilla byn *Sumu'*, hvilka berättade att i deras by funnos män från stor-sheikhen i Hebron som indrefvo skatt på sultans vägnar. Deraf skrämdes min Beduin och bad sagesmannen taga mig med sig till sin by, samt derifrån vidare skaffa mig fram till Hebron. Då jag såg att min Beduin verkligen var rädd och ovillig att gå längre, samt han dessutom varit särdeles artig mot mig, undfägnat mig flere dagar i sitt tält, gifvit mig ett gammalt Kufiskt silfvermynt som han funnit bland ruiner i öknen, samt fört mig fram hela dagsmarschen utan lega, som är ganska sällsynt, så biföll jag hans önskan, ehuru *Sumu'*-mannen fordrade af mig rätt dryg lega. Man förespeglade mig äfven att jag skulle komma till en stad, der jag funne allt hvad jag önskade och finge åter bo under tak.

Följande morgonen bar det således af med min nya ledsagare. Vi frukosterade på vägen hos Araber, som för oss slagtrade ett får, och kommo på eftermiddagen fram till den så kallade staden. Men jag blef ej litet förundrad att här finna en stad, bestående ej af byggda hus, utan af naturliga grottor i bergen. De flesta voro stora, rymliga salar, i hvilka man ogenerad kunde stå rak under det nedrökta ta-

ket, som flerstädes understöddes af naturliga, vackra pelare. Emedan de stora grottorna alla voro bebodda af en hel familj och man ej ville sätta mig såsom fremmande bland qvinnor och barn, så inqvarterade man mig i en liten ensam grotta, dels naturlig i berget, dels upphjelpt med byggnad; denna var ett litet kyffe, liknande kajutan på en skuta, jemt så hög att hufvudet nådde taket då jag stod på knäna, och så lång att jag upptog hela längden då jag sträckte ut mig till sömns. I detta hål tillbragte jag första natten och hela följande dagen; jag hade dock ett högst treffligt sällskap af en 6-årig ljuslockig och blåögd flicka samt 2 roliga, rundkindade, rödblommiga gossar af samma ålder, hvilka med prat och lek förkortade dagens timmar. Alla qvinnor gingo dessutom här obeslöjade, och det var mig ett synnerligt nöje att se den vackra orientaliskan, särskilt nu den sköna Syriskan utan slöja, som förställer och döljer all fågning. Allt hade här ett annat utseende och annan karakter än den jag sett i Egypten och Arabien, allt vittnade om en ädlare stam och ett renare ursprung, fastän sedermera uppblandadt. Öfverallt har jag tyckt mig finna landets egentliga typ bättre bevarad hos qvinnan, än hos mannen. Den Egyptiska qvinnans typ t. ex. i våra dagar tyckes mig vara fullkomligt den samma, som den man finner i målningarne på Egyptiska grafvar, 3 eller 4 årtusenden gamla, medan man deremot hos den Egyptiska Fellahen ofta nog igenkänner Arabiska drag. Likaså tyckte jag mig här någongång, ehuru sällan, finna ett gammalt

bekant drag från öknen hos mannen, men aldrig hos kvinnan; jag fann ingen enda qvinna som ens på långt håll liknade en Beduinska, alla hade de en egen, särdeles vacker typ, något långlätt ansigte, som stundom något för långt blef släpigt och platt, liksom deras språk blir det om accenten drages för långt ut. Karlarne hade ofta kastaniebrunt yfvigt skägg med ljusa mustascher, ofta hela skägget ljust eller stötande i rött, i allmänhet fylliga former, dugtiga vador och tjocka smalben, hvilket sistnämnda man aldrig finner hos Beduinen, en jemförelsevis hvit eller måttligt brun hy med lagom rodnad, och i allmänhet skönare incarnations-färg än jag annorstädes sett. Barnen voro till större delen ljuslockiga och blonda, flera med blå ögon och rödblommiga kinder. Jag fann mig i allmänhet mera hemma här och invärdarne å sin sida voro egna samt ogenerade mot mig. Min Fellah-kamrat hade hela första dagen glömt mig för bestyr med skattens insamlare, först mot aftonen kom han att afhemta mig till sin egen grotta, hvilken var en stor rymlig salong, väl 4 gånger så stor som salen i vårt societetshus, med två hvalfbågiga dörröppningar, emellan hvilka stod ett hälleberg i form af en väldig Korinthisk pelare. Här bodde två familjer med hvar sin värdinna, tjugtals barn, vallgossar och ganska talrik fårboskap, allt huller om buller; jag kom sålunda midt ibland menniskor och få. Fellahen är i allmänhet mera nidsk än Beduinen; jag såg dageligen på huru gummorna tjärnade stora kvantiteter smör i lädersäckar, men fick sällan smaka

något deraf. Sällskapet var ej heller så treffligt som i den förra grottan, isynnerhet saknade jag den lilla pratsamma flickan; der funnos väl några 8-åriga gossar, som redo käpphäst dagen om, men denna öfning roade mig icke särdeles. Tro dock icke, såsom jag trodde först, att detta folk ej hade annat tak öfver hufvudet än dessa grottor; såsom jag sedermera erfor, har det en by eller stad, men befann sig för närvarande ute på vårbete med sin boskap och hade därför utbytt sina byggda hus emot dessa naturliga grottor, som finnas ymnigt i bergen på dessa trakter. Dylikt är förhållandet med andra här belägna byar, såsom *Jetta* och *Dsahirijeh*. För öfrigt synes här öfverallt spår och qvarlevor af gammal odling och bostäder; men allt är nu i förfall och ruiner för Arabprofetens i efterverlden lofvade trädgårdar samt för sultans i Konstantinopel och hans handtlangares faderliga styrelse. Först den 10 februari begaf jag mig härifrån, sedan jag vid liqviden kommit i skarpt gräl med min Fellah-värd; han ville nemligen emottaga mina fem-franc-stycken till lägre pris än de gällde i vanlig kurs. Vi passerade nu den lilla, ganska vackra och snygga staden, kommo upp till ett särdeles kuiperadt land, hvars kullar stodo i den härligaste grönska, dels åker, dels betesmark, och voro rikt beklädda med buskar af *ballot* (jernerik, tror jag), i mycket påminnande mig om våra med enbuskar beklädda höjder. Trakten var oändligen vacker, isynnerhet för mig som så länge sett blott nakna berg. Här voro bergen ej blott bevexta med de vackra buskarne eller

träden *ballot*, *kaikab* och *'avarvar*, utan äfven öfverdragna med mossas, som jag platt icke sett sedan jag lemnade vårt hemland.

Redan i god tid på eftermiddagen hunno vi fram till *Hebron*, Abrahams gamla stad, nu kallad *Medinet Alkhalil*. Så lång tid van vid Arabiens och Egyptens bostäder, fann jag mig högst angenämt öfverraskad då jag nu från en höjd skådade öfver en snygg hvit stenstad, der nästan hvarje hus hade en liten kupol och bergsterrasserna rundtomkring voro rikt beklädda med oljeträd. Men jag blef snart störd i mina betraktelser af en ung moderniserad Turk i lång grårock, som mötte mig närmare stadsporten och förkunnade mig att jag såsom kommen från Egypten måste undergå *quarantaine*, anmodade derföre min *Fellah* att föra mig jemte packningen till ett *vekale* i staden. Han följde med och lät mig under vägen förnimma att han af artighet och välvilja skulle för 15 piaster släppa mig utan *quarantaine*. Turken är i vissa fall en beskedlig och medgörlig man! Genast i *vekalets* port betalade jag de äskade 15 piaster, hvarföre han vid min afresa, när helst jag fordrade det, skulle skrifva åt mig en *tedzkere* att jag undergått *quarantaine*. Den 12 febr. gjorde jag fredagsbönen i den moské, under hvilken Abrahams graf skall finnas och i hvilken före mig blott en *Europé Ali Bey* och kanske en annan *Monro* kommit in. Den är troligen en Grekisk kyrka till sitt ursprung, visar åtminstone intet spår af Mohammedansk arkitektur. I denna utomordentligt trefliga stad tillbragte jag 4 dagar, mest i sällskap

med min portvakt, ursprungligen en Egyptier men sedan lång tid bosatt här, samt med ofvannämnda Turkiska quarantine-föreståndare, som fick tillbörlig respekt för mig sedan han sett min *tedzkere* från vårt Ryska konsulat i Kairo. Men han plågade mig på annat sätt. Han hade nemligen händelsevis fått se mitt ur (ett högst medelmåttigt Schweitzer-ur, som jag köpt i Kairo till min Arabiska resa) och ansatte mig hela 2 dygn med begäran att få köpa det; han sände den ena efter den andra att bemedla handeln, slutligen en här bosatt urmakare, en Jude som talade Ryska, han bjöd det ena priset efter det andra, fordrade af mig återtjänst för sin artighet att hafva släppt mig ur quarantine för 15 piaster, och sökte slutligen skrämma mig till eftergift på priset genom hotelsen att hålla mig i quarantine en längre tid. Detta allt erfor jag genom min trogna portvakt, som jag helt och hållet vunnit för mig genom att föda honom och hans barn under de dagar jag vistades här. Slutet blef att Turken köpte uret för ungefär samma pris som jag betalt för det; på sätt och vis var jag nöjd att bli af med det, ty oaktadt idkeliga reparationer kunde det ej fås att gå mindre än 5 minuter förut i dygnet, men Turkens sätt att gå till väga var vederstyggligt. Den 15 februari om morgonen lastade jag min packning och mig sjelf på en boricka, samt gaf mig å väg till *Jerusalem*, ännu liksom i forna dagar målet för så många Jorsalafarares färd. Trakten var allt lika kuperad, bevext med buskar och träd i vackraste grönska. I god tid på eftermiddagen gingo vi

förbi *Bethlehem* (*Beit lahm*) och andra ställen med heliga minnen, samt 3 timmar före solens nedgång genom *Ben Hinnom* och *Gihon* dalarne upp till staden. Bergens terrasser häromkring voro fulla af kristna familjer, som i det gröna emottogo och började sin fasta; det var sålunda på sätt och vis en högtidsdag, allt var högtidligt, lugnt och fridsaligt i den herrliga aftonen, när jag tågade in i fridens stad. Men nu hade jag ingen tid att öfverlemna mig åt fromma tankar. Den enda Turkiska *khan*, som här finnes, fann jag upptagen af folk, så att jag intet rum fick, utan tillbragte första natten i ett litet ömkligt café på *Zion* bland smuts och ohyra (hvaribland den värsta ett tjog Turkiska soldater), med min matta utbredd öfver kol, under en natt, svartare än de kol på hvilka jag låg. Följande dagen träffade jag dock Preussiska vice-konsuln D:r *Schultz* och fick genom hans bemedling ett rum, samt i honom sjelf en vän, bättre än någon annan under min resa. Men med denna dag börjades rusk och oväder, oupphörliga regn- och hagelskurar, äfvensom köld och smuts på gatorna, värre än hvad jag förut pröfvat på 4 år. Allt detta höll mig innestängd i ungefär 7 dagar.

Nu har jag dock vandrat litet omkring, besökt *Oljoberget* med dess heliga platser, der Herren uppför till himla, der han lärde *Fader vår*, grottan i hvilken apostlarne affattade *Credo* o. s. v., vandrat i *Josafats dal* och *Kidrons* torra bäckbädd, framgått på *via dolorosa* och besett de heliga ställena i Grafkyrkan, Herrens graf och platsen för hans kors &c.

Jag har vandrat i Salomos stora underjordiska salar och i de på dem byggda praktfulla Muhammedanska moskéerna, der det gäller såsom lag att hvarje kristen, som der anträffas, måste välja emellan att afsvärja sina fäders tro eller bli lefvande spetsad och bränd. Hittills har jag dock sluppit att göra det kinkiga valet; min stora turban och min länge instuderade sheikh-min har räddat mig derifrån. Emellertid har jag ledsnat att ligga stilla och tänker inom några dagar begifva mig till Galilén, besöka Nazareth, Kapernaum, Jeriko m. m. och slutligen Tiberias. Der till ämnar jag använda 20 à 30 dagar, vara här tillbaka vid påsk-högtiden och genast efter den återvända till Kairo, för att der genom bref från dig få höra min dom. Derefter kan jag sedan bestämma min väg till öster eller vester. Jag har slarfvat ihop detta bref i de mest olika ställningar, än stående på knäna med hufvudet böjdt öfver pappret, än sittande på ena foten med pappret stödt emot andra knäet, än utsträckt på magen; ofta har jag nödgats kasta bort och gömma det för en Damascus-bo, som bor i rummet invid mig och ofta besöker mig — derföre ursäktade den kräckliga stilen och matta tanken i det.

Bref, dateradt Alexandria den 8 juni 1847. *)

Jag var färdig att afresa till Sinai, då i december ditt bedröfliga bref till *Bokty* ankom. Den 8 december afgick *Boktys* och mitt svar derpå; äfven nu inneslöt

---

*) Början, innehållande klagomål öfver uteblefna bref, är bortlemnad.

jag ett qvitto på de erhållna 1,000 rubel. Detta bref sände vi öfver London, men det tyckes ej hafva haft bättre lycka än dess föregångare. Emellertid for jag ut till öknen och i dess balsamdofter samt bland Beduinerna lefde jag ånyo upp till kropp och själ. Julhelgen tillbragte jag bland Grekiska munkar i Sinai kloster och nyåret 1847 emottog jag på stranden af *Ailanitiska* hafvet. Från *Akaba* gick jag till *Alnakhil*, derifrån till *Sumu* och *Hebron*, samt vidare till Jerusalem. Derifrån sände jag åter ett ganska långt bref genom der stationerade Preussiska konsuln Dr *Schultz* öfver Berlin. På detta bör jag i dessa dagar kunna få svar, om händelsevis posten varit huldare emot det, än emot de andra brefven. Påskhögtiden tillbragte jag i Jerusalem och såg der underliga saker. En utflygt gjorde jag till *Saron*-dalen för att se liljorna i *Saron*, till *Lydda*, *Ramla* och *Jaffa*. Efter slutad högtid for jag öfver *Sichem* och *Ginea* till *Nazaret*, der jag besteg berget *Tabor*, vidare till *Tiberias*, der jag badade i *Genezaret*-sjöns klara gröna bölja, öfver Judestaden *Safad* och de kristna städerna *Hasbeja* och *Rosheja*, der jag besteg det evigt snöbetäckta *Hermon*, till *Damascus*, och öfver *Baalbek* till *Beirut*. Der gick jag om bord på en Fransk ångbåt och kom till *Alexandria*, der jag måste ligga 9 dagar i quarantaine. Med mitt långa orientaliska tålmod fick jag quarantainen slut. Nyss utkommen ämnar jag genast bege mig till Kairo, ty *Alexandria* är ingen stad för mig.

Men hvad sedan? Genom mitt tarfliga orientali-

ska lefnadssätt har jag ännu qvar 750 franc af sednaste penningremissen. Men när de äro slut — skall jag dö af hunger, eller gifva mig åstad som dervish att tigga mig fram i österlandet? eller skall jag med denna ringa summa försöka traska mig fram i Europa? Att föra mig ända till hemmet äro de icke tillräckliga. Måste jag slå alla vidare planer på orienten ur hågen, sedan genom postverkets försumlighet mig ej blef gifvet att ansöka resestipendiet? Skall jag väl efter 4 i detta sköna klimat förledda år, komma burdus in i en nordisk vinter, mot hvilken jag har platt inga kläder och knappa medel att förskaffa mig sådana? Så många pro et contra väga upp hvarandra på ömse sidor, att jag sällan i mitt lif varit så villrådlig som nu. Och dessutom, jag vill ej dölja det, är jag trött och modfäld, icke för kommande fador och försakelser på färder, men väl för den tiggareställning i hvilken jag befinner mig och som alltid förhindrar mig att utstaka några planer eller utföra dem. Jag ser för ögonblicket knappt någon annan utväg, än att i Kairo tåligt afvakta ett bref från dig, huru osäkert än detta är. Omständigheterna må således afgöra om nästa bref till dig kommer ifrån Kairo eller London; adressera dock dina bref till Egypten, om du ej 14 dagar efter inhändigandet af detta bref fått andra underrättelser. De återstående 400 rub. s:r, som jag förut trodde mig kunna kasta i mina björnars gap, kan jag naturligtvis nu icke umbära; och dessutom måste jag be dig skaffa mig något hundratal rubel, i fall jag på hemresan i London eller

någon Tysk stad skulle komma i stark klämma, så obehaglig ock en sådan kommission måste vara. Oändligen mycket skulle jag hafva att skrifva om resan i Syrien, men har vid detta tillfälle icke humör dertill. Kommen till ro i Kairo, om jag får ro, skall jag åter skrifva en bland de långa epistlarne. Å din sida glöm ej att göra dina bref litet längre och bed Conradi skrifva något om våra gemensamma kamraters öden; jag skulle önska eder begge i min ställning för att få straffa eder med knapphändiga bref.

Bref, dateradt Kairo den 8 oktober 1847.

Broder! Mitt sednaste bref, oberäknadt det knapphändiga från Alexandria, var ifrån Jerusalem, innehållande berättelsen om min färd till denna stad och ankomsten dit. Nu skulle följa en redogörelse för min månadslånga vistelse der, jemte noggranna uppgifter om och geometriska mätningar af de heliga platserna, hvilka blifvit helgade genom pilgrimers fromma minne samt i legenden och traditionen bevarade, såsom ställen der det betydelsefullaste af den kristna mensklighetens historia blifvit utageradt. Men utom det att jag hvarken gjort eller ens kunnat göra sådana undersökningar, finner du dem hvar som helst i de digra folianter, som i alla tider och på alla tungomål blifvit sammanskrifna om denna stad; genom dem kan du känna Zion bättre än jag. Dertill kommer att de lärda begynt controverser emot legendens sanningsenlighet, samt till fullo bevist att de flesta heliga ställen, som nu uppvisas af munkarne, icke

äro identiska med dem der händelserna i sjelfva verket tilldragit sig. Af allt sådant må du vänta intet af mig. Jag vandrade väl såsom en from pilgrim omkring och besåg platserna, för att lika väl som en annan förtjena namnet pilgrim; månget fromt barnoms minne från Rosenmüllers religions-historia väcktes dervid hos mig och lifvades på nytt — men hvad är det mer? Jag kunde icke, såsom mina kristna medpilgrimer, förmå mig att picka korstecknet för matta lampor i grott-kapeller, icke att böja knä och kyssa marmorskifvor eller fula bilder med öfversmorda färger. Jag har föga annat att säga dig från Jerusalem än en mängd obehagliga intryck af det sätt, hvarpå jag såg mina orientaliska kristna bröder uttrycka sin andakt; af det hat och den afund som råder emellan kristendomens olika sekter, hvilka alla här representeras af sina kloster och bekännare; af den krypande ödmjukhet, som den fria kristendomens bekännare visa mot Turkarne, deras förtryckare och den slafviska Islams bekännare; af den låga guldtörst och smutsiga penningbegär, som här ligger ytterst i bottnet vid alla lifs- och religions-yttringar; af det sedeförderf, som råder inom alla klasser såväl bland stadsboer som landtfolk, vittnande om glömska af den hämnande hand, hvilken fordomtima dränkt de närbelägna Sodom och Gomorra i Döda hafvets tunga bölja; af den ursinniga fanatism, som hetsar olika religioners bekännare, äfvensom olika kristna sekter emot hvarandra; af det djupa förakt Muhammedanerna här mer än annorstädes visa mot de kristna, måhända

icke alldeles utan skäl; dessutom särskilt af fult väder, med nederbörd af hagel och regn, som ofta under flere dagar höll mig inne samt ofördelaktigt verkade på mitt vid Egyptens och Arabiens evigt klara himmel vanda sinne; slutligen af obehägnhet i min hushållning, emedan jag här fann ingen som i egenkap antingen af tjenare eller kamrat kunnat hjälpa mig deruti o. s. v. Allt sådant gjorde min vistelse här tråkigare än den kunnat vara under andra förhållanden. Den lilla staden var snart genomvandrad och känd, så mycket nemligen som mitt tycke och ändamål fordrade, dess heliga platser, såväl kristna som Muhammedanska, snart besökta; den erbjuder föga eller intet folklif, alltid det intressantaste i mitt tycke, hvarföre jag snart blef trött och utledsen vid den. Jag började så ströfva omkring i de närmaste trakterna utom staden, med ledning af en plankarta som Preussiska konsuln D:r *Schultz* utgifvit, isynnerhet på det jemförelsevis höga *Oljoberget*, i dalarne *Kidron*, *Josafat* och *Gä Hinnom*, samt andra orter med minnen från Gamla eller Nya Testamentet. Jag utsträckte mina vandringar till *Bethlehem* och åt andra sidan till *Bethania*, nu kallad *Ala'zirijeh*, der Lazari graf ännu visas, äfvensom till andra mindre omtalta och bekanta byar. Då denna krets blifvit mig för trång och jag tröttnat vid sådana små vandringar, under hvilka jag dock för den bedrägliga luftens skull ådrog mig en temmeligen styf hosta, företog jag en färd till *Sarons dal*, besökte *Lydda*, *Ramla* och *Jaffa*, badade mig frisk från hostan i Me-

delhafvets älskliga bölja, fröjdade mitt sinne med Sarrons liljor och dess fruktrika trädgårdar, som nu gånge apelsiner åt hela Syrien i det yppigaste öfverflöd, äfvensom dess i vackraste brodd stående, utomordentligt rika åkerfält. Återkommen till Jerusalem tågade jag med pilgrimerna till Jordan om måndagen af den heliga veckan, sedan jag likväl först såsom Muhammedan gjort en *zijaret* för Moses' föregifna graf på bergen invid Döda hafvet; dit strömmade i dessa dagar tallösa skaror af Islams bekännare för att vid en verkligen smakfullt och grannt utstofferad sarkofag, i en halft förfallen och hvarje dag allt mer förfallande moské, göra sin bön och andakt världens första boksynta profet till ära. Icke allenast Jerusalems-boer, utan äfven Fellaher och folk från alla trakter af Syrien tågade dit under mycket buller af tympaner och tallrikar, som Accompanjerade folkets sång, äfvensom under fanors svängande med röda och gröna färger, samt annat dylikt, som är så eget för Muhammedanska religiösa processioner. Jag trufdes dock ej länge der. Platsen var den ovänligaste man kunnat välja, en sandsluttning emellan kalkberg, der intet spår af lif syntes i naturen. Sjelfva moskébyggnaden är omgifven af dubbla murar, inneslutande en gårdsplan jemte åtskilliga bibyggnader; alltsammans förfaller mer och mer — en bild af Islam och khaliernas murkade välde. Jag besåg platsen, gjorde några knäböjningar i moskén, mumlande något i skägget medan jag vandrade omkring sarkofagen i det inre kapellet, åt hvad der förefanns till salu, samt

begaf mig redan samma afton till den plats invid *Jericho*, der de kristna pilgrimerna slagit läger. Sedan följde jag dessa vidare till *Jordan*, såg dem bada sig i den lilla men vackra flodens gråa strömmande bölja, samt åtföljde dem tillbaka till Jerusalem.

Hvad jag sedan sjelf var ögonvittne till under långfredagen, påsklördagen och sjelfva påskhelgen, jemte de nästan otroliga berättelser jag hörde om den verkliga styggelse och kyrkoförargelse, som här tilldrager sig hvarje år, kom mig att längta bort ifrån den heliga staden så snart som möjligt, ty hvarje dag jag nödgades dröja här förekom den mig allt odrägligare och odrägligare. Dessutom begynte redan andra dag påsk alla fremmande tåga bort och den hittills genom dem lifliga staden företedde efter slutad högtid den bedröfligaste anblick af ödslighet och död, så mycket mer som stadens egentliga invånare höllo sig innestängda i sina hus, troligen för att i fred öfverräkna hvad de lyckats preja af de arma pilgrimerna. Tre de heligaste städer i österlandet har jag haft äran besöka, nemligen Mekka, Almedina och Jerusalem, men ingenstädes i verlden har jag sett så gement, nedrigt, förderfvadt folk, som just i dem. Jag kunde ej underlåta att inom mig anställa jemförelse mellan hvad jag såg i Mekka och nu såg i Jerusalem; när jag ställde i bredd med hvarandra folkens lynne och deras religiösa ceremonier på ena och andra stället, tyckte jag — huru himmelsvidt skilda de två religionerna än äro i sin djupaste grundidé — mig igenkänna mycket i den orientaliska kristna

kyrkans ceremonier (äfvensom sedermera i hela Syriens seder och bruk) det Islam profeten upptagit i sin lära. Jag fann att mycket der behagade mig mer än här, men också tvärtom, så att jag hade svårt att afgöra hvem som kunde vara Herren behagligare, den som gick till Mekka och böjde knä för hans föregifna hus efter en tvagning med *Zemzems* vatten, eller den som gick till Jerusalem att picka sig för Sonens graf och kyssa dess marmorskifva efter en tvagning i Jordan. Jag kunde ej besvara frågan annorlunda än med en annan fråga: hvad gagnar dig, kristne eller muslim, en pilgrimsfärd i ditt lif vare sig till Mekka eller Jerusalem, om ej *hela* din lefnad är en pilgrimsfärd till Herren? hvad gagnar dig en psalm, en bön, en kyrkogång, om ej *hvarje* din tanke genom hela lifvet är en lofsång åt Herren, hvarje ditt sträfvande en bön och hvarje dag en söndag inför Herren? Men just detta är det som orientalen glömmer, antingen han är kristen eller muslim; han tror att allt är gjordt med en pickning, en knäböjning under frammumlande af utantills lärda böner, hans religion ligger i ceremonier. Derföre har folket här så mycket religion, så litet moral och ingen karakter; den som flitigast gör sina böner, som flinkast tummar rosenkransen, han är den högst aktade, den bäst bedömda. Detta Fariseiska skrymteri gör mig skygg för bekantskaper här; jag kan ej förmå mig att taga rosenkransen i hand, liksom äfven de stundliga fromma utropen till Allah och hans profet äro mig högst vidriga, sedan nyhetens behag numera försvunnit. I anledning deraf

lefde jag mest för mig sjelf. Nästan den enda bekantskap jag gjorde och underhöll var Preussiska konsuln D:r *Schultz*, en lärd och särdeles bildad man, som i Berlin, Paris och London idkat orientaliska studier, men under gynnande omständigheter plötsligt slagit om från det lärda till det diplomatiska ståendet; det oaktadt fortsatte han här sina förra studier i Arabiskan med mycken flit och framgång, under handledning af en lärd, ypperlig sheikh, hvilken studerat i Kairo, allt ännu utan motsägelse hufvudsätet för orientalisk lärdom. Med D:r *Schultz* och en i hans hus boende kusin jemte dennes studiikamrat i Arabiskan, alla 3 Preussare, hade jag det intressantaste Europeiska sällskap, som jag hittills påträffat i orienten, och emedan de alla 3 voro ogifta män generade mig intet i hans hus. Derjemte erbjöd mig hans goda bibliothek tillfälle att behagligt fördrifva lediga stunder, något som jag hittills merendels saknat under min peregrination. Mitt orientaliska sällskap var åter hans sheikh, en gammal intim vän till *Mohammad 'Ajad* i Petersburg, genomdrifven Koran-skriftlärd, äfven bevandrad i de så kallade *'ulum barrani-jeh*, kadi i *Shaf'*-sekten, poet och för öfrigt en renhårig, ehuru något fanatisk bekännare af sin religion. Emedan han höll mig för lika rättrogen, så förde han mig omkring i *Alaksa* och *Alsakhra* samt till helgons och frejdade mäns grafvar, bland dem *Ibn Sina*; genom honom kom jag ock i beröring med några andra sheikher, väktare och tjenare i moskén. Men för öfrigt hade jag föga eller ingen beröring

med folket här, utom så vida den dagliga handeln på torget gjorde det oundvikligt; likväl kom jag under besöken på de kristna heliga platserna i samtal med pilgrimer, isynnerhet Ryssar, hvilka voro ganska talrika, näst Grekerna de talrikaste. Mera vill jag för tillfället ej säga dig om min vistelse i Jerusalem, utan skyndar att föra dig ut ur den trånga staden med terrassgator, hvilken (såsom Muhammedanerna sade påsklördagen) är höljd i det tjockaste qvalm af Guds vrede och förtrytelse öfver de otrogna kristnas *kuf*r. Säkert är att jag för min del sällan har lemnat någon ort med så stort nöje, som denna de heliga minnenas stad, sällan andats så fritt, som då jag, uttågande från Bethlehems-porten med 2 åsnor och 2 Fellaher, hunnit öfver Josafats dal upp på Oljobergets nordliga fortsättning och derifrån såg tillbaka öfver staden, troligen för sista gången i mitt lif. Från Oljoberget och hvarje annan hög punkt utanföre företer staden, i likhet med de flesta i orienten, en den herrligaste anblick med sina minareter och kupolformiga hus, hvilka sänka sig sakta från *Zion* och *Akropolis* mot *Tyropoion*, med sina ljusgröna olivelunder och gamla kungaträdgårdar, genomsorlade af *Siloahs* klara källflöde. Sålunda sedd på afstånd och omstrålad af verldsgamla minnen, från mennisko-släktets första sekler till de sista, kan Zions stad icke undgå att anslå äfven det slöaste sinne; men gå icke dit in, stanna hellre utanföre och vänd så om till ditt land igen med fromma minnen från Davids borg. Så tyckes det öfverhufvud vara med hela orien-

ten, man ser den genom sagans trollspegel från sin beqvämliga occident, liksom man betraktar en trädgård genom lusthusets färgade glasruta, och man drifves hit af oemotståndlig längtan till sin soliga barndoms land; men träd ut i trädgården från pavillonen, så finner du det, som sedt genom färgadt glas var så rosenskimrande yppigt, i sjelfva verket vara blott ogräs, mull och busksnår — kom till österlandet, så får du se jorden betäckt med törnen och tistlar, samt menniskan höljd af smuts såväl i kroppsligt som andligt afseende, och du vaknar med förvåning ifrån sagans dröm. Det förundrar dig väl att jag efter 4 års vistelse i orienten, dit jag så hjertligt längtade, icke kommit till någon ljusare åsigt af sakförhållandet: bättre hade då varit att stanna beskedligt hemma. Men till förklaring må följande betraktelse tjena, som jag sednast gjorde under en utflykt från Kairo till *Beni Sueif* och till det för sina rosor och drufvor prisade *Fajum*. Man ser öfverallt i detta underliga land fejden emellan öknen och den lifgivande floden, en strid som kämpats årtusenden före Gamla Testamentets äldsta tideräkning och ännu i dag ej hunnit sitt slut; i våra dagar ser man att Nilen fordomdags varit mäktigare och haft vidsträcktare område. Den flöt fordom med rikare ådror öfver ett land der den dyrkades, men försummad och glömd af ett otacksamt folk drog den sig tillbaka i sin stora strömfåra och vältade sina förut lifgivande böljor gagnlöst i hafvet. Kom så öknen in i landet med sina härar af flygsand, öfverhöljde templen der

fordom lifvets och visdomens gudar| dyrkades, samt begrof åkerfälten och trädgårdarne; nu går vandraren fram bränd af solen och halfqväfd af *samom* vindar öfver ett land, der han förut kunde färdas månader igenom i skuggan af härliga lunder. Öknens skulle likväl fly om man angrepe den med visdomens vapen och toge den välvilliga floden till hjälp, ty grunden är god. Med folket är samma förhållande, under qvinnans smutsigt brungula hy har man svårt att utfinna Egyptiskans fina klippska drag, eller af mannens krypande uppförande ett ursprungligen nobelt hjerta. I öknen deremot äro naturens gåfvor ringa, omedelbart kommande från Herren, utan att menniskans visdom eller krafter synnerligen kunna förändra tillståndet. Sänder Herren regn, så är Beduinen rik och boskapen frodas, men faller intet regn, så kan han intet göra för att afvända nöden. Också tillhör rikedomens icke honom sjelf vidare än för dagen, utan den som har starkaste handen; den åt hvilken Herren gifvit kraftens och modets gåfva besitter hela öknen. Men om fienden en vacker dag tager bort all hans egendom, om störtfloden spolar bort all hans boskap, hvad vill han göra? annat än lägga händerna kors och säga: Herren gaf och Herren tog, lofvad vare han! I öknen finnes ingen kung som styr enligt visa lagar, hvars gunst man borde söka genom visdom, icke heller någon tyrann, som styr med herrskarenycker, hvars nåd man måste söka genom hyckladt kryperi; öknen son är ingens herre och ingen är hans herre, derföre är han lugn, storsinnad i

olyckan, villig att bispringa den olycklige, han kunde alltförväl tjena till hufvudperson i en tragedi.

Men låtom oss återkomma till det berg, från hvilket jag hade sista återblicken öfver Zions stad. Snart föllo mina blickar på en scen, starkt kontrasterande mot det lugna kristliga sinne, som man gerna på afstånd föreställer sig herrska i dessa trakter, vaggan för fridens religion. Vi gingo fram på en fordom byggd, nu öfvergrusad väg emellan två stengårdsgårdar, omslutande olivelunder och åkerfält, då jag till venster varnade 3 män i gräl och handgemäng med hvarandra, två emot en. Då vi hunno närmare tog den ena till flykten, troligen öfverväldigad af sina två motståndare; han förföljdes tätt i spåren af den ena fienden, som under loppet tog upp stenar och slungade dem på den flyende, under det denne var nära att stupa för hvarje träffande sten. Vi upphunno dem och hejdade stenkastaren, sålunda gifvande den flyende något försprång att springa öfver vägen till en annan olivelund, der han träffade några sina vänner; kapprocken, som han lemnat i sticket under flykten, togo vi bort ifrån förföljaren. När han kom till oss för att återfå kapprocken, hade jag tillfälle att se huru han blifvit illa tilltygad med blodsår i hufvudet och rifna kläder. Orsaken till slagsmålet var blott att de hörde till hvar sitt parti *Keisi* och *Jemani*. Dessa partier dela nemligen allt folket omkring Jerusalem på 2 dagars afstånd i två fiendtliga läger, ända ifrån de äldsta Muhammedanska tider. Hvar och en by hör till endera partiet och är

derigenom afsvuren fiende till dem som höra till det andra. För en *Keisi* är namnet *Jemani* ett öknamn och tvärtom; allt efter den bys parti, som vi under färden passerade, sprungo barnen efter oss och ök-nämnde oss än *Keisi*, än *Jemani*. Ännu under de sednaste decennierna hafva partierna förhärjat Palestina genom sina eviga fejder; men i våra dagar har elden blifvit något dämpad genom den inqvarterade Turkiska militären, ty denna har efter omständigheterna förenat sig än med ena, än med andra partiet och sålunda brutit bådas makt samt utsugit båda. För öfrigt äro de lärda i stort bryderi om förklaringen af ursprunget till dessa två partier och jag tror ingen ännu kunnat rätt förklara saken; lika litet känner folket här deras ursprung. Då man frågar inbyggarna derom, svara de blott att det så är ifrån urminnes tid, tilläggande att ett sådant förhållande eljest ingenstädes äger rum och har med sig stora olägenheter; alla tyckas väl vara utledsna dervid, men det härstammar från gamla tider och orientens söner våga ej ändra hvad som ägt rum hos fädren. Kort efter middagen hunno vi fram till byn *Beit Haneina*, derifrån mina två följeslagare voro hemma. Här tillbragte vi slutet af denna dag och natten. Åtskilliga af byns invånare samlade sig till oss i stugan, der vi suto omkring en på golfvet flammande brasa och kokade kaffe, ena pannan efter den andra. Här igenkände jag mer den äkta Araben, här bor ett annat slägte än i Jerusalem. Omkring Jerusalem tyckte jag mig se Frankiska, syd-Europeiska drag hos såväl

kristna som Mohammedaner. De visa alla Arabisk gästfrihet, isynnerhet i de mindre byarne, der ingen handel drifves och intet torg finnes.

Den 10 april i god tid om morgonen satte vi oss i rörelse och vandrade på öfverhufvud goda, ehuru något förfallna vägar fram öfver de gamla *Efraim*-bergen. Här och i trakten af Jerusalem äro kalkstens bergen föga fruktbara, höljda blott af ett tunnt humuslager, under hvilket ofta den hvitgråa hällen skiner fram. Dalarne, som gå i alla riktningar, äro odlade så vidt deras i allmänhet smala botten tillåter, men öfverhufvud är landet här mera vanlottadt än längre fram. Det oaktadt synes här, liksom öfverallt i landet, spår af en fordom vidsträcktare odling, dels så att fordom uppbrukade fält nu ligga fulla af stenrösen, dels så att förut bebodda byar och enstaka hus nu stå öde och halft förfallna. Men nästan för hvarje timme blef landet rikare och redan före midnatten kommo vi till byar, der isynnerhet olivelunderna och fikonskogarne voro herrliga. Äfven drufvor skola finnas här i stort öfverflöd och af särdeles god beskaffenhet; men deras tid var ej inne ännu, ehuru folket här och der började syssla i sina vingårdar. Fikonen här äro berömda såsom de bästa i Palestina, ett skålpund säljes här för 5 à 7 kop. b. ass. Middagstiden gingo vi ned i den rika dal, som sträcker sig förbi *Nablus* och hel och hällen är besädd med hvete. Jag vet mig ingenstädes, ej ens i Egypten, hafva sett ett så rikt och frodigt åkerfält som denna dal, ej heller en så herrlig brodd. Det fatta-

des ungefär en half månad till skördetiden och var således bästa tiden att njuta af åkerfältets herrliga doft och utsigten till god skörd. Ju längre jag kom fram i dalen *Alnakhla*, desto mer tilltog den i bredd och fruktbarhet, ej blott på bottnet, utan äfven upp mot topparne af de låga berg som begränsa den. Längst framför mig såg jag berget *Garizim* till vänster och berget *Ebal* till höger, belysta af den nedgående solens strålar. Här och der på bergen sågo vi dels hel- dels halfförfallna byar, än bebodda, än lemnade åt sitt förfall. Då vi sågo oss i afton icke kunna hinna fram till *Nablus*, beslöto vi söka oss nattherberge i en liten by på de venstra bergen, den mina följeslagare kallade *Mithlun* (kanske falskt), och stego derföre uppåt på små stigar midt igenom åkerfälten. Men innan vi gingo in i sjelfva byn funno mina följeslagare nödigt att rifva gräs till nattbete åt öken; jag satte mig derunder i det yfviga gräset och njöt anblicken af den herrliga dalen (utan tvifvel den yppigaste och rikaste i hela Palestina), öfver hvilken solens sista aftonstrålar spelade i herrlig färgprakt. Men i stället för näktergalens glada driller, som följt oss hela dagen under färden genom *Bethels* olive- och fikonlunder samt på *Nakhlas* yppiga åkerfält, skränade i våra öron de dagskygga, i skymningen ur sina hålor framkomna shakalernas klagoljud, ej olikt det ljud orientens qvinnor höja vid döendes bädd; till och med så fullkomligt likt, att då jag på färden till Jaffa först hörde det, frågade jag om qvinnor och barn här klagade öfver någon död. Natten föll emel-

lertid öfver oss med dimma och kylig vind, samt dref oss att söka tak öfver hufvudet. Inkomna i den förfallna byn emottogos vi till en början högst ogästvänligt af byns män, som kort om godt anmodade oss att gå bort, emedan här intet herberge fanns för fremmande; vi sade oss vara fremlingar, som icke kunde fortsätta färden på osäkra och af oss icke nog kända vägar, hvarföre vi hade anspråk på *medafan* och rättvisligen icke kunde bli afvisade. Detta tog man ock i öronen. *Medafa* är nemligen en inrättning som förut fanns i alla Syriens byar, men numera blifvit bibehållen endast i sådana som intet torg hafva; den består i ett särskildt hus eller rum, vanligen belagdt med halmmattor, som står öppet till herberge för resande öfver en natt eller längre, och dit byns folk är förpligtadt att i tur eller gemensamt (ty seden varierar i olika byar) föra färdig mat åt alla fremmande. Derpå gjorde vi nu anspråk och då det icke kunde förnekas utan brott mot de i hela orienten heliga gästfrihets lagarne, fann man för godt att visa oss vägen till en sådan byggnad. Väl icke af egen erfarenhet, ty jag har aldrig blifvit tvungen att nedstiga i en sådan *medafa*, men af andras berättelser visste jag dock att detta rum, gemensamt för så många menniskor och djur, öfverallt är osnyggt samt fullt af ohyra; derföre förmådde jag mina följeslagare att söka något privat herberge. Detta lyckades och vi fingo ett litet rum hos en gammal gumma, som ehuru 75-årig med mycken bestyrksamhet och välvilja sprang till granngårdarne för att hemta mjölk, bröd

och annan provision. Snart lågade en munter brasa på golfvet, tjenande till att utestänga nattens kyla från den dörrlösa stugan samt att koka risgröten och kaffet. Hela familjen, gumman, hennes fullvuxna son och 2 raska sonsöner deltog i vår magra qvällsvard med synbarligen god appetit och under det hjertligaste glam. Kaffekoppen och snusdosan cirkulerade flitigt och ehuru trött af vår långa dagsmarsch, vakade jag till midnatt i det harmlösa sällskapet. Samtalet angick de eviga fejderna mellan *Keisi* och *Jemani* partierna, huru staden ofta blifvit belägrad, huru dess män blifvit mördade, än i öppen strid, än genom svek o. s. v.; sedermera *Ibrahim* pashas krig, jemte välförtjenta förbannelser öfver hans och hans folks grymhet; slutligen Turkarnes förtryck och girighet, allt vanliga ämnen för folkets samtal i dessa länder. Sedan jag om morgonen bittida för en ringa drickspenning fått den gamla trefliga värdinnans hjertliga tacksägelse och lyckönskan om god fortsättning af färden samt slutligen lycklig hemkomst till min mor och fädernesland, gåfvo vi oss på väg nedför den åkerhöljda sluttningen. Efter halfannan timme kommo vi fram till *Nablus*, det gamla *Sichem*, som omgifvet af yppiga trädgårdar och lunder ligger i slutet af *Nakhla* dalen emellan de väldiga bergen *Garizim* och *Ebal*. Grödan var här yppigast i hela dalen, bestänkt af nattens dagg och vattnad af många rika källor doftade den emot oss med den friskaste ånga. Man tycktes också ha sinne för denna friska natur och för de tusentals näktergalar, som drillade i trä-

den, ty vi sågo skaror af män sitta i det gröna vid något provisoriskt café, med koppen i ena handen och vattenpipan i den andra. Vi passerade förbi ett Arabiskt helgons, *Amod*, kapell, stående öfver Josefs graf såsom det tros. Här var Jakobs brunn, ur hvilken han vattnade sin åker, den samma vid hvilken sedermera Frälsaren satt och lärde Samaritanskan "att Herren är en ande och de honom dyrka, måste dyrka honom i anda och sanning" (en sats, till hvilken just motsatsen nu råder i alla orientens religioner). Ofvanpå berget *Garizim* finnes ännu det altare, som byggdes af 12 från Jordan upphemtade stenar på det ställe der Isak skulle offras; ännu uppstiga de få (ungefär 200) i *Sichem* bosatta Samaritanerna 4 gånger årligen dit för att offra. Här på *Ebal* var det som Israeliterna anmodades bygga ett altare åt Herren; här valdes Rehabeam, och flere andra minnen från Gamla och Nya Testamentet äro fästade vid dessa trakter. Ännu är stadens och traktens folk känt för samma bångstyrighet och öfvermod som i Davids tid; sjelfva säga de att i hela Syrien intet folk finnes som är manligare (*argal*) än de, att en deras qvinna gäller två vanliga män. Staden på den nedersta svaga sluttningen af *Garizim* är vacker, byggd i samma smak som Jerusalem med små kupolformiga tak, men ej så starkt sluttande eller backig som det.

Vi tågade långsamt förbi staden längs sluttningen af *Ebal*, der många gamla grottor finnas, småningom uppstigande på en slingrande väg mot dess topp; det var en temmeligen mödosam marsch, men

den lönades rikligen af den herrliga utsigt vi från höjden hade öfver Sichems yppiga dal. Det rika landskapet var dessutom lifvadt af tallösa hjordar, som med sina herdar drogo ut på bete i alla riktnin- gar, eller vattnades vid någon källa. Sedan veko vi af bakom höjden för att gå mot andra trakter och den herrliga dalen försvann ur min åsyn. Vägen gick uteslutande längs bergen, från hvilka vi nedskådade i djupa dalar, liksom slutningarne höljda dels af åkrar, dels af olivelunder, dels med småskog af ek eller andra träd. Vi mötte mycket folk, som på la- stade ök förde bränsle eller hvete från denna trakt till närliggande städer eller till det fattiga men myc- ket konsumerande Jerusalem. Äfven kommo vi i säll- skap med skaror af hemvandrande pilgrimer och vä- gen förekom liflig, åtminstone för mig som var van vid toma öknen. Folket ser i allmänhet raskt och kraftfullt ut; det sätt hvarpå de bära sin hufvudbo- nad *tarboshen* (nemligen skarpt nedlutad åt sidan) ger dem ett spotskt, trotsigt utseende. Mina följe- slagare, som ej voro rätt säkra om vägen, måste ofta fråga sig fram, men ställde aldrig frågan direkt fram, emedan sådant skulle hafva ådagalaggt en skamlig och misstänklig okunnighet om landet, utan ungefär sålunda: hvilken väg är bättre, den åt öster eller ve- ster, för att komma dit eller dit? men mötte de nå- gon bekant från trakten af Jerusalem, som ofta hän- de emedan man hemtade hvete från *Genin* eller *Na- zareth*, frågades vidt och bredt om vägens riktning och säkerhet m. m. De sade att folket fixerade mig

för mina jemförelsevis rena kläder och *kufjeh* till hufvudbonad; sjelfva voro de så trasiga, som de möjligen kunde vara för att undvika misstankar och ej väcka rånlystnad. Vi kommo dock lyckligen förbi och gingo vid *Gaba*, det gamla *Gile'a*, ned på den stora dalslätten *Marg Alghirk*. Under vårt tåg öfver denna slätt åtföljdes vi af två Franger, målare, som stannade vid fästningen *Sanor* på en ensamt stående stor höjd, troligen för att afteckna dess pittoreska läge. Slätten, som utbreder sig åt vester, skall vintertiden utgöra en liten sjö och sålunda rikt bevattnad gifva goda skördar mais och hvete. Vi hade ej gått länge innan vi upphunnos af ett sällskap från Jerusalem återkommande Mohammedanska pilgrimer; de voro ifrån *Beirut* och hade enkom gjort en valfärd till de heliga platserna i Judea, besökt Abrahams graf i Hebron, Jerusalem med sina 2 heliga moskéer, Moses graf m. fl. samt skulle nu från *Genin* öfver *Akka* begifva sig hem till sin stad. De föregingos af dervisher med tambour de basquer och klingande spel, samt voro synbarligen stolta öfver sin långa, heliga färd. Vi lägrade tillsammans vid en brunn för att vattna öken och hvila oss, men så när hade vi kommit i gräl om ett vatten-upphemtningskär, hvilket de af religiöst öfvermod vägrade att låna åt en bland mina följeslagare. Vi voro nu vid slutet af slätten och begynnade åter gå längs berg vid *Kubatijeh*. Här förvissades jag om att de hvita molnfläckar, som jag om morgonen med tvifvelsamma ögon betraktat från bergstrakten kring *Nablus*, voro intet

annat än den snöhöljda toppen af det stora *Hermon*, det nu så kallade Sheikhberget, som stormäktigt höjer sitt hvita hufvud öfver hela trakten vidt omkring. I god tid före solens nedgång hunno vi fram till *Genin*, det gamla *Ginaea*, och lyckades efter långa förfrågningar äfven här finna ett herberge öfver natten, så att vi icke behöfde taga in i *medafan* eller cafét, det vanliga värdshuset i orienten för resande. Vi måste dock nöja oss med en öppen gård till nattläger, full som den var med vedhopar och bikupor, i hvilka bien surrade ut och in. Det lilla jag såg af staden vittnade om förfall och ruskighet, mer än i de flesta andra jag sett. Följande dagen hade vi att tåga öfver den till staden gränsande stora slätten *Esdraelon*, i våra dagar kallad *Marg ibn 'Amir*, en triangellik slätt som på alla sidor omslutes af berg; till höger af *Gilboa* och lilla *Hermon*, till venster det långsträckta, i Medelhafvet utlöpande *Karmeil*, längst framåt bergen kring *Nazareth*, bland dem det mest framstående "Nedstörtandets" berg. Det förekom mig såsom skulle hela denna stora slätt kunna förvandlas till ett återfält, ehuru den nu företedde blott några odlade fläckar här och der, några få byar på sidorna och ej mer än två på sjelfva flackan. En bland dem anses vara det gamla *Jezrel*, nu kallad *Zerin*, der Gideon vann segern öfver Midian. Största delen af slätten tyckes i våra dagar begagnas till betesmark och besökes mycket af från trakten nedom Galileiska sjön kommande Beduiner. Men af den gamla floden *Kishon* kunde jag ej finna något spår, ehuru den i

fordna tider var mäktig nog att sluka Siseras här, då Deborah och Barak på berget Tabor samlat Israel till strids. Hela dagen räckte vandringen öfver slätten, först mot aftonen började vi stiga ganska brant uppför Nazareths berg. Här mötte vi i ett trångt pass två mot slätten nedgående Beduin sheikher, hvilka examinerade mig om min packning och resa m. m.; de fordrade tobak att stoppa i sina pipor och då jag ej kunde gifva hvad jag ej hade, fordrade de af mig något att äta. En sådan begäran, ehuru högst vanlig i öknen, förundrade mig här, men då jag själf var tillräckligt Beduin för att ej vilja stöta emot det första lagbudet hos öknenas söner, så villfor jag deras begäran och slapp alla vidare frågor för litet ost, bröd, valnötter och torra fikon, som jag hade till hands i en liten påse af gazellskin, den en Beduin-ska i Negd hade skänkt mig. I *Nazareth* fick jag sedan förklaring i saken. Just dessa dagar hade nemligen några Beduiner försökt med våld taga en ko, med hvilken en stadsbo plöjde sin åker; med anledning deraf uppstod slagsmål, flere stadsboer samlades att hjälpa sin nödställda broder, en Beduin stupade och det var således blod emellan dem; såsom vanligt vid sådana tillfällen, kringströfvades derföre nu hela trakten af roflystna, byte sökande Beduiner. Detta förklarade äfven mina följeslagares rädsla och oro under hela dagen, ty i *Genin* hade de hört talas om oroligheter och osäkra vägar. Under sådana förhållanden hade vi all anledning till belåtenhet att så lätt hafva sluppit de två Beduin sheikherna och deras

näsvisa frågor. Innan vi gingo in i staden hvilade vi vid en brunn, dit åtskilliga herdar kommit för att vattna sina hjordar; i dessa trakter underlättas en resa mycket af de talrika källor och vattenflöden som ständigt anträffas. Van vid den fasliga vattunöden i Arabien, hade jag i Jerusalem noga frågat mig före om denna sak, och förvånades ej litet då man försäkrade det ej vara nödigt att släpa med sig vattensäck, den som eljest på resor främst legat mig om hjertat. Under hela denna färd hade jag derföre intet vattenkäril med mig och behöfde det ej heller.

Någon timme före solens nedgång tågade vi in i den lilla, men särdeles vackra staden *Nazareth*, som ligger på sluttningen af ett högt berg mot en platå, som sjelf höjer sig (tror jag) 800 fot öfver Medelhafvets yta. Stadens mark sluttar nedåt i starka terrasser, så att taken på nedra radens hus tjena till gata för den ofvanföre belägna radens gårdar. Sjelfva staden är jemförelsevis snygg och ren. Det här belägna Latinska klostret ligger längst nedåt platån, som upptages dels af äng och betesmark, dels af lunder med oliver, fikonsträd och cactus; det är ett sammelsurium af byggnader utan symmetri och arkitektur. Här försvinner den för Jerusalems trakt så karakteristiska kupolen på taken; jag minnes icke att jag såg någon annan kupol, än den på en liten, midt i staden liggande, särdeles smakfull moské, hvilken omgifves af ståtliga cypresser, täflande i höjd och vext med den smala, spetsiga minareten. Bergen äro bekransade med matt gröna oliver, ty de höljas af

tjockt humus-lager, som sällan låter kalkhällen lysa igenom; på terrasserna finnas åkrar eller ekskog och buskar. Trakten förekom mig såsom en bland de vackraste, utom det att minnena af Frälsarens vistelse här i ungdomen kringsväfva den. Emedan jag ej var så lycklig som vanliga Europeiska resande att äga ett tält, hvilket kunde uppslås hvar som helst, måste jag söka qvarter i staden, och fann det i en så kallad *khan*, bestående af en enda jordvåning omkring en stor gårdsplan, hvilken nu var full af en resande Rysk grefvinnas samt några andra Europeiska resandes last och ök. Här anvisades åt mig att bebos ett rum eller rättare stall, hvars golf var bara marken och taket ett väldigt hvalf. Men i dessa trakter är man ej så nogräknad med sina boningsrum, man lever hellre ute i den blida, friska naturen och har ett rum blott för att instänga sitt bagage. Mina följeslagare från *Beit Hanina* tillbragte natten hos mig, men togo följande morgonen ett hjertligt afsked för att återvända hem, försäkrande sig aldrig hafva haft så godt resällskap som nu. Genom att följa den i öknen lärda gyllne regeln och alltid dela med mig af min matsäck, hade jag vunnit de redliga Fellahernas vänskap och hade ledsamt att skilja mig från dem; sökte därför förmå dem att ligga öfver några dagar här och sedan följa mig till *Tiberias*, men de sade sig redan hafva varit 3 dagar borta från hustru och barn och lika många åtginge till återfärden, hvilket vore en nog lång skilsmessa. Således äfven här samma blödighet som jag öfverallt funnit hos Beduinen

och Araben i allmänhet. Här hade jag andra vänner, de gamla minnena från mensklighetens äldsta och bästa vän, hvilka tilltalade och omsväfvade mig såsom äfven barndomsminnen. Sedan jag med mycken tillfredsställelse gjort några vandringar i den fridfulla staden, frågade jag till en början efter berget *Tabor*, om hvilket redan David sjöng: "Tabor och Hermon skola fröjdas i ditt namn", och dit legenden förlägger Kristi förklaring; man sade det vara helt nära och utpekade riktningen. Jag vandrade så till bergen, men fann på länge intet som jag tyckte kunna vara förklaringens berg; slutligen efter en timmes spejande och vandring varnade jag ett mörkt skimrande, med skarpa konturer och sköna linier tecknadt berg, nästan i form af en toppad kon, som jag genast igenkände för det rätta. Liksom Frankernas berg vid Jerusalem och *Hattin* längre fram, hade detta i själfva verket så frappant utseende, att man ej behöfde fråga dess namn, ehuru jag ej rätt observerat det under färden öfver *Esdraelon*. Emellertid var det för sent att gå dit i dag och farligt att gå ensam, innan saken emellan Beduinerna och stadsboerna blifvit afgjord i 'Akka inför den Turkiska domaren. Jag gick i stället genom staden upp på det berg, nedanför hvilket den är byggd, och på hvars topp ett litet kapell står, helgadt åt en Arabisk *vali*, kallad *Alnebi Isma'un*; under vägen uppför terrasserna hvilade jag några gånger i skuggan af något träd, som bredde sin vackra skugga öfver små åkerfält. Uppkommen till *valin* glömde jag min vördnadsbön till honom för den utom-

ordentligt herrliga utsigt, som här fägnade mina ögon; först och främst frapperade mig anblicken af det älskade Medelhafvet, som nu i grannaste skimmer hvälfde sina blå böljor längs foten af det mörka berget *Karmel*, slutande sin gång längs slätten *Esdraelon* med en i solen skarpt glittrande hvit punkt, den jag höll för *Haifa* och som särdeles stack af mot den för öfrigt jemna bergsryggen. Mot norr (dock litet åt öster) hade jag det stora väldiga *Hermon*, väl värdt sitt namn af *Sheikhberget*, med långa hvita snölockar slingrande ned på dess hufvud; nedanför det de svarta mörka bergen vid Judestaden *Safed* eller "staden på höjden;" närmast framför mig emellan hafvet och bergen en trakt, nära nog lik den man ser från Moses berg vid Sinai, ett haf af stelnade bergvägar, öppnande sig till några små flackor, bland hvilka den största *Albattauf* med städer, byar och odlade fält. Här ser man staden *Sefurie*, det gamla *Sephoris*, hvilken af legenden uppgifves såsom Jungfru Marias och hennes föräldrars hem, äfven nämnd i korstågens historia vid det afgörande slaget vid *Hattin*; likaledes ser man en liten by *Kana algelil*, som sannolikare är det gamla *Kana* än den längre fram belägna *Kafr Kanne*. Mot öster tog berget *Tabor* uppmärksamheten från alla andra föremål och mot söder hade jag den stora slätten *Esdraelon*, ett ängshaf, en Savann i gamla verlden, med sina små byar såsom holmar och *Genin* på gränsen mot Samariens berg. En sådan utsigt har jag knappt någonsin haft och här i landet torde den ingenstädes hafva sin like. Detta,

jemte tanken på Frälsarens vistelse här, höjde mitt sinne till andakt, vida mer än jag kunnat röna den i Jerusalem vid hans graf och hans kors. Jag kunde ej på länge förmå mig att lemna denna plats, der naturen utbredde allt hvad hon har högt, storartadt, älskligt och mildt; på taket af det Arabiska helgonets kapell stod jag och såg än hit, än dit, någongång torkande mina glasögon från en tår, som smög sig fram vid tanken på att jag stod alldeles ensam här, att ingen landsman vid min sida fick fröjdas åt åsynen af hvad Frälsaren i tiden sett. Slutligen steg jag dock ned från taket och satte mig i det mot norr öppna, halft förfallna kapellet, för att ännu njuta af den herrliga utsigten åt hafvet och åt *Hermon*, samt af den milda smekande luften. Ensam som jag var, skyddad mot solens strålar och omblåst af hafvets milda fläktar, flögo mina tankar åt alla håll, både till mitt hem, derifrån jag då på ett helt år icke haft några underrättelser, och till de trakter jag under min peregrination genomströfvat; jag kom till jemförelser och det föll mig in att just så borde det land vara beskaffadt der vår religion skulle födas, i motsats mot Egypten och Arabien. Egypten måste genom sina naturförhållanden bli ett visdomens land, der allt vetande som berodde på observation af naturens lagar måste frodas; menniskan behöfde der visdom, klokhet, beräkning för att leda den välgörande floden efter sitt behag, ej kraft eller mod att strida mot naturens krafter. Derföre byggde hon tempel, i hvilka hon dyrkade alla goda och onda andar, de

förre för att bibehålla deras gunst, de sednare för att med ödmjukhet undgå deras vrede; så t. ex. vigde hon tempel åt den onda krokodilen. Sålunda hade inbyggarna föga öfning i mannakraft, utan antogo ett slugt, fint, krypande väsende och blefvo derföre lätt rof för de första naturfriska män, som behagade intränga i det rika, lockande landet. I öknen, der förhållandet var rakt motsatt, kunde mannen föga lita på sin beräkning eller klokhed, utan måste vänta allt ofvanifrån; derföre måste der uppkomma en Islam religion med sin abstracta, innehållslösa, öknetera sats: "ingen herre är utom Herren", en sats som säkert långt före Mohammed och i alla tider hyllats i öknen. För att sammansmälta denna enkla sats med Egyptens beräknande verldsvishet fingo Israeliterna lof att vandra 40 år i öknen och för att desto kraftigare inskräpa satsen i dem, gafs dem lagen på den eminentaste punkt af den skarpast markerade öknen. Den som utan all reservation har denna sats inplantad i själen, jemte den dermed sammanhängande om ett förut bestämdt öde, han är mäktig af mycken entusiasm och stora dater; men så abstract fattad har entusiasmen ingen halt, ingen på moralisk karakter grundad basis, utan liknar ett Turkiskt opium-rus, som dunstar bort och lemnar efter sig blott matthet samt ett nedtryckt sinne. Sådant var khalifernas hastigt uppstigande, men lika hastigt slocknande välde; och i våra dagar, är väl annat qvar af hela Islam än matthet, förfall, nedtryckthet? I Syrien med sina halfnakna kalkberg behöfde mannen väl klokhed och be-

räkning, men ändå mera ihärdighet och kraft att odla en gifmild, men ej slösande jord; han behöfde Arabens förtröstan för att afvänta Herrens gåfvor och hans lugn då de uteblefvo eller jordbäfningen skakade hans berg. Och liksom han lärt sig odla jorden för att den måtte emottaga Herrens gåfvor, så lärde han odla sitt hjerta för Herrens nåd; menniskan fick ej helt öfverlemna sig åt öknebons sjelfförnekelse, ej heller åt Nilbons sjelfbelåtenhet. Så blef Syrien det land, hvarifrån mensklighetens frälsning skulle utgå och öfver det älskligaste haf, som sköljer dess långa sida, breda sig ut till den aflägsnaste vestern.

Det rop från minareten, som kallade Mohammedanerna till eftermiddagsbön, kallade mig bort ifrån vårdtornet på höjden, sedan jag sutit der flere timmar. Nedkommen gick jag till den nära utanför staden belägna lilla Grekiska kyrkan, som är byggd öfver den källa invid hvilken den heliga jungfruns bebådelse skall hafva skett. Jag fann der flere bland den lilla Grekiska kyrkans förnämsta män, som bjödo mig in att bese deras kyrka; den var grann och brokig af bilder, guld och silfver, men för öfrigt ingalunda smakfull eller högtidlig. Liksom i Sinai klostret och i Jerusalem voro äfven här de rikaste prydnaderna skänker från Ryssland. Inuti sjelfva kyrkan är källan, ur hvilken man i ett litet kopparkärl tog upp vatten åt mig; det var ypperligt att dricka och man anser det verka underbart helande i sjukdomar. De flesta besökande, isynnerhet Grekiska pilgrimer, taga med sig vatten till prof för hemmavarande vänner.

Ty under den långa tid pilgrimerna förnöta i Jerusalem före påskhögtiden plägar en karavan komma äfven till Nazareth på besök; detta år hade jag sjelf tillfälle att se den, då den tågade ut ur Jerusalem, kanske några hundra personer stark. De tillbringa här några dagar och vända så om igen. Från källan inom den Grekiska kyrkan ledes vattnet ut till en byggd bassin utanföre, der stadens inbyggare afhemta sitt vattenbehof, och som detta öfverallt i orienten är qvinnans åliggande, ser man hela dagen igenom vägen hit vara rörlig af till och ifrån gående qvinnor, bärande sina vattenkrukor. Ännu i våra dagar, liksom på Moses' tid, spela brunnarne en vigtig roll; vid dem söker ynglingen vanligen sin brud och der är mötesplatsen för de unga älskande, der språka qvinnorna af alla åldrar om sina angelägenheter, der uppgöra de planer att tvinga en man som är svår att länka efter behag eller utösa sin galla öfver en styfsinnt man, der klaga de öfver en besvärlig medhustru, med ett ord der är forum, på hvilket qvinnans och familjelifvets ärender utageras. Surrandet på en sådan plats kan du lätt föreställa dig om du hör en kaffekornut hos oss, ty denna ger en i alla hänseenden motsvarande bild. Invid denna sorlande källa tillbragte jag de sista stunderna af dagen med att höra och betrakta de merendels obeslöjade qvinnorna. Också gäfvo dessa i sanning en anblick, täflande i skönhet med den jag nyss lemnade; ty jag kan ej påminna mig någonsin hafva sett så många skönheter på en gång som här, knappt var der nå-

gon, som ej kunnat stå modell till en Rafaels madonna. Såsom jag redan antydtt, tyckte jag mig i Jerusalem igenkänna Europeiska drag, isynnerhet bland de kristna Fellah-qvinnorna från Bethlehem och andra byar; men ju mer jag aflägsnade mig från dessa trakter desto mer försvunno dessa drag, så att jag hos det kraftiga, raska folket omkring *Nablus* och *Genin* såg en annan mera Syrisk typ, isynnerhet hos qvinnorna, dem vi tidt och ofta mötte bärande än vattenkrukor, än stora knippor ved. Det är svårt att uppgifva hvori dragen skilja sig, men säkert är att en skilnad märkes. Äfven här äger man en särdeles förmåga (dock ej så som Beduinen) att af utseendet dömma hvarifrån en person är hemma och till hvilken religion han hör, så att man icke ens behöfver höra språket. Här i Nazareth tyckte jag mig återfinna Syd-Europeiska drag, men mer bortblandade af den ursprungliga Syriska typen; den förra var i Zion, den sednare här förherrskande. Liksom öfverallt i orienten ser man aldrig här någon "bland idyllens sköna", utan de äro naturfriska barn, som utan snörlif hafva en ståtligare vext än salongens skönhet och hvilkas gång med krukan på hufvudet är mera sylfidisk än danseusens konstiga steg. Ända till solens nedgång roade jag mig här, än spatserande, än sittande i gräset under oliverna, och med ovilja begaf jag mig slutligen till mitt stall i stadens enda *khan*-hotel. Under dagens lopp hade jag förfrågat mig angående färden till *Tabor*, men alla hade rådt mig att vänta några dagar och sedan göra färden i följe med

en beväpnad ryttare; detta convenerade mig dock likalitet som att slå färden ur hågen. Följande morgonen gaf jag mig ensam å väg, sedan jag haft försigtigheten att lemna allt qvar efter mig som hade något värde; klädd i långskjorta och byxor, med en gammal *tarbosh* på hufvudet och röda tofflor på fötterna, alltsammans värdt knappa 5 rub. b. ass., samt med snus i ett papper för att ej riskera den mig såsom en talisman kär vordna näfverdosa från hemmet, vandrade jag uppför de östra bergen för att nå *Tabor*. De Fellaher jag tillfrågade om vägens säkerhet sade alla att ingen fara vore (i motsats till de rädda stadsboerna) och tillade: "hvad skulle de ock kunna taga af dig?" hvarföre jag trygg fortsatte vandringen med svaret: "det samma tycker ock jag." För att göra en ginväg vek jag af ifrån stigen, men kom då in på fält med törniga buskar och vexter som refvo mina fötter; efter besvärligt klättrande på bergshällar kom jag till en dæld, bevext med den herrligaste vilda gröda, som vintertiden torde vara en åt slätten *Esdraelon* sig öppnande strömbädd. Der följde jag en på dess botten gående stig och kom upp till ett fält, som mycket liknade en björkbevext äng hos oss, blott att här stodo ek, oleander och andra för oss fremmande träd eller buskar. Stigen ledde mig efter en half timme, förbi två Europeiska målare som aftecknade berget, fram till byn *Duburi-jeh*, belägen just under bergets fot. Vid en stor cistern läskade jag mig med vatten ur en ung Fellahas läderämbär och gick sedan uppför berget i sned rikt-

ning. Jorden var i början torr och steril, men högre upp bar den öfverallt tjocka myllan grönskande örter och på den sista terrassen var rik vegetation, så att jag vandrade på nätta, emellan småskog sig slingrande stigar. Från Nazareths berg hade jag icke förstått det mörka skimmer, som låg omkring detta berg och *Karmel*, men nu fick jag förklaringen derpå i den friska vegetationen, som från långt håll icke kunnat urskiljas. Högst uppe sänker sig platån till en liten fördjupning, der jag gick i högt gräs som räckte mig till skägget och der skygga gazeller sprungo upp, skrämmande den ensamme vandraren; utmed vestra kanten gick en lång rad ruiner, hvilka dock voro så oregelbundna och förvirrade, åtminstone vid en hastig öfversigt, att jag ej kunde få reda på deras ursprungliga plan. De voro sönderfallna och så på kanten belägna, att jag hade svårt att se hvad som var af människohand, hvad af naturen, dessutom öfvervexta med träd och buskar, hvilket i hög grad bidrog att öka detta herrliga bergs skönhet. Utsigten var dock ingalunda att jämföras med den från *Vali Isma'in*, emedan hafvet och trakten invid det ej syntes härifrån. Deremot lågo de östra bergen vid *Genzareth* sjöns djupa bädd framför mig utöfver *Hattin*, med sin egna bildning påminnande om Arabien; men af sjelfva sjöns yta syntes intet, emedan den undanskymdes af de vestra grönklädda bergen. Här och der passerade jag förbi grottor i hvita kalkstens hållar, kringvexta med buskar; i flera bland dem fanns vatten, hvarigenom vallfärdande familjer eller enskilda

pilgrimer kunna här tillbringa flere dygn. Bland sådana pilgrimer berättade man om en kristen Nubier, som lefvat 60 dagar här uppe, blott då och då nedstigande för att hemta bröd; en gång då han just återvändt med sitt munförråd, kommo Beduiner dit upp och togo bort hela den arma pilgrimens provision, men (troligen emedan samvetet slog dem för den otillbörliga handlingen) följande dagen återställde de fyrdubbelt hvad de tagit åt den lugna, oförskräckta Nubiern. Äfven hos mig uppstod en önskan att leva här uppe några dagar och nätter, men så platt ensam jag var skulle jag ej haft något nöje deraf. Jag stod på ruinerna af den (såsom det uppgifves) "Transfigurations kyrka" jemte tillhörande kloster, hvilken Tancred uppbyggt då han hade Galilén i förläning, men som sedan blifvit förstörd; derifrån skygade nu upp roffoglar och gazeller för hvarje steg jag gick, men vildsvin såg jag ej, ehuru man säger att sådana skola finnas här i stor tal. När jag sedan såg mig om efter något tjenligt ställe för nedstignandet, fann jag mig ej rätt veta hvarifrån jag kommit upp; min lilla kompass hade jag lemnat efter mig och slogs nu af oro att möjligen förvillas samt icke hinna staden till natten. Efter det jag besinnat den ungefärliga tiden på dagen och observerat solens stånd på himmelen, kom jag dock till rätta och påskyndade min gång tills jag fick byn *Duburijeh* i sigte. Derunder hade jag icke gifvit mig tid att väja ovägar, hvarföre jag, då jag stannade på bergets slutning vid anblicken af byn, fann mina strumplösa fötter

och smalben vara rifna af taggvexter och blodiga, samt skrubbade af stenar som min brådstörtade vandrings bringat i rullning. Emellertid kom jag nöjd och glad till byn, förfrågade mig der om ginaste vägen till *Nazareth*, och gick nu rätt öfver slätten *Esdraelon* genom odlade fält till en liten by, såsom jag tror, *Jafa*, Zebedei söners hemstad. Sedan jag der slingrat mig undan några besvärliga förfrågningar af sjuka, begaf jag mig uppåt bergen och nådde staden i solnedgången, efter en högst angenämt tillbragt dag. Innan jag lemnar denna i mitt tycke intressantaste och vänligaste stad, som jag i Syrien besökt, vill jag tillägga några ord om folkets karakter, sådan den förekom mig under de få dagar jag här vistades. "Kan något godt komma från *Nazareth*, från *Galilén*?" sade man fordom och *Nazarenus rex* var uppenbarligen ett på skymf beräknadt uttryck, liksom det Arabiska namnet *Nosara* på alla kristna ännu i våra dagar. Men hvad jag här fann rättfärdigar ingalunda sådana uttryck; ty folket var i allmänhet välvilligare och hjertligare än annorstädes i Syrien, om det ock ej hade den urbanitet eller artighet som jag sedermera såg i *Damascus*, icke den förnäma hyecklade pietism, som gjorde mig *Jerusalem* så vidrigt. Kanske syntes här mera oförkonstlad naturfriskhet och ärlighet, hvilken man då, liksom i våra dagars salonger, behagade kalla plumphet och råhet, men som ofta fostrat de dugligaste män. Ej heller såg jag annorstädes de olika religionernas bekännare lefva i så godt förstånd med hvarandra som här; de Grekiska

kyrkomän, för hvilka jag såsom Mohammedan berättade att jag redan skiljt 5 hustrur ifrån mig, tyckte väl kanske att detta var ogudaktigt nog, men medgafvo dock att, ehuru sådana giftermål voro otillåtna i deras religion, det var bäst om hvar och en lefde efter sin religion utan att tadla den andras. Om det Latinska klostret något bidrager till upprätthållandet af toleransen, vill jag lemna derhän; jag såg intet deraf, blott några promenerande munkar, som tycktes vilja hålla sig på afstånd från hopen, säkert för att icke glömma sitt Latin för den barbariska Arabiskan, såsom det gunås börjar gå med mig.

Af en ung man från *Safad* hyrde jag en mulåsna till *Tiberias* och då han hörde till de forslare, som det stora sällskapet Européer begagnat, nödgades jag göra denna färd i sällskap med dem. Den nämnda Ryska grefvinnan var hufvudpersonen bland dem och hennes talrika följe samt stora tross behöfde 15 ök. Mitt incognito behöll jag dock och fick derföre styra mitt ök efter eget behag. Vägen gick öfver ett bergigt landskap, der *Tabor* höjde sitt vackra hufvud och syntes från alla håll. På eftermiddagen kommo vi förbi åtskilliga obetydliga byar och middagstiden ut på den stora slätten, der *Kurun Hattin* (som jag tror legenden vill anse för Saligheternas berg, platsen för Frälsarens bergspredikan) utgör den mest i ögonen fallande punkten, ehuru blott en obetydlig jordkulle. Deromkring utbreder sig den öppna flacka, på hvilken under hetaste sommaren år 1187 *Saladin* (*Selâh aldîn*) gaf dödsstöten åt de kristna korsfarar-

nes makt i Palestina. Minnet af fridens herre, som här och på den nedanom belägna sjön utförde så många stora värf, var icke nog mäktigt att kufva den afund och inbördes illvilja, som hemligen skall hafva rådt inom riddarehären, den ståtligaste som någonsin kämpat i dessa länder; den svaga kungen och hans stolta vasaller afundades hvarandra, och så blefvo de mest alla den ej mindre ridderlige *Saladins* fångar. Kort efter det vi passerat sjelfva den lilla höjden, fingo vi för första gången i sigte den blanka, mellan blått och grönt spelande ytan af sjön *Genezareth*, som ligger djupt insänkt emellan kullar och berg. Den gaf väl icke anblicken af våra vackra Finska insjöar, der pil och björk leka med sina långa lummiga grenar i vattnets krusor, der från höjden tall och gran spegla sin resliga vext i den blanka ytan — sådant landskap finner man icke här; men himlens klara blå, reflecterad i sjöns ännu starkare blå, åstadkom en färgprakt öfver de svarta basaltbergen på östra sidan och de andra förtorkade höjderna på den vestra, mäktig nog att äfven för nordbon ersätta nordens egendomliga skönhet. Derefter gick vägen allt nedåt ända till staden *Tiberias*, hvilken ligger på en liten slätt nedanom de vestra, af vegetation höljda bergen, så att sjön nästan kommer intill sjelfva husen. Vid stadsporten skildes jag från mitt förnäma ressällskap, hvilket jag i sanning afundades intet annat än tälten som de kunde uppslå hvar helst dem behagade; medan jag deremot måste söka herberge i de smutsiga förfallna byarne. Isynnerhet

då jag tågade genom stadsporten grep mig misslynt-
 het, emedan jag ej såg annat än formlösa ruiner,
 höljda af stoft och smuts. De svarta basalthällarnes
 mörka och dystra utseende, der de lågo qvar efter
 störtade hus, bidrog att öka min nedstämdhet, då jag
 genom staden vandrade till ett café. Här hade vi
 mycken möda att väcka värden ur sin tunga middags-
 lur; han var ifrån Egypten, en bland de många som
 sedan sednaste krig stadnat här qvar i egenskap af
 cafévärdar, skraddare, betjenter o. s. v., hvartill den
 läraktiga Egyptiern passar kanske bättre än någon
 annan oriental. Klimatet är här Egyptiskt, om ock
 ej så mycket som vid Jericho, en följd troligen af
 hela Jordandalens nedsänkta läge under det omgif-
 vande landet; derföre var nu i medlet af april skör-
 detiden redan inne, medan vid *Nablus* och *Genin*
 åkrarne ännu stodo gröna, gräset var redan förtor-
 kadt här, medan det vid Nazareth ännu stod i herr-
 ligaste grönska. *Tiberias*, enligt föregifvande Gamla
 Testamentets *Rakkath*, är näst Jerusalem och *Safad*
 den heligaste stad för Judarne, hvilka ock utgöra mer
 än hälften af befolkningen. Då i allmänhet smuts och
 osnyggighet äro oskiljaktiga från Judarne, kan du lätt
 tänka dig det inres af staden utseende, hvarest de
 bo; hvarken i Hamburg, Marseille eller ens Kairo
 hade jag i Judeqvarteren sett sådana högar af smuts
 som här. Staden skall före den förfärliga jordbäfnin-
 gen, som inträffade den 1 januari 1839, hafva varit
 vacker och välbyggd, men ännu ej hunnit uppstiga
 ur sin grushög och den förstöring som då drabbat

den jemte staden *Safad*. Då bräcktes äfven den mur, som åt landssidan omgaf hela staden och med sina runda fästningstorn gick å ömse sidor ned i sjön; dessa ännu till en del bibehållna, i vattnet stående torn begagnas nu såsom *belvederes*, der man under vackra aftnar sitter och njuter af utsigten öfver sjön samt aftonsvalkan. Der tillbragte jag ock första aftonen af min vistelse i Tiberias. Såsom redan antyddes, ser man här intet af det som förlänar våra sjöar sin egendomliga fägring, intet sådant som Ty-sken kallar "mahlerisch;" men den egna lugna naturen, nu i aftonstunden påminnande om Egyptens och Arabiens himmel, äfvensom minnena af vår Frälsares underverk på sjön, gåfvo mer än tillräcklig ersättning. En båt med sitt höga Latinska segel, som sakta sköt fram, och tama änder som plaskade vid stranden, var det enda som lifvade anblicken, utom de många Mohammedaner, hvilka förrättade tvagningen till solnedgångs-bönen, samt de skaror af qvinnor, hvilka derinvid hemtade vatten i sina lerkrukor. Efter en högst orolig natt på en bädd full af ohyra, begaf jag mig bittida om morgonen ut till de berömda varma källorna, en knapp halftimme åt söder utom staden invid sjelfva sjöstranden. Det var just rätta tiden för badens begagnande, derföre strömmade hit dagligen stora skaror af folk från alla Syriens trakter. Jag träffade här familjer från Damascus och Beirut, äfvensom från trakten af Jerusalem, hvarje dag till ett antal af minst 100 personer. Denna tid kallas här *mausen*, liksom alla tider då folk samlas i

större skaror för något visst ändamål, och med anledning deraf var här nu större rörelse och liflighet än troligen på andra tider af året. Man anser dessa bad bota nästan alla sjukdomar, men företrädesvis rheumatiska och hudsjukdomar; de flesta söka dock i det heta vattnet bot mot de i orienten mest öfverklagade inbillade sjukdomarne. På vägen dit, som går längs stranden af sjön, ser man på flere ställen qvarlevor af gamla grundvalar och murar, sammansatta af särdeles stora svarta basalthällar, hvilka man påstår utmärka den i Gamla Testamentet nämnda stadens läge. De äro så väldiga att folket här (liksom på flere andra ställen i Syrien, der gamla Judiska ruiner finnas) säger dem vara verk af genier. Framkommen till källorna, besåg jag först det badhus *Ibrahim* pasha låtit uppbygga; det står nu obegagnadt, utan vatten i sina stora vackra bassiner och lutande till fall, såsom mest allt hvad den nya Egyptiska dynastin först uppkallat till lif. Nu begagnas denna vackra byggnad dels af badande fremlingar, dels af deras ök. Nära intill men längre mot söder står den gamla badbyggnaden, hvilken åtmistone under denna badsaison ensam begagnades. Jag begaf mig dit för att pröfva badet, men fick svaret att qvinnorna som bäst höllo på att bada. Derföre tog jag i stället ett kallt bad i den klara, lugna sjön, lika om ej mera inbjudande dertill än vårt Littois träsk; vattnet är utomordentligt klart och genomskinligt, af nästan grön färg och någorlunda men ej fullt söt smak, litet tjockt smakande liksom Globrunns vatten i Helsingfors. Vid

stranden ligga små svarta kullerstenar, men längre ut är botten god och hård. Jag var ej den enda badaren, utan de karlar som just då kommit ut från det varma badet, svalkade sig med mig i sjöns half-ljumma vatten; de voro blott medelmåttiga simmare, hvarföre jag lätt öfverträffade dem i denna konst och fick stora loford. Det räckte långt in på förmiddagen förän qvinnorna hunnit bada ut; omedelbart derefter strömmade karlarne in och bland dem äfven jag. Byggnaden innehåller egentligen blott två rum för badande; närmast en stor stuga, der de utkomna badande sitta för att svettas ut, dricka kaffe, röka sina vattenpipor, äta citroner (dem de äta liksom vi apelsiner eller äpplen) och taga sig andra förfriskningar; derifrån går man in i sjelfva badrummet, i hvars midt är en liten kvadratformig bassin, något mer än en famn i kvadrat och ungefär 2 alnar djup, men rundt omkring längs väggarne stå soffor för de badandes bekvämlighet. Dit inströmmade nu en hop karlar (kanske 50 man), bland hvilka jag var en; men då jag inkom möttes jag genast af en så stark imma och så obehaglig svettluft, att redan detta varit nog att drifva mig ut, men dessutom var vattnet i bassinen smutsigt, stinkande och rykande, samt trängseln förfärlig. Jag retirerade således till det yttre rummet, der trängseln och svettimman, fastän stark, dock var vida drägligare. Här företedde sig en scen, värd att tecknas af en Hogarth. På golfvet suto nyss ur badet komna qvinnor, språkande och ordnande sitt kol-svarta hår; de sögo på citroner och grälade än sins-

emellan, än med karlar som förebrådde dem deras oblyghet att sitta ibland män. Kring väggarne och i högsäten suto män, rökande och drickande kaffe, dels klädda, dels halfnakna, dels så godt som nakna. Cafévärden stod i ett hörn vid sin spis, skötte om en rykande eld eller bar omkring sina söndriga koppar; en halffjollig gammal gumma, ansedd af hopen som en *valija* eller helgon, gick till hvar och en, vare sig karl eller qvinna, och begärde tobak eller snus att röka eller tugga. Jag satte mig på en bänk i det brokiga sällskapet och fick snart en kopp af det dåliga Frankiska kaffet, som drickes mest i hela Syrien. Jag vet ej rätt huru, men jag var redan bekant här under namn af den Persiske läkaren (*alhakim al'agami*, hvilket epithet ofta har bibetydelsen af en svartkonstnär eller icke renlärig) och blef derföre öfverhopad af frågor i medicin, dock med all respect och på fullt allvar; för att undgå dem begaf jag mig snart ut och bort till staden, utan att hafva försökt baden. Det stora följe, i hvilket jag kom till *Tiberias*, hade uppslagit sina tält nära badhuset, men plötsligt i dag om morgonen åter brutit upp för att gå till *Nazareth* och derifrån öfver *Akka* till *Beirut*. Då jag häröfver förundrad frågade efter orsaken till det oväntade uppbrottet, fick jag till svar: "känner du ej Frankernas konstiga lynne, deras förstånd är tomt." Hemkommen till staden fann jag min cafévärd Egyptiern färdig att flytta till baden, emedan der var stark rörelse under *mausen*; han skulle hålla sitt café i ett litet tält och dessutom skaffa sig någon

förtjenst genom en liten handel med valnötter, russin och annat snask. Jag beslöt derföre följa honom dit ut och redan före solens nedgång hade vi tältet uppslaget på sjöstranden invid baden samt kaffepannorna på elden; jag sof min natt i ro på stenarne, som nästan sköljdes af de plaskande vågorna. Två bland de ljufvaste nätter i mitt lif tillbragte jag här på stranden af det Galileiska hafvet. Om ock himmelen här ej hade det underligt milda och smekande som under en natt i öknen och på Nilen, så ersattes detta på annat vis af den herrliga sjön. Början af natten var oändligt lugn och stilla, man hörde knappt vågornas plaskande; men efter midnatt uppsteg en liten nordostlig bris, som satte sjöns yta i rörelse och då jag i soluppgången vaknade, fann jag den i rullning med små korta vågor. Man har kallat denna sjö särdeles stormig. Jag tror dock ej att vindarne rasa här mer än annorstädes; men omgifven som den är åt alla håll af berg och djupt inbäddad emellan dem, är det sannolikt att vinden här häftigare upprör vattnet och hvälfver starkare vågor, än på flackt liggande sjöar. Emedan man denna afton tömde badbassinen och lät nytt vatten inströmma, ville jag försöka badet och bjöd åt föreståndaren 20 kop. b. ass. (i stället för den vanliga afgiften $\frac{1}{2}$ kop.) om han skulle låta mig bada ensam och före de andra. Detta lofvades och jag gick in, sedan vattnet först en stund fått afkylas; ty när det kommer omedelbart ur de underjordiska källorna, är det så kokhett att man knappt kan sticka fingret dit in. Äfven nu var det så hett att jag behöfde all

beslutsamhet för att våga stiga in i bassinen, småningom sänkande kroppen; likväl sved det så i mitt skinn, att jag tyckte mig stiga i en kokande gryta. Slutligen insänkt till hakan, kunde jag ej hålla ut mer än vidpass 5 minuter; men eftersvettningen i det yttre rummet räckte länge. Sedan jag sålunda vant mig vid den obehagliga svettimman, badade jag ytterligare 4 gånger och då i stort sällskap; liksom ofta vid baden i Kairo hade jag här tillfälle att förundra mig öfver huru stark hetta folkets hud kan uthärda. Vattnets smak i dessa källor, bland hvilka flere rinna obegagnade ut i sjön, är svår att beskrifva, än tyckte jag den vara salt, än svaflig, än bitter; men hvarje gång jag smakade det, kände jag stark benägenhet att kräkas. Utom det egentliga badhuset finnes en derinvid ensamt stående, med kupol öfverbyggd bassin, der afkyldt eller ljumt vatten serveras; äfven i den badade jag, men såg den icke begagnas af någon annan. Följande morgonen vandrade jag längs stranden åt söder, åtföljd af två Beduinskor, som kommit ifrån sina tält på den öster om Jordan och nedanförsjön sig utbredande stora ökneflackan; de hade nemligen i några dagar begagnat baden och återvände nu hem. Sjöns strand var här något rikare bevext med buskar och gräs, men det sednare började redan torka. Efter en timmes stark gång kommo vi till den lilla byn *Karak*, liggande på en höjd som synbarligen under vattentiden är en holme, ofvanom *Jordans* utlopp ur sjön; den omgifves i allmänhet af vackrare åkerfält än dem jag sett i trakten af *Tiberias*. Der

gör sjön en böjning åt sydvest, bildande utloppsmynning åt floden, hvilkens vatten här är utomordentligt klart och af glasgrön färg. Dess stränder voro först höga och bergiga, men antogo sedan ett vänligare utseende, det af en sakta sluttande gräsbevext terrass. Flodens gång var hastig och i ruinerna af en gammal välbyggd bro bildade den en forss, så vacker och vänlig som ofta våra Finska forssar. Härifrån såg jag långt nedåt landet, som utgör den vackra *Jordans* bädd, samt urskiljde tydligt det tjocka dunstmoln, hvilket evigt hvilar öfver Döda hafvet. Floddalen såg ut som en långsträckt flacka omsluten af berg, på östra sidan en öken, på den vestra odlade fält. Längs sjelfva flodbrädden kunde jag här ej urskilja någon busk-skog, ehuru en sådan ganska yfvigt omgifver floden i Jericho-trakten, åtminstone de närmaste stränderna voro blottade. Mitt barndomsnöje att plaska i forssar (det jag fordom haft i Kumo elf och andra mindre strömmar) lockade äfven här min håg, hvarföre jag steg ned till bryggans ruiner, tog fast kräfter samt rullade stenar som ett barn. Men den ena af mina Beduinska följeslagerskor, som nu måste öfvervada floden för att komma till tälten invid den på andra sidan belägna byn *Samakh*, tog mitt biträde i anspråk; de hade blifvit efter mot slutet af vägen, men medan jag stod på en ruin midt i forssen infann sig den ena och anmodade mig att hjälpa henne öfver (*katta'ni*), hvilket jag tyckte vara en lätt sak. Jag ledde henne vid handen längs de glattade slipp-riga stenarne, men då vi hunnit öfver hälften af fors-

sens bredd möttes vi af en större och djupare fåra, der vattnet gick i starkare ström och undanvältat stenarne; ehuru jag förmodade att vattnet der skulle gå mig upp till hakan och ej gerna ville uppblöta mina enda klädesplagg, erbjöd jag dock, efter någon tvekan, qvinnan att sätta sig på mina axlar för att sålunda bäras öfver. Men just då infunno sig två Beduingossar, dem hon långt förut påkallat, togo qvinnan i hvardera armen och ledde henne öfver så att vattnet sköljde hennes axlar, sålunda befriande mig från denna besvärliga artighet. Äfven här fick jag anledning att beundra Arabens raskhet på detta element, så olikt hans egentliga element öknen. Under allt detta såg jag min andra följeslagerska vada öfver floden nedanom forssen, fullklädd såsom den första, med vattnet gående under armarne. Ännu en stund dröjde jag vid floden, öfver hvars klara och gröna vatten jag förundrade mig vid jmförelsen med den ljusgråa grumliga färg det hade nära *Jericho*; sedan återvände jag och inträffade vid baden kort före solens nedgång. Sömnen på den vänliga sjöns strand under den milda himmelen vederqvickte mig från den något tröttsamma vandringen.

Följande dagen den 18 april gaf jag mig i stort sällskap, hvaribland äfven min Egyptiska cafévärd, på väg till *Safad*, utan att lyssna till en *Beirut*-bos anbud att kostnadsfritt föra mig till sin stad, der min läkarekonst skulle tagas i anspråk. Vägen ifrån *Tiberias* går först längs stranden af sjön, som här skjuter fram ända till bergets fot, utan att lemna nå-

got mellanrum såsom på södra ändan. Vi redo högt uppe på branten och skådade bråddjupet nedanom oss. Snart kommo vi dock ned på en lägre plan, rikt bevattnad med varma källor, och passerade den gamla förfallna byn *Magdal*, den heliga Magdalenas födelseort; längre fram syntes på något afstånd *Khan Minje*, som af några anses för det gamla *Kapernaum*. Här är slätten *Genezareth*, platsen för så många af vår Frälsares underverk och liksom fordom ännu otvifvelaktigt den rikaste, bäst odlade del af hela trakten. Derifrån gick vägen åter uppåt bergen, som omgifva sjön åt norr och allt brantare uppstiga ända till *Safad*, der deras höjdpunkt är. *Gubo Jusuf*, der legenden säger att Josef blifvit störtad, låg långt afsides från vår väg, hvarföre detta ställe blef obesedt och skall äfven erbjuda föga intresse. Sedan vi lemnat slätten med sin rika vattentillgång hade vi en timmes väg utan vatten, under hvilken mina följeslagare begynte klaga öfver och lida af törst; en bland dem blef sjuk med liten feber och stark hufvudvärk, hvarföre vi måste sätta oss i skuggan af ett träd för att införfvänta några af vårt följe, som gått till en afsides belägen brunn efter vatten. Jag anför detta blott såsom bevis på, huru dåligt detta folk är i jemförelse med Araben när fråga blir om strapatser; när en Beduin lider törst i sin öken en eller två dagar utan att klaga, ja under glam och sång, står den välfödda Fellahen ej bi under en timmes törstnöd i det skuggiga landet. Ju högre vi kommo upp på den emellan bergen slingrande vägen, desto större

stycke sågo vi af den vackra sjön; uppkomna till staden på höjden, utbredde sig sjöns ovala spegel hel och hållen för oss och såsom det tycktes just nära under våra fötter. Vi sågo *Tiberias* och de små hvita badhusen så nära, att jag hade svårt att förstå huru vi kunnat behöfva mer än 8 timmar för resan hit. I *Safad* togo vi in hos en vän och landsman till min Egyptiska cafévärd, men då han icke hade annat rum än sin skraddare-butik, fann jag för godt att utbyta dess tak emot himmelens och dess golf emot en stenbänk, samt sof min natt på gatan. Följande dagen hyrde jag åt mig sjelf en dylik bod, fejade och putsade den så godt sig göra lät samt bodde der några dagar. *Safad* är den största och vidsträcktaste stad jag hittills besökt i Syrien samt har repat sig väl efter jordbäfningen 1837, före hvilken den hade varit en vacker och rik stad, ty den består af jämförelsevis vackra hus. En stor del af befolkningen är Judar, för hvilka staden är helig; de besöka ofta sina ärade Rabiners grafvar i det närbelägna *Meiron*, der de visa dessa sin vördnad genom att uppbränna sina dyrbaraste kläder och Kashe-mirs shawlar. Judar från de aflägsnaste trakter i verlden komma hit (liksom till Jerusalem och *Tiberias*) för att dö här och blanda sina ben med förfä-drens; jag hörde Judar från den aflägsnaste vestern af Afrika, som talade alldeles ren *Maghrabi* dialekt, såg äfven sådana från *Shiraz* och alla trakter af Europa. Få bland dem drifva något handtverk, utan tyckas de mest lefva af almosor, som sändas ifrån

deras aflägsna trosförvandter, eller af egna förut sammansparade penningar, dem de ockra med ibland Araberna. Staden ligger hel och hållen på bergs-terrasser, som äro höljda af yppig grönska, och består af flere från hyarandra mer eller mindre aflägsna delar. Det jemförelsevis osnygga Judekvarteret ligger på en brant sluttning, hvarföre förstörelsen der var värst under jordbäfningen. Man ser ännu ståtliga ruiner af moskéer och andra byggnader, som vittna om en vacker, smakfull arkitektur. Högst öfver staden reser sig sjelfva hufvudet af berget och på dess hjessa stod före jordbäfningen det gamla slottet från kors-tågstiden; men vid den förfärliga nyårsvisiten föll det till en formlös hop af ruiner, sådant det nu ses. Den svarta basaltstenen från de dystra bergen mot vester, smakfullt inlaggd emellan de hvita, marmorlika kalkstensblocken, måste hafva förlänat husen en stor prydnad. För öfrigt tyckte jag mig här hafva kommit i ett annat land än Palestina, såväl naturen som folket hade annat lynne, annat utseende. De Palestinska kalkbergen blefvo här basalt och fingo utseende af vulkaner. Folkets utseende blir så till sägandes mera Drusiskt, deras drägt grannare, rikare och renligare; man börjar här se den granna utsydda klädeströjan, som slängd öfver ryggen har mycket tycke af husar-jackan. Äfven tyckte jag mig i folkets uppförande, gester och gång finna mer ledighet och frihet än hittills, samt mer kavaljeriskhet, måhända importerad ifrån *Damascus* och *Beirut*, med hvilka staden står i liflig kommunikation. Derföre äro

ock de flesta inbyggare formän, som nästan hela året om ligga på vägarne med sina mulåsnor. Från staden och dess höjder skådar man vida öfver kringliggande trakter, hvilkas mest framstickande föremål äro sjön *Genezareth*, bergen *Tabor* och stora *Hermon*, samt de dystra basaltbergen i vester. Österut från staden ligger berget *Kan'an*, sträckande sig med långsluttande rygg från norra ändan af sjön; det bär högst på sin topp ett ensamt stående träd, under hvilket, såsom folket säger, patriarken *Ja'kob* satt då sönerna hemtade åt honom hans mest älskade sons blodiga skjorta (!). Här skall finnas stor rikedom på medicinska örter, bland dem äfven *'eshb alkimia* d. v. s. den ört, som ingår i den alkemistiska beredningen af guld, hvarföre mången bad mig gå dit och söka upp den. Hittills hade det vackraste väder följt mig på min väg, men nu började den klara himmelen öfverdragas med moln, som då och då utgöto sig i små regnskurar; om dagen var ofta en stark hetta, vida odrägligare än Egyptens väl höga, men rena värme, emedan den här föreföll qvaf. Hvad jag efter mina vandringar hade öfrigt af dagen tillbragte jag på det stora öppna torget, seende på och stundom deltagande i det skämt eller den lek folket dref med en småfjollig Beduin, som kommit hit från sin stams tält i närheten af staden och här rikligen försörjdes med kläder och mat. Du vet att dylika personer i orienten anses för halfva helgon. Ett annat nöje var att hvarje morgon gå till en källa med min lerkruka, för att hemta dricksvatten; detta hushållsgöromål förrättade

jag sjelf under hela denna resa. Men då källans sparsamma vatten framkom ganska långsamt ur ett rör och många qvinnor alltid med sina krukor väntade på turen, så fick jag ofta vänta länge innan jag fick vatten. Men under tiden roade jag mig med att lyssna till de många qvinnornas prat och deltog äfven någon gång i deras lifliga samtal.

Tre dagar hade jag förlefvat i Judestaden, då thorsdagen den 22 april två män ankommo från den lilla byn *Rasheijat alfokhar* (som ej bör förväxlas med det egentliga större *Rasheija*), för att här sälja sina krukmakare-varor och sedan genast återvända hem. Af en bland dem hyrde jag hans mulåsna, som annars fått olastad vända om. Utan att afvakta den hvarje fredag inträffande marknaden i *Safad*, dit folk kommer från alla kringliggande byar, begåfvo vi oss redan samma afton å väg. Mina följeslagare voro kristna, liksom alla i deras by, och det var nu första gången på mina färder som jag reste med egna trosförvandter; trogen mitt visserligen i Syrien onödiga system, låtsade jag likväl äfven inför dem vara Mohammedan. Emellertid var jag glad att i dem finna redliga och pålitliga män, såsom jag redan vid första anblicken tyckte. Vi kommo snart öfver de närmaste bergen till en punkt, der vi öfverskådade ej blott *Genezareth* sjön, utan äfven den stora sumpiga flacka i hvars midt ligger sjön *Merom*, eller det nu så kallade *Hule* hafvet, med föga öfver slätten upphöjda stränder, deri alldeles olikt Galileiska och Döda hafvet. På en brant slingrande väg stego vi nedåt

slätten och togo nattqvarter i en liten by; der ville mina följeslagare taga in i *medafan*, men läto sig slutligen af mig öfvertalas att hellre taga nattläger under ett stort träd, som skuggade en *valis* graf midt på en grafgård. Vi hade der hela aftonen sällskap af några byns innevånare, hvilka kommo ut och frågade hvad vi hade till salu samt köpslagade på allt, äfven på mina utnötta röda skor dem de bjödo blott en piaster för. De voro Mohammedaner och förekommo mig i allmänhet ruskigare än annorstädes i Syrien, hvarföre mina följeslagare rådde mig att sofva lätt sömn under natten, emedan folket vore tjufviskt och osäkert. Följande dagen hade vi oafbrutet att vandra på *Hule* slätten och högst sällan skymdes sjön af obetydliga höjder. Tidigt kommo vi till en liten ström, som ifrån de vestra bergen skyndade sitt lopp mot sjön, men här (kanske fordomdags med konst) delades i små grenar, der det klaraste vatten flöt och satte en vattenqvarn i rörelse. På en holme emellan dessa grenar voro åtskilliga kojor uppförda, som tjente till boningar åt några half-Beduinska familjer äfvensom en i sultanens tjenst anställd *ghafar* (i Egypten och Syrien så uttaladt i stället för det rättare *khafir*); sådana väktare finnas på åtskilliga ställen i Syrien, såsom man föreger för att skydda resande mot öfverfall af Beduinerna. De taga — jag vet ej om med rätt eller orätt, ty här gör man ej så noga skilnad emellan dessa begrepp — en viss afgift för hvarje lastadt ök, mera för en kamel än för en mulåsna och för denna mer än för en åsna, och hvarje

förbigående Fellah, åtminstone från Syrien, måste stanna här för att erlägga afgiften, kallad *ghafara*. Men säkert är att den icke kan fordras af resande Européer, ty en stund före oss passerade ett sällskap Engländare med stort bagage utan att bli anhållna. Jag visste ingenting derom, icke ens att en sådan inrättning fanns, förän vi öfvervadat den lilla strömmen och jag framför kojorna af samtalet emellan mina följeslagare samt en gammal man förstod att man ville affordra mig en vägaafgift. Från kojorna samlade sig hit en hop qvinnor, bland hvilka jag genast af utseende och språk igenkände en Egyptiska, den gamle mannens hustru; samtalet kom genast i gång och då hon hörde att jag besökt hennes hemstad *Minje* i öfra Egypten, erkände hon mig för halft landsman. Beduingossar tiggde tobak och gubben sjelf, *ghafiren*, till sitt ursprung en Tscherkess-Mamluk, var särdeles artig i hopp att kunna preja af mig penningar; men då jag visade allsintet tecken till att låtsas förstå sådana afsigter, fordrade han penningar med tydliga ord. Jag hade väl kunnat slippa honom för 10 eller 20 kop. b. ass., ehuru han först fordrade 1 rub., men emedan jag vet att folket alltid skrattar i hemlighet åt den som ej låter det förtjena hvarje styfver med drygt arbete, så förklarade jag kort om godt att jag ingenting ämnade gifva och visade min *tezkere* från konsulatet i Kairo (den jag eljest under hela färdens nästan aldrig behöfde), såsom bevis att jag vore Rysk undersåte. Men gubben var envis och tycktes blott bli mera uppretad då han hörde från

hvilket land jag var; ett gräl uppkom oss emellan, som allt mera steg i häftighet med temmeligen mustigt ovett, tills gråskägget slutligen höjde sin långa staf i högsta vredesmod och lät den utan kraft falla på min *abaje*. I detsamma grep jag gubben i axlarne och kastade honom omkull; två starka Beduiner kommo emellan, hejdande oss båda, och en hop uppskrämda qvinnor blandade sig äfven i saken. Jag förklarade då att jag icke skulle gå vidare, utan stanna qvar här, lefvande på deras bekostnad, tills jag finge bref fram till vår generalkonsul i *Beirut*, man finge då se hvad det blefve af det envisa gråskägget som hindrat mig i min väg. Då begynte qvinnorna ansätta gubben att han skulle låta mig gå i Herrans namn för att bli mig qvitt, hvarjemte min följeslagare uppmanade mig att fortsätta färden, sedan han mig ovetande gifvit åt gubben vidpass 10 kop. b. ass.; sålunda satte vi oss i rörelse och fingo ostördt aftåga. Det var andra gången under mina resor som jag råkat i slagsmål; första gången inträffade det i Mekka efter slutad vallfärd, då med en ung slaf, hufvudet längre än jag. Vi vandrade hela dagen längs vestra sidan af *Hule* slätten, som hel och hållen förekom mig odlingsbar, men nu blott erbjöd rikt bete åt åtskilliga Beduinfamiljer, som der hade sina tält uppslagna. Den är rik på vatten och flere små vackra strömmar skära slätten i flere riktningar. På eftermiddagen kommo vi åter till en *ghafir*, en *Mutwali* från *Beshara* landet, som satt i sitt på flackan uppslagna tält för att liksom hans kollega preja vägafgift

af resande; denne var en ung, rask man, beväpnad med pistoler, sabel och spjut samt med en häst bunden vid tältet. Äfven han ville preja mig och vi kommo i skarp ordvexling, tills jag slutligen sade: "godt, jag skall ge dig penningar så mycket du vill, 100—500 piaster eller mer, men du måste lemna mig qvitto derpå i egenskap af sultanens tjenare, på det jag må kunna anklaga dig i *Beirut*;" dermed räckte jag honom papper och blyertspenna med orden: skrif! Han tycktes ej veta hvad en blyertspenna var, utan frågade efter bläck och skrifdon samt blef ej litet förundrad då jag upplyste honom att denna penna skref utan bläck; jag insåg nu att han alls icke kunde skriva och sade: "du borde skämmas att föregifva dig vara anställd i sultanens tjenst och fordra penningar, på hvilka du ej förstår gifva qvitto." Då anslog han en annan ton, berättade huru i går en dylik man farit här förbi och skänkt honom 5 piaster och en stor dosis krut, samt tillade att det ej anstode mig att färdas förbi utan någon gåfva åt honom. Jag svarade: "aha! du är således icke en sultanens tjensteman, utan en tiggare, som sitter på vägen och begär almosor; i sådant fall *Ibrahim* (namnet på min följeslagare) gif honom å mina vägnar en piaster och måtte Herren ej förunna honom välsignelse med den!" Fullt nöjd dermed ropade mannen: "nej *Haggi Vali*! en sådan lön må ej gå öfver mig, skydde dig Herren på din väg!" Mot aftonen hunno vi slutet af flackan och på afstånd till höger visade man mig den gamla staden *Baneas*. Vi gingo uppför dalen *Scissa-*

ban (?) längs stranden af den lilla strömmen *Nahr Hasbeija*, som säges leda sitt ursprung ur snön på *Hermon*. Dess stränder voro bevexta med större och mindre träd, bland de förra det vackra trädet *haur*, nära liknande vår björk. Tänk dig min glädje då jag här, för första gången sedan jag lemnat mitt hemland, hörde göken gala samma välkända sång som hos oss. En Schweitzares hjerta kan ej slå högre af längtan, då han i fjerran länder hör en hemlands-ton från sina berg, än mitt vid detta tillfälle; här-efter hörde jag göken nästan dagligen under fortsättningen af resan.

Efter solnedgången kommo vi uppför bergen fram till min följeslagares lilla by *Rasheijat alfokhar*, hvars invånare alla äro kristna af Grekiska bekännelsen och alla krukmakare. Det stora behovet af denna vara i dessa trakter har föranlett särskilda byar eller uppstäder att uteslutande förfärdiga krukgoods, och hvar och en bland dem har sin särskilda afsättningsort; så t. ex. förser *Ghazze* Jerusalem med sagda vara, denna by åter *Safad*, *Beschara* och *Hasbeija*. I min följeslagares hus emottogs jag af hans hustru med största fryntlighet och välvilja, vi åto god surmjölk och ypperligt hvetebröd, gräddadt i ganska tunna runda kakor; sådant bröd är det vanliga ända härifrån till Damascus. Folkets uteslutande sysselsättning är kruk-makeri, ty åkerbruket och boskapsskötseln är här af ringa eller ingen betydelse, så att mången familj nödgas köpa mjölk och andra behofver från närliggande byar. För öfrigt förundrade det mig högeligen att

från kristna munnar få höra upprepas satsen: *la illaha illa llah*, som eljest karakteriserar blott Mohammedaner; derföre tror jag att Islam profeten i Syrien lärt sig denna sats, hvilken han satte i spetsen för hela sin religion, liksom de flesta andra af sina läror. Lika underligt förekom det mig att höra kristna helsa hvarandra med den vackra, men likaledes Mohammedaner karakteriserande helsningen af *alselamo 'aleikum*. I Egypten och Damascus är det nästan en förolämpning att så helsa en kristen, man får då aldrig det rätta svaret; absolut aldrig bevärdigar en Mohammedan i Egypten någon med denna helsningsformel, som han vet vara af annan religion. I allmänhet tyckes religionen här verka föga på menniskans inre; man finner i hjertats djup föga skilnad emellan de olika trosförvandterna, vare sig Druz, Kristen, Jude eller Mohammedan. Så såg jag t. ex. ett gräl emellan två bröder om en af vinrankor öfverskyggad förstuguqvist, som de gemensamt planterat framför sitt gemensamma hus; nu hade de skiljt sig i två hus och grälade om hvem de vackra, gröna vinrankorna skulle tillhöra. De slog åt hvarandra med störar, yxor och knifvar, så att endera väl hade fallit ett offer för oförsonligt brödrasinne, om de ej hejdats af byns öfriga invånare. Slutet blef att rankorna upprycktes med rötterna, sönderhöggos och i grund förstördes; detta just på en lördags, en sabbats afton. Men säkert försummade ingen följande morgon sin kyrkogång. Min pratsamma värdinna försökte med tiggeri komma sig till alla småsaker hon såg i mitt

bagage; ehuru hon i allt fick afslag, måste jag dock gifva henne det berömmet att jag vid afresan saknade platt intet af mina på golfvet kringvräkt saker. En stor förtjenst hade dock folket här framför öken-Araberna, deri, att de icke besvärade mig med frågor om min resas ändamål; den som engång tillfälligtvis frågade mig derom, var nöjd med svaret att jag reste blott för att inandas frisk luft. Förunderligt nog kände en man bland folket *Volga* floden, dess utloppshaf och några andra omständigheter ur Rysslands geografi, hvarom han frågade mig, troligen för att pröfva sanningen af mitt påstående det jag vore Rysk undersåte. Hvarje ord jag sagt under vägen, hvarje den minsta omständighet som passerat, berättade han många gånger för män och qvinnor, hvarje småsak jag ägde undergick den nogaste undersökning af allas ögon. Hvad som mest fröjdade mig var att finna större renlighet här och längre fram, än i de trakter jag lemnat, och det företrädesvis hos de kristna. Emedan det var lördags afton, badades alla barn i små snygga kärl och ikläddes rena kläder; detsamma gjorde en stor del af de fullvuxna. Jag hade lejt min följeslagare ända fram till *Hasbeija*, men biföll gerna hans förslag att ligga här öfver en dag, hufvudsakligen i hopp att hitta på någon som kunde föra mig gerad till Damascus. En *Mutvali* hade också halft gått in på accordet, men söndags morgonen smugit sig bort ifrån mig; hvarföre jag nödgades uppmana *Ibrahim* att föra mig till *Hasbeija*. Jag var dock glad att färden med *Mutvalin* icke blef af, ty straxt

efter solens uppgång föll ett starkt, häftigt regn. När min värd kom hem ifrån kyrkan bar han med sig ett stort stycke kött, som han skar sönder och lätt saltade för att sparas till qvällsvarden; under denna förättning suto små barn omkring honom och åto med god smak stycken af det råa köttet. När regnet slutat på eftermiddagen gåfvo vi oss på väg och kommo efter halfannan timmes färd på slingriga och slippriga bergsstigar fram till *Hasbeija*.

I denna stad tog jag in i den enda *khan* här finnes, och blef af värdén hänvisad till ett rum en trappa upp. Detta uttryck får dock icke tagas i den hos oss vanliga betydelsen. Här var nemligen trappan anbragt längs utväggen af rummet och dess 6 steg så utnötta, murade som de voro af lera, att man ej lätt kunde se, än mindre med foten känna gränsen emellan det ena och det andra. Inkommen i sjelfva rummet fann jag det redan upptaget af en enögd Jude, som dref omkring på by-marknaderna för att uppköpa råa hudar och sedan föra dem till Damascus att beredas. Då jag yttrade tvekan huruvida rummet vore det rätta, inbjöd mig Judén att ställa undan sakerna och deltaga i hans måltid; detta sednare afslog jag väl, men kunde icke undgå att taga plats här, emedan Judén försäkrade att intet annat rum fanns och hvilken annan som helst som ankom skulle dela rummet med oss. Sällan har jag inträdt i något så dåligt rum, ehuru mina qvarter under resan varit nog dåliga; ty här måste jag stundeligen frukta att golfvet skulle falla undan mig och taket öfver mig, så

mycket mer som detta sednare på sätt och vis tjena-
 de till gata eller promenadplats. Men det enda jag
 kunde göra, var att hålla god min och vänta hvad
 som komma skulle. Snart infann sig en tredje man,
 som, ehuru bosatt i ett annat rum, lofvade tillbringa
 qvällen hos oss för att förkorta tiden. Sålunda voro
 vi 3, en Jude, en Mohammedan och jag, som delade
khans bästa rum. Den sist ankomne var en från
Haleb ursprungen, nu i *Damascus* bosatt garfvare,
 som kommit hit med ett lager saffian; han var en
 treflig, mildsinnad, äldre man, som i sjelfva verket
 blef ett högst angenämt och nyttigt sällskap för mig.
 Men just dessa dagar hade några svårartade bölder
 uppstigit på min kropp och hunnit värkpunkten; der-
 före kunde jag föga röra mig, utan låg dagen om in-
 bäddad i min stora Grekiska kapprock, hörande med
 afsmak på de plumpa historier Juden uppdukade om
 Frälsaren och de kristna. Han menade att blott två
 religioner voro goda, den Judiska och Mohammedan-
 ska, alla andra hoppades han skulle tillintetgöras;
 om ej Mohammedaner med sin barmhertighet hade
 funnits, så skulle de grymma, hårdhertade kristna
 säkert längesedan icke lemnat någon Jude qvar i verl-
 den. Hos Mohammedanerna sökte hans förtryckta
 bröder en tillflykt och skydd undan de kristnas hat.
 Men ej blott med reflexioner roade han oss om qväl-
 larne, utan äfven med sagor, dem han berättade på
 renaste Damascus-Arabiska och med stor talang. Allt
 detta kom mig väl till pass, emedan ej blott bölderna,
 utan äfven fult väder med stark nederbörd i flere dagar

förhindrade alla promenader. Å andra sidan hade jag i bölderna full ursäkt för försummandet af de mig såsom Mohammedan åliggande bönerna, hvilka jag eljest icke gernå kunnat undgå att göra i sällskap med den fromme, i böner flitige Damascus-garfwaren; å andra sidan förkortade den pratsamme Juden timmarne och hemtade våra behofver från torget. Det förundrade mig att denne Jude ensam färdades omkring i landet utan följeslagare, då troligen hvarje annan, som ville försöka det, blefve ett rof för den första Arab han mötte; på min fråga derom svarade man, att det vore skam att anfalla och plundra en Jude, som icke vågar försvara sig mot ett honom skymfande barn. Sådan är lagen om Judarne i dessa trakter; man ser derföre män af denna nation oantastade, men ödmjuka och ömkliga färdas fram i ett land, hvars herrar de varit och som de ännu kalla sitt. Då det efter två dagars oupphörligt regn slutligen klarnade, begaf sig Juden bort och jag blef ensam med Damascus-bon, som nu hade godt tillfälle att uttala sina tankar om den bortresta kamraten och hans religion; allt var hyckleri, mente han, liksom han för oss prisat Mohammedanismen, skulle han för hvarje anträffad kristen smickra den religion, han nyss förbannat. Numera tillät det uppklärnade vädret och mina omplåstrade bölders förbättring mig att göra små promenader till de kringliggande höjderna, ehuru jag icke, såsom jag förut tänkt, vågade bestiga *Hermion*, hvars hvita hufvud ses öfverallt här nära. Från dess topp skall man, såsom Preussiska konsuln i Je-

rusalem sade mig, hafva den herrligaste utsigten i hela landet, man skall derifrån kunna se ända ned till Döda hafvet och hafva det mellanliggande landet för sig utbreddt liksom en karta under sina fötter. Staden sjelf ligger i den branta sluttningen af ett med humus och vacker grönska betäckt berg, der den nedra husradens tak gå i jemn höjd med den öfra radens gata. Invånarne, hvilkas antal torde uppgå (på måfå taget) till 10,000, äro *Druzer*, *Kristna* och *Mutavle*, men blott 100 Mohammedaner, ehuru dessa, oaktadt sitt ringa antal, skola hafva afgjord makt samt ögonskenligt moraliskt välde öfver de andra. Emiren, sjelf en inföding, bekänner sig åtminstone i det yttre till sistnämnda religion. Hvad *Druzerna* beträffar, vet du sjelf bättre än jag huru olika de lär-
 das meningar äro om dessas ursprung och religion; allt hvad jag om dem kunde utleta var följande. De dyrka en calf och hafva ingen profet, ehuru en ung Mohammedan, som en gång lurat på dem under deras gudstjenst på öppna fältet, sade sig hafva sett och hört dem läsa ur en stor bok, på ett språk som han tyckte vara Arabiska; de hafva en liten af silfver gjord calf med i skrufform inrättad svans, som malar russin och mandel till groft mjöl, det de förtära såsom heligt (*tabarrukan*); de gamle allena äga kunskap om sin religions bruk, men upplysa aldrig de unga derom, af fruktan att dessa sålunda skulle bli kända i verlden; de hade varit ett med Judarne vid utvandringen ur Egypten, men efter lagens förkunnande på Sinai bibehållit kalfvens dyrkan; kvinnorna

äro hos dem så godt som gemensamma och de hafva alltid två dörrar på sina hus, för att obemärkta komma ut eller in; de äro hvarken kristna eller Mohammedaner, men allt efter omständigheterna gå de i kyrkan och picka sig med de förra, eller i moskén och knäfalla med de sednare. Detta var innehållet af de svar jag fick på mina frågor. Sjelf fann jag dem vara ett raskt, välvilligt folk, som, vare sig nära eller fjerran från deras hus, alltid inbjödo mig att deltaga i deras måltid; arbetsamma och driftiga, alltid sysselsatta i sina åkrar eller vingårdar, som sträckte sig till bergens yttersta toppar, der de helst tycktes vilja vistas för sig sjelfva på afstånd från staden; ett renligt vackert folk, med kanske något Judiskt i sina drag. Deras qvinnor bära den underligaste hufvudbonad jag sett, bestående i en snedt från hufvudet utgående, hornlik men rak, ett kvarter lång käpp eller pinne, vanligen grannt utsirad med inlaggda silfverstycken, men sällan sedd utom hus emedan den betäckes af en öfverkastad hvit slöja. Vanligen gå de beslöjade, men dem jag såg obeslöjade under vandringen efter vatten, voro alla utmärkta skönheter. Hvad *Mutavle* beträffar, torde de vara lika med de Persiska *Shija'*, ehuru man här beskyller dem för fetischism. För öfrigt säger man att på dessa berg skola finnas bekännare af alla de 72 $\frac{1}{2}$ *millé*, som existera i världen (*Druzernas* vore den halfva); så t. ex. Persiska eldsdyrkare, Hinduiska Brahmaister. Så öfverdrifvet detta än må vara, är dock säkert att detta land — oaktadt tallösa karavaner af Europeiska turister och

lärda årligen strömma här fram samt missionärer och munkar oupphörligt arbeta här — ännu blifvit alltför litet känt, för att man med bestämdhet kunde säga hvad som är osann i de underliga sagorna. Sedd från kringliggande höjder är staden vacker och all mark, som möjligen kunnat bli det, är odlad; men de flesta afträden hade sitt utlopp åt gatorna, en den osnyggaste inrättning jag sett. Klimatet var qvadt i de lägre delarne af staden, som sträcka sig till en trång instängd dal, men friskt och godt uppe på höjderna. Hela 6 dagar nödgades jag tillbringa här för mina bölder; lyckligtvis hade jag derunder sällskap af den välvilliga Damascus-bon, utan hvilken jag skulle hafva befunnit mig i ett högst tråkigt läge. Vid mitt hjertliga afsked från honom inbjöd han mig uppriktigt till sitt hus i Damascus.

Söndagen den 2 maj begaf jag mig åter å väg med en kristen följeslagare, som jag lejt till Damascus. Invid staden passerade vi några hvita tält, tillhörande ett sällskap Engelska turister, som färdades fram med qvinnor och stor tross. Alla stadens qvinnor och barn voro församlade kring tälten för att begåpa de underliga Europeiska varelserna, bland hvilka en olycklig lord, som var född utan händer och fötter, med blott små stumpar i stället för sådana. Ehuru jag haft många olägenheter af min simpla *'abaje* och orientaliska kostym, så äro dessa dock intet emot den odrägliga nyfikenhet för hvilken jag här såg den Europeiska dräkten vara utsatt; ett menageri hos oss kan ej betraktas nyfikenare, än Engelsmännen

här, och detta ändock i en nästan kristen stad. Vi hade blott 6 timmars färd att göra innan vi kommo till min följeslagares hem *Rasheija*, der vi skulle tillbringa natten samt sedan om måndagen fortsätta resan till Damascus. Hela denna väg gick öfver väldiga berg och vi hade utsigt vida öfver det kringliggande landet, äfvensom af *Hermons* snölockiga hufvud. I *Rasheija* blefvo vi emottagna i ett snyggt, rent hus, der det gjorde mig riktigt godt att inträda, efter all den smuts jag nödgats lefva i och allestädes sett. Det tillhörde min följeslagares husbonde, hvilken såsom sheikh för alla formän i staden var en betydande man. Ehuru han sjelf uppehöll sig i Damascus, undfägnade hans hustru mig på det gästvänligaste och jag fick der tillbringa en lugn, af plattingen ohyra störd natt. Äfven denna stad, en bland de största här, ligger på ett berg, ungefär såsom om Ulrikasborg i Helsingfors vore fullbygdt af hus och högst på toppen, i stället för observatorium, ett slott för emiren; nedanföre på slätten är staden fortsatt och husen stå der ibland planteringar af mulbärsträd, på sina ställen bildande liksom alléer. Invånarne äro till större delen kristna, dernäst *Druzer*, några få *Mutavle*, men alla styrda af Mohammedaner. *Hermon* höjer sitt hvita hufvud öfver staden och härifrån sedt förefaller det vara så villande nära, att man nästan tycker sig kunna nå dess snö med en sten. Men följande dagen erfor jag att det ingalunda var så nära. Enär min följeslagare hade mycket bestyr att söka efter last åt sin husbondes andra mulåsna, drog han

sig med allehanda undanflykter ifrån resan denna dag, hvarmed jag i sjelfva verket icke var missnöjd (emedan min tid nu ej var särdeles dyrbar) ehuru jag något puttrade öfver dröjsmålet och bad honom åtminstone skaffa mig en åsna för att fara till *Sheikh-bergets* fot. Bittida om morgonen skumpade jag fram till det mäktiga berget på små vackra stigar, kringvexta af ek och vilda rosor. Uppkommen på dess nedersta sluttning så långt åsnan kunde gå, lemnade jag öket åt en medföljande liten gosse och började på egna fötter min vandring uppåt. I början gick det raskt nog emellan buskar och stenar, ehuru berget var nog brant, under det göken lättade mina steg med sitt enkla välkända galande; men när jag hunnit upp till snön, der göken lemnat mig, och stannade för att släcka min törst med snö, som jag på lång tid icke sett, märkte jag att min häftiga gång gjort mig starkt andtruten. Jag rullade mig i snön, återkom så till krafter och fortsatte vandringen uppåt, men småningom allt långsammare. Snön ligger icke öfver hela berget, utan i nedsluttande dälдер och skrefvor, hvaraf den får utseende af nedfallande lockar — något som synnerligen karakteriserar detta berg. Men äfven här, liksom på *Tabor*, grep mig känslan af min ensamhet, medan jag steg upp ifrån snödäld till snödäld för att nå den allt mer sig aflägsnande toppen, som dock alltid syntes så nära; då jag slutligen stod vid foten (d. v. s. halsen) af det egentliga hufvudet, här kalladt *Algard*, förekom det mig som om jag tillryggalaggt blott hälften af vägen dit upp.

Under det jag här skådade ut öfver det under mig liggande landet och de väldiga berg som genomkorssa det i alla riktningar, började moln stiga upp och drifva hvarandra öfver trakten långt under mig. Det var något eget, för mig alldeles fremmande, att sålunda se moln under mina fötter. Ofvanom mig mot bergets topp var klaraste solsken, men under mig var allt betäckt med moln, så att jag ej kunde urskilja de kringliggande städerna och byarne. Om jag ej varit ensam, hade jag velat tillbringa natten här uppe, men nu fann jag för godt att stiga nedåt. Kommen nedanom snön helsades jag åter af göken, samt hann trött och andtruten till min åsna och dess lilla ledare. Han, liksom sedermera allt folk i staden, bad mig enträget visa "guldörten", som jag hade sökt uppe på berget. Vid en pöl på vägen, dit en herde just kom med sina getter, åto vi bröd och ägg, som vi hade med oss, samt mjölk, som herden gaf oss i utbyte mot vår tarfliga kost. Först 3 timmar före solens nedgång återkommo vi till staden, dit emellertid Engelska lordens sällskap anländt och begäpades lika begärligt som i *Hasbeija*. Jag tillbragte aftonen i mitt qvarter, der värdinnan beklagade sig öfver sin man, att han sittande i Damascus föga tänkte på henne och hennes barn, medan hon lefde här, vaktad af sin mans gamla mor, en enögdl ful gumma, som förestod hela hushållet; hon fick af sin man aldrig några penningar för att kläda sig sjelf och sina barn, bad mig således köpa mitt bröd för resan af henne, i stället för att taga det från torget, men så att den gamla

Argus ej skulle få veta det. Af medlidsamhet med den vackra, kanske 20-åriga modren för flere barn uppfyllde jag gerna hennes önskan, samt smög obemärkt brödet i min säck och penningarne i hennes hand. Det hus jag bodde i, hade en här vanlig, men i Palestina och Egypten obruklig arkitektur; det var ett envånings, långsträckt hus med en förstuga, hvars ena hälft till venster utgjorde köket, der på golfvet funnos några af lera murade fördjupningar att sätta grytorna på, den andra hälften till höger var en estrad, dit man uppsteg på en liten trappa; på denna estrad var fremmandes plats, der vistades äfven jag, så ofta jag var inne. Innanför farstun till höger är den egentliga stugan, ett långt men smalt rum, der hela familjen egentligen bor; till venster åter ett lika långt men ännu smalare rum, som begagnas till bod och visthus. Under hela byggnaden går en underjordisk källare, som användes till förrådshus och kanske äfven tillflyktsort undan sommarens hetta. Jag tyckte dock att man ej mycket behöfde frukta hettan, ty den eviga snön på *Sheikhberget* borde afkyla den.

Tisdagen den 4 maj middagstiden voro vi ändtligen färdiga till afresa. Vägen gick öfver Hermons fortsättning, hvars snötopp vi alltännu hade till höger om oss; längst framför och till venster hade vi de likaledes snöiga topparne af *Libanon*. Vägarne hitåt voro ganska lifligt befarna, genom den oafbrutna kommunikationen med Damascus. Öfverallt mötte vi folk, fingo äfven ressällskap af två fotvandrare,

som ämnade sig till hufvudstaden att söka sin lycka. Förän vi gingo ned från den egentliga bergsregionen, passerade vi en lång djup dal, som strök längs sista sluttningen af *Hermon* och var fullströdd med stora hållar, så störtade öfver hvarandra och konstfullt hopfogade att de sågo ut som ruiner af något gammalt jätteverk. Lika mycket förundrade mig åsynen af en sjö eller ett haf med i solen blågrönt glimmande vatten; denna syn hade jag för mig i vester eller nordvest och kunde ej begripa att hafvet skulle synas åt det hållet. Jag tog hemligen fram min kompass, som troget följt mig ända ifrån Havre genom städers och öknars villor, blickade förstulet genom glasögonen, dem jag icke ville begagna så att folket såg derpå, men denna syn blef dock lika oförklarlig. Måhända var det reflexen af de stora trädgårdar i hvilkas midt Damascus ligger; ty någon vanlig öknescerab var det icke, dem känner jag alltför väl för att misstaga mig på dem. Sedan vi kommit ned på slätten och funnit bete för våra ök, stannade vi för att hvila ut; mina följeslagare voro nemligen mycket medtagna af middagssolens hetta och föredrogo att resa under natten. Vi hvilade således till midnatt, då vi i det herrligaste månsken fortsatte resan. I daggroningen befunno vi oss på den stora ökneslätt, i hvars ena ända Damascus' trädgårdar ligga; så torr och steril än denna slätt var, helsade jag dock med stor fröjd ånyo ett äkta Arabiskt landskap, med all sin storartade nakenhet och fattigdom. Motsatsen dertill äro Damascus' rika och yppiga trädgårdar öfver hvilka

solen nu gick upp och dem jag redan länge hade sett såsom ett aflägst skogsbyn. När vi kommo närmare detta skogsbyn, begynte de högsta träden efterhand höja sig öfver småskogen, och invid dess rand visade sig allt vara en tät skog af herrliga, fullvuxna fruktträd. Inkomna i den vandrade vi på vägar emellan höga murar, som instängde hvar sin skilda täppa och öfver hvilka hängde lummiga grenar, förlänande oss oafbrutet den vackraste skugga. Som oftast passerade vi små strömmar med det klaraste silfverglänsande vatten, här och der ett café vid stranden af dem. Alla de föreställningar jag gjort mig om det deliciösa *Damascus*, efter de praktfulla beskrifningar jag läst om det, öfverträffades af verkligheten som jag nu sjelf såg — ett förhållande som sällan inträffar. Men ännu syntes intet af sjelfva staden; mer än en timme vandrade vi genom dessa trädgårdar innan vi hunno till stadsporten, der tullbetjenter visiterade min apotekslåda och annat bagage. All österns simplicitet oaktadt kan man ej heller här undgå dessas välkomma; dock måste jag tillstå att de här icke äro lika påhängsna och odrägliga som i vårt bildade Europa. Ända hittills hade jag i sjelfva verket ej behöft för sådana öppna min säck och äfven här gick det lindrigt nog; jag behöfde blott öppna lådan och på frågan: om jag hade något som kunde taxeras, svara nej, så fick jag gå vidare. I Havre nödgades jag efter taxa för ett stenkasts transport af mitt ringa bagage, som jag kunnat men ej tilläts bära sjelf, betala 3 francs, ungefär lika mycket som jag

nu betalte för hela min resa från *Hasbeija* till *Damascus*. Jag hade hört så mycket talas om de ståtliga husen i *Damascus*, att det nu mycket förundrade mig då jag fann blott vanliga Arabiska byggnader af saltorkade tegel med samma jordfärg som i öknen, hvarken öfverstrukna med någon annan färg eller ens hvitlimmade. Men å andra sidan fröjdade det mig att se den renlighet, som herrskade på de stenlaggda gatorna, äfvensom att icke behöfva se den förstörelse och de ruiner som ofta anträffas i Kairo. Lika fröjdande var att se det öfverflöd på vatten, som går genom hela staden i rännor och vattenledningar samt i vackra bassiner och cisterner står att begagnas kostnadsfritt af hvem som helst. Jag vandrade förbi stora, till en del vackra moskéer, med tak betäckta och väl försedda bazarer, samt längs jemförelsevis breda gator, till en bland de många *khaner* som finnas för resandes bekvämlighet. Den låg ungefär midt i staden och vid en liflig gata. Sedan jag kommit mig i ordning i mitt rum, som var rent och vackert nog men hade ingen annan öppning än dörren till en gemensam korridor, gjorde jag små vandringar i staden och besökte den stora moskén *Alomavi*, som var rikt utsirad med vackra, i tafleform under glas inneslutna profbitar af Arabisk kalligrafi, i orienten motsvarande våra tableauer, samt med smakfulla mosaik-arbeten af allehanda slag. För öfrigt kunde jag intet ögonblick tvifla på att äfven denna moské, liksom så många andra i Syrien, ursprungligen varit en kristen kyrka; derom vittnade dess arkitektur, som i åtskilligt,

isynnerhet i takets obetäckta och konstfulla samman-
sättning af trädverk, påminte om den stora kyrkan i
Bethlehem. För att få någon öfversigt af den på en
oafbrutet jemn flacka belägna staden, gick jag följande
dagen till det närbelägna berget vid byn *Salhija*,
hvars topp alltid sken fram öfver stadens hus, vän-
ligt inbjudande till besök; ensam letade jag mig fram
genom staden och trädgårds-labyrinterna till bergets
fot. I allmänhet har jag under mina färder sökt följa
den princip, att så långt som möjligt hjälpa mig fram
ensam i alla förhållanden, samt att blott i högsta
nödfall gripa till frågor och anlita andra om råd; så-
lunda har jag väl kommit att göra långa omvägar
och någon gång förvillats, men har ändock ej velat
öfvergifva principen. Jag kom ock nu på små krok-
vägar, såsom jag sedermera fann, fram till byn *Sal-
hija* på bergets yttersta sluttning; jag behöfde stiga
blott obetydligt uppåt innan jag hade fri utsigt öf-
ver den stora ökneslätten, öfver Damascus' trädgår-
dar och öfver den i deras midt liggande staden, som
hade utseende af en komet med lång svans. Man
uppgifver vanligen att dessa trädgårdars omkrets är
4 eller 5 Svenska mil; och jag tviflar på att annorstä-
des i verlden finnes någon fläck med sådan omkrets
så *delicieuse* som denna. Till bevis derpå kunde jag
anföra Islam profetens välbekanta, ofta upprepade
språk derom, men den som ej sett det med egna
ögon skulle i alla fall icke låta sig öfvertygas deraf,
lika litet som af en svag beskrifning. Jag gjorde
sedan en besvärlig vandring uppför det branta ber-

get till dess plateau; der fann jag väl bibehållna ruiner af ett gammalt kastell eller vårdtorn, men sjelfva utsigten förändrade sig föga från den jag nedanför haft, emedan den underliggande flackan är så jemn. Efter några dagar vandrade jag till den närbelägna platsen *Saba'at an hur* (jag minnes ej nu det på kartor vanliga namnet), en trång dal emellan höga berg; der på toppen af ett bland dem hvilar en Arabisk *vali*, om jag minnes rätt, *Ridvan*. Allt det behagliga, som finnes i sjelfva trädgårdarne, ses här liksom concentreradt. Bäckar med klaraste silfvervatten flyta i sakta lopp, än på dalens botten, än i konstgjorda bäddar vid sidorna, än gömma de sig under klippor och komma efter ett kort lopp under berget åter fram för att öfver mossbevexta branter göra små fall; de bilda sedan små sjöar eller puttar och ledas ur dessa vidare på af menniskor gjorda vägar till odlade fält och trädgårdar, som få sitt lif af dem. Öfverallt ses den yppigaste vegetation af gräs, träd och buskar, samt ofvanom allt detta de höga nakna bergen. Till detta Eldorado var det som de glada, vekliga Damascus-boerna förut dageligen strömmade hoptals, för att här njuta ett sorgglöst, vekligt lif; här spatserade stadens prisade skönheter jemte sina unga tillbedjare, som från Baghdad och andra berömda städer kommo hit för att i vek väl-lust slösa bort några hundra eller tusen guldstycken. Men den mörke hataren af all fröjd, Turken, har gjort ett slut derpå dels genom omedelbara förbud, dels genom utsugande af folkets egendom. Den nu-

varande pashan t. ex. har utfärdat en lag, att den som träffas i sällskap med en misstänkt qvinns-person är förfallen till soldattjenst i sultans armé; lika straff drabbar den som träffas i gräl och slagsmål med en annan. Derföre är det tyst, stilla och dödt i den fordom glada staden; i dess Eldorado fann jag ej annat än några gamla gummor som tvättade byke, några Fellaher som buro sina varor från en närbelägen by till staden, några åsnedrifvare och några jordbrukare. I allmänhet ligger en tung, dystur sinnesstämning öfver folket. Det trumpna Turkväsendet har här mer än annorstädes fått makt öfver det ursprungligen glada och muntra sinnet hos Araben. Invånarne äro vackra, hafva alla ett vekligt skönt utseende, med hvit hy och ofta smått röda kinder, derjemte så regelbundna drag som man kan fordra af ett Grekiskt konstverk; men det vackra ögat har föga eld, den fylliga och rosiga munnen föga uttryck, den fina näsan föga drag af humor. Också finner jag mera behag i en Egyptiers ofta alldagliga, men alltid uttrycksfulla drag. Här är allt så torrt, ingen fernissa af qvickhet eller fintlighet ligger deröfver; marktschrejare hitta icke på uttryck som väcka skratt vid utbudandet af sin vara, det qvickaste jag hörde var en brödsäljare som ropade: 10 styfvers bulla för 5 styfver (*abu ashara bi khamse*). Hos folket observeras i allmänhet en viss faddhet och tomhet, den de söka dölja genom ett trumpet och dumt högfärdigt uppförande. Deremot herrskar större renlighet i kläder och hus än i Egypten, Damascus är i detta hänseende

ett mönster; åtminstone fann jag det så under denna visserligen torraste och renaste årstid. Det fina stoft, som i Egypten öfverallt flyger omkring och ingenstädes kan utestängas, är man här fri ifrån. Derjemte råder en större lyx i kläder, så att jag med min ökenkostym, som i Arabien var för god och i Egypten passabel, här spelte en slät roll. I allmänhet visste man icke för hvilken landsman jag borde anses; ty än tog man mig för en Beduin, än för en Fellah, än för en Bokhara dervish, än för en Maghrobi, än (och det oftast) för en man ifrån Hebron. En sådan lærer jag mest liknat till utseende och språk, hvarföre man mest tilltalade mig med: *ja Khalili*. En annan utmärkande egenskap hos Damascus-bon är hans böjelse för snask, ty ingenstädes, knappt ens i Paris, har jag sett så många bodar och tillfällen att tillfredsställa lystnaden efter sötsaker som här. Män och gossar utan tal gå omkring gatorna och sälja a la glace, gjord på mjölk och ganska god, ehuru oftast utan vanille eller andra kryddor. För 5 kop. b. ass. gaf man mig på ett théfat en portion, större än jag väl på en gång kunde förtära. Allehanda sherbet med is, kringburet på gatorna eller utsatt i bodarne för $\frac{1}{2}$ till 2 kop. i gången, allehanda saker gjorda af mjölk och grädda med socker och rosenvatten, tortor, pastejer och torra frukter af alla slag, finnas i så stort öfverflöd och till så ringa pris, att man verkligen frestas att låta munnen vara i rörelse dagen igenom. Vatten finnes öfverallt, evigt rinnande i största öfverflöd. Byggnaderna, ehuru utantill af

föga glänsande utseende, äro innantill verkliga palatser, med konstrikt insatta mosaikarbeten på golf och gårdar, med vattenkonster, bassiner och vanligen äfven någon trädgård eller några träd. Så äro äfven de offentliga caféhusen och moskéerna — öfverallt vatten och grönska. Sålunda kan Damascus, åtminstone i förhållande till kringliggande länder och särskilt Arabiska öknen, alltför väl förtjena sitt namn af *gennet aldynja*. Och det var ändock ej bästa tiden på året då jag besökte det; den rätta saisonen i Damascus är frukttiden under sommaren. Den egentliga orientaliska vinterfrukten, apelsin, finnes ej här, utan hemtas ifrån *Jaffa* och *Tripolis*. Den berömdaste och bästa frukten i Damascus är aprikos, men den fanns under min vistelse här blott i ringa tal och af jämförelsevis sämre kvalitet; likväl voro dessa aprikoser äfven nu de bästa och billigaste jag någonsin smakat. Bland mina nöjen var ock ett, att se huru talrika Beduiner från kringliggande öken hemtade sina kameler hit till försäljning; på de platser, der de utbjödo djuren till salu, vistades jag nästan hela dagar och det var det roligaste göromål jag hade. Så när som på två unga män från Baghdad, hvilka bodde i samma *khan* med mig och skötte handelsaffärer, gjorde jag just inga bekantskaper och min gamle vän från *Hasbeija* upphann mig icke här. Emellertid hade 10 dagar förgått i Damascus och jag måste skynda härifrån för många orsakers skull, isynnerhet för min klena kassa och af längtan efter underrättelser från hemmet. Emedan jag ville gå till *Baalbek* (det utta-

las nu så, icke såsom Arabiska grammatiker uppgifva: *Ba'alabekka*), hade jag något svårt att få leja ök; man går nemligen högst ogerna ut på någon färd ensam, dels för det vägarne icke ännu äro fullt säkra, dels emedan man alltid önskar sig sällskap under resan för att förkorta de långa, tröga timmarne. Derföre går man helst i karavan och ligger hellre väntande i många dagar, än man ger sig ensam på väg.

Efter långt sökande fick jag lördagen den 15 maj höra att ett stort sällskap skulle bege sig af till *Ba'albek*, hvarföre jag utan vidare frågor lejde en mulåsna af karavanens hufvudman. Då vi sedan nyssnämnda dag gåfvo oss ut, fann jag mig vara i sällskap med ofta nämnda Engelska lord; ehuru detta föga converade mig, var det dock nu för sent att vända om. Vi fortsatte färden hela dagen öfver berg, med den ofvan omtalta dalen med sju bäckar i sigte, till och med snuddande in i den. Hela dagen, ja nästan under hela färden till *Ba'albek*, följde vi längs samma dals fortsättning, ehuru den företedde olika aspecter, än var trång och sammanpressad mellan berg, än bredde ut sig till vidare fält; öfverallt var den rikt bevattnad af den på dess botten framrullande klara bäcken (*Barada?*) och bibehöll alltid samma pittoreska utseende, som den hade vid öppningen mot Damascus-slätten. Första natten höllo vi i dalen invid källan *Fege*, som under ett väldigt berg framväller med stark ådra och kristallklart vatten, en bland de starkaste biflöden till bäcken. Öfver sjelfva källan, der vattenmassan qväller fram med starkt dån, stå gamla väl-

diga ruiner af en byggnad, hvilken folket, i medvetande af sin tids och sitt släktes uselhet, säger vara ett verk af *ginner*. Här är dalen trängst, men yppigt bevext med allehanda fruktträd och erbjuder en vacker öfverblick, sedd från bergen, som höga och branta tyckas vilja mötas med sina toppar öfver träden. Följande dagen, som var en söndag, gjorde vi blott en kort dagsmarsch till landet *Zebdane*, der dalen breder sig ut och ger rum för stora byar. Hela denna trakt hade i allmänhet Europeiskt utseende, ingenting Egyptiskt, ingenting Arabiskt — jag tyckte mig på mitt ök vada öfver mitt hemlands små vårbäckar och den resliga *haur* med sin hvita stam påminte mig om vår kära, vackra björk. Men det hvita hufvudet af stora *Hermon*, som syntes öfverallt, och de gråa topparne af *Libanon*, erinrade mig åter om att jag var i annat land; så äfven de hvita kalkberg vi hade omkring oss och öfver hvilka vi till en del vandrade. Denna dag vandrade vi mest på *Antilibanon*, än längs branta, spiralformigt gående stigar, på hvilka öken esomoftast måste stanna för att draga andan, än på brädden af en djupt under oss i bergen bäddad ström, än på långsträckta bergsryggar, i hvilkas sidor äfven någon gång gamla inhuggna grottor syntes; tills vi om måndagen på eftermiddagen varsnade de väldiga ruinerna af solens gamla tempel i *Baalbek*. Med en mycket högtidlig känslöstämning närmar man sig småningom till sådana monumenter från forntiden; åtminstone var det fallet med mig, som redan på skolbänkarne fick en absolut vördnad

för antiqviteter inpluggad, och hvad man der lärt under lust eller leda har man sedermera svårt att plugga ut. De Engelska herrarne på sina olastade hästar sprängde fram och skyndade sig allt hvad de kunde, för att desto förr komma fram till det gamla templet. Jag kunde det icke på mitt lastade ök, utan fick lof att lunka sakta efteråt och se den ena pelaren efter den andra småningom vexa upp ur kaos, den ena kupolen eller muren höja sig fram efter den andra. Min fantasi befolkade dem med gamla skäggiga Syrier och såg gestalterna draga sig längs murarne af deras väldiga tempel. Men sådana högtidliga tankar försvinna vanligen då man på nära håll ser den förfärliga förstörelse, åt hvilken de stora verken hemfallit, ser folk och få ströfva omkring på de grusade murarne. Emellertid måste jag tillstå att dessa ruiner af *Ba'albek* äro bland de vackraste jag sett. I Egypten ligga vanligen de gamla ruinerna höljda af så mycket stoft och smuts, att man ofta skyggar tillbaka från att träda in; oftast äro de äfven nedsvärtade af rök från det folks eldstäder, som nu bebor dem; man är dessutom alltid förföljd af nakna barn i hundradetal, som besvära och förarga besökaren med tiggeri. Från allt sådant är man fri här. Förhållandet med städerna i Syrien är dylikt, i jemförelse med dem i Egypten: de ligga alla samt och synnerligen i förfall och förstörelse, men den smuts som höljer Egyptens städer och byar finner man icke till samma grad i Syriens, ty bland alla de sednare vet jag blott *Ramla* och *Tiberias* som deri kunna

jemföras med Egyptens städer. Det bättre materialet i Syrien, de vackra kalkstenarne, bidrager väl mest dertill, då deremot i Egypten det vanliga materialet är blott saltorkade tegel, som gjorda af mull lätt återgå till mull. Men för att återgå till de vackra ruinerna af *Baalbek*, så vill jag blott nämna hvad som förnämligast föll mig i ögonen, då du annorstädes lätt kan få bättre och utförligare beskrifning på dem än jag kunde ge. Sådana de nu äro finner man tydligt att de äro hoplappade på åtskilliga tider och af åtskilliga folk; man ser t. ex. en mur, liknande en grundval eller försvarsmur, gjord af de största stenblock jag någonsin sett uppstaplade af människohand, hvarje block utan öfverdrift så stort som ett vanligt rum eller litet hus hos oss. Denna hör säkert till de äldsta tider och till första grundläggningen af hela den vidsträckta byggnaden. I de högra murarne, som tyckas vara hoplappade af det förefunna förfallna materialet i sednare generationer, ser man någongång ett upp och ned vändt pelarhufvud bland brustna qvaderstenar af små dimensioner. De väldiga ensamt stående pelarena på templets förgård likna de gamla Egyptiska, ehuru med en något afvikande nyans i smak. Det fina, vackra, konstfulla skulptur-arbetet på de inre väggarne tyckte jag ej gerna kunna vara annat än Grekiskt, äfvensom det skulptur-måleri, hvilket prydt taket i den vackra pelargången rundtomkring sjelfva det inre templet. De stora hvalfgångar, som gå under sjelfva byggnaden både under och ofvan jord, påminde mig om dylika under den stora *harim*-

byggnaden, det gamla Salomoniska palatset i Jerusalem. För öfrigt ligger hela trakten full af gamla ruiner, man ser ännu tydliga tecken af en mur som omgifvit hela den gamla staden. Man har i Mohamedanismens tid ur de gamla ruinerna tagit materialet till en stor mängd, kanske de vackraste moskéer man sett i hela Islam världen. Dessa äro numera alla förfallna, utan tak och nästan utan väggar, men de gamla, vackra granitpelare, som ännu dels stå, dels ligga på de öde blefna gårdarne, vittna ännu om den prakt de måste ägt i sednaste århundraden. Hvad som öfverallt under mina färder i Egypten och Syrien fröjdade mig, är att se huru de gamla förstått att sätta stort värde på graniten; de vackraste och till sin ställning viktigaste pelarena äro alltid af denna i vårt land så ymniga stenart. Nästan ingen stad i dessa trakter, som jag besökt, saknar stycken af dylika gamla pelare, antingen lemnade kringvräkt eller begagnade i nyare byggnader. Då man besinnar det ofantliga afstånd, på hvilket dessa stenblock måste hafva blifvit transporterade, nemligen ifrån *Assuan* vid Nilens första cataract, och de kostnader dermed varit förenade, så kan man göra sig ett begrepp om det värde de gamla ansett dem äga. Isynnerhet här funnos sådana granitpelare i stor mängd, den största, nu förfallna moskén har haft pelare endast af denna stenart. Öfverallt i husen och caféna fann man bitar af dylika, utom att de lågo obegagnade spridda i ruinerna och på fältet. Den närvarande staden består af små usla hus, samtligen uppförda af det rika

material de stora ruinerna erbjuda; alla likna de kobjor, ungefär såsom då vi stapla upp stenar på hvarandra till fähus eller annan uthusbyggnad. Såväl det stora som det lilla, allt är hemfallet åt förgängelsen — detta lär man sig rätt i österns land. För öfrigt är denna plats berömd för sitt goda klimat och en gammal gubbe, ursprungligen från *Mausol*, berättade mig att han färdats världen omkring, men ingenstädes funnit sig väl utom här, der han nu i 12 år vistats, väl i fattigdom och uselhet men med den bästa helsa. Hvar och en som i Damascus eller Beirut blir sjuk, sade man, kommer hit för att återvinna helsan och sällan lemnar någon staden utan att hafva tillfrisknat efter 14 à 20 dagars vistelse här. Äfven jag fann här 2 sådana personer, nemligen en *Khorassan* dervish af förnämare orden och en Arabisk qvacksalvare, den förre från *Beirut*, den sednare kringdrifvande såsom vaccinator. Då denne i mig fann en kollega, blef han snart intim och det roade mig att i honom, sannerligen för första gången i orienten, finna en blödsinnad sensibel vän; hvarvid dock bör anmärkas att han fordomdags varit mycket i fäl med Européer och troligen af dem lärt sin olyckliga pathos. Det Engelska sällskapet, med hvilket jag följt, dröjde här blott en dag och fortsatte sedan resan till de omkring 6 timmar härifrån belägna Libanons cedrar, för att vidare gå till *Tarablis* och *Beirut*. Det var i sjelfva verket samma väg jag önskade taga och hade redan i Damascus accorderat om denna färd; men utom det att

jag redan blifvit fullleligen mätt på resor i Euro-peiskt sällskap och inom mig beslutit undvika sådant för framtiden, led jag äfven af ögonsjukdom. Redan i Damascus ansattes jag af en ophtalmie, som i *Ba'albek* tilltog i ilska. Eljest hade mina ögon under hela min restid stått väl bi, ehuru jag länge och alla årstider bott i det för ögonsjukdomar beryktade Egypten, dessutom färdats öfver sten- och sandöknar, som skimra i det mest bländande sken och der Beduiners skarpa ögon bli matta eller inflammerade; men i Damascus' rena luft gjorde jag den sorgliga erfarenheten att mina ögon ingalunda voro ofelbara. Redan andra dagen, då jag besteg *Salhija*-berget och länge begagnade mina kanske alltför starka glasögon, kände jag sveda i högra ögonvrån; först bekymrade jag mig ej derom, men då svedan följande dagen flyttade sig i den andra ögonvrån och i sjelfva ögat, fann jag det vara allvarsamt och beredde ögonvatten till baddning. Men deraf kände jag föga lättnad, emedan jag ej kunde hålla mig inne. Man sade att sjukan kom af det tunga vattenet i Damascus, som alltid skall inverka menligt på fremlingar, samt att den skulle förgå då jag lemna-de staden. Jag blef orolig och skyndade mig bort från Damascus, för att snart hinna *Beirut*, dit mina penningar på förhand blifvit försända. Under vägen till *Ba'albek* voro ögonen nästan bättre än i Damascus, men då jag här första aftonen sjelf kokade min qvällsvard och blef utsatt för rök samt starkt eldsken, förvärrades mina ögon. Svedan till-

tog mot aftnarne och blott tätt ombytta baddningar med kallt vatten lindrade den något. Ögonlockens kanter hade sår och varades. Detta gjorde hufvudsakligen att jag måste slå färden till Salomos cedrar ur hågen.

Den 19 maj mot aftonen vandrade jag med två åsnor ginaste vägen till *Beirut* längs den stora *Buka* dalen. Mitt sällskap var en ypperlig man från *Baalbek* och en såsom cafévärd hos emiren anställd Egyptier, jemte hans hustru och ett dibarn; jag hade ingen orsak att beklaga mig öfver det, ehuru jag icke tycker om Egyptier till ressällskap. Härdad mot mödor och pratsam, är han dock småtjuf och måste alltid behandlas med stränghet, ty god behandling gör honom stursk och närgången. Den nu ifrågavarande hade dock från liten blifvit fostrad här och derigenom antagit andra seder. Vi gjorde halt till natten i en by i dalen, der reskamraterna hade bekanta; för att undvika ohyra placerade jag min bädd på taket, men följande morgonen väcktes jag af folk som spatserade förbi och påmintes sålunda om, hvad jag qvällen förut hade glömt, att taken här äro gator. I morgonstunden passerade vi den betydliga staden *Zahle* och började kort derpå stiga uppför *Libanon*; detta räckte hela dagen och högst uppe hvilade vi öfver natten i en *khan* under lumiga vackra mulbärsträd. Om aftonen ökades vårt sällskap med en Damascus-bo, som begifvit sig ut för att söka sin lycka, i hemstaden rädd för sultans värfningar och andra nya påfund. Emedan han alls-

ingenting hade, inbjödo vi honom att äta med oss under den öfriga delen af vägen. Sedan han kokat vår qvällsvard och vårt aftonkaffe, fördref han för oss aftonen med prat om sina framtidsplaner; märklig det Turkiska språket, liksom en stor del af hans landsmän, ämnade han sig till Konstantinopel för att, likt många andra Araber, lefva på förnäma Turkars frikostighet, eller ock hoppades han möjligen finna tjenst hos någon pilgrim, som behöfde tolk. Bäst af allt tyckte han dock vara att i *Beirut* få tjenst hos någon Engelsman, i sådant fall vore hans lycka gjord; "min herre, sade han, skulle t. ex. skicka mig till torgs att köpa en mark kött, då jag skulle betala 30 para, men säga att det kostade 60, ty huru kan han känna torgprisena? sålunda stoppar jag 30 para dagligen i fickan, äter hälften af köttet och har goda dagar. Men värsta knuten är det tunga (*the-kil*) eller svåra språket, jag har gjort små försök med det, men det vill ej gå." Naturligtvis applåderades han därför af sällskapet. Följande dagen hade vi gått några timmar, då vi varnade hafvet långt under oss, men först vid middagen hunno vi de trädgårdar och fält, som sträcka sig vida omkring sjelfva staden. Genom dessa trädgårdar vandrade vi kanske en timme, förän vi kommo genom stadsporten, der vi underkastades visitation. Dervid såg tullbetjenten i min låda en korall från *Ailanitiska* viken, hvilken han tyckte vara nog underlig för att visas åt hufvuduppsyningsmannen, en Turkisk effendi; då han sedan hemtade den tillbaka, öfverhopade

han mig med frågor om dess medicinska nytta. *Beirut* är för Syrien och Damascus hvad Alexandria är för Egypten och Kairo; men medan den sednare under sistförflutna decennium blifvit en snygg Europeisk stad med breda gator och lifligt besökt hamn, har *Beirut* qvarblifvit vid sitt gammalmodiga orientaliska utseende, sänkt i smuts och besvärad af stank, samt af en i de trånga gatorna instängd, förderfvad luft. En sjöstad hvars hamn icke ligger full med fartyg, såsom denna med sin toma hamn, behagar mig icke och jag trufdes ej här, oaktadt det älskliga Medelhafvet, der jag dageligen badade flere gånger, dels till tidsfördrif, dels emedan jag fann mina sjuka ögon förbättras af baddning med det bittert salta hafsvattnet. I sjelfva verket blef jag här nästan fullkomligt återställd från min ophtalmie, blott med dessa baddningar, dem jag fortsatte under karantänen i Alexandria. Blott en dag på Nilen under färd till Kairo, då vi hade en den hetaste *sammom* vind jag kan påminna mig, återkom svedan, men sedan dess hafva mina ögon återfått sin förra godhet. I *Beirut* var således målet för min färd denna gång. Jag tänkte väl smått på att landvägen gå tillbaka öfver *Tyrus*, *Sidon*, *Jaffa* och *Ghazze*, men hade dertill nu hvarken penningar eller tålmod nog.

Mitt speciella ändamål med resan, nemligen att slippa de stygga hämorrhoiderna, var fullkomligt vunnet. Det var ock för mig af vigt att höra den Syriska dialekten och göra mig något bevandrad i den. Der fann jag flere gamla Koran-uttryck i all-

mänt bruk, som längesedan gått förlorade i Egypten, t. ex. den vanliga admirations-formeln: *ma ahsana zeidan*. Här öfvertygade jag mig om hvad jag förut gissat, att det af Kairo-shekherna såsom normalt ansedda uttalet af *kaf* ingalunda är det ursprungliga, utan sednare inlärdt från Turkarne; det ursprungliga är utan tvifvel Beduinernas uttal, nemligen ett rullande *G*-ljud. Det i Arabiskan så varierande *gim* uttalades äfven här, såsom Kairo-shekherna uttala det i Koran, nemligen som *dj*, nyanseradt än till *dsch*, än till Franskt *g*, än helt nära *shin*. Den reguliera plural-feminin-ändelsen, som Egyptiern ej tycker om, är här särdeles i bruk såsom en fåtals-form (så brukas den mycket i den gamla litteraturen), ofta såsom diminutiv; den uttalas isynnerhet i *Hasbeija* och *Rasheija* med ett försmädligt *ét*-ljud, såsom i vårt *bete*. Men nog derom för tillfället, jag kunde från början ej hoppas uträtta något särdeles på den korta resan. Jag har i allmänhet olyckan att ej kunna lära mig annat, än hvad jag sjelf genomlefvat, och behöfver derföre lång tid för att fatta och ej falskt bedömma hvad jag ser. Jag vet nog huru olika mina omdömen om samma saker utföllo vid min ankomst till orienten mot nu sednast. Detta helt och hållet ur minnet skrifna bref är enda produkten af resan, under hvilken jag intet upptecknade till pappers.

Några dagar efter min ankomst den 14 juni till Kairo, eller ungefär den 16 juni, erhöll jag ändteligen bref från dig, dateradt den 12 maj, jemte ett deri inneslutet från min mor. I början af juli erhöll jag

penninge-remissen af 400 rub. s:r, men utan något bref från dig. Omkring den 17 september fick jag ditt brev från *Ristmäki* den 3 augusti daterade brev och med samma post ett från min mor. Men i dem alla saknar jag underrättelse om huru det gått med den olyckliga expeditionen genom *Avaroff*; har remissen kommit fram eller icke? — *Beidavis* kommentar öfver Koran är färdig och säljes för 1,000 piaster, fyra digra folioband. Man skall snart börja en ny upplaga af *Roh albeijan* och håller allt på med *Kamos*. Kort efter det jag börjat detta brev gjorde jag med min trogna *Bokhara* dervish en utflygt till *Beni Sueif* och *Fajum*; sedan kom *ramadan*, under hvars långa dagar man ser blott sura miner och hör blott vresiga ord, hvarföre föga annat blef gjordt än att sitta i cafén om natten och sofva om dagen. Dessutom hade jag en lindrig åkomma i lefvern, som ej tillät mig sitta lutad öfver bord. Slutligen, då ditt sednaste brev ankommit, kastade jag ut bord och soffa från mitt lilla rum, bredde ut mattan på golfvet, lade mig utsträckt på magen och har nu i sådan ställning fullbordat brefvet. Väl hade resan från *Beirut* på ett Franskt ångfartyg till *Alexandria*, min karantän der i ett lustigt sällskap med en Schweitzer-baron, färden derifrån öfver land till *Rosette*, utflykten derifrån till Nilens väldiga mynning i Medelhafvet och min färd i en liten julle längs Nilen till Kairo — allt detta hade äfventyr nog för en måhända roande berättelse, men det kan redan vara tillräckligt för denna gång.

